

41372/B

E xv

18/p

Coll

Completed

ANDREAE PIQUERII
ARCHIATRI
PRAXIS
MEDICA.

Ad usum Scholae Valentinae.

PARS POSTERIOR.

CUM PRIVILEGIO.

MATRITI. Apud JOACHIMUM IBARRAM,
Typographum. Anno M.DCC.LXVI.

Cujus rei non est certa notitia, ejus opinio certum reperire remedium non potest: verumque est ad ipsam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam (a). . . . Interest enim, fatigatio morbum, an sitis; an frigus, an calor; an vigilia, an fames fecerit; an cibi vinique abundantia, an intemperantia libidinis (b).

(a) Cels. *de Medic. lib. 1. Praefat. pag. 13.* (b) Cels. *Ibidem, pag. 14.*

Cautè cum remediis, veluti videntur innoxiiis mercari expedit, cum inconcussum maneat quamplures esse aegritudines solis naturae viribus judicandas. . . . Ratum enim manet apud viros primi subsellii, naturam esse optimam morborum medicatricem & frequentiores affectus ipsi commissos sponte sanari. . . . Hinc patet quantum à scopo deflectant, qui simpliciora despicientes, atque nauseosis Arabum opinionibus inhaerentes intempestivo remediorum apparatu salubriora evertunt naturae conamina, & tralatitia saepius remedia ad artis fastuosae normam revocant: vae misellis aegris! ni natura victrix morbum & praepostera adminicula superet (c).

(c) Lieutaud. *Synop. univers. prax. med. Prooem. pag. X.*

SUMA DEL PRIVILEGIO.

Tiene Privilegio del Rey nuestro Señor el Doctor Don Andrés Piquèr, Medico de S. M. para imprimir, y vender el Libro, que ha compuesto, intitulado: *Praxis Medica*, Tomo segundo, con prohibicion à otra qualquiera persona de poderle imprimir sin su licencia, bajo las penas contenidas en dicho Privilegio. Su fecha en San Ildefonso à once de Agosto de mil setecientos sesenta y seis.

ERRATA ITA CORRIGE.

- Pag. . . 24. . . . lin. 8. . . . . callidissimus. . . lege *calidissimus*.
Pag. . . 25. . . . lin. 20. . . . . fecisse. . . . . lege *cessise*.
Pag. . . 65. . . . . lin. 6. . . . . aut. . . . . lege *nec*.
Pag. . . 107. . . . lin. 7. . . . . Diarroea. . . . . lege *Diarrhoëa*.
Pag. . . 176. . . . lin. 14. . . . . Lieuthaudus. . . lege *Lieutaudus*.
Pag. . . 233. . . . lin. 3. . . . . altea. . . . . lege *althaea*.
Pag. . . 240. . . . lin. 35. . . . . Ab hoc. . . . . lege *Ab hac*.

Alia hujus generis errata levioris quidem momenti
Lector corriget.

INDEX CAPITULUM.

LIBER TERTIUS.

De Morbis infimi ventris.

C AP.I. De Cardialgia.	pag. 1.
Cap.II. De Appetentia vitiata.	pag. 14.
Cap.III. De Cruditare ventriculi.	pag. 27.
Cap.IV. De Phlegmone ventriculi.	pag. 39.
Cap.V. De Reliquis ventriculi affectionibus.	pag. 52.
Cap.VI. De Cholera.	pag. 70.
Cap.VII. De Lienteria.	pag. 81.
Cap.VIII. De Dysenteria.	pag. 92.
Cap.IX. De Diarrhoea.	pag. 107.
Cap.X. De Dolore colico-iliaco.	pag. 119.
Cap.XI. De Jecoris inflammatione.	pag. 140.
Cap.XII. De Morbo regio.	pag. 151.
Cap.XIII. De Morbis lienis: signanter de Scorbuto.	pag. 163.
Cap.XIV. De Lumbricis.	pag. 180.
Cap.XV. De Cachexia & Hydrope.	pag. 189.
Cap.XVI. De Morbis renum, & vesicae.	pag. 210.
Cap.XVII. De Morbis uteri.	pag. 237.
Cap.XVIII. De Affectionibus arthritico-rheumatis. ticis.	pag. 260.

HAEC sola naturae placuerat esse remedia parata
vulgo, inventu facilia, ac sine impendio, & qui-
bus vivimus. Postea fraudes hominum & ingeniorum
capturae officinas invenere istas, in quibus sua cuique
homini venalis promittitur vita. Statim compositiones
& mixturae inexplicabiles decantantur. Arabia atque
India in medio aestimantur: ulcerique parvo medici-
na à rubro mari imputatur: cum remedia vera quo-
tidie pauperrimus quisque coenet. (a).

(a) Plin. Hist. Natur. lib. XXIV. cap. 1.

Itaque hercule in hac artium sola evenit, ut cui-
cumque Medicum se professo statim credatur, cum sit
periculum in nullo mendacio majus (b).

(b) Idem Hist. Natur. lib. 29. cap. 1.

LIBER TERTIUS.

DE MORBIS INFIMI VENTRIS.

CAPUT I.

De Cardialgia.

CARDIAS apud Graecos cor, itemque os superioris ventriculi significat, seu quòd magnus sit hujus cum corde consensus, vel quòd eo affecto damnum facilè cordi communicetur. Igitur dolor superioris orificii ventriculi *Cardialgia*: ejusdem partis morsus aut erosio *cardiogmos*: calor autem vehemens stomachi *causon* à quibusdam nominatur; sed harum vocum distinctio nimium subtilis confusionem potius quàm perspicuitatem parit, praesertim cum invaluerit usus eas omnes affectiones sub uno *Cardialgiae* nomine significandi (a). Est ergo *Cardialgia*: *tristis & molestus oris superioris ventriculi sensus*, nunc dolore, nunc morsu, perpetuò autem *anxietate*, *viriumque impotentia conjunctus*. Discimus hinc, non omnem ventriculi dolorem *cardialgiam* esse, sed eum dumtaxat, qui *angoribus*, mor-

A

si-

(a) Vide Foesium *Oeconom. Hipp. Pract. lib. 3. part. 1. sec. 2. cap. 15. & 16.* verb. καρδιαλγία, pag. 305. Sennert. 1 pag. 408. seq.

sibus, moerore, aliisque hujusmodi malis comitatur. Cardialgia symptoma est in actione depravata sensus tactus, etenim morsus, angor, anxietas, aliaque id genus incommoda species doloris sunt (a). Morbus hujus symptomatis generator rarò est soluta unitas, saepe intemperies, nam dolorem omnem ab unionis partium solutione pendere certum non est, ut in Pathologia vidimus (b). Ergo intemperies in qualitatibus, & in ipsa partium vitiata substantia consistens cardialgiae parens esse solet. Calor cum siccitate frequenter, frigiditas aliaque qualitates rarenter admodum cardialgiam inducere consueverunt. Sed longè frequentissima est hujus symptomatis causa intemperies ex vitiata substantia ventriculi, ea enim certo modo corrupta aut lacescita dolorem anxietatemque inducit. Pars affecta est orificium superius ventriculi, quod necessariò in hoc morbo affectum esse oportet, etsi ei vitium ex aliis partibus tum vicinis, ut hepate, liene, intestinis: tum distantibus, ut pulmonibus, cerebro, nervis, communicari possit. Cardialgia, praeter communes omnium morborum differentias, id peculiare habet, ut interdum benigna, saepe maligna esse soleat; unde fit, ut modò facilè solubilis, frequentissimè autem difficillimam, ac non rarò exitialem habeat terminationem. Habet etiam hic locum divisio cardialgiae in eam, qua os ventriculi primariò afficitur, aut ob vitium hepatis; fieri enim solet, ut jecore bile repleto & supra modum calefacto, os ventriculi sibi propinquitate consentiens afficiat, & dolere, aut angi cogat, quod velim notent tirones, quoniam acutis morbis cardialgia succedens plerumque ex hepatis phlogosi, bilisque redundantia procedit.

Inter causas occasionales cardialgiae plethora non infimum locum obtinet, cum vasorum repletio in ventriculo, praesertim circa ejus os superius, hoc malum accersere solet. Hinc foeminae instantibus menstruis, aut iisdem quavis de causa deficientibus: viri narium haemorrhagia, aut san-

(a) Vide Patholog. nostr. tract. 3. prop. 13. num. 62.

(b) Vide Patholog. nostr. loco proxime citato.

sanguinis excretionem per haemorrhoides ex diversis intervallis tentati: itemque omnes quibus viscera infimi ventris debilia sunt atque sanguinis copia supra vires gravantur, huic malo admodum proclives sunt. Obstructio non raro cardialgiam accersit; ita fit, ut foeminae *chlorosi* laborantes: quicumque cruditatibus, calore, & acrimonia conjunctis infarti sunt, itemque flatibus & vaporibus vexantur, aut pituitam intra septum transversum & ventrem colligunt (a); cardialgia nullo negotio affligi soleant. Sed omnium maxime ad hanc affectionem producendam facit diathesis, qua humor ventriculi vitiatus, certa corruptionis & acrimoniae forma suscepta, naturam laceffendo infestat. Qui hepatis & lienis morbis: scorbuto, atra bile, sero acri vexantur: inflammatione seu phlogosi stomachi correpti: arthriticis, podagricis, erysipelatosi, exanthematicis humoribus foedantur, materia intus conversa, facillime in cardialgiam incidunt. Inter causas efficientes aer praecipuum locum obtinet, interdum manifestis qualitatibus, saepe occulta vi hunc morbum produciens. Igitur frigore repente suscepto post corporis aestum, aut calore summo per aestatem, cardialgiam nasci, in proclivi est. At per certas temporum constitutiones homines huic morbo proniores esse, ex Hippocrate discimus, propriaque experientia comperitum habemus (b). Diaeta, si quid aliud, huic malo producendo confert. Cibi acres, ut capsicum, caepa, allia: cibi itidem corrupti in acidam aut putridam indolem degeneres: vinum, omniumque potuum spirituosorum ingurgitatio: venena, aliaque id genus ingesta mirum quantum huic morbo movendo conferant. Animi pathemata, iram praesertim & moerorem diuturnum, cardialgiam, aliasque stomachi affectiones post se trahere, communi certaue experientia innotuit; ita enim comparatissimus, ut animi affectiones, inter alia corporis damna, ea potissimum inferant quae stomachum partesque vicinas laedunt, quod jampridem monuit Galenus, & postmodum

A 2

pro-

(a) Vide Hipp. lib. 7. aphor. sent. 54. | (b) Vide Hipp. lib. 5. Epidem. tex. 86.

propria observatione Baglivius & Hoffmannus confirmarunt (a).

Cardialgia pueros juvenesque magis quam senes, foeminas magis quam viros, aestate potius quam hyeme invadere solet. Interdum ex se incipit, saepe aliorum morborum confectanea est. Quocumque autem modo ingruat, haec aeger patitur. Dolet superius orificium ventriculi, modò in regione anteriori, quam scrobiculum cordis appellant, modò in posteriori juxta ultimas dorsi vertebrae. Nec rarum est in utraque parte dolorem sentiri. Quandoque dolor acutus & vehemens, interdum lentus & obtusus, non rarò molestia adest potius quam dolor. Perpetuò hoc malum comitatur anxietas, inquietudo, jactatio, animi angor, respirationis angustia circa diaphragma: pulsus parvi sunt, obscuri, inordinati: febris aliquando expers videtur aeger, sed reipsa febricitat, seu quod universum corpus afficiatur, seu sola pars dolens febrilem calorem contineat. Ardor praeterea, aestus, morsus, irritatio molestant, itemque inanis vomendi conatus, ructus, inflatio. Crescente morbo omnia haec augentur, interimque aeger vigilat: febris, si forte prius occulta esset, manifesta fit: sitis supervenit: lingua sicca, anxietas, morsusque intolerabilis: pulsus nimium debiles: inquietudo maxima: mentis vacillatio: extremorum frigus: sudor inanis: animi desperatio. Quod si malum eò usque increscat, ut aegrum ad interitum ducat, sudores fiunt frigidi: vires labascunt: omnium actionum inertia: pulsus parvissimi, debilissimi: interdum convulsio: plerumque syncops: mors. Dum verò aegritudine in statu constituta sudor accedit blandus per universum corpus, pulsus vividiores, somnus, respiratio libera, quies, aliorumque symptomatum imminutio, salus spectanda est. Cardialgia morbus est celer, acutus, periculosus. Etsi interdum aegri citò ex hoc malo sublevati sint, non tamen fidendum experti novimus, & ex

be-

(a) Galen. *de Caus. Sympt. lib. 2.* | *dic. Ration. system. de haemorrhag. &*
cap. 5. Baglivius *Praxi Med. lib. 1.* | *dolorib. sec. 2. cap. 2. §. 13. pag.*
cap. 14. §. 3. pag. 92. Hoffm. *Me-* | *259.*

benigno atque miti malignum fieri, saepe vidimus. Nec novum est aegrum sanatum, facile levissimis de causis iterum affici ob indolem morbi facile revertentis.

Curatio ita instituenda est, ut citò auxilia praestemus, nisi enim malum sub initiis leniatur, celeriter necat. Venae sectio in cardialgia ex vi morbi locum non habet, etenim os superius ventriculi hoc remedii genere laeditur. Ex accidenti, ut ajunt, congruere potest, quoties suppressa aliqua evacuatio initium aut fomitem morbo dederit. Purgatio hic noxia est, quemadmodum in omnibus doloribus partium interiorum, ubi ardor & aestus ipsos comitantur. Cavendum quam maximè ab emeticis, incipiente morbo, convulsiones namque post se trahere solent. At cum vi naturae, & Medici ope malum remissum fuerit, membraque laxata, opportunum est vomitorium ritè praescriptum. Ergo oleum amigdalaram dulcium recentissimè extractum: aqua simplex frigida saepius propinata, aut modico aceto, vel spiritu dulci nitri acidula facta, longè praestantissima remedia sunt. Mixture ex aquis buglossae, borraginis, graminis, endiviae cum syrupo viperinae, acetosae, aut intybi, additis pulveribus nitri, matris perlarum, cornu cervi ex arte praeparatis, identidem praescripta, ex usu esse consuevit. Profunt per externa semicupium, lintea aqua & aceto (poscam vocant) madafacta & ventriculi regioni applicata, itemque vivorum animalium omenta, aliaque id genus medicamina satis nota. Clysteres ex aqua, oleo, & saccharo utiles sunt, & iterari pro re nata possunt. Nec spernendum Alexandri Tralliani remedium: „Panis scilicet ex aqua frigida... nihil enim „adeo ipsis confert, ut si non tardè cibum capiant, sed „circiter tertiam horam, aut quartam panem ex tepida „aut frigida aqua sumant (a). Quibusdam consului cum fructu, ut panem dulciarium (vulgò vizcochos) aqua frigida imbibitum sumerent. „Experientia etiam crebriori didici- „mus (verba sunt Hoffmani) in hoc atroci affectu, si à bile „nimis calida obortus fuerit, solam aquam puram & fri- „ gi-

(a) Alexan. Trallian. lib. 7. cap. 12. pag. 277.

„gidam per vices usque ad mensuram dimidiam vel ultra
 „haustam, tecto bene corpore, & imposito stomachali re-
 „gioni calido fomento insigniter profuisse, ac subsequuto su-
 „dore per universum corpus dolorem summo cum levami-
 „ne discussum. . . . Sub hoc statu magno opere cavendum est
 „nè Medicus calidas essentias stomachales vel carminativas
 „porrigat, neque crebriori calidorum infusorum usu aegrum
 „maceret, quippe haec omnia dolorem magis augent quam
 „minuunt (a). Mihi ergo non probantur medicamenta ca-
 „lida & spirituosa, quae Neoterici aliqui, sed praesertim An-
 „tonius de Haen, pro cardialgia chronica nimium laudant (b),
 familiare enim est huic auctori, alias commendando, suas
 curationes & formulas remediorum intemperanter extolle-
 re. Frictiones crurum, brachiorum, imo & spinae, modi-
 cae tamen nec vehementes sed saepius iteratae, solatium in
 hoc malo inferre consueverunt. Laudant aliqui roborantia
 ex cinnamomo, absinthio, camomilla, melissa, conflata, &
 sub forma tincturae, essentiae, elixiris praescribunt, qui-
 bus ad nauseam usque repleta sunt nostrorum temporum
 pharmacopolia. Nec desunt qui grana piperis integra, imo
 & sinapi interius assumenda praescribant (c). Sed si unquam
 alias hic locum habet Plinii observatio, ex Arabia scilicet
 & India, magna pompa, multa medicaminum genera adspor-
 tari, cum remedia vera quotidie pauperrimus quisque ce-
 net (d). Interim tamen iis, qui cardialgiae proclives sunt, sua-
 dendum est, ut aerem frigidum & ventilatione depuratum
 hauriant, fugiant solem, levique veste ac molli & usu prio-
 re detrita contegantur, motus nimios vitent, cibosque ca-
 piant ex infirmissima materia, ut nutriant, non onerent. Cer-
 tè haec omnia ritè & religiosè observare in hoc morbo
 plus valet quam multiplex decantata pharmacorum farrago.

(a) Hoffm. *Medic. Ration. system. de haemorr. & dolorib. sec. 2. cap. 2. §. 3. & 5.*

(b) Anton. de Haen, *tom. 3. part. 6.*

cap. 1. pag. 6. & seq.

(c) *Vide Medic. Vratislav. Histor. morb. anni 1702. pag. 350.*

(d) *Plin. Hist. Natur. lib. 24. cap. 1.*

APHORISMI.

I.

In febris circa ventrem aestus vehemens & oris ventriculi dolor, malum (a).

Duplex genus febrium cardialgiam accersere solet, scilicet ardens, & tertiana. Si febris ardentis fomes os ventriculi superius occupet, ibique aestum & dolorem inducat, dispositionem erysipelatosam, aut phlegmonosam adesse censendum, quod malum esse, saepeque lethale, novimus. Hunc aegrorum statum graphicè depinxit Hippocrates in prognosticis; nosque ex ejus mente anxietates, jactationes, implaciditatem, quibus cardialgici vexari solent, longè explicuimus (b). Sub hoc statu nitrum multa aqua dilutum, spiritus nitri dulcis guttulae aliquot in jusculeo pulli gallinaei ex herbis refrigerantibus portulaca, acetosa, borragine, aliisque hujusmodi, prodesse consueverunt. In tertianis subaccessionum initiis cardialgia ingruit, quae cortice peruviano certò profligatur. Dandus tamen hic cortex est citò, neque aliis spectatis accessionibus; qui enim corpus evacuan- do moras traxerunt, malum postea viderunt in lethalem syncopem converti. Legendus Mortonus, qui de cardialgia febrium intermittentium cortice kinae fugata egregiè tractavit.

II.

Stomachi dolor & pulsus hypocondriorum febre extincta, malum denuntiant, idque cum alias, tum in sudatiuncula (c).

In inflammationibus partium vicinarum diaphragmati, & ori ventriculi superiori febris in *lypiriam* verti solet, non quod ipsa deficiat, sed quod refrigeretur aeger per exte-
rio-

(a) Hipp. lib. 4. aphor. sent. 65.

pag. 41. & seq.

(b) Hipp. lib. Progn. sec. 1. sent. 15.

(c) Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap.

Vide Illustr. nostr. ad hunc locum. 11. sent. 13.

Lib. III. De morbis infimi ventris.

riora, cardialgia cum dolore & aestu interiora occupante. Ergo, si imminuta febre inflammatoria, stomachi dolor & pulsus hypocondriorum maneat, summum est aegri discrimen, multoque magis si sudatiuncula haec omnia comitetur. Quid tum agendum, quidve de extremarum partium frigiditate sentiendum, longè discussimus in tractatu de febris lingua vernacula (a).

III.

Dolorificum cardias, id est, oris ventriculi malum, aetate jam grandi, crebrò revertens, repentinam mortem ostendit (b).

In senibus cardialgiam crebro revertentem, tum demum corde in consensum tracto, subita & lethali syncope vitam extinguere non una tantum vice observavimus.

IV.

In lumborum dolore praegrandi quae inde veniunt cardialgiae signa sunt haemorroica, aut etiam antegressa (c).

Dum sanguinis excretio imminet seu per haemorroides in viris, seu per uterum in mulieribus, solemne est antecedere cardialgiam cum lumborum dolore. Sub hoc casu nihil tentandum, quod sanguinem fluxurum avertere possit, quin potius frictionibus & lavationibus partium inferiorum natura, quò ipsa vergere vult, est ducenda.

V.

Lumborum dolor cardialgico cum excreatione violenta nonnihil praesefert convulsificum (d).

Sputatio copiosa in cardialgia saepesaepius atram bilem in hypocondriis subesse testatur, quam etsi interdum convulsiones sequantur, ut plurimum tamen, nisi error comi-

---

(a) *Tract. de Febr. cap. 4. §. 6. pag. 49.*

(b) *Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 11. sent. 16.*

(c) *Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 12. sent. 8.*

(d) *Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 12. sent. 15.*

mitatur, non succedere cernimus, sed potius irritos vomendi conatus, ut optimè notat Duretus (a). Oportet ergo neque sputationem prohibere, nec vomitum violenter excitare, quicumque enim conatus, etsi levissimi, nocent. Ergo quae bilem atram corrigunt & ab ea inductas agitationes leniunt, & sedant, hic profunt. Videnda quae attulimus agentes de melancholia.

V I.

A cardialgia cum torminibus ventris ferae prorumpunt (b).

Perpetuum non est cardialgiam cum torminibus à lumbricis nasci, sed interdum animalcula haec tale malum induxisse fidei observationibus constat (c). Igitur caetera inspicienda, quae lumbricorum praesentiam monstrare solent, quibus si cardialgia jungatur, non modò aegritudinis indicium, sed & curationis norma demonstratur.

V I I.

Non febricitanti appetitus dejectus, oris ventriculi morsus, & tenebriosa vertigo, & os amarescens sursum purgante opus esse indicat (d).

Hanc sententiam de vertigine loquentem libro primo hujus operis explicavimus. Nunc quatenus agit de morsu oris ventriculi expendenda est. Igitur concurrentibus omnibus phoenomenis in textu propositis, si aeger ad vomitum proclivis sit, nullum praestantius remedium emetico medicamento est, ut in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica monstravimus (e). At si bilis atra viscera occupet, aut occulta febris, vel inflammatio, aut phlogosis adsit, vomitorium periculosissimum est. „ Maximè omnium, in „ quit Junckerus, evitandus est error ille gravissimus, ubi

B

„ in

(a) Duret. loco supra citat. pag. 185.	claf. 7. num. 20. tom. 3. part. 1. pag.
(b) Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 11. sent. 15.	129.
(c) Vide Bonet Sepulchret. volum. 3. pag. 527. Sauvag. Nosolog. Method.	(d) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 17.
	(e) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Progn. sec. 1. sent. 15. pag. 41.

„ in cardialgia symptomatice, nempe passionibus hypocondriacis & hysteris vomitoria praescribuntur: hac enim ratione delirium, imò maniam induci observatum est (a).

VIII.

Stomachus propter phlebotomiam est debilis (b).

Cauti sint tirones, dum os ventriculi aegrotat, in sanguine extrahendo, mirum enim, quantum haec pars à venae sectione debilitatur. Egregia hac de re consilia dedit Galenus. „ Si quis febricitet, inquit, & adsit plethorica dispositio, verum ex recentibus cruditatibus sit, ac morsum sentiat afflictumque os ventriculi, vel si etiam humorem aliquem malum evomuerit, & in hujus transitu non parum fuerit offensus, adeo ut graviter se habeat, atque anxie: numquid hic ad febrem respicientes solam multitudinem evacuare tentabimus (quod alioquin sine molestia faceremus), an prius ori ventriculi providebimus, ac deinde postquam circa hoc bene se habuerit, quam contigerit totius corporis evacuationem faciemus? Mihi quidem ita faciendum videtur. Multos itaque saepius vidi, qui ita affecti erant quosdam interiisse, nonnullos ad extremum periculum fuisse perductos, cum Medici eos evacuare tentassent, antequam os ventriculi corroborassent (c). Quod si sanguinis aliqua suppressio fomitem morbo dederit, vena secari potest, ita tamen ut parcè admodum cruor educatur, & ventriculi habeatur cura maxima. Videndus utique Heredia noster, qui hanc spartam optimè attigit (d).

IX.

Frequentissimum est ejus (stomachi) malum quo resolvitur: neque ulla re magis aut afficitur, aut corpus afficit (e).

In

(a) Junck. *Consp. Medic. Pract.* tab. 105. pag. 828.

(b) Avicen. *lib. 1. Fen. 4. cap. 20.* pag. 78.

(c) Galen. *de Arte Curat. ad Glau-*

con. lib. 1. cap. 14.

(d) Hered. *de Morb. acut. sec. 6. disp. unica, cap. 3. pag. 153. seq.*

(e) Cels. *de Medicin. lib. 4. cap. 5.* pag. 205.

In libro primo hujus operis agentes de paralyfi diximus, nervorum resolutionem non modo membra motui destinata, sed & viscera interdum occupare, quorum functiones ejus morbi vi aut prorsus abolentur, aut à suo robore deficiunt. Stomachi resolutionem hic adducimus, quoniam ex cardialgia, praesertim improvidè tractata, in eam fieri solet transitus, dum scilicèt stomachi sensus stupet ob nervorum resolutionem. Hujus affectionis meminit Avicenna (a), Sennertus perspicuè describit (b), ac demùm Sauvages cardialgiam paralyticam appellat (c). Sed Celsus omnium optimè hoc malignum genus his verbis explicuit: „Vulgatissimum verò pessimumque stomachi vitium est resolutionis, id est, cum cibi non tenax est, soletque desinere aliquod corpus, ac sic tabe consumi (d). Memini me vidisse aegros qui, nulla data occasione, sine ullo tumoris aut alterius morbi signo cibum omnem revomentes tabidi interiere, quod malum ex ventriculi resolutione nasci, consentaneum est. Difficillima, fateor, est hujus morbi curatio, sed quod Celsus consulit proponere non gravabor. „Huic generi, inquit, inutilissimum balneum est. Lectiones, exercitationesque superioris partis necessariae, item unctioes fricationesque: hinc perfundi frigida atque in eadem natura, canalibus ejusdem subjicere etiam stomachum ipsum, & magis etiam à scapulis id quod contra stomachum est. . . Cibi quoque assumendi sunt frigidi, qui potius difficulter coquuntur quam facilè vitiantur. . . Potui quidem aptissimum est vinum frigidum. . . Si cibus non continetur, danda aqua, & eliciendus plenior vomitus est, iterumque dandus cibus, & tum admovendae duobus infra stomachum digitis cucurbitulae, ibique duabus, aut tribus horis continendae sunt (e).

(a) Avicen. lib. 3. Fen. 13. trac. 1. cap. 16. pag. 286.

(b) Sennert. Pract. lib. 3. part. 1. sec. 2. cap. 15. pag. 408.

(c) De Sauvag. Gener. morb. clas. 7.

num. XX. pag. 127.

(d) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 5. pag. 207.

(e) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 5. pag. 207.

X.

Regionem ventriculi nonnumquam & paulò inferiorem dolor haud mitior quam in passione colica iliacave primùm obsidet, quem vomitiones sequuntur enormes nunc viridis materiae, nunc verò flavae. His accedit (quod saepe observavi) major animi dejectio desperatioque quam in alio morbo quocumque (a).

Experientissimus Sydenhamius fideli observatione annotavit, in foeminis hysteris & viris hypocondriacis fieri dolorem acerbissimum in regione ventriculi juxta cordis scrobiculum, saepè humoris viridis per vomitum rejectione comitatum, qui tamen nec per venae sectionem, nec emetica, aut purgantia, neque aliud quodvis evacuationis genus tolli patitur, sed per anodina & ex opio parata medicamenta. Ataxia nimia spirituum cum acrimonia conjuncta hunc morbum creans agitationes ullas minimè tolerat, quin potius ipse per methodum Sydenhamii malum hoc non semel extinctum conspexi.

XI.

Propterea sanè in hoc loco anxietatem ex calida abortam frigida sedat. . . . Propterea sanè & in animi deliquis frigidam extremis partibus affundere prodest (b).

De frigidae perfusione in tollenda extremarum partium frigiditate, dum interiora aestuant in febribus, loquuti sumus in tractatu de febribus lingua vernacula conscripto (c). At remedium, quod hic praescribit Hippocrates ad anxietatem ex oris ventriculi affectione natam, magnum esse pro cardialgicis praesidium novimus, dum experti sumus, pedes manusque, itemque faciem frigida aqua perfundere in his morbis profuisse. „ Cujus exempli occasione, inquit Mar-
„ cianus, non praetereundum est, hoc remedium frigidae
„ asperfusionis extremorum prae aliis omnibus praesentaneum
„ esse

(a) Sydenh. *Observ. Medic. sec. 4.* |
cap. 7. pag. 42.

(b) Hipp. *de Humid. usu versu 45.*

(c) *Vide Tract. de Febr. cap. 4. §. 6. p. 49.*

„ esse pro anxietate tollenda, quod à Rasi capite de cardial-
 „ gia ego ipse edoctus saepius felicissimè expertus sum, po-
 „ tissimum verò si ab oris ventriculi affectione dependet,
 „ cui etiam frigida in potu prodesse poterit (a).

XII.

*Anxietatem, oscitationem, horrorem, vinum par pari aqua po-
 tum solvit morbum (b).*

Sunt qui, aestatis praesertim tempore, anxietate fa-
 cillimè corripuntur ob bilis circa os ventriculi excandes-
 centiam, quam aqua vino permixta mirificè sedat. Neque
 perpetuò aquam aequa portione cum vino miscere expe-
 dit, confert enim interdum sub pauca vini quantitate mul-
 tum aquae perfundere, quod iis maximè convenit quibus
 hepar calidius & bile repletum cardialgiam & anxietatem
 producit. Hieronymus Pardo Pincianus integrum librum
 elegantem satis nec ineruditum de hoc Hippocratis apho-
 rismo conscripsit, quem si tirones legant, laboris non poe-
 nitebit.

XIII.

*Quibus inter ventriculum & septum transversum pituita inclu-
 ditur & dolorem affert non habens viam ad alterutrum
 ventrem: iis per venas in vesicam pituita versa solvitur
 morbus (c).*

Hypocondriacis, languentibus, & stomacho debili-
 bus solemne est pituitam sensim coacervari circa os ventri-
 culi, in omento, parte cava hepatis, liene, aliisque parti-
 culis propè stomachum & septum transversum subjacenti-
 bus, seu ex ciborum reliquiis incoctis, seu ex destillatione à
 capite ibi cumuletur. Quocumque autem modo id fiat, per
 tempus solet quiescere sine notabili noxa; cùm verò ex-
 calefacta, agitata, aut acris reddita nimium commovetur,
 do-

(a) Marcian. Com. in lib. Hipp. de
 Humid. usu, vers. 42. pag. 128.

(b) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 56.

(c) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 54.

dolorem in dictis partibus producere solet non rarò cardialgiam aemulantem. Igitur per oleosa blanda tentanda est purgatio seu per vomitum seu per alvi fluxum, quibus pituita expurgetur. Quod si eos motus natura renuat, ad urinae vias materiam esse ducendam, optimo consilio monet Hippocrates. Sunt qui nimis anxie inquirentes vias per quas humor ducendus sit, hunc aphorismum parvi aestimant, sed natura invenit sibi vias Medicis quantumvis solertissimis ignotas, atque turpe est, quod veris constat observationibus in dubium vertere, quòd modum, quo natura operatur, ignoremus. Optimè Gorterius: „ Diutissimè, inquit, hic „ haerere posse pituitam sine ullo dolore, & sine mutatio- „ ne coloris in facie, aliquoties observavi, tandem verò sen- „ sim acriore facta pituita dolor generabatur. . . . Talem nunc „ collectionem pituitae observavit auctor curatam fuisse „ per urinam multam, quod verum esse nos quoque ex- „ perti sumus, etiamsi multi negant viam (a).

C A P U T II.

DE APPETENTIA VITIATA.

CUM animalia perpetuò dissipentur & continua reparatione indigeant, natura eis appetitum ciborum indidit, quo versus alimenta feruntur ad sui conservationem necessaria, ut in Physiologia longè monstravimus (b). Cum verò morborum vi appetitus à statu naturali deflectit, vitiata oritur appetentia, quae est: *Inordinatus & inversus appetitionis modus, quo natura in cibis appetendis à statu propriae conservationis recedit.* Igitur appetentia vitiata symptoma est facultatis animalis sensitivae (c). Morbus hujus symptomatis generator multiplex & varius esse solet, nam etsi intemperies id producat, modò quae in quali-
ta-

(a) Gorter. *Medic. Hipp. lib. 7. aphor.* | prop. 45. num. 178. & seq.
54. pag. 490. | (c) *Vide Physiolog. nostr. loco proxime citato.*
(b) *Vide Physiolog. nostr. tract. 6.*

tatibus, saepè quae in vitiata partium substantia consistit (a), tamen multiplici & ineffabili vitio laedi solet temperies, atque adeo multae diversaeque sunt lesae appetitionis formae (b). Pars primario affecta est orificium superius ventriculi: quae autem malum huic orificio communicare possunt, plurimae sunt. In primis hepar, lien, intestina, ceterae in abdomine contentae partes ob vicinitatem: deinde cerebrum ob nervorum necessarium usum ad sensum & appetitum eliciendum: pulmones, cor, septum transversum ob summum quem habent cum ore superiore ventriculi consensum: ipse corporis habitus, omnesque demum ejus partes male affectae appetitionem ciborum vitiare possunt, ita enim comparati sumus, ut ventriculus officium praestet toti corpori, atque adeo universum corpus naturae lege cum ventriculo mirificè consentiat. Vitiata appetentia tripartitò dividitur, alia enim ex toto aboletur, alia minuitur, alia demùm depravatur. Quid sit appetentia abolita, & diminuta, omnes norunt. Depravata autem fit cum vel nimium appetit homo, vel in res alienas atque naturae contrarias ejus appetitus fertur. Considerari etiam debet vitiata appetentia, in qua solus appetitus vitiosè afficitur, aut etiam sensus cum eo conjunctus, vehementius namque malum hoc quam illud monstrare solet (c). Igitur dum deficere incipit appetitio ciborum graecè novo vocabulo *dysorexia*, latinè *appetitus deficiens, imminutus*: sublata prorsus appetentia à veteribus Graecis *anorexia*, à Latinis *inappetentia*: quod si aeger non modò cibos non appetat, quin potius horreat & aversetur, graecè *apostitia*, latinè *cibi fastidium* vocari solet. Appetentia depravata, qua aeger cibos nimium appetit, graecè *bulimus*, latinè *vehemens fames*: cum nimiae appetitioni accedit ingestorum vomitus à quibusdam Graecis *phagedena* (d), aliis *orexis chynodes*, à Latinis *appetentia canina*: quod si appetitus in res extraneas & incongruentes feratur

grae-

(a) Vide *Pathol nostr. tract. 1. prop. 2. num. 9. seq.*

(b) Vide *Physiolog. nostr. tract. 6. prop. 46. num. 179.*

(c) Vide *Physiolog. nostr. tract. 6. prop. 46. num. 179.*

(d) Vide *Coeli. Aurel. Morb. chron. lib. 3. cap. 3. pag. 446.*

graecè *malacia*, à Latinis generali depravatae appetitionis nomine significatur. Haec omnia, etsi importuna fortasse videri possint, tamen placuit perspicuè proponere, ut tiro-nes in librorum lectione diversos appetitionis modos per distincta vocabula singulis imposita distinguere valeant.

Inter causas occasionales plethora varios inappetentiae gradus inducere potest: tollit enim naturae indigentiam, supplet alimentorum defectum, naturamque gravando ejus vires minuit, nec rarò obruit. Ipse attentè observavi, defectum appetentiae ciborum in plethoricis plus valere ad agnoscendum discrimen, quod ex nimia plenitudine imminet, quam pulsûs aliorumque signorum explorationem. Hinc qui sanguinem fundere solent, si solita evacuatio supprimatur: heluones: potatores, aliique id genus homines, dum sani sunt, parùm cibos appetunt; cùm aegrotant, in cibi fastidium facile delabuntur. Obstructio appetitum extinguit, primùm quia natura in humoribus crudis coquendis & digerendis vires suas exerens cibos plerumque averfatur. Deinde quia per humores obstruentes occlusis viis liber extre-marum partium cum ventriculo consensus intercluditur. Non aequè causae istae occasionales ad augendum appetitum concurrunt, nisi accedat diathesis, quae praecipua est omnium laesarum appetitionum occasionalis causa. Fatendum itaque, ineffabilem esse modum quo natura diversis & praeternaturalibus appetitionum formis laedi solet, quod soli diathesi determinatè laedenti, at incomprehensibili, tribuendum. Quis porrò explicet mirabiles appetitiones mulierum utero gerentium, dum carbones, gipsum, imo & putidissima quaeque interdum appetunt? Cur febricitantes ferè omnes appetitu statim priventur? Cur etiam aegrotantium aliqui rara & obsoleta appetant, quae ipsis oblata saepè salutem attulerunt? Cur denique ita quandoque erigitur appetitus, ut continuò cibos assumere oporteat, eosque vomendo iterum ciborum sumptionem repetere quidam cogantur? Haec & plura alia phoenomena circa appetitum in praxi observare omnibus conceditur, ea perspicuè intelligere nemini datum est. Id unicè scimus, nativum humorem ventriculi tam variis modis immutari, ut varias atque di-

diversas acquirat diatheses, quibus distinctae respondent variarum appetitionum formae. Inter causas efficientes aër maximum locum habet ad appetitum laedendum. Ex verò notavit Hippocrates, certa anni constitutione aegros à cibis non abhorruisse, quin potius ad alimenta sumenda fuisse promptos (a). Alia autem constitutione monet, omnium signorum pessimum fuisse ciborum fastidium, paucissimi enim evaserunt ex iis qui cibos averfabantur (b). Quinimo determinatis anni temporibus juxta aëris indolem variat appetitus, ut hyeme melius quam aestate cibos appetamus, atque sereno coelo melius quam humido. Diaetam juxta rerum varietatem modo appetentiam tollere, modò augere nemo non intelligit. Nimia ciborum vinique repletio: pingua alimenta diutius usitata: immodicae exercitationes tum corporis, cum maximè mentis: otium: appetitionem tollere consueverunt. At nimius acidorum usus: olera, praesertim frigida, ut intubus, lactuca: acetum: aqua frigida, aliaque id genus multa appetitum excitare apta nataque sunt. Pathematum animi vis in appetitione ciborum immutanda adeo vehemens est, ut plurimi visi sint probè appetentes, quibus ex subita animi passione appetentia prorsus extincta sit.

Appetentia diminuta, abolita, aut nimium aucta ex se ipsis facilè innotescunt, neque aliis indigent signis, ut promptè agnoscantur; effectus tamen harum affectionum consuetarios Medici intelligere debent. Igitur inappetentiam incipientem, si tamen ulteriores vires habitura est, comitantur implaciditas, animi dejectio, interdum sitis & ardor: quandoque sine siti: lingua vitiata: febricula saepe occulta: gravitas stomachi totiusque corporis: interdum nausea & vomitus. Si ad summum inappetentia accesserit, praeter haec omnia corpus consumitur: vires languent, ut difficilis sit reparationi locus, hinc hydropes, tabes, cachexiae, nullumque leve malum timeri in longa appetentiae amissione potest. Quod si post ciborum fastidia appetitus denuò excitari incipiat, ut aegri ad ea, quae offeruntur,

C

be-

(a) Hipp. lib. 1. Epidem. sect. 1. vers. 49. | (b) Hipp. lib. 1. Epidem. sect. 2. text. 9.

benè se habeant, aut ex imbecillitate robur suscipiant, in sanitatem tendere tenendum est. Jàm verò cum inappetentia magnum malum sit, nimia tamen ciborum appetitio peior est, ipsa namque diu vigente non modo corpus non alitur, sed ferè contabescit; neque rarum est, post nimias atque morbosas appetitiones aegros animo linqui, & tum demum in syncopem incidere. Itaque sic ferè incidit, ut in bulimo primum aegri instanter cibos expetant, post appetentia destituantur, deinde deficient animo. Ad haec decolores sunt, torquentur stomacho, refrigerantur corde & extremis partibus, pulsusque admodum obscuros habent. Facies eisdem intumescit, quandoque albicat, saepe fusco & lurido colore tingitur. Modò sitiunt, aestuant, extenuantur: rarò sine siti. Quocumque autem modo id fiat, omnibus nimium esurentibus commune est suctionem vehementissimam in ventriculo sentire, quam maxima sequitur appetentia. Cum animus deficit simulque concidit spiritus, & extrema refrigerantur, mors in propinquo est, quod infortunium quibusdam in locis desertis, aut in balneo, auxilii facultate destitutis miserè advenire consuevit. In fame canina haec omnia contingunt, quibus accedit vomitus, ita tamen ut vehementis edendi cupiditas à cibis ad vomitum, & à vomitu ad cibos aegros, more canum, subinde reddere cogat: sed non potens ventriculus famem sustinere, homo prius multa copiosè vorare, nec potens devorata sustinere, celeriter vomere cogitur, quod mali genus altum soporem, intestinorum levitatem, hydropem, atrophiam, ipsamque demum necem inferre solet. Inappetentia familiaris est senibus, à morbo convalescentibus, otio vinoque deditis, sicut appetitio nimia congruit pueris, juvenibus, & quovis modo exercitatis. Idque non omittendum, foeminas utero gerentes depravata appetentia, quam *malaciam* vocant, prae caeteris tentari, maximè circa quadragesimum à conceptu diem, quae saepe ad quartum usque mensem durat.

Inappetentia, si recens sit neque nimium stabilis, non magnam pro curatione opem postulat, viribus enim naturae optima diaeta tractata corrigi solet, ut Medicos non nimis officiosos esse oporteat in medicamentis exhibendis
pro

pro inappetentia tollenda. Generaliter autem qui simili affectione laborant, aëre frigido exercitationibus sub divo institutis suscepto, corporis ablutione, & frequenti indusio- rum mutatione juvari solent, praesertim si quies animi & moderatus somnus accedant. Cibi refrigerantes ex aceto, ut lactuca, cichoreum, portulaca, borrago: fructus horaei, ut fragae, mora, & pira: potus ex posca, aut aqua frigida: vinum abundè dilutum, mirum, quantum appetitum ferè extinctum revocent. Purgantia medicamenta rarò hic profunt; sed amara temperata, ut cichoreum, taraxacum, absinthium, agrimonia, itemque aperientia vegetabilia (saponacea nunc vocant), ut buglosum, intubus, gramen, viperina, pimpinela in decocto, aut alia convenienti forma, praescripta multùm valent. In immodico autem appetitu ea praescribenda sunt quae morsum ventriculi & humoris nativi acrimoniam obtundunt. Alimenta pinguia, oleosa, ut jura carnis vervecinae & suillae, pultes cum melle, mulso, aut butyro, aut adipe: in summa quaecumque appetentiam avertunt & facietatem inducunt, ea hic tamquam conferentia à Medicis adducuntur. Hinc aegris exhibent cibos stabiles & non facilè corruptibiles, coctu enim difficilia facilius ferunt, quandoquidem humor ipsis acris mordaxque est. Sed fateri oportet, haec omnia, etsi à probatissimis auctoribus praescribantur, saepe malum non extinxisse, quin potius vires, eundo, acquirendo aegrotantes letho commisisse. Ergo Medicus in his affectionibus curandis animum intendere debet in morbos horum symptomatum generatores, atque attentè inspicere expedit, num in appetentiae vitiis lateat acrimonia scorbutica, aut atrae bilis, vel verminosa, seu alio quovis modo corpori inimica, iis namque corrigendis dedita opera incumbendum.

APHORISMI.

I.

Ut plurimum omnes qui malè habent, circa p rincipia quidem benè comedentes & nihil proficientes, ad finem rursus cibum

non appetunt. Qui verò circa initia quidem cibum omnino non appetunt, postea autem benè appetunt, melius liberantur (a).

Seu in morborum initiis, seu in convalescentibus à morbis observentur quae ab Hippocrate hic traduntur, vera quivis esse deprehendet. Ex hac sententia discimus, appetentiam ciborum non perpetuò bonum esse signum, ut Baglivius contendit asserens *in omnibus morbis, si viget appetitus, bonum esse*, quamquam auctor hic, pro more suo, mutata sententia illicò statuat, appetitum ingentem repente excitatum in acutis, & aliquando in chronicis post magnam inappetentiam, nulla praecedente bona crisi, aut alio bono signo, mortem postridie venturam indicare (b). Melius ratiocinatur Alpinus: „Cognoscenda enim, inquit, optima „appetentia, cum saepius in ipsa judicanda plures decipiantur, vitiatam ac exitialem bonam putantes. Bona autem „est quae naturalis est, quaeque fit à causa naturali, quippe à penuriae sensu: quandoque aegroti videntur benè „appetere, ipsorumque creditur appetentia optima, propterea quod cibum avidè appetant & assumant, quae tamen in multis moribundis saepius observatur.. Hinc „plures priusquam moriantur, cibum avidè postulant ac „assumunt (c). In febribus longis erraticis, & hydropicis famem circa mortem excitatam me observasse memini.

II.

In omni morbo mente valere, & bene se habere ad ea, quae offeruntur, bonum est: contrarium verò malum (d).

Ægrum ad sumenda alimenta, & alia quae offeruntur, paratum esse, in omni morbo bonum est, sed non illicò fausto omine procedunt omnia, cum in cibis accipiendis mira soleat esse varietas. Igitur omni ope incumbendum, quo

(a) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 32.

(b) Bagliv. Praxeos Med. lib. 1. cap. 9. de Inappet. §. 1. pag. 46.

(c) Prosper. Alpin. de Praesag. vita & morte aegrotant. lib. 4. cap. 14. pag. 268.

(d) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 33.

quocumque morbo afficiatur aeger, ut eam conservemus dispositionem, qua bene se habeat ad ea, quae offeruntur, suscipienda, quod fiet ventriculum minimè gravando aut nimis cibis, aut multis potationibus, vel quod pejus multo est, multa atque improvida medicamentorum copia, iis enim languet ventriculus, & ulterius ad ea quae offeruntur malè se habet.

III.

In morbo diuturno appetitus prostratus & meracae dejectiones malum (a).

Appetitus prostratus in diuturnis morbis, aut malè affectum os ventriculi vitio quidem radicato & forte inemendabili, aut virium exolutionem significat: utrumque autem malum esse quivis intelligit. Ergo in morbis diuturnis appetitus prostratus non eodem modo corrigendus, nam si ex stomachi labe proveniat, ei occurrendum per medicamenta appropriata parcè admodum praescripta. Quod si ex virium imbecillitate inappetentia nascatur, solis restaurantibus & reficientibus auxiliis amoveri potest.

IV.

Paulò deterior potus & cibus, jucundior autem, eligendus potius, quam meliores quidem, sed ingratiore (b).

Jucundos, etsi non ita bonos, praefereudos esse cibos ingratis, ex ipsa natura didicimus, quae rebus jucundis delectatur, & delectatione vividior fit. Sed curandum, ut alimenta suavia quidem & gustu grata non multo pejora sint injucundis, tunc enim ea aegrotis appetitus & delectationis gratia permittere non Medici, sed pessimi adulatoris officium est. Optimè Vallesius noster: „Gratificandum, inquit, aegrotanti „quoad fieri possit cibus & potibus. . . Et suavitati aliquid „condonare, etsi alioqui videatur non valdè expediens. Cer- „tè his praeeptis non ad dicta, sed ad lucrum, caveant „all-

(a) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 6.

(b) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 38.

„ autem horrore nè plus satis utantur , & plurimum suis
 „ commodis studentes , eorum , qui se illis crediderunt , fa-
 „ lutem spernant. . . Nam quod insigniter possit laedere ,
 „ aut quod inferre noxam , quae non facile emendetur , nulli
 „ debent concedere (a). Videndus utique Galenus , qui ex
 mente Hippocratis omnium optimè quomodo aegris grati-
 ficandum sit , non solum in cibo & potu , sed in multis
 aliis quae ab ipsis appetuntur , exponit (b).

V.

*Quoscumque cibos , aut absonia , aut potus aegroti concupif-
 cunt , exhibeto , si non corpori damnum inde accesurum est (c).*

Optimum quidem , & ad recuperandam sanitatem com-
 modissimum praeceptum in hac sententia proponit Hippo-
 crates , si modò ad debitam normam reducatur. Igitur at-
 tentè inspiciendum , an ciborum appetitus , dum Medico
 incongruens videtur , ex ipsa naturae vi , an ex morbo
 eam irritante proveniat ; in primo enim aegro gratifican-
 dum , in alio minimè. Quaecumque autem natura appetit
 pro sui conservatione , etsi insolita & incongruentia videan-
 tur , auxilio ei esse solent ; quae autem appetuntur vi mor-
 bi in destructionem potius quam conservationem naturam
 ferunt. Hoc monitum ejusque intelligendi rationem satis in
 Physiologia explicavimus (d).

VI.

*Ex cibis ac potibus qui commodissimi sunt corpori , ac maxime
 sufficientes & ad alimentum & ad sanitatem , ex his ipsis
 etiam , ubi quis ipsis non in tempore utatur , aut pluribus
 quam tempestivum est , & morbi , & ex morbis mortes fiunt (e).*

Misera canina fame laborantium conditio , qui copiosio-
 ra

(a) Valles. Com. in lib. 6. Epidem. Hipp. sec. 4. tex. 7. pag. 324.

(b) Gal. Com. in lib. 6. Epidem. Hipp. sec. 4. tex. 8.

(c) Hipp. de Affect. sec. 2. vers. 147.

(d) Vide Physiolog. nostr. tract. 1. prop. 4. num. 18. Vide etiam Feijoo, Theat. Crit. tom. 8. disc. 10. num. 115. seq.

(e) Hipp. de Affect. sec. 2. vers. 200.

ra quam par est alimenta sumentes tum demum fame pereunt. Igitur copiosum & ex se utile alimentum, ob vitium corporis in pravam naturam conversum, & morbos & mortem infert. Ex vero Hippocrates: „Fames, inquit, „magnam vim habet in naturam hominis & sanandi & „debilitandi & occidendi (a)... Fames enim naturae mo- „dum excedens nocet (b)... Corpora namque siccat (c). Hinc famelici dum alimenta vorare coguntur, malum inde recipiunt, tum quod natura vi morbi ad plures assumendos cibos excitatur, cum etiam quia non potens eos subigere noxam inferunt.

VII.

Ubi fames laborandum non est (d).

Inediam non diu toleratam magnis morbis quandoque esse remedium, dilucidè monstravit Hoffmannus in dissertatione hac de re edita. Attamen non ubique praescribendam inediam experientia rerum magistra docemur. Hippocrates, quibus inedia conferat, in aphorismis exposuit: quibus verò damna inferat, longè explicat in libro de veteri medicina, ubi inter alia haec loquitur: „Mox ubi tempus „(prandendi) praeterierit, statim impotentia vehemens, tremor, animi deliquium, postea oculi pallidi, urina crassa „& calida, os amarum, & viscera pendere ipsis videntur, „vertigo, iracundia, tristitia, &c. (e) Sunt qui, non modò plurium dierum sed mensium, abstinentiam ciborum omnimodam sustinere, quorum exempla ex multis auctoribus cumulavit Sennertus (f). Sed multa fabulosa his de rebus narrari, multa etiam non benè observata, aliqua etiam dolosè conficta, tenendum. Extat inter disputationes pathologicas curis Halleri editas discussio quorundam figmentorum circa longas abstinentias lectu non injucunda (g). Inte-

rea

(a) Hipp. de Veteri Medicina, vers. 124.

(b) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 4.

(c) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 59.

(d) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 16.

(e) Hipp. de Veteri Medic. vers. 157.

(f) Sennert. Pract. lib. 3. part. 1. sec. 2. cap. 2. pag. 383.

(g) Haller. Disput. Pathol. tom. 3. dis. 1.

rea certum est, laborem omnem tum corporis, cum praecipue mentis, fame vigente, fugiendum, primum quia famies corpora exsiccat & calefacit, deinde quia labor eisdem effectus producendo hominem ad syncopem disponit. Falluntur qui credunt, famem ab acidis perpetuo excitari, ut in Physiologia monstravimus (a); sed multo magis falluntur qui famem omnem à frigiditate deducunt, cum atra bilis, humor callidissimus, famem indomabilem excitare soleat. Videndus utique ex Graecis Trallianus, & ex nostris Lupejus, Medicus Turiasonensis, qui hoc argumentum perspicue tractarunt (b).

VIII.

Famem vini potio solvit (c).

Vino nimium dediti, dum valetudine fruuntur, parum famelici esse solent, imò & saepe saepius cibos averfantur. Sed ubi famies morbosa viget, vini potione extinguitur. Non propterea consulendum est, ut aegri multum potent, nam praeterquamquod rationi consonum non est, mille trahit mala insanabilia. Igitur qui jejuni meracum vinum potant, aut aquam ardentem, cum ipsa fame vitam extinguunt. In canina appetentia laudat Tozzius vinum, cui salvia, melissa, abrotanum, aut chamemaelum incocta sint: deinceps oleum anisi ad quatuor aut quinque guttas cum saccharo exhibitum omnem famem mirabiliter sedare affirmat (d). Sed ulterioribus observationibus veritas assertionis firmanda.

IX.

Ac revera hujusmodi febres, quantum observare licuit, fuere magis famelicae quam siticulosae (e).

Quan-

(a) Vide Physiolog. nostr. tract. 6. prop. 46. num. 179.

(b) Vide Alex. Tral. lib. 7. cap. 5. Lupej. Adnotat. in opera Gal. pag. 79. & 87. Vide etiam Sennert. Pract. lib. 3. part. 1. sec. 2. cap. 4. quaeest. 1.

pag. 391.

(c) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 21.

(d) Tozz. Com. in lib. 2. Aphor. Hipp. sent. 21. pag. 101.

(e) Ramazzinus Constit. Epidem. anno

1690. num. 10. pag. 116.

Quantam vim habeat aër ad famem, sitim, aliaque omnia mala inducenda, ex antea dictis intelligimus, sed ex praesenti sententia egregiè confirmatur. „ Fuit & aliquando „ (inquit Forestus) morbus epidemicus Saragusae, quem „ & famem appellabant, cum omnes ex eo correpti saturari „ non poterant (a).

X.

Innotuit igitur non bulimum, sed bestiam fuisse quae ad cibum sumendum compelleret, omniaque consumeret (b).

Loquitur Trallianus de foemina, quae cum multa sumeret alimenta omniaque concoqueret, numquam saturari poterat. Facta igitur evacuatione ex hiera vermem projecit, qui longitudine plusquam duodecim cubitos superabat. Infinitae propemodum sunt apud auctores observationes de fame summa à vermibus inducta (c), iisque rejectis sanata. In hoc casu omnia quae adversus vermes probantur remedia, fami tollendae ex usu esse possunt. Ego autem quibuscumque aliis praeponerem usum corticis peruviani, quem in febre epidemica fame & vermibus comitata laudat Ramazzinus, atque in lumbricis puerorum enecandis feliciter fecisse commemorat (d). Igitur decoctum amarum pharmacopeae Bateanae sine purgantibus (purgantia enim omnia in fame noxia sunt) cortice kinae ad unciam immixto omnia superare remedia verisimile est.

XI.

Prostratio appetitus ex laesione nervorum sextae conjugationis à cerebro venientis difficulter curatur (e).

D

Qui

(a) Forest. lib. 21. observ. 28. pag. 351. Vide Sauvag. clas. VIII. §. 8. num. 6. pag. 328.

(b) Alex. Tral. lib. 7. cap. 6. pag. 262.

(c) Vide Galen. de Teriaca ad Pisonem, cap. 15. Forest. loco proxim. cit.

Sauvag. Gen. & spec. morb. clas. 8. num. VIII. pag. 326. Rodriguez de Affect. lib. 3. cap. 4. pag. 347.

(d) Ramazz. Const. Epidem. anno 1690. num. 11. pag. 116. & seq.

(e) Sennert. Praet. lib. 3. part. 1. sec. 2. cap. 1. pag. 382.

Qui sextae conjugationis nervi à veteribus habebantur, ad octavum par referunt Neoterici (a). Ergo seu resolvantur, seu convulsione afficiantur, appetitum ciborum, sensum oris ventriculi obtundendo, extinguunt. In destillationibus à capite, itemque in nervorum affectibus talis conspicitur inappetentia ferèè immedicabilis, parcè paucisque remediis tractanda.

X I I.

Appetunt (mulieres gravidae) sub hoc affectu (malacia) acida maximè acerbaque: aliquando verò acria, sicut nonnumquam vel terram cimoliam, vel testas, vel extinctos carbones, taleque aliquod alienum edulium. Porrò sic afficiuntur earum pleraeque usque ad secundum & tertium mensem (b).

Mirabilis naturae vis, si unquam alias, in appetitu ciborum conspicitur. Sunt qui benè valentes à certis cibis usque adeo abhorrent, ut vel odore interdum, nè dicam gustatu, in enormes vomitus adigantur. Cujus rei exemplum aliquod nemo est qui in promptu non habeat, attamen Sennertus plurimas harum averfionum cumulavit observationes non injucundas (c). Ex adverso, vi morbi quandoque fertur appetitus in res vitiosissimas, ut in aphorismo proponitur, de cujus varietate videndus Sauvages (d). Minimè autem haec confundenda appetitio cum vehementi conatu, quo interdum aegri in fructus horaeos, olera, legumina, & id genus alia feruntur, nam solent hi esse naturae sibi convenientia appetentis conamina, saepe in bonum tendentia. Adde, fructus horaeos, & olera, etsi à gaëneonibus vulgò pro alimentis habeantur insalubribus, reipsa esse saluberrima, magnoque errore & Medicos & aegrotantes, imo & ipsos sanos falli summo omnium detrimento. Videndus Vanswietenius, qui communem hunc errorem validè & verè refutat (e).

(a) Vide Physiolog. nostr. tract. 2. prop. 6. num. 29.

(b) Gal. de Sympt. caus. cap. 7.

(c) Sennert. Pract. lib. 3. part. 1. sec. 2.

cap. 3. pag. 389.

(d) Sauvag. clas. VIII. §. VII. pag. 315.

(e) Vanswiet. Com. in Aphor. Boerb.

§. 614. & 109. pag. 479.

CAPUT III.

DE CRUDITATE VENTRICULI.

NEcessitas humorum & alimentorum in animalibus ad nutritionem & conservationem sat longè in Physiologia demonstrata est, eumque in finem institutam esse à natura ciborum in ventriculo coctionem ibidem satis ostendimus docentes, ingesta in ventriculo alterari & immutari, ut adquirant rudimenta naturae animalis, cui sustinendae destinantur (a). Dum verò morborum vi natura corrumpitur, nec potest juxta sanitatis leges mutare ingesta, cruditas inde oritur multorum malorum seges. Igitur sublata prorsus cibos coquendi actio *aepsia*: longior quam par est mora in coquendo, aut imperfecta ciborum alteratio, ut alimentum semicrudum maneat *bradipepsia*: cum cibus corrumpitur & aliam quam pro naturae instituto indolem suscipit *dispepsia* graecè dicitur. Latini uno *cruditatis* vocabulo haec omnia vitia comprehendere solent. Est ergo cruditas: *Praeternaturalis alimentorum in ventriculo alteratio, qua vel non immutantur prout oportet, aut in diversam quam pro naturae instituto indolem convertuntur.* Cruditas symptoma est actionis laesae facultatis concoctricis, modò enim ad abolitam aut diminutam, modò ad depravatam coctionem pertinet. Morbus hujus symptomatis generator est interdum organi vitium, saepe intemperies, rarò soluta unitas. Vulnera, ulcera, aphtas coctionem alimentorum invertere, notissimum est. Tumores, scirrhum, phlegmonem, vitiatam conformationem, debitam ventriculi actionem circa alimenta turbare, indubitatum prorsus est; fieri enim non potest, ut, laesa conformatione & unitate partium, earum functiones non laedantur. Sed frequentissima horum symptomatum causa est intemperies, atque adeo in iis, qui ita laborant, sedulò inquirat Medicus an organi vitium, soluta unitas, aut intemperies haec mala foveat; neque ignorare oportet,

D 2

non

(a) Vide *Physiolog. nostr. tract. 3. prop. 14. & 15.*

non modo intemperiem, quae in qualitatibus consistit, vitiare actionem, sed eam praecipuè id efficere quae in ipsa substantia partium constituitur: nam cum certum omninò sit, ut in Physiologia vidimus (a), nativum ventriculi humorem, quem *gastricum* vocant, plurimùm ad concoquendos cibos facere, si fortè ejus vis deficiat, languescat, aut à propria natura recedat, necesse est, ejus operationes indebitè exerceri debere. Pars primariò affecta, etsi ventriculus esse debeat, tamen damnum ei communicari potest ex aliis partibus mutuam operam in concoquendis cibis conferentibus. Sic non rarò fit, ut ob vitium hepatis, lienis, diaphragmatis, nervorum, aliarumque partium stomacho vicinarum cruditas oriatur, quod benè notent tiro-nes, ut vitium hoc juxta partis affectae indolem emendare possint. Sanè cruditas omnes suscipit differentias caeteris morbis communes, ipsi tamen proprium est diversis modis laedere, nam alia est superficialia, ea scilicet quae subitò nulla praecedente noxa advenit ob aëris vim, dietae errores, aut animi pathemata, subvertitur namque his causis interdum stomachus, ac repente in cruditatem incidit nec multùm durabilem nec difficulter solvendam. Alia est cruditas radicata seu in habitum versa, cum scilicet vitiato, aut corrupto humore nativo ventriculi, ingesta tardè concoquuntur, quod *imbecillitatis* nomine à quibusdam indigitatur; aut in pravam indolem commutantur, ita tamen ut malum pertinax sit ferèque perpetuò quibuscumque susceptis cibis molestare soleat. Familiaris est haec cruditas hypochondriacis, melancholicis, scorbuticis, hysteris, cachecticis, iisque demùm qui longis morbis consumpti vires ventriculi concoquentes aut amiserunt, aut prorsus labefactarunt. Dividi etiam solet cruditas, ea scilicet qua alimenta in alienam indolem convertuntur, in acidam, & nidorofam. Prima est qua ingesta omnia, cujuscumque demum indolis ea fuerint, in acidum convertuntur, propriaque est eorum qui atra bile aut phlogosi partium coctioni dicatarum

---

(a) Vide Physiolog. nostr. loco supra cit.

rum vexantur. Altera est qua alimenta in nidorosam indolem transmutantur. Huc referuntur variae ciborum in ventriculo putrilagines, cum in fumosam, virosam, olentem, aquosam, mucilaginosam, aliasque id genus mutationes transeunt, quae vario modo corrupti humoris ventriculi soboles sunt.

Ex causis occasionalibus plethora ad cruditatem disponit, ea praesertim quae sanguinis copiam juxta ventriculum, hypochondria, intestina, aliasque partes vicinas cumulat. Ita fit ut gravidae mulieres, & quibus menstrua sunt suppressa, viri itidem quibus fluxus consuetus sanguinis per nares, aut haemorrhoides cohibetur, magnas cruditates patiantur. Obstructio ad cruditates generandas plurimum confert, tum quia vias occludendo alimenti distributionem impedit, cujus mora in ventriculo ad corruptionem facit, cum praecipue quoniam alimenta humorum obstruentium vitiata indolem facile suscipiunt, ut ex vero dixerit Hippocrates: „ Impura corpora quo quis magis nutriverit, eò magis laedet (a). Hinc foeminae chlorosi laborantes, itemque cachectici, hydropici, icterici, febribus intermittentibus, mesentericis, aliisque hujusmodi malis correpti in cruditates incidunt molestissimas. Optime Hippocrates: „ Si quis, inquit, febricitanti cibum det, sicut sano robur, aegrotanti morbus fit (b). Diathesis vitiata humorum ventriculi, caeterarumque partium coctioni inservientium cruditates tenacissimè fovere solet. Scorbutici, melancholici, atra bile vexati, febribus quibuscumque sed praesertim mali moris correpti ex prava diathesi cruditatibus fermè continuis molestantur. Propterea dum ciborum cruditas nimis viget, diathesim partium interiorum accuratè contemplari oportet, attenteque inquirere expedit, num humor natus partium coctioni dicatarum in acidam, alcalinam, putrem, aqueam, aut nidorosam vergat naturam, omnesque diatheseos formulas sedulò investigando, quaenam demum ea sit quae superet & cruditates foveat, quivis inveniet. Helmoncius primùm, deinde Sylvius de
Le-

(a) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 10.

| (b) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 6 5.

Leboe hypotheses finxerunt circa causas cruditatis ciborum in ventriculo, sed vanas & sua sponte corruentes, ut in Physiologia longè monstravimus, docentes quid sentiendum de acidi generatione & de reliquis cruditatum speciebus (a). Inter causas efficientes aër mirificè cruditates generat, videmus enim summas in ventriculo mutationes tum in appetendis, tum in coquendis cibis juxta varias anni tempestates temporumque constitutiones. Qui per loca nivosa ambulant, aut locis humidis somnum capiunt, itemque frigus insolitum suscipientes, maximè excalecto corpore, vel qui in magnis aestibus aestivo tempore nimium incalescunt, appetitui vitiato primùm, deinde ciborum cruditatibus & corruptionibus subesse, frequenti rerum eventu experimur. Diaeta ex cibis pravi succi, aut fortioribus quam pro naturae vi, exercitationibus tum corporis, tum mentis nimium auctis, ex immodica venere, aliisque erroribus malè gubernata, cruditates summè noxias inducere consuevit. Animi pathemata functiones omnes stomachi turbare, superius agentes de appetitu vitiato vidimus, sed ad cruditates generandas maxime conferre, quotidiana experientia noscimus, etenim sanis benè comedentibus atque optimè cibos subigentibus, accepto rei tristis animumque consternantis nuntio, subito concidit appetitus, languescit stomachus, atque cruditates paessimae inde eveniunt.

Cruditas pueros & senes magis quam juvenes, foeminas magis quam viros, debiles potius quam robustos, otio viventes quam exercitatos, aestate quam hyeme, adori-
tur. Scire autem expedit, cruditatem superficialem & extemporaneam ex ipsa aegrotantis relatione satis cognosci posse, atque bona diaeta, abstinence, & prudenti consilio paucissimis remediis duorum aut trium dierum intervallo sanari; at cum secus fiat in cruditate longa & habituali proinde ejus phoenomena recensere est necesse. Igitur cum stomachi facultas ad coquendos cibos deficit, aut quovis modo depravatur, non statim cessat appetitus, sed modò per-

---

(a) Vide Physiolog. nostr. tract. 3. prop. 16. num. 82. pag. 143.

permanet, modò augetur, interdum per intervalla mutationes suscipit, sed substantive cruditate alacritas deficit, animique abjectio adest, salivam effundunt aegri, & nausea atque vomitibus fatigantur. Dum ventriculus vacuus est, dolet: cibo autem sumpto, inflatio, anxietas, torpor membrorum & impotentia, capitis gravitas, flatus, ructus, rugitus, oris insuavitas, interdum cum amaritudine sitis. Crescente malo tristitia advenit, carnis incrementum minimè cibis assumptis respondet, nec floridus corporis color adest, sed pallidus, praesertim in facie. Omnia tum gravatim ferunt, jactantur, impatientes, iracundi, vertiginosi, animo inconstante redduntur. Interea non perpetuò febricitant, sed calor in volis manuum & plantis pedum, imo & aestuationes in facie inter coquendos cibos molestant. Eo ipso tempore ructus adesse consuevere acidi acres cum asperitate, aut nidorosi, graveolentes, fumosi, amarulenti, multique aliis formis ingratisissimi. Malo autem ad summum apicem evecto, praeter jam dicta, visus hebetatur, caput gravatur, aures sonant, membra torpent, crura & brachia leviter resolvuntur: palpitatio in praecordiis: dolor in dorso juxta scapulas: pituitae, aquae, aut bilis vomitus: vigilia: somni turbati: macies: facilè irascentes: nonnumquam melancholici. Affectio haec si haereditario fomite à principiis generationis oriatur, aut altas nimium radices egerit, vitiataque vel corrupta sint viscera, ferè commoritur, atque per longum tempus durans alios in tabem, alios in hydropem, ileum, choleram, aliosque hujusmodi morbos, alios denique in febres mali moris saepeque lethales adducit. Quod si animi alacritas, delectatio, conveniens carnis incrementum, floridus corporis color sensim superveniant, neque aeger escas odit & abominatur, sed cibos memoria repetendo vehementer appetat, salus tunc speranda est. Ea tamen est hujus mali conditio, ut levissimis erroribus facilè redeat.

Cruditas repentè nullo praecedente morbo oborta postulat quietem, abstinentiam cibi & laboris, & tempori atque naturae potius quam medicamentis committenda; qui enim pharmacis purgantibus, stomachicis, roborantibus usi sunt, tam longè abest ut cruditatem sustulerint, quin potius
na-

naturam irritando eam auxerint, aliaque mala produxerint, etenim febres, anxietates, angores, aliaque id genus incommoda ex horum medicamentorum usu supervenire, experti novimus. Hinc tirones considerent velim, quae specioso stomachicorum titulo ornantur medicamina nihil minus efficere quam stomacho aegrotanti succurrere, calefaciunt enim supra modum ea omnia, neque nimius calor stomacho favet, imo ipsum magis languidum reddit. Si quid ergo in cruditatibus extemporaneis praescribendum, debet id esse temperatae virtutis, moderatissima adstrictione praeditum. Syrupus rosarum viridium, miva, ut vocant, cidoniorum, tartari cremor, infusum herbae the, aliaque similia ex usu esse possunt. Clysteres ad materiam coctam inferius ducendam prodesse solent. Neque ommittendum, exterius apposita remedia magno fuisse praesidio. Sic emplastrum ex mastiche ori ventriculi appositum: unctioem ex oleis absinthi, cidoniorum, menthae: animalia exenterata & stomacho imposita, ut columbae, catuli, aliaque hujusmodi interdum profuisse, observationibus fidis constat. Jam verò in cruditate habituali, ante omnia, accurata diligentia inquirenda viscerum constitutio, temperies, status: num acrimonia lateat atrae bilis, scorbutica, erisipelatosa, ut per appropriata remedia cuivis damno medela paretur, quam inferius in singulis morborum harum partium tractationibus exponemus. Interea in omni cruditate ventriculo prospiciendum, quod fiet ipsum cibus & potibus non nimium onerando, alimentis etiam ejus viribus proportionatis, exercitatione, si fieri potest, modica, haustibus aquae frigidae inter edendum, ea enim omnia stomacho languenti prodesse notum est. „ Prodest (inquit Celsus) adversus tardam „ concoctionem clarè legere, deinde ambulare, tum vel un- „ gi, vel lavari, assiduè vinum frigidum bibere, & post ci- „ bum magnam potionem, sed ut supra dixi per syphonem: „ deinde omnes potiones aqua frigida includere (a)... Ubi „ expletus est aliquis, facilius concoquit, si quidquid assump- „ sit,

---

(a) Cels. de Medic. lib. 1. cap. 8. pag. 38.

„ sit, potione aquae frigidae includit, tum paulisper invi-
 „ gilat, deinde benè dormit. Si quis interdiu se implevit,
 „ post cibum neque frigori, neque aestui, neque labori se
 „ debet committere: neque enim tam facilè haec inani
 „ corpore quam repleto nocent (a).

APHORISMI.

I.

*Concocta purgare & movere oportet non cruda, neque in prin-
 cipiis nisi turgent. Plurima verò non turgent (b).*

Mirum! quantum haec Hippocratis doctrina Medicorum ingenia torserit, cum in scholis variis sensibus exagitata, in varias sententias easque diversissimas adduxerit artis Professores. Sed cum non tam laboraverint Scholastici in veritate per accuratas observationes inquirenda, quam in mente Galeni elucidanda, aliorumque veterum qui Hippocratis sensum intellexisse creduntur, proinde eorum disputationes, rixas, contentiones omittentes, quod experientiae consonum est unicè sequimur. Igitur verissima est Hippocratis sententia non modò in morbis acutis, sed in chronicis. De cruditate in morbis acutis & de legibus observandis in eorum curatione egimus in Pathologia (c). At de cruditate ventriculi humoribusque crudis in prima regione, ut ajunt, hic loquutum esse Hippocratem, testis est Galenus, qui ita loquitur: „ Dejectio in talibus (id est, ubi crudi humores in „ primis venis sint) tormina & rosiones creat, animique „ deliquia, cum eo quod nec notatu quippiam dignum edu- „ cit, quando crudi omnes succi, pigri atque ad motum „ inepti propter crassitudinem, frigiditatemque sunt. Quo fit, „ ut etiam omnes angustas vias obstruant, per quas id, quod „ medicamentum dejicit, ferri ad alvum debeat: itaque nec „ ipsi educantur, & alii sint impedimento. Id quod sanè

E

„ Hip-

(a) Cels. de Medic. lib. 1. cap. 2 pag. 24.

(b) Hipp. lib. 1. Aphor. sent. 22.

(c) Vide Patholog. nostr. tract. 1. prop.

4. num. 24. pag. 425. seq.

„ Hippocrates illo oraculo praecavit , quo brevissimè praeci-
 „ pit : *concocta medicamento tentanda esse , non cruda* (a). Ge-
 neralis fuit vetustissimorum Medicinae Principum , qui ar-
 tem solidis observationibus stabilitam reliquere , consensus,
 crudos humores non esse purgandos , neque cruditates me-
 dicamentis purgantibus sanari , quod benè notent , velim,
 qui aegros ventriculo debiles nec cibos benè coquentes ite-
 ratis purgationibus conficiunt , quibus cruditates adeò non
 auferunt , ut augeant.

II.

*Cùm sit autem minimè crudo sanguis mittendus , tamen nè id
 quidem perpetuum est , neque enim semper concoctionem res
 spectat* (b).

Vidimus , agentes de cardialgia , quid agendum circa venae
 sectionem praesente cruditate ventriculi. Sed Celsus in hac
 sententia duo tradit praecepta practica : alterum , crudo,
 hoc est , cruditate laboranti sanguinem non esse extrahen-
 dum : alterum , praesente cruditate quandoque necessariam
 esse venae sectionem. „ Si etiam dolor (inquit Hollerius) con-
 „ junctus est (loquitur de ventriculo imbecillo nec ritè ci-
 „ bos concoquente) in primis phlebotomia ex interna bra-
 „ chii convenit. Perseverante malo ex utraque basilica , &
 „ hoc magis si gravis dolor est , si repentinus , si difficilis
 „ ructus , spiritus , si febris est , si dolor in dorsum & sca-
 „ pulas extenditur , sanguis detrahendus (c). Quod si con-
 „ sueta sanguinis evacuatio suppressa his omnibus accedat , san-
 „ guis cum fructu mitti potest. De caetero , non video quo-
 „ modo in cruditate sanguis extrahi possit sine magno aegro-
 „ tantis incommodo. „ Nulli talium , hoc est , maxima succo-
 „ rum crudorum copia laborantium , sanguis mitti , inquit
 „ Galenus , sine maximo dispendio solet , cum tamen vacua-
 „ tionem desiderent : verùm nec sanguinis missionem , nec
 „ pur-

(a) Galen. lib. 4. de Sanit. tuenda, pag. 79.
 cap. 5.

(b) Cels. de Medic. lib. 2. cap. 10.

(c) Holler. de Morb. intern. lib. 1.

cap. 32. pag. 308.

„ purgationem sustinent, utpotè quos sine his syncope sub-
bitò adoritur (a).

III.

Quaenam igitur est ratio talibus, hoc est, cruditatibus ventriculi vexatis, medendi, qui cum vacuari postulent, vacuantia praesidia non ferunt? Sanè nullam aliam his idoneam vacationem inveni praeter eam, quae ex frictione paratur (b).

Frictiones partium extremarum, imo & totius spinae à vertice capitis usque ad coxigem, saepius iteratas summè utiles esse in cruditate habituali ventriculi expertus affirmo. „ Certum est etiam (inquit Arbuthnotus) prout continua „ me docuit experientia, extremitates doloribus corripì, quibus infirmi plurimùm sublevantur ex ingenti ventorum copia, quae ex stomacho ob harum partium frictionem erumpit (c). Frictionum usum minimè contemnendum in variis morbis, qua latè patet, longè exposuit Galenus in libris de sanitate tuenda.

IV.

Ventris torpor omnium confusio (d).

Vis ventriculi effoeta, aut corrupta, quam Hippocrates torporem appellat, duobus modis turbat universum corpus. Primùm, quia ob debilitatem alimentum incoctum seu semicrudum tum ipsum ventriculum, tum partes ei vicinas crudis impurisque succis replet, earumque functiones impedit: tum quia ceterae corporis particulae alimento crudo infarctae in cachexiam demùm incidunt, unde fit: „ Ut qui stomachum infirmum habent, eos pallor, macies, praecordiorum dolor, nausea, & nolentium vomitus, „ in jejuno dolor capitis perpetuò ferè comitetur (e). Deinde, quia humore nativo ventriculi corrupto aut quavis acri-

E 2

mo-

(a) Galen. *Meth. medendi*, lib. 12. cap. 3.

(b) Galen. *Meth. medendi*, lib. 12. cap. 3.

(c) Arbuthn. *Specim. effect. aër.* cap. 2. §. XVI. pag. 72.

(d) Hipp. *lib. 6. Epidem. sec. 3. vers. 1.*

(e) Cels. *de Medic. lib. 1. cap. 8. pag. 38.*

monia vitiato, propriam indolem cibis inter coquendum communicat, unde acrimoniae variae species in universo corpore atque etiam in sanguine generantur. „ Quapropter (inquit Galenus) in venae sectionibus numquam videbis in hujusmodi hominibus rubrum sanguinem profluere, sed alio colore, prout eum appellare quis velit, infectum. Sed illico etiam malè olet, & si homo jam pridem evacuatus non sit, ater etiam sanguis secta vena profundetur, habebitque aliam alias in crassitudine ac tenuitate consistentiam, ut modò serosus & tenuior, modò crassior, ut etiam interdum adeo crassus ac niger, ut liquidam imitari picem videatur (a).

V.

Utilis verò (vomitus) plenis & biliosis omnibus, si vel nimium se replerunt, vel parùm concoxerunt, nam sive plus est quam quod concoqui possit, periclitari nè corrumpatur non oportet: sive jam corruptum est, nihil commodius est quam id, qua via primùm expelli potest, ejicere. Itaque ubi amari ructus cum dolore & gravitate praecordiorum sunt, ad hunc protinus confugiendum est (b).

Monuit Hippocrates, morbos ea parte qua proximi sunt educendos esse, & qua parte singulis exitus quam proximus est, extrahendos (c). In Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica (d) monstravimus, in affectionibus oris ventriculi cum pravorum succorum copia nullum praestantius esse remedium quam vomitorium, ipsaque natura duce, id non semel in praxi vidimus. Praeferunt aliqui purgantia in ventriculi cruditatibus ad humores superfluos extrahendos, sed fideliter observavi, plus damni quam utilitatis ex eisdem comparari. Neque emetica, nec cathartica radicem mali auferunt in habituali & antiqua cruditate, quoniam vitiatum nativum humorem ventriculi, in quo radix morbi consistit, non educunt; sed etsi producta tantùm morbosa, seu

(a) Gal. Com. 4. in lib. 6. Epidem. Hipp. sent. 25.

(b) Cels. de Medic. lib. 1. cap. 3. pag. 29.

(c) Hipp. de Locis in hom. vers. 285.

(d) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Prog-

nost. sec. 1. text. 15. pag. 41.

cibos incoctos & gravantes expellere animus tantum sit, id citò atque tutissimè efficit vomitorium : cum magno discrimine catharticum. Hippocrates observatione ductus enumerans morbos, in quibus medicamenta cathartica noxia sunt, sigillatim ventris cruditatem designat (a). Videndus Martianus, qui sui temporis Medicos ad cathartica exhibenda nimium proclives meritò reprehendit, & Hippocratis doctrinam veris observationibus practicis suffultam esse nervosè contendit (b).

VI.

Qui calido ventriculo sunt, ii frigidam carnem habent, gracilesque sunt, iidem venosi, iracundioresque sunt (c).

Cum ventriculus debilis cibos tardè concoquit, aut inter coquendum corrumpit, multum refert disquirere num calor nimius viscera occupet, necne: nam etsi malum hoc numquam à vera frigiditate oriatur, ut in Physiologia vidimus (d), tamen an major vel minor calor vigeat, probè attendendum. Cruditatem nidorosam cum calore conjungi norunt omnes, at acidam saepe ex eodem vitio nasci, alibi monstravimus (e). Discimus hinc, numquam ventriculi imbecillitatem calidis medicamentis rectè tractari, iis enim in febres hecticas, ileum, hydropem, imo interdum in saevissimas convulsiones incidere observavimus. Neque nimium refrigerantia praescribenda, nullum enim excessum ventriculus debilis ferre potest, quamquam frigida ritè praescripta multò magis ventriculo debili accommodata sint quàm calida. Quod in praesenti sententia inquit Hippocrates, id verum esse deprehendi, cum ii qui ventriculo sunt calido, extrema corporis facilè frigescentia habeant, & in iram sint maximè proclives, ut non à vero aberrare credamus eos:

„ Qui arbitrantur in ventriculis calidioribus nativum calorem in profundum refugere, & extimas partes deserere,

„ ac

(a) Hipp. de *Victus ratione in acut.* sec. 4. vers. 396.

(b) Martian. *Com. ad locum prox. cit.* Hipp. pag. 413.

(c) Hipp. lib. 6. *Epidem. sec. 4. text. 25.*

(d) *Vide Physiolog. nostr. tract. 3. prop. 21. num. 96.*

(e) *Vide Physiol. loc. cit.*

„ ac proinde hominum carnes frigidas reddi: at hujusmo-
 „ di caloris motiones pro ratione temporum regionumque
 „ fiunt, itemque pro aëris statu, praeterea verò pro vi-
 „ giliis ac somnis, atque etiam animi perturbationibus, ut
 „ moeroribus, timoribus, & corporis, atque animi volup-
 „ tatibus variantur (a).

VII.

*Qui crudum sine praecordiorum dolore ructat, is ex intervallo
 aquam frigidam bibere (debet) (b).*

Rarò cruditas habitualis sine vitiato intus humore mo-
 lestat, qui aut atrae bilis naturam participat, aut ad eam
 proximè accedit, etenim in ventriculo calido congesti hu-
 mores incocti, seu biliosi seu pituitosi, nullo negotio in atram
 bilem transeunt (c). Igitur aquam frigidam ex intervallis bi-
 bere talibus prodesse, experimentis cognovi. Fateor, non ante
 prandium esse bibendum iis qui ob ventriculi imbecillis ca-
 lorem siti & oris amaritudine, forte etiam cibi fastidio, ve-
 xantur, etenim sitim tolerare oportet, neque bibere nisi
 post assumptum cibum, qui enim aliter se gerunt, prae-
 terquamquod eas molestias non vitant, ventriculum longe
 languidiorem reddunt. Optimum est Vallesii nostri consilium:
 „ Si dari debeat aegroto (inquit) ad voluptatem frigida,
 „ nè tamen ita detur, ut parere possit noxam magnam at-
 „ que fortasse inemendabilem, ut, hoc deliciosissimo tem-
 „ pore, quale numquam viderat Hispania, scimus, multis ni-
 „ vis usu contigisse. . . Faciat Deus ut ab his expediti ad vir-
 „ tutem pristinam, qua aliis omnibus gentibus quondam
 „ fuerunt admirationi, convertantur (d).

VIII.

*A multo tempore consueta, etiam si fuerint deteriora, insuetis
 mi-*

(a) Vide Gal. Com. 4. in lib. 6. Epid. Hipp. text. 25.

(b) Cels. de Medic. lib. 1. cap. 2. pag. 22.

(c) Vide Physiol. nostr. tract. 3. prop. 21. num. 94.

(d) Valles. Com. in lib. 6. Epidem. Hipp. sec. 4. tex. 7. pag. 324.

minus turbare solent. Oportet igitur etiam ad insolita mutare (a).

Etsi hic loquatur Hippocrates de omnium rerum usu, quas Medici nonnaturales appellant, & ad diaetam propriè spectare videntur, praecipue tamen hoc praeceptum ad cibos potusque pertinere tenendum est, multò enim melius concoquuntur naturaeque adaptantur ea ciborum genera, quibus homo assuetus est, quàm insueta. Ergo quivis in hoc negotio vires suas experiatur, versetque diu, quae alimenta recipere aut ferre recuset propria natura, id enim omnium praeceptorum maximum est, ut quilibet iis utatur cibus, cujuscumque demum indolis ii fuerint, quos suum stomachum aptè recipere, beneque concoquere noverit. Est etiam pro concoctione juvanda magnum auxilium ad insueta alimenta interdum, providè tamen, transire; juvat enim varietas naturam in cibus, non minus quam rerum diversitas animum oblectat, atque fastidium creare solet eorundem alimentorum non interrupta continuatio. Fortè id attendens Aretaeus inquit: „ In aliis morbis post curationem diaeta ad robur & vires corporis, bona concoctio est: stomachi affectibus laborantibus solis haec vitiosa est. . . „ Multò verò magis proficit aegrotantibus, si gratificetur & „ puriter omnia faciat, ac cupiditatibus eorum indulgeat Medicus in rebus, quae non magnopere laedunt (b).

C A P U T . I V .

D E P H L E G M O N E V E N T R I C U L I .

Phlegmon ventriculi, cum morbus frequens sit, parùm à Medicis pertractatur, ut bene advertit Hoffmannus in dissertatione, hac de re, edita; quamquam fateri oportet, Rodriguezius nostrum de hac affectione satis accuratè tractat-

(a) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 50.

lib. 2. cap. 6. pag. 131.

(b) Aret. de Curat. morb. diutur.

tasse. Igitur phlegmon ventriculi est: *Inflammatio tunicarum ventriculi celeris & acuta, febre gravissimisque symptomatibus stipata.* Morbus est, sub triplici genere intemperiei, organi vitiati, & unitatis solutae, comprehensus, ut omnium fermè inflammationum indoles est, ita tamen ut perpetuò intemperies, non ea modò quae in qualitatibus, sed quae in ipsa partium substantia corrupta consistit, vitiata sit: organi autem & unitatis laesio interdum tantùm cum inflammatione jungatur. Ergo si inflammatio fuerit merè phlogistica, intemperies tantùm vitiari solet; quod si tumor simul adsit, & organum & unitas necessariò laeduntur, ut in Pathologia monstravimus (a). Pars affecta est ventriculus, sed in ejus examine curandum, nè error incidat, fieri enim solet, ut abdomen, qua parte ventriculo respondet, phlegmone correptum stomachi inflammationem mentiatur, ut ex vero notat Fernelius (b), sed ex historia morbi inferius tradenda harum affectionum discrimen innotescet. Inter differentias hujus morbi notabiles ea est quae desumitur à vehementia affectionis, nam cum haec fuerit gravis atque vehemens febrim eam procreat quam Graeci *lypiriam* vocant, cujus vi interna uruntur, externa algent, & aegri siti confecti pereunt (c). Hujus febris absentia, itemque symptomata mitiora morbum non ita gravem comitantur, quamquam nulla sit inflammatio ventriculi levis & periculo vacans. Alia est hujus morbi differentia quae desumitur ex inflammationis indole, modò enim erisipelatosa, modò phlegmonosa, non rarò merè phlogistica esse consuevit.

Si unquam alias, hic in conspectum veniunt omnium morborum occasionales causae plethora, obstructio, & diathesis, nimia enim sanguinis repletio in ventriculo, hepate, liene, diaphragmate inflammationem facillimè creat in his, qui haemorrhoidas patiuntur, aut quovis modo nimiam sanguinis copiam in his partibus haerentem colligunt. Obstructio ansam in-

(a) Vide *Pathol. nostr. tract. 1. prop. 2. num. 10.*

(b) Vide Fernel. *de Part. morb. lib. 6. cap. 2. pag. 277.*

(c) Vide Hipp. *lib. 2. Aphor. sent. 48. & lib. 7. sent. 72.* Vide etiam Cels. *de Medic. lib. 2. cap. 4. pag. 51. & cap. 6 pag. 55.*

inflammationi praebet, quatenus sanguis detentus in visceribus nec exitum facilem inveniens nullo negotio putrescit, & calorem phlogisticum concipit. Sed diathesis, quemadmodum omnium inflammationum comes est indivulsa, sic speciali modo in singulis laedit, ut verum omnino sit, nullam esse inflammationem quae determinata diathesi non sit comitata, usque adeo ut plethora & obstructio ex se ipsis sine diathesi nullam fortè inflammationem in humano corpore efficiant (a). Ex hac diathesi fit, ut in ventriculi inflammationes facilè incidant ii, quibus nativus stomachi humor acris est, atra bile, labe scorbutica, biliosa, in putredinem vergente, aut in nimiam *alkalinam* indolem prona, infectus. In eundem morbum incidunt etiam ii, quibus hepatis, lien, intestina, aliaeque partes vicinae longa phlogosi affectae tum demùm eam ventriculo communicant. Nec solum ex partium vicinarum affectionibus, sed ex cerebri, imò & totius corporis vitio ventriculum quandoque inflammari, undique ad ipsum confluentibus humoribus, seu ex disgregationibus, seu ex mala crisi, extra naturae ordinem commotis, fidei observationibus constat. Inter causas efficientes aër plurimum facit ad ventriculi inflammationem inducendam tum manifestis qualitatibus, cum praecipuè occulta vi internum hujus partis humorem corrumpens. Æstate potius quam hyeme hunc morbum fieri, expertum est. Certis autem temporum constitutionibus ventriculum offendi nulloque negotio inflammari, palam est omnibus, qui in constitutionibus epidemicis observandis operam collocant. Sed diaeta huic morbo producendo potius quàm aliis maximè conducit, etenim cibi & potus nimium calidi, acres, veneno similes, imo & ipsa venena, cum proximè ventriculum attingant, facilè ipsum inflammare possunt. Nimius etiam atque improvidus potuum frigidorum usus seu constringendo, seu condensando & obstruendo, seu sanguinem in ea parte violenter detinendo, more rerum omnium frigidarum, ex accidenti, ut ajunt, inflammationem ventriculi

F

fae-

(a) Vide *Patholog. nostr. tract. 2. prop. 8. num. 36.*

saepe induxisse, notum est. Sed animi pathemata, iram praesertim subitumque terrorem, hoc malum producere, saepe observatum: neque ignotum esse debet iis, qui, animi pathemata praecipuas vires in partibus stomacho vicinis exercere, norunt.

Quamquam inflammatio ventriculi quamcumque aetatem, sexum, anni tempus consequitur, potius tamen aestate & autumno quam vere & hyeme, senes & pueros minus quam juvenes, viros magis quam foeminas invadere solet. Sub initiis rigor, febris acuta tepore quodam exteriùs fallens; pulsus parvi, celeres, densi: lingua albescens, aut cum virore pallida: dolor in regione stomachi interdum tactu, saepe ex aegrotantis sensu & relatione perceptibilis. Interea sitis adest, jaectatio, capitis nutatio, somnus parvus & in suscitatione facilis, hallucinatio, hebetudo: ventris inflatio, vomitus. Crescente morbo extrema cum torpore frigent: pulsus parvi, inanes, obscuri, deficientes: oculorum hebetudo: vigiliae: animi abjectio, ut Caelius Aurelianus ait, cum desponsione (a): sudor: nonnumquam faucium inflammatio. Remittunt ad tempus haec mala, mox verò cum impetu repetunt, suumque resumunt impetum. Morbo ad summum statum evecto, supradicta omnia cum vehementia consistunt. Deinde sudor crassus, glutinosus, malè olens per totum corpus, sed praesertim circa caput & frontem: extrema frigida cum interno aestu: rara loquutio ac tremula: respiratio parva cum anhelitu: facies pallida: oculi concavi: lingua arida, nigra, sitis inexhausta: virium imbecillitas: pulsus languidi. Quibusdam sensibus integris: plurimis verò cum deliramentis mors, quae multò certius supervenit, si aeger involuntariè illachrymat: si cibi aut potus sonitum in ventriculo excitent: si alimenta omnia prorsus recuset, aut in accipiendis cibus vel potibus cochlearia, vel poculorum labra mordeat: si venter liquidis nimium fluat excrementis. Affectio haec acutissima est, & septem diebus, ut plurimum, cursum suum absolvit, saepissimè in mortem, rarò in salutem tendit.

(a) Cel. Aurel. *Acut. morb. lib. 2. cap. 32. pag. 148.*

dit. Quandoque tamen, etsi non admodum frequenter, aegros ex hoc morbo evasisse constat, quod cum fit, pulsus resurgit, corporis frigus frangitur, difficultas respirationis minuitur, animus quadam securitate erigitur, somnus altior veluti post laborem dormientium, virium post sumpcionem cibi reparatio, quae omnia simul concurrentia salutem promittunt.

Inflammatio ventriculi diversam postulat à caeteris inflammationibus curationem, neque enim multas, nec copiosas tolerat sanguinis evacuationes. Certè si haemorroides, aut quaevis alia sanguinis evacuatio suppressa, ira, aut partium vicinarum repletio fomitem morbo dederint, sanguis ex brachio tutò extrahi potest, quin tamen multus educatur, quoniam ventriculus venae sectionibus saepe laeditur. Nusquam severiori judicio observanda sunt quae de cibandis aegris acuto morbo laborantibus tradit Hippocrates libro primo Aphorismorum, quia victum tenuissimum vix ferre stomachus inflammatus potest. Ergo ex intervallis juxta virium statum dare oportet jusculum ex carne vitulina cum pullo gallinaceo, additis borragine, bugloso, intibo, &c. Potus etiam nimius ventriculum gravando noxius est, qui tamen sub pauca quantitate nec calidus nec frigidus exhibendus, quaelibet enim notabilis alteratio inflammato ventriculo adversa est. Nitrum, quod aliis inflammationibus praesidio esse solet, hic nullius usus est, quippe injucundum, & vellicatione importunum esse deprehenditur. Diluentia, temperantia, absorbentia, modicè praescripta, utilia esse consuevere. Aqua lactis destillata, florum papaveris rubri, graminis, vel horum vegetabilium decocta, additis cornu cervi, aut eboris rasuris, & id genus alia, cum fructu usurpantur. Fugienda omninò sunt vomitoria, purgantia, & quaevis alia medicamina naturam nimium commoventia. Exterius apponere juvat remedia temperantia & resolventia. „ Ego quidem (inquit Hoffmannus) magno cum fructu „ multoties tepidè tantùm applicare jussi vesicam lacte, cum „ floribus emollientibus, & croco decocto plenam (a). Li-

(a) Hoffm. de Febr. sec. 2. cap. 3. §. 4. pag. 121.

nimenta ex oleo amigdalorum dulcium, aceto rosaceo, paulillo camphorae adjecto, optima sunt; sed omentum vervecinum recens extractum, calidè admotum, eximii est in hoc morbo usus.

APHORISMI.

I.

Quibus inflammatum est septum transversum, hi convulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus os ventriculi, syncopae: quibus jecur, atrophiae: quibus ventriculus, cruditati: quibus renes, urinae suppressioni (a).

Quibus stomachus inflammatur, si debiles sunt corde, in syncopam facillimè incidunt: si autem capite imbecilli fuerint, convulsionibus, aliisque cerebri morbis tentantur, ut alias satis monstravimus (b).

II.

Una salus tum pleuriticis, tum peripneumonicis, adde etiam synanchicis, id est qui angina laborant, est ipsum virium robur. Non secus verò & quibus vel jecur, vel ventriculum phlegmon obsidet, nam quod ad phlegmonem, quae in his est partibus, spectat, minimè planè est cibandum; quod ad virium infirmitatem, utique saepe: ita necessariò aut vires resolventur, aut phlegmon augebitur (c).

In hoc morbo ea adest malorum implicatio, quae Medicum ab agendo deterret, vix enim quidquam ex una parte juvat quod ex alia non noceat. Igitur cum inflammatio evacuationem atque inanitionem postulet, ut fermè in ediam praescribere necessarium sit, vires autem in hac affectione perpetuò debiles sui reparationem per alimenta exoptulent, ita se Medicum gerere oportet, ut urgentiori, scilicet viribus sustinendis occurrat, phlegmone interim, quantum fieri possit, non neglecto.

(a) Gal. de Pulsibus ad tiron. cap. 11. | syncop.

(b) Vide quae diximus de Epileps. & | (c) Gal. Meth. meden. lib. 10. cap. 5.

III.

Ira gravis saepe funestae inflammationis mater, quando mox post eam cibus, praesertim minus salubris & difficilioris digestionis ingeritur, aut frigidus potus ingurgitatur (a).

Certè inter prandendum animi quaevis commotio mala esse consuevit, sed praesertim ira, quae spiritus nimium exagitat; atque, ut jam vidimus, animi pathemata omnia maxime in ventriculo tragoediam exerunt. Potus nimium frigidus post iram inflammationem in ventriculo creare potest, sed multò citius ac vehementius id efficit vinum, quod post iram instar veneni est. Plures hic adducit Hoffmannus observationes de his qui ex vini potu in ventriculi inflammationes inciderunt (b). Qui ergo ventriculi affectionibus obnoxii sunt, caveant omni cura nimium vini usum, facile enim iis inflammatur ventriculus, atque celeriter ex eo morbo intereunt.

IV.

Medici morbum (inflammationem ventriculi) colicam esse autumantes carminativa cum anodinis dederunt. Perseverarunt autem anxietates praecordiorum cum maxima inquietudine per totum morbi decursum, intervenerunt subinde convulsivi quidam motus cum manuum tremore, &c. (c).

Quae à Medicis carminativa & digestiva vocantur, improvidè, ut saepe fit, assumpta, pessima mala excitare apta nataque sunt, stomachum namque irritant & calefaciendo inflammant. „Facilè patet (inquit Vanswietenius) „quanta malorum exacerbatio debeat fieri dum stomachi- „cis vulgò dictis remediis (quae solent ferè laudari spiri- „tuosa, amara, aromatica acria, & in frigidis ventriculi „morbis pulchrum usum habent) imperiti hunc morbum „aggrediuntur. Longè adhuc pejus cum miseris aegris agi- „tur, si Medici fallaci illa & periculosa regula utantur: vo-
mi-

(a) Hoffm. de Febr. sec. 2. cap. 3. | de inflam. ventric. &c. tom. 6. pag. 227.
pag. 122.

(b) Hoffm. loco prox. citat. & dissert. | observ. 5. pag. 124.

(c) Hoffm. de Febr. sec. 2. cap. 3.

mitus vomitu curatur, &c. (a). Nec solùm inflammato ventriculo, sed in ejus dolore, anxietate, cruditate habituali noxia sunt quae vulgò stomachica, digestiva, carminantia vocantur. Neque magni usus esse saponem venetum in his affectionibus, vel ipsi medicaminis laudatores experti agnovere.

V.

A minimo acri irritatur inflammatus ventriculus, & augentur omnia mala: ideo haec remedia (potus diluentes addito nitro, melle, rob sambuci &c.) licet meritò laudentur optima in curatione inflammationis, vix audemus dare, vel tantum adeo diluta, ut oculus non laederetur ab iis instillatis (b).

Ventriculus inflammatus paucissima medicamina sustinet, eaque mollissima, & exigua dosi ex intervallis propinata. Nec solùm in acuta inflammatione id tenendum, sed in quovis alio casu, ubi aestus, irritatio, & excandescencia quovis modo vigent. „ Salia neutra eaque amarican-
„ tia... ad deducendos efficaciter & sine molestia per alvum
„ vitiosos humores egregia, tali in casu, ubi primae viae
„ spasticis stricturis tenentur, neutiquam sunt proficua, ut
„ potius noxam possint inferre & gravissimam & praesen-
„ tissimam (c).

VI.

Atque videtur quidem in ipso (ventriculo) inflammatio esse: sanguis autem in parte inflammata contentus & crassior & magis melancholicus, &c. (d).

Duplex inflammationis genus quamvis corporis partem, sed praecipuè ventriculum infestare solet, acuta scilicet, qualem haectenus descripsimus, & lenta atque longa, de qua hic loquitur Galenus. Morbus, quem ex Medicis plures *hypocondriacum* vocant, reipsa nihil aliud est, quam phlogosis feu

(a) Vanswiet. *Com. in Aphor. Boerb.* §. 954. pag. 148.

(b) Vanswiet. *Com. in Aphor. Boerb.* §. 954. pag. 148.

(c) Hoffm. *de Febr. sec. 2. cap. 3. observ. 6. pag. 125.*

(d) Galen. *de Locis affect. lib. 3. cap. 7.*

seu inflammatio lenta ventriculi à principiis generationis, aut à causis aliundè advenientibus concepta. Scio, Neotericos scriptores multa eaque nova tradere de affectione hypocondriaca, sed ex hypothese potius quam veris observationibus eorum dogmata derivari, cuique ea accuratè perpendenti notum est. Veteres Medici pauca sigillatim de hoc morbo tradidere, fortè quia ipsum non tamquam ab aliis diversum contemplati sunt. Ac reipsa, si symptomatum ab hac affectione nascentium congeriem spectemus, nihil aliud profectò quàm functionum ventriculi primùm, deinde, per vicinitatem, intestinorum, caeterarumque proximarum partium laesionem ex lenta inflammatione ortam, comperimus. Sed quoniam vetustissimus Medicus juxtaque experientissimus Diocles, Hippocrati fermè coevus, hoc malum accuratissimè descripsit, placet hic in tironum gratiam ejus verba adducere: „ Porro alius oritur à ventriculo morbus, „ qui supra propositis non dissimilis est, nominaturque ab „ aliis melancholicus, ab aliis flatuosus: quem sumpto cibo, „ maximè coctu difficili & caustico, sputum humidum, „ idemque multùm comitatur: item ructus acidus, flatus, „ aestus in hypocondriis, fluctuatio non illicò, sed quum „ retinuerint, interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui nonnullis ad dorsum usque procedunt: concoctis „ deinde cibis quiescunt, mox aliis ingestis eadem rursus revertuntur accidentia, quae interdum jejunos, interdum etiam „ à coena molestant, atque evomunt crudos cibos, & phlegmata subamara, & calida, & acida: adeo ut dentes torpedine afficiantur. Atque horum plurima ab ineunte statim aetate „ eveniunt. Utcumque tamen acciderint, omnibus in tempus producuntur. Caeterùm flatuosas vocatas suspicandum „ est, plus caloris quam decet habere in his venis, quae „ alimentum à ventriculo excipiunt, sanguinemque in ipsis „ crassiores factum. Quippe constat, has venas esse obstructas vel hoc argumento, quod alimentum corpori non „ distribuitur, sed in ventriculo manet incoctum quum ipsum meatus prius susciperent, magnamque ipsius partem „ in imum ventrem excernant, tum quod postero die vomitu rejiciatur, utpote non digestis per corpus cibis. Sed „ quod

„ quod calor id, quod secundum naturam est, excedat,
 „ facillimè intelliges tum ab aestu, qui ipsis accidit, tum
 „ ab his, quae ingeruntur: siquidem juvari videntur à re-
 „ frigerantibus cibus, qui videlicèt calorem refrigerare ex-
 „ tinguereque solent. Ajunt autem nonnulli, os ventriculi,
 „ quod intestinis continuatur, in hujusmodi passionibus in-
 „ flammari, ac ob inflammationem ipsam & obstrui & prohi-
 „ bere, nè alimenta statuto tempore ad intestinum descendant.
 „ Quamobrem diutiùs quàm decet in ventriculo manentia &
 „ tumores, & aestus, atque reliqua, quae praedicta sunt, effi-
 „ ciunt (a). Ego autem attenta observatione, quae hic à Diocle
 traduntur, vera esse deprehendi, indeque agnovi, in malo hy-
 pocondriaco penitus fugienda esse purgantia quantumvis levia,
 itemque stomachica, & digestiva, atque medicamina quae-
 cumque nimium calorem excitantia, haec enim omnia non
 modò morbum non tollunt, ut etiam augeant. „ Contra
 „ faciunt (ex vero inquit Ballonius) quidam Medici purga-
 „ tores, qui non cessant purgare donec totum corpus ex-
 „ hauriatur & macrescat. At iste humor non tam est irri-
 „ tandus quàm fovendus, alendus, mansuefaciendus. Et
 „ malo fundamento utuntur tales Medici, cùm melancho-
 „ lici morbi non tam consistant in humore, quàm in par-
 „ tium solidarum (in quibus natura consistit) vitio & dia-
 „ thesi (b). Igitur infrigidantia, humectantia, lenientia in
 hoc malo utilia sunt, non quòd improvidè refrigerandum
 sit, omne enim nimium naturae est inimicum (c), sed quod
 inflammatio ventriculorum occupans frigidis lenitur, calidis
 exasperatur.

VII.

*Interim monendi sunt mihi amici, qui me curantem viderunt,
 frequentibus balneis, victuque humido boni succi, nullo alio ad-
 hibito praesidio, hujusmodi me morbum curasse, &c. (d).*

Magni usus esse in inflammatione ventriculi lenta, seu
 ma-

(a) Diocles apud Gal. de Locis affect. |
 lib. 3. cap. 7.

4. tom. 3. pag. 256.

(c) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 51.

(b) Ballon. Consil. Medic. lib. 3. cons. |

(d) Gal. de Locis affect. lib. 3. cap. 7.

malo hypocondriaco balneationes, frictiones partium extremarum, & corporis exercitationes, omninò certum est; at pauca esse adhibenda remedia eaque lenissima & humidissima usque adeo verum est, ut nullo alio modo aegri juvari possint. Verissimè Hoffmannus inquit: „Ægri varietate „Medicorum pariter ac medicaminum delectantur, ut opus „haud rarò sit eos commonere de Montani effato quo dicit: *Fuge Medicos & medicamenta, facilèque convalesces.* Deinceps Medicorum quoque pauci sunt, qui hujus delicatioris morbi genium probè compertum habeant, & ideo quidquid continent pharmacopolia congerunt, ac aegro propinant damno vix reparabili. Profectò ex fonte pharmaceutico paucissima sunt quae levamen nostro morbo afferunt: & fortiora, generosa, atque quae dicunt heroica, planè veneni instar se gerunt (a). Interea venae sectionem parcè, atque ex longis intervallis repetitam prodesse novimus. Sed eam ex brachiis institui non debere, ut vult Hoffmannus, tamquam rem ulterioribus observationibus examinandam relinquimus. Videndus hac de re Ballonius practicus praestantissimus nocturna diurnaue manu versandus (b).

VIII.

In medio autem umbilici & ossis pectoris circa hanc regionem apposita manu talis erat palpitatio, qualis neque à cursu, neque à pavore circa cor generari posset (c).

Phlogosi lenta seu affectione hypocondriaca ventriculi laborantibus solemne est pulsatus arteriarum intra os ventriculi & umbilicum percipere. Imperiti Chirurghi aneurisma ibi fingunt; at Vallesius rectè monet ex bile usta, addimus nos, & atra, nasci per dispositionem cancro similem (d), perrarum enim est in his qui ita laborant seu sub morbi initiis, aut eo jam inveterato atram bilem non cumulari.

G

Cùm

(a) Hoffm. de Morb. spas. sec. 1. cap. 6. pag. 72.

(b) Ballon. Conf. Medic. lib. 3. conf. 4. tom. 3. pag. 239.

(c) Hipp. lib. 7. Epidem. tex. 4. edit. Valles.

(d) Valles. Com. in locum cit. Hipp. pag. 380.

Cùm verò jam praesens est, his signis sese prodit: neque hypocondrium tumet, neque perpetuò distenditur opprimiturve, nec unquam, nisi fortè obscure, dolet, verùm praecordia aestuant, praecipuè vino aut calidioribus epulis assumptis. Interdum dolet etiam dorsum, quod lecti calore, supino decubitu, aut post magnas exercitationes fieri solet. Interea cibi non facilè concoquantur, fitque plurimum tum ructus, tum flatus, atque salivatio vehemens & copiosa haec omnia comitari per intervalla consuevit. Arteriae in praecordiis supraque umbilicum vehementer moventur, pulsataeque edunt & ipso aegro & Medico percipiendos, quod praecipuè accidit, dum homo quavis de causa scandaliscit. Haec omnia subinde excipit animi dejectio cum facili pulsus mutatione, anxietate, & cardialgia. Quod si his aliena mens, vana tristitia, ac metu agitata accedat, melancholiae & maniae aditus paratur. Sed id non omittendum, quod cùm haec affectio longa sit, saepe victus errore revertit.

IX.

Quamvis satis pateat originarium hujus morbi fomitem in humoribus nullatenus stabulari, fatendum est tamen quod res est, spirituum ataxiam illam, cui morbus debetur, humores putridos in corpore coacervandos gignere (a).

Quid sit ataxia, & quantum in malo hypocondriaco vigeat, in Institutionibus monstravimus (b), ubi etiam vidimus, per morbosas partium affectiones humores & excrementa cumulari, quae non ad eorum causas, sed effectus potius & producta, ut ajunt, morbosa reducenda sunt. Sed id quod omnibus morbis commune est, in malo hypocondriaco praesertim elucet, in quo ob cruditates, pravamque stomachi intemperiem, ejusque humoris nativi diathesim plura congeruntur excrementa. Hinc fit, ut qui purgantibus & digerentibus hunc morbum aggrediuntur, ipsum
exaf-

(a) Sydenham. *Dissert. epist. de Affect. hister.* pag. 144.

prop. 11. num. 65. pag. 101. & tract. 4.
prop. 26. num. 115. pag. 225.

(b) Vide *Physiolog. nostr. tract. 2.*

exasperant, nam producta quidem morbosa educunt, vim autem ea producendi augent, undè in dies major fit excrementorum proventus, donec aeger, aut macie confectus, aut aliis morbis supervenientibus oppressus, intereat.

X.

Neque sine cibo esse, neque cibum acceptum tolerare potest. Verùm ubi quidem sine cibo manet, viscera sugunt, & os ventriculi dolet, & alias alia vomit, & bilem, & salivam, & pituitam, & acria, & postquam vomuit, aliquantisper melius habere sibi videtur. At ubi cibum accepit, ructus adsunt, & cum rubore exardescit, & semper multum se cacaturum esse putat. Ubi verò ea gratia defecerit, flatus prodit, & dolor caput habet, & totum corpus velut aciculisungi videtur, alias alia parte, & crura gravia sunt ac debilia, & consumitur ac debilis fit... Morbus hic diuturnus est, & consenescentes, si ita futurum est, relinquit. Sin minus commoritur (a).

Affectionem in hac sententia descriptam vocat Hippocrates *morbum siccatorium*, ejusque phœnomena cum phlogosi seu inflammatione ventriculi lenta, aut cum malo hypocondriaco convenire facile patet. Verissimè hic statuitur, morbum hunc interdum, etsi non perpetuo, senescentes deferere, quod si ita non fiat, usque in mortem comitari, quod observationibus practicis congruere quivis expertus intelligit. Monet etiam Hippocrates, cibis frigidis ac alvum subducentibus utendum in hac affectione: aestate & vere, frigida corpus lavandum: lac aut serum asininum quandoque bibendum: exercitationes & deambulationes peragendas: & quod caput est, excrementa, quae ob coctionis defectum generantur, vomitionibus spontaneis, alvi subductionibus per alimenta laxantia, difflationibus corporis per exercitamenta, esse expellenda. Ex his deducimus, quod in praxi ve-

---

(a) Hipp. lib. 2. de Morb. sec. 3. vers. 251.

rum esse adnotavimus, in hoc malo perpetuò vigere siccitatem ventriculi partiumque vicinarum cum calore conjunctam, atque adeo diaeta modicè refrigerante plurimumque humectante adversus id continuò esse pugnandum: „ Non „ enim ad diversitatem temperaturae viscerum confugiendum est, quod in ore recentiorum semper habetur: ventriculi frigidam intemperiem, hepatis calidam, cerebri- „ que humidam, quae opinio nostris temporibus adeo vulgaris effecta est, ut non modò nullius consultatio à Medicis habeatur, in qua haec palinodia non decantetur, sed „ etiam nullus homo reperitur, qui praedicta viscera taliter affecta habere sibi non persuadeat (a).

C A P U T V.

DE RELIQUIS VENTRICULI AFFECTIONIBUS.

CUM ventriculus plurimis laedatur modis atque adeo plurima patiatur symptomata, longum nimis foret sigillatim ea omnia recensere, cùm aliqua etiam sint, quae ex jam dictis facilè intelligi possint. Veteres Medici ventriculo laborantes stomachicos vocabant, qui tamen isti fuerint his verbis explicat Galenus: „ Plerique equidem vulgò „ homines eos qui appetentiam perdiderunt ita vocant, & „ quibus post acceptum cibum ventris os gravatur atque „ opprimitur, & quandam aegrè tolerabilem anxietatem habet. Appellant eodem modo etiam illos, quibus nausea „ contingit, & maximè si ad vomitum impellat, & adhuc „ magis si simul cibi corrumpantur quandoque acidi, quandoque nidorosi facti, quandoque etiam aliam vitiatam „ qualitatem adepti. Et prae his omnibus adhuc magis illos „ stomachicos nominant, quibus ructus hujusmodi cum molestia quadam & anxietate ac subversione contingunt saepe, cum nondum cibum acceperunt. Quin etiam si per plurimum tempus cibi in ore ventris morentur gravantes & „ vix

(a) Martian. Com. in Hipp. lib. 2. de Morb. sec. 3. vers. 248. pag. 185.

„ vix descendentes , hos itidem stomachicos appellant. Alios
 „ item appetitum , caninum appellatum , habentes , ut & plu-
 „ rima edant , & maximè gravati paulo post revomant , si-
 „ militer vocant. Alios rursus , qui fortiter exolvuntur , ubi
 „ diutius inediam pertulerint , & si non citius cibum acci-
 „ piant , in ore ventris morsus percipiunt , eodem modo
 „ stomachicos vocant (a). Ergo cum ex his aliquae affec-
 „ tiones explicatae sint , omnes tamen percurrere minimè
 „ necessarium judicemus , superest , ut vomitum , singultum ,
 „ flatulentiam , eructationes proponamus , nam etsi haec om-
 „ nia ad symptomata pertineant , non rarò attentam Medico-
 „ rum curam atque diligentiam ad se vocant. Vomitus est:
*Praeternaturalis ventriculi , orificii praesertim superioris , mo-
 tus , quo natura quae in eo continentur per os expellere nititur.*
 Differt nausea à vomitu , quoniam in hoc re ipsa fit conten-
 torum in ventriculo expulsio : in illa conatus tantùm ina-
 nes ad expellendum per os excitantur. Vomitus est sympto-
 ma , actio scilicèt depravata facultatis naturalis expellentis ,
 similis quidem convulsioni , quae tamen neque convulsio ne-
 que motus convulsivus est , sed ea motione partium solida-
 rum exercetur , qua istae per calidum earum innatum mo-
 tu proprio ad trahendum sibi convenientia & expellendum
 noxia moventur , ut in Physiologia monstravimus (b). Sin-
 gultus est : *Motus praeternaturalis oris superioris ventriculi so-
 nitu certo atque determinato conjunctus , quo natura quae par-
 tes has infestant , irritò tamen conatu , ejicere nititur.* Sympto-
 ma est in actione depravata ejusdem facultatis expultricis
 ventriculi , non tamen convulsio , ut perperam multi cre-
 dunt , etsi convulsionem aemulari videatur. Flatulentia est:
*Flatuum in ventriculo proventus ex speciali hujus partis vitio
 natus.* Flatus sunt vaporosa substantia aëri immixta ex hu-
 more glutinoso ad fermentationem & rarefactionem pronò ,
 spiritu igneo subtilissimo summèque agitabili repleto ele-
 vata. Cum omnes corporis cavitates aut ichore repleantur
 aut

(a) Gal. de Compos. medicam. secun-
 dum locos, lib. 8. cap. 2.

(b) Vide Physiolog. nostr. tract. 2.
 prop. 13.

aut flatu, ut ex Hippocrate in Physiologia adnotavimus (a), non modò ventriculus, sed intestina & omnia corporis cava flatus continere possunt. Quidquid tamen de ipsis in ventriculo genitis dicimus, de reliquis per corpus dispersis intelligendum monemus. Eructatio est: *Motus ventriculi, praecipue orificii superioris, quo natura vaporosam noxiamque materiam cum sonitu speciali per os expellere intentat.* Mirandum sanè naturae artificium, quo tam varias tamque stupendas operationes pro rerum noxiarum expulsionem exercet. Omnia recensita symptomata in ventriculo, sed maxime in ejus ore superiori tamquam parte affecta subsistunt: omnia etiam motu partium solidarum proprio fiunt, aliquid tamen speciale tum in actione movendi, tum in modo quo natura noxium expellere nititur, in singulis elucet, quo unum ab alio perspicue separari potest. Arcana sunt haec naturae opera pro sua conservatione operantis, quae observare quidem datur, intelligere non conceditur (b). Verum quidem est, vomitus & eructationes interdum cum utilitate fieri, ipsis enim natura juvatur, quod occasionem dedit dubitandi, an actiones istae praeternaturales semper sint & perpetuò ad symptomata revocandae? Sed considerare expedit, in iis operationibus attendenda esse modum quo natura operatur, & excrementa, quae his motibus è corpore pelluntur. Igitur conveniens naturae esse solet talia excrementa quandoque expellere, qua ratione eructationes & vomitus utiles esse possunt; at cum natura numquam eos exerceat motus in statu integre valetudinis, sed eos tantum efficiat irritata & à materia noxa commota, propterea actiones istae perpetuò praeternaturales censendae sunt (c). Fateor tam levem aliquando esse flatulentiam & vomitionem, ut fermè intra latitudinem sanitatis contineri videantur (d). Morbi horum symptomatum generatores esse possunt soluta ven-

(a) Vide Physiolog. nostr. tract. 2. prop. 11. num. 65. pag. 100.

(b) Vide Patholog. nostr. tract. 3. prop. 14. num. 67. pag. 539.

(c) Vide Patholog. nostr. tract. 3.

prop. 14. num. 67. pag. 539.

(d) Vide Physiolog. nostr. tract. 1. prop. 4. num. 18. pag. 25. & Patholog. tract. 1. prop. 1. num. 3. pag. 391.

ventriculi unitas, ut vulnera, contusiones, aliaque hujusmodi mala: organica structura vitiata, ut in mala ventriculi conformatione & compositione interdum accidisse constat: & intemperies, quae frequentissima est harum actionum laesionis causa. Ergo si ventriculus, sed praecipuè ejus os superius, nimio calore, frigiditate, aut aliis hujusmodi qualitatibus affectum sit, vel phlogosi seu inflammatione, humorum stagnatione, congestione, fluxione, flatibus infestetur, quae omnia temperiem in quantitate vitiant, haec symptomata per morbum intemperiei produci necesse est. Sed longè maxima est hujus partis laesio quae fit per intemperiem occulta vi corruptam, qua fit, ut febres malignae, pestilentes, exanthematicae, urentes: affectiones histericae, hypocondriacae, scorbuticae: venena intus genita, vel exterius admota: temporum constitutiones, & alia id genus incommoda, vomitiones, eructationes, & singultus creare soleant.

Inter causas occasionales plethora non rarò haec mala accersit. Testes sunt foeminae utero gerentes, & quibus menstrua suppressa sunt, itemque viri, quibus consuetum est per nares aut haemorrhoides sanguinem fundere, hi enim omnes ad vomitiones, singultus, flatuum generationes, & eructationes maximè propensi sunt. Obstructio tum humores superfluos colligendo, tum alimentorum distributionem integram impediendo, congeriem noxiorum humorum cumulat, atque haec symptomata excitat. Hac causa mulieres chlorosi affectae, cachexia, cruditatibus laborantes his accidentibus frequenter vexantur. Sed diathesis maximam vim habet ad has affectiones inducendas, si enim nativus ventriculi humor quavis de causa vitietur aut corrumpatur, facilè humores noxios, imò & alimenta boni succi per vomitum rejicit. Atque notare oportet pro diversa corruptionis forma, diversa etiam induci symptomata. Ita fit ut quandoque cibi corrumpantur, in acidam, nidorosam, aut putridam indolem transeuntes: interdum ob specialem ventriculi diathesim in vaporosam fermè substantiam convertantur: perpetuò eas ipsas adquirant corruptionum formas quae diathesi dominanti congruunt. Quod si haec ita contin-

tingant ut saepe fit, atque os ventriculi praecipuè afficiatur, vomitiones, eructationes, aut singultus inde sequi necesse est. Hypochondriaci, scorbutici phrenitici: histericis, exanthematicis, colicis affectionibus obnoxii, praedictis symptomatibus raro non molestantur. Inter efficientes causas aër maximam vim habet ad vomitum, singultum, eructationes, aliaque hujusmodi mala producenda, notum enim est, quibusdam temporum constitutionibus ob speciale aëris vitium febres vigere singultuosas, uti Ramazzinus & Morgagnus observarunt (a): aliis enormes vomitus, ut in tertianis autumnalibus frequentissimum est. Diaeta ad haec symptomata producenda plurimum confert, alimenta enim seu quantitate, seu qualitate, aut utendi modo, si stomachi vires superent, aut quovis modo subvertant, ventriculum ad vomitum, singultum, & eructationes provocant. Idem efficiunt potulenta iisdem vitiis praedita, quibus si accedat labor nimius corporis aut mentis, improvida veneris exercitatio, aliaque id genus incommoda, multò certius praedicta mala generant. At animi pathemata tum cruditates inducendo, tum spiritus ultra modum agitando tam facile haec ventriculi mala accersunt, ut nihil in praxi frequentius observandum occurrat.

Jam verò cum horum symptomatum cognitio tam clara sit, ut vel rudioribus & mulierculis innotescat vomitus, singultus, & eructatio, ab eorum dignotione & historia tradenda supersedentes, ad curationem accedimus, nam etsi symptomata sint nullo alio modo melius tollenda quam per exclusionem morborum ea producentium, tamen non raro vires suas ita increcendo exerunt, ut rationem morbi habeant, & ad se Medici intentionem in curando advocent. Igitur vomitus, qui identidem repetendo sanos homines ex intervallis ingruere solet, sinendus est, quando tolerantia virium comitatur, saepe enim natura certis periodis ab hu-
mo-

(a) Ramazz. *Const. Epidem. anno 1692. & seq. §. XXII. pag. 158.* Morg. *de Sedib. & caus. morb. &c. epist. 29.* num. 3. tom. 2. pag. 13. & epist. 7. num. 16. tom. 1. pag. 53. Vide Medicos Ura-
tisl. *Hist. morb. anno 1700. pag. 196.*

moribus noxiis vomendo sese liberat. Pari ratione, ubi humor crudus in ipso ventriculi sinu contentus, aut multa & corrupta alimenta gravant naturam & onerant, eaque per vomitum expellere nititur, minimè hic cohibendus, quin potius juvandus est, donec materia corrupta penitus ejiciatur. Sit dogma perpetuò in praxi observandum, vomitum numquam esse continendum, dum talia vomuntur qualia vomiti expedit, & aegri faciliè tolerant. Usque adeo igitur à Medico vomitus aut sinendus, aut juvandus, donec humor noxius, qui naturam contristat, sine magna virium jactura expellatur. Hinc si ex universo corpore aut quibusdam ejus partibus in ventriculum confluunt humores, aut in ipso ventriculo propter intemperiem nascuntur, tunc vomitus potius juvandus quam retinendus, quod etiam agendum quoties venter humorum copia turgeat, ut in colicis & nefriticis doloribus contingere solet. Quod si vomitus ad debilitatem perducatur aegrum, ut ob ejus impetum nec alimenta contineantur nec vires instaurentur, quin potius languere incipiant, cohibendus est. Ad hunc finem profunt clysteres, fomenta ex pane tosto, vino rubro, cum pulvere cinamomi aut mastiches, exterius in regione ventriculi applicata. Confert etiam extremas partes confricare, pedes arctè vincire, & manus in aquam frigidam immittere. Interius conveniunt acida roborantibus mixta. Sic succus limonum, agrestae, acetosae, cum salis absinthii aliquot granis, aqua frigida diluti, vomitus enormes interdum sedasse visum est. Sed longissimè omnia medicamina superat in vomitu sedando spiritus vitrioli ex aqua frigida ad gratam aciditatem, additis guttulis aliquot aquae lacticinosaë cinamomi. Sunt qui aloem, & rhabarbarum ad vomitum curandum commendant. Ego autem sic existimo. Ubi nulla adest viscerum intemperies calida, atque ex cruditatibus nascitur vomitus, non quidem nimius neque vires debilitans, sed lento gradu procedens, tunc tutò & cum fructu ea medicamina sub forma pulveris aut pillularum praescribi possunt. Id non ommittendum, vomitum à plethora ortum, ut in gravidis fieri solet, venae sectione sanari, ita tamen ut sanguinis misio parca manu celebretur,

etenim ventriculus malè affectus neque multas, neque magnas tolerat venarum sectiones.

In singultu curando accuratè videndum, num febris adfit, & an ea sit levis, vel maligna? Igitur singultum sine febre vinum aqua frigida mixtum tollit, sin minus hiera simplex Galeni ad scrupulos duos praescripta felici successu saepe propinata est. Si febris fuerit levis, purgandus primùm aeger hiera simplici, aut aloe, deinde malum cortice peruviano fuggandum. Si verò febris fuerit maligna, rarò singultus tollitur, quin potius usque ad mortem comitatur. Julapium moschatum Fulleri optatum produxisse effectum in aegro ex febre mali moris singultiente, me observasse memini. Quod si cruditates cum singultu adsint, vomitus imperandus, qui aqua tepida admixto oleo amigdalorum dulcium sine igne extracto, aut oximelle scillitico excitandus est. Iis verò, qui levi de causa singultiunt, vociferationes vehementes profunt, item deambulatio longa & concitata, equitatio. In omni singultu cucurbitulae cum maxima flamma stomacho & dorso affixae utiles esse consueverunt, atque in singultu fortissimo viresque dissipante theriaca utilis est. Dari etiam potest syrupus de papavere cum aqua lactucae, parùm croci addendo. Quod si praedicta remedia incassum tentata sint, opiata praescribi possunt, inter quae laudanum liquidum Sydenhamii caeteris quibuscumque praeparationibus praefarendum, ea tamen dosi praescribi debet, quae morbi vehementiae & aegri viribus congruat, id perpetuò prae oculis habentes, in opiatorum usu numquam audacter, semper moderatè esse procedendum, praestat enim sub pauca quantitate remedium tutum praescribere, quam improvida dosi aegrum in vitae discrimen trahere. Multa & varia medicamenta pro singultu à scriptoribus Medicis traduntur, sed inutilis, imò & noxia est remediorum farrago: atque adstringentia, roborantia calida, purgantia fortia, aut quovis modo agitationem nimiam inducentia medicamina non modò non juvant, ut potius singultum augeant, aliaque pessima mala advocent. Pro eructationibus tollendis pauca aut ferè nulla remedia ex usu esse debent; si quid tamen agendum sit, in subsequentibus aphorismis, & inferius agentes de cholera, monstrabimus.

APHORISMI.

I.

Vomitus autem utilissimus est quammaximè pituita ac bile commixtus: non admodum crassus nec multus. Sinceriores namque deteriores sunt (a).

II.

Si tamen fuerit id, quod vomitur, porraceum, vel lividum, vel nigrum, quicumque ex his coloribus fuerit, malum esse existimare oportet (b).

III.

Si tamen omnes colores idem homo vomuerit, valdè lethale jam est (c).

IV.

Celerrimam autem mortem ostendit lividus vomitus, si foetidum oleat (d).

V.

Omnes verò subputridi ac foetidi humores mali sunt in omnibus, quae vomuntur (e).

Cum in vomitu contemplanda sit materia quae rejicitur, & vomendi modus, in iis sententiis, quae in praxi verissimae sunt, comprehenditur significatio omnium excrementorum, quae vomitu rejiciuntur. Eas ergo in mente habeant tirones, faciles enim intellectu sunt, nosque in Illustrationibus ad Hippocratis prognostica pro usu practico aliquantum elucidavimus.

VI.

Ex vomitu singultus & oculorum rubor, malum (f).

Vomitum ad educendos crudos corruptosque humores

H 2

ex

(a) Hipp. lib. Prog. sec. 2. sent. XXXVIII.

(b) Hipp. loco citato, sent. XXXIX.

(c) Hipp. loco citato, sent. XL.

(d) Hipp. loco citato, sent. XLI.

(e) Hipp. loco citato, sent. XLII.

(f) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 3.

ex ventriculo prodesse, satis notum est, ipsum tamen ex irritatione & inani stimulo excitatum noxium esse, fidei observationibus constat. Vetustissimi Medici vomitiones in aegris & sanis excitare frequentes in usu habuerunt, ut mirum non sit ab Hippocrate saepissimè hanc excretionem commendari. Recentiores in varias abeunt sententias. Gorterius parùm boni ex vomitoriis expectat (a). Pitcarnius in nullo ferè morbo vomitionibus non utitur. Mediam tenent viam Sydenhamius, Hoffmannus, Vanswietenius. Videri possunt quae ex accuratis observationibus, & probatissimis auctoribus de recto vomitus usu adnotavimus in Illustrationibus ad Hippocratis prognostica (b). Vomitionibus ferè omnibus facies turget, & illacrimantur oculi cum rubore, sed cum vomitus utilis est, haec citò dissipantur, cum tamen diutius permanent, à vomitu timendum. Discimus hinc phreniticis, aut caput quovis modo inflammatum habentibus, vomitionem non esse imperandam. Singultus rarò vomitionibus adest: supervenire interdum solet aut vitio hepatis phlogosi affecti, aut cum humor ventriculum occupans non in cavitate, sed in tunicis haeret, neque satis dispositus est, ut per os ejiciatur. Docemur hinc, hepate phlegmone correpto, aut humore tunicis ventriculi imbibito, non esse praescribendas vomitiones, periculum enim est, nè inde vomitus cruentus, convulsio, aut delirium superveniat.

VII.

Ad helleboros, qui non facilè sursùm purgantur, iis ante potionem corpora praehumectanda copiosiore alimento, & quiete (c).

„ Ubi longi valentesque morbi sine febre sunt (inquit „ Celsus), ut comitialis aut insania, veratro quoque albo „ utendum est. Id neque hyeme, neque aestate rectè datur: „ optimè vere: tolerabiliter autumno. Quisquis daturus erit, „ id

(a) Gorter *Medic. Hipp. lib. 7. sent.*
3. pag. 449.

| *nost. sec. 1. sent. 15. pag. 40. & sec. 2.*
sent. 38. pag. 157. seq.

(b) *Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Prog.*

| (c) *Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 13.*

„ id agere ante debet, ut accepturi corpus humidius sit (a). Ergo aeger vomitorium suscepturus, per diem integrum ante ejus praescriptionem, decocto pulli gallinacei, aut jusculo permixto oleo amigdalorum dulcium humectandus, ut facile vomat. Nunc helleboro non utimur ad vomendum, quia nimis acre vehemensque medicamentum est; at radix disenterica, & tartarus emeticus, etsi lenia censeantur, sine sufficienti humectatione propinanda non sunt.

VIII.

Si superni loci turgent qui sunt circa caput, ulcerum purgatio, vomitus, hydrops (b).

In capitis morbis à repletione nascentibus, si repletio ex plethora fiat, venarum brachii sectio, aut hirudinum pone aures applicatio, aut narium haemorrhagia juvat: si repletio ab obstructione oriatur, inter alia maximè prodest vomitus, quod praeceptum non modò ad curationem, sed ad praeservationem valere existimo. Ergo in capitis dolore cum gravitate aliisque hujus partis affectionibus, tutò vomitus consulitur. Sunt qui vomitiones caput gravare autumant, sed jure meritò Martianus eos refellit his verbis: „ Vomitus secundo loco proponit pro capitis repletione tollenda, quo caput foeliciter & citò expurgatur... Valeant ergo illi qui vomitum in capitis affectibus adeo formidant, caput inde repleti existimantes, quia etiam si caput in actu vomitionis aliquo modo repleti videatur, nihilominus, quia talis repletio est vaporum, qui, cessante vomitu, statim evanescent, à vomitu caput repleti dicere non possumus (c).

IX.

Vomitum solutio aquam calidam potu dare, & vomat (d).

(a) Cels. de Medic. lib. 2. cap. 13. pag. 22.

(c) Martian. Com. ad lib. 2. Epidem. Hipp. sec. 6. vers. 36. pag. 318.

(b) Hipp. lib. 2. Epidem. sec. 6. vers. 36.

(d) Hipp. lib. 2. Epidem. sec. 5. sent. 29.

X.

Si quis homini vomenti aquam multam bibendam dare velit, eluentur ea, propter quae vomit unà cum vomitu, & sic quidem per vomitum vomitus sedatur (a).

In febribus malignis, cholera morbo, tertianis intermittibus perniciosis, aliisque hujusmodi morbis, vomitus enormes quandoque observantur, quos, vomitu excitato per medicamenta emetica, curare velle, temerarium est. Loquitur ergo Hippocrates de cruditatibus ventriculum infestantibus, in quibus per vomitum expellendis natura juvanda est aqua tepida, & si opus fuerit oleo amigdalorum dulcium, aut aliis medicamentis vomitum leviter concitantibus, ex materia medica desumendis. Videndi utique Vallesius & Lazarus de Soto, qui hanc doctrinam optimis consiliis exornant (b).

XI.

Sub purgare ventres oportet in morbis cum concocti fuerint, alios quidem deorsum, cum consedisse videris... alios autem sursum in paroxysmis, tunc enim sua sponte sublevantur, cum anxii & capite gravati fuerint, & se jactarint (c).

Anxietas, jactatio cum capitis gravitate, febris fomitem circa os ventriculi existere demonstrant. Cum ergo haec symptomata in febribus sub accessionum initiis apparent, accuratè inquirat Medicus, num phlegmon eas occupet partes, tunc enim à vomitoriis est abstinendum. Si verò humorum concursus & agitatio sine phlegmone eam partem occupet, praecipendum, ut aeger vomat, quia: „ In paroxysmis intermittantium febrium solent vomitus esse utilissimi; adeo ut solis his soleant tertianae curari, & quartanae febres mitescere (d). Optimè Celsus: „ Omnibus „ (inquit) qui ante febres horrore & tremore vexantur: om- „ ni-

---

(a) Hipp. de Locis in hom. text. 138.   cis in hom. tex. 138. pag. 85.
 (b) Valles. Com. in lib. 2. Epidem.   (c) Hipp. lib. 5. Epidem. text. 58.
 Hipp. sec. 5. vers. 29. pag. 102. Laza-   (d) Valles. Com. in lib. 5. Epidem. Hipp.
 rus de Soto Com. in lib. Hipp. de Lo-   text. 58. pag. 258.

„ nibus qui cholera laborant : omnibus etiam cum quadam
„ hilaritate insanientibus : & comitiali quoque morbo oppres-
„ sit (vomitus) necessarius est (a).

XII.

*Hymenae soror spirituosa & intentis hypocondriis apparebat per
tempus... Cataphora minor, & febris, & aliquando melius
spirans, quod supra vomuerat vomitum primum, &c. (b)*

Loquitur Hippocrates de foemina ex utero laborante, quam vomitus insigniter levaverat. „ Certè (inquit Valle-
„ sius) quae uterinis morbis tenetur , aut ex suppressione
„ menstruorum ortis , magnopere solet juvari vomitibus,
„ quia cum utero magnopere consentit ventriculus , & ejus
„ passiones gravissima symptomata afferre solent , anxietas
„ enim , & deliquia animi , & capitis gravitatem , & ver-
„ tiginem , & motus convulsivos , & praefocationem (c).
Nec solùm hystericas foeminas vomitibus juvari vidimus , sed
& viros hypocondriacos ob stomachum malè affectum : iis
enim solemne est multam salivam effundere , multamque pi-
tuitam vomere , interdum jejuno stomacho , frequenter post
assumptos cibos , sed ferè semper cum levamine. Qui ergo
horum hominum ad vomendum propensiones medicamen-
tis curare intendunt , aegros in melancholicam , vel mania-
cam affectionem , aut in tabem , aliaque saevissima mala prae-
cipitant (d). Idem dicendum de senibus , ob ventriculi iner-
tiam & collectas in eo cruditates , vomituriis , quam-
quam magno apparatu medicamentorum curationem insti-
tuat Desauvages (e).

XIII.

Graciles & facilè vomentes sursùm purgandi vitantes hyemem (f).

(a) Cels. de Medic. lib.2. cap. 13. pag.87.

(b) Hipp. lib.4. Epidem. text.75.

(c) Valles. Com. in lib.4. Epid. Hipp. text.75. pag.189.

(d) Vide Physiol. nostr. tract.3. prop. 21. num.94.

(e) Nosolog. Method. clas.9. §. XIII. num.26. pag.115.

(f) Hipp. lib.4. Aphor. sent.6.

XIV.

Difficiliter autem vomentes, & mediocriter carnosī, deorsum vitantes aestatem (a).

Difficilè vomentes solent tremere manibus & labiis, & balbutire, & ruborem, tumoremque in facie contrahere, & oculos tumidos, exertos, & humidos habere. Qui ergo ita afficiuntur ex vomitu, numquam ad vomendum cogendi, periculum enim est, nè sanguinem fundant aut convulsione corripiantur. Eadem ratione vomitus imperandus non est tabidis, aut quibus pectus angustum est cum facili ad sanguinem fundendum dispositione (b).

XV.

Morbis quibuslibet incipientibus, si bilis atra sursum vel deorsum prodierit, lethale (c).

Nigra sub morborum initiis revomere signum est, ventriculum, hepar, partesque vicinas atrae bilis copia infestari, atque adeo extrema acrimonia & corruptione extingui. Solet interdum endemium esse hoc malum. Lectu digna est historia, quam de vomitu nigro, Carthagine nova in America, Europeis superveniente, tradit Antonius de Ulloa, ibi enim hujus mali ortus, progressus, atque symptomata accuratè describuntur (d). Pauca remedia saevissimo huic malo prodesse observamus; si quid autem interdum utile visum, sunt acida limonum, agrestae, & similia, quibus omnibus spiritus nitri dulcis usum aqua frigida mixti ultrò præferrem.

XVI.

Qui sanguinem vomunt, siquidem sine febre, salutare; si verò cum febre, malum. Curandum autem refrigerantibus & adstringentibus (e).

In

(a) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 7.

(b) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 8.

(c) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 22.

(d) D. Antonio de Ulloa, Relacion

histor. del Viage à la America Meridion.
lib. 1. cap. 5. tom. 1. pag. 59.

(e) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 37.

In more fuit Hippocrati per vomitum sanguinis intelligere non modo excretionem, quae ex ventriculo fit per gulam, sed eam etiam quae fit per asperam arteriam ex pulmone (a). Quae ergo de sanguinis sputo diximus, hic transferri possunt. Id tamen addendum, vomitum sanguinis sine febre salutarem esse posse, si excretio nimia non fuerit, aut ex rupto vase magno sanguis profluat, ita enim sub generali dogmate comprehenditur, quo statuitur: „Sanguinem „sursùm quidem, qualiscumque sit, malum esse (b). At si sanguis ex ventriculo per vomitum sine febre ejiciatur paucus quidem, ex intervallis, neque aegrum multùm debilitans, tunc salutaris esse solet in foeminis quibus suppressa sunt menstrua, & viris haemorrhoidum fluxui obnoxii. Curatio refrigerantibus & adstringentibus non ubique locum habet, sed tantum in fine ad impediendum nè malum redeat. Sub initiis verò placet Gorteri curatio sic instituta: „Si ab acris assumptis generetur sanguinis vomitus, nè „aliquando de eo acris restaret in ventriculo, danda est potio diluens, quae vomitu rejecta id acris simul aufert; sed „si fiat à causa interna, vomendi conatus compescendus „parva quantitate vini rhenani diluti cum citri succo & laudano liquido, cavendum ab omni adstringente & coagulante... Quare praecipua curationis pars est facere & servare ventriculum quantum fieri potest vacuum per aliquot dies, ingerendo alimenta liquida tam parva copia & partitis vicibus, ut vita servari possit, evitando omnia duriora, acris, & copiosiora. Quibus continuatis spontè cessabit sanguinis vomitus, quod adstringentibus facile fieri non potuit (c).

XVII.

Ab hepatis inflammatione singultus, malum (d).

Non ab hepate inflammato solùm, sed & ob septi transversi, & intestinorum tenuium phlogosim fit singultus, com-

I

mu-

(a) Vide Martian. Com. in lib. 7. Aphor. Hipp. sent. 37. pag. 475.

(b) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 25.

(c) Gorter Medic. Hipp. lib. 7. aphor. 37. §. III. pag. 477.

(d) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 17.

municato scilicet malo orificio superiori ventriculi. Postulat ergo hujus symptomatis praesentia accuratum Medici examen, ne purgantia, aut emetica in inflammatione praescribens, malum augeat. Hac ratione Hippocrates ab ileo, & vomitu singultum malum esse, ex vero pronuntiavit (a). Huc pertinet observatio Vanswietenii notatu dignissima: „ O-
 „ nium frequentissimus & molestissimus singultus oritur,
 „ dum a plitis obsidetur aesophagus, & saepe antequam in
 „ faucibus appareant, vel oris interni partibus, ex singultu
 „ nato illas jam adesse noverunt Medici... ad quem curan-
 „ dum nihil ferè melius invenitur, quàm si omni hora pau-
 „ culum olei amigdalini recens pressi deglutiatur, quod blan-
 „ da sua vi excoriatum aesophagum pulcherrimè demul-
 „ cet (b).

XVIII.

Convulsio fit aut à repletionem, aut evacuationem. Sic quidem etiam singultus (c).

Repletio, & inanitio sunt causae occasionales singultus, & convulsionum, quarum prima pertinet ad plethoram, aut obstructionem: altera ad diathesim. Sed cum non omnis repletio atque inanitio haec mala generet, proinde monemus, non humorum copiam, quae in manifestis cavitatibus est, unde via facilis expulsionem paratur, producere convulsionem aut singultum, sed eam tantum quae intimam partium substantiam penetrat, atque earum humidum nativum certa diathesi corrumpit, quod etiam de inanitione est intelligendum, ut alibi monstravimus (d). Igitur venena & quaevis acria ingesta convulsionem atque singultum procreant ut causae efficientes, quod notare voluimus, ut variis hac de re celeberrimorum scriptorum dissensionibus tirones non confundantur.

(a) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 3. & eodem lib. sent. 10.

(b) Vanswiet. Com. in Aphor. Boerb. §. 652. tom. 2. pag. 243.

(c) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 39.

(d) Vide Tract. nostr. de Febr. ling. vernacula, cap. VI. §. 3. pag. 177. seq.

XIX.

A singultu detento sternutationes supervenientes solvunt singultum (a).

„ Ingenuè fateor (solito candore ait Sydenhamius) me
 „ mihimetipsi de singultus causa disquirenti satisfacere non
 „ posse , nihilominus observavi , saepe illum ex turbis ac tu-
 „ multu ab asperioribus medicamentis in ventriculo , locisque
 „ vicinis excitato ortum ducere (b). Sternutamenta quosdam
 morbos solvere , alios exasperare , alibi monstravimus (c);
 at observationibus fidis constat singultum eum tollere qui à
 materia subtili & acri ventriculum infestante procedit , ita
 enim comparati sumus , ut mira sit omnium partium con-
 sensio , unaque affectio aliam tollere soleat (d). Appositè
 inquit Duretus : „ Enimvero si ea materia tantum stabu-
 „ latur in tunicis alvi sine affluxus perennitate , sternuta-
 „ mento excutitur , vel hiera picra excluditur radicitus extir-
 „ pata , atque sternutamenti auxiliares vires in Aristophane
 „ legimus , qui cum singultiendo rumperetur , neque spiri-
 „ tum cohibendo , neque bibendo levaretur , tandem ex praef-
 „ cripto Erisymachi Medici , citata sternutatione , singultiendi
 „ finem fecit (e).

XX.

*Singultus multi post favonium fiebant usque ad equinoctium au-
 tumnale (f).*

Vallesius noster , ut erat graecis litteris eruditus , optimè
 notat in quibusdam codicibus non *singultus* sed *siccitates* le-
 gi , quam lectionem ipse approbat , quoniam confirmatur
 ex libro septimo epidemiorum , ubi haec sententia legitur
 non de singultu , sed de siccitatibus. Ipse autem cum va-
 riorum codicum lectiones consuluerim , atque veteres vide-

I 2

rim

(a) Hipp. lib.6. Aphor. sent. 13.
 (b) Sydenham. Observ. Medic. sec.1. cap.4. pag.9.
 (c) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Progn. sec.2. §.XLIX. pag.177.

(d) Vide Physiolog. nostr. tract. 2. prop.12. pag.108.

(e) Duret. Com. in Coac. Hipp. lib. 1. sent.47. pag.25.

(f) Hip.l.5.Epid.text.91. edit.Valles.

rim de singultu loqui, eam lectionem retinendam cenſui, cum praefertim experientia edoctus intellexerim, quafdam temporum conſtitutiones ſingultui producendo eſſe aptiſſimas. Ergo, ut, quae ad ſingultum pertinent, brevius conclu- damus, adnotare expedit, triplici modo ſaeviſſimum hoc ſymptoma produci. Primum, cum craſſi crudique humores non modò ventriculi cavitatem, ſed tunicas earumque po- ros implent. „Fingite (inquit Heredia noſter) lintheum hu- „more totum imbutum, quin ex lintheo formata ſit aliqua „cavitas: ſi illud vehementer dilates & quatias, expelles non „dubiè liquorem incluſum. . . Sicut in lintheo propoſito „continentur humores in ventriculo quando ſingultum ex- „citant, &c. (a). Singultus hic vomitionibus blandiſſimè ex- citatis: purgationibus ex hiera, clyſteribus: cibi & potus abſtinentia tollitur. Deinde naſcitur ſingultus ex inflamma- tione hepatis, inteſtinorum, ventriculi, diaphragmatis, qui venae ſeſtione, nitro, aliisque id genus remediis tractari debet. Huc pertinent ſingultus epidemici aphtoſi, cum poſt australes, & aquilonares alternè vigentes conſtitutiones, aphto- ſa inducitur in ore ventriculi, aeſophago, partibuſque vi- cinis diſpoſitio hoc ſymptoma producens. De hac re viden- dus Sydenhamius, & Vanſwietenius (b). Pauca remedia ea- que blandiſſima poſtulat haec ſingultus ſpecies, multumque tempori, & naturae concedendum. Interim ſyrupo violarum, de althaea Fernellii, de mucilaginibus, aut oleo amigdal- arum dulcium aeſophagum delinire inutile non eſt. Denique ſingultus etiam fit à materia ſubtiliſſima, acri, & maligna, ex aëre, ingeſtis, aut alio quòvis modo ventriculo haeren- te, eumque ac partes vicinas irritante. Omenta arietina re- cens extracta, cataplaſma ad ſingultum ex Pharmacopoea Ma- tritenſi, fofus ex vino butyro permixto, aegris ita ſingul- tientibus prodeſſe conſuevere. Id in omni ſingultu tenen- dum, calida, roborantia, ſpirituofa remedia interius praef- cripta ſaepe noxam immedicabilem induxiſſe.

(a) Hered. tract. de Febre ſingult. |
cap. I. pag. 367.

(b) Sydenh. de Novae febris ingreſ.

pag. 179. Vanſwiet. Com. in Aphor.
Boerb. §. 659. tom. 2. pag. 243.

X X I.

Flatum sine sonitu ac crepitu exire optimum est. Melius autem est cum sonitu exire quàm revolvi, quamvis sic procedens significet, hominem aliqua parte dolere, aut delirare, nisi volens sic flatum emisserit (a).

Hanc sententiam alibi declaravimus, itemque quid sint flatus, & quomodo tractandi longè discussimus (b). Franciscus Combalusier tractatum de flatulentis humani corporis affectibus ante aliquot annos edidit. Opusculum quidem est non contemnendum, sed melioris frugis absdubio esset, si in systematicis ratiociniis omnem fermè operam non collocasset.

X X I I.

Ubi eructatio confert, & quaecumque alia hujusmodi vias aperire oportet, &c. (c).

Sequuti hic sumus veterum quorundam lectionem, et probè sciamus, hanc sententiam non ita integram à pluribus legi (d). Duo praecepta practica hic continentur. Alterum est, eructationes interdum conferre utilesque esse. Deinde vias esse aperiendas, ut flatus facilè exeant. „ Jàm „ verò (inquit Galenus) ventriculi etiam os infirmum ructibus, ut propria exercitatione, roborari dicunt, monentque, „ ructus non solùm medicamentis excitari debere, sed etiam „ ut homo ipse assiduè ructare studeat, si perexiguum spiritum quemvis in stomacho sentiat. Sabinus autem jubet, „ ut ex vasculo, cujus angustum os sit, bibamus, atque ita „ ructus excitemus (e). Sed sigillatim enumerat Vallesius eos, quibus eructationes profunt, his verbis: „ Proderit „ ergo iis, quibus multùm flatus in hypocondriis colligitur, „ aut toto ventre, carens tamen facili per sedem exitu. Quare „ re iis, qui cruditate acida laborant, & lienosis, & hypo- „ con-

---

(a) Hipp. lib. Prognost. sec. 2. text. 24.	26. edit. Valles.
(b) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Progn. sec. 2. text. 24. pag. 115.	(d) Vide Gal. Com. 2. in lib. 6. Epidem. text. 31.
(c) Hipp. lib. 6. Epidem. sec. 2. text.	(e) Gal. loco citato.

„condriacis, & mulieribus quae strangulantur ex utero, &
 „colicis, & volvulosis, quibus nondum malum deorsum
 „repat, & multis nephriticorum (prodest) (a). Quod atti-
 net remedia pro viis aperiendis, flatibusque pellendis è cor-
 pore, minimè probamus communem practicum metho-
 dum, qui calidis & roborantibus auxiliis id efficere tentant,
 noxia enim haec medicamina sunt, & anxietates, interdum
 etiam cardialgias post se trahunt, cum in omni flatuum
 proventu materia crassa spiritu igneo acri subtilissimo re-
 pleta reperiatur, ut fusius in Illustrationibus ad Hippocratis
 Prognostica monstravimus. Igitur corporis exercitationes,
 quibus tenuissima flatuum materia difflatur, crassaque con-
 coquitur: diaeta humectans & blandè laxans: potus neque
 nimium frigidus, nec calidus, copiosus tamen pro virium
 ratione, aliaque id genus auxilia, ad vias aperiendas flatuf-
 que expellendos plurimum proffunt. Id generaliter tenen-
 dum, cruditatem omnem, externumque frigus perpetuò esse
 vitanda, flatus enim nisi coquantur, numquam rectè pel-
 luntur; eorum autem coctio postulat, ut cruditas, exter-
 numque frigus procul absint. Non propterea nimius exci-
 tandus calor, hic enim seu interius, seu exterius applicetur,
 si vehemens sit, flatus non solùm promovet, sed & alia
 symptomata cum ipsis provocat.

CAPUT VI.

DE CHOLERA.

CHole Graecis, Latinis *bilis*, nomen dedisse creditur mor-
 bo quem Graeci aequè ac Latini *cholera* vocant (b).
 Non desunt tamen qui cholera derivant à *cholados*, quod
 intestina significat (c). Utut sit, omnes conveniunt, quod cho-
 lera est: *Immodica & praeternaturalis ventris perturbatio, qua*
humores & alimenta corrupta tam supernè per os, quàm infer-
nè per alvum ejiciuntur. Symptoma est in excretis, quod ne-
 ces-

(a) Valles. *com. in lib. 6. Epidem.*
Hipp. sec. 2. text. 26. pag. 294.

verb. *χολέρα*, pag. 681. & Gorraeum
 pag. 705.

(b) Vide Foesium *Oeconomia Hipp.*

(c) Vide Alex. Trall. *lib. 7. c. 16. p. 299.*

cessariò aliud genus symptomatis sequitur, actionem nempe depravatam facultatis expellentis, numquam enim violenta cholerae excretio fit sine irritatione. Morbus horum symptomatum generator est intemperies, non ea modò quae in qualitatibus, sed quae in vitiata partium substantia consistit, saepe enim fit, ut ipsum humidum nativum ventriculi & intestinorum aut nimio aestu scandescens, aut speciali corruptione vitiatum choleram producat. Pars affecta sunt ventriculus & intestina, ut propter ventriculum malè affectum vomitus, ob intestina alvi fluxus sequatur. Morbus hic praeter communes aliorum differentias id peculiare habet, ut saepe cholera sit humida, interdum sicca. Humida est, cum aut humores sinceri, aut cum corruptis alimentis mixti per os & anum simul ejiciuntur. Sicca est cum non humor, sed flatus tum supernè per eructationes, tum infernè per crepitum, magna ventris perturbatione, eodem tempore erumpere conantur.

Plethora occasionalis causa cholerae esse potest, dum ob suppressas haemorrhoides, aut quovis modo consuetam sanguinis excretionem per nares, os, uterum, replentur nimis vasa hepatis, ventriculi, mesenterii, intestinorum. Sic foeminis histericis, & viris atra bile vexatis cholera familiaris esse solet. Obstructio earundem partium, naturam gravando, aut alimentorum digestionem impediendo, occasio non infrequens cholerae esse consuevit. Sed omnium maxime diathesis huic morbo producendo confert, etenim sanguis & humores, acrimonia, corruptione speciali, vitiati, naturam stimulis & irritamentis excitant, atque qua data porta ruentes è corpore pelluntur. Videre ergo oportet in his, qui cholera afficiuntur, quodnam acrimoniae & corruptionis genus in visceribus lateat, nam atrae bili, scorbuto, exanthematicis, & arthriticis affectionibus, aliisque hujusmodi malis obnoxii, choleram facillimè experiuntur. Inter causas externas aër primum sibi vendicat locum, non solum manifestis qualitatibus, sed occulta etiam vi infectus. Aëstatis tempore choleras fieri monuit Hippocrates (a), atque
ex

(a) Hipp. lib. 7. Epidem. sec. 2. vers. 270.

ex vero ait fidiſſimus ejus ſectator Sydenhamius, morbum hunc circa finem aëſtatis eadem prorsus fide ſingulis annis vigere, qua hirundines initium veris amare conſuevere (a). Certis autem annorum conſtitutionibus tum ob manifeſtas, tum ob occultas aëris vires, id mali genus graſſari fidis obſervationibus conſtat (b). Sed ingeſta maximam habere vim ad choleram inducendam norunt ii, qui ventri obedire pro religione habent, alimenta enim, etſi boni ſucci, cum nimia quantitate ingeſta fuerint, ſeu gravando, ſeu naturae vires opprimendo hunc morbum excitare ſolent. Praeterea ſunt cibi, qui propriis facultatibus huic morbo producendo apti cenſentur, eoſque recenſet Hippocrates his verbis: „Cholericae bilis ſurſum, ac deorſum eruptiones ex carnis „eſu, maximè ſuillae crudioris, & ex ſifere, & ebrietate „vini odorati veteris, & inſolatione, & ex ſepiis, & lo- „cuſtis, & gammaris, & ex olerum eſu, maximè porri, „& cepearum. Inſuper & à lactucis coctis, & braſſica, & „rumicibus crudioribus, & à placentis, ac dulciariis, & „mellitis libis, & à fructibus pomorum & cucumere, pe- „pone, & vino lactei teporis, & ervo, & polenta recenti (c). Fatendum tamen, haec omnia choleram gignere aëſtatis tempore, non perpetuò, ſed tunc tantum, cum immoderatus eſt eorum uſus, neque ſtomachi viribus & conſuetudini congruens. Animi patemata cholericas producere affectiones in corporibus diſpoſitis tum agitando, cum maximè humores atque alimenta in ventriculo corrumpendo, omnibus notiſſimum eſt (d).

Etſi cholera nullo non tempore invadat, nullique parcat aetati, tamen aëſtate magis quàm aliis anni temporibus, pueros juveneſque potius quam ſenes adoriri ſolet. Interdum ſubitò nullis antecedentibus ſignis ingruit, ſaepe autem praecedunt cruditates acidae, nidoroſae, aut ex his
mix-

(a) Sydenham. *Obſerv. Medic. ſec. 4. cap. 2. pag. 32.*

(b) Vide Sydenh. *Obſerv. Medic. ſec. 1. cap. 2. pag. 3. & ſec. 4. cap. 1. pag. 31. & epist. reſp. 1. pag. 61.*

(c) Hipp. *lib. 7. Epidem. ſec. 2. verſ. 265. ſeq.*

(d) Vide Bianchi *Hiſt. hepat. part. 3. de Bilioſ. affection. can. 7. tom. 1. pag. 220.*

mixtae. Incipiente morbo vomitus adest alimentorum crudorum, itemque humorum biliosorum, serosis atque pituitosis immixtis. Simul cum vomitu adest alvi fluxus, quo eadem ejiciuntur. Interea summa adest totius ventris perturbatio: anxietas: cardialgia: sitis: implacibilitas: jaectatio. Crescente morbo vomitus & alvi fluxus fermè continui, magis biliosi, minus crudi: anxietas maxima: inquietudo: vigilia: sudor: sitis implacabilis: pulsus parvi, densi, obscuri, debiles: capitis nutatio: visus hebetudo: extremorum frigus. Cholera ad statum evecta, supradicta omnia: alimenta, potus, & quaecumque assumpta citò vomitu, dejectione pelluntur: vires languent: pulsus debiles: sudatiuncula: frigiditas. Quod si aegrum ad interitum ducat, his accedit totius corporis frigus, quasi marmoreum: sudor frigidus glutinosus: pulsus obscurissimi, parvissimi, formicantes: oculi cavi: nasus acutus, tempora collapsa, aures subversae & frigidae, uno verbo facies cadaveri similis, quam vulgò Hippocraticam vocant, quoniam ab Hippocrate describitur in Prognosticis. His ita constitutis, aeger inter vomitus & ventris dejectiones syncope perfecta correptus interit. Dum verò morbo in statu constituto vomitus & alvi dejectiones ex longioribus fiunt intervallis, ut alimenta & potus detineantur usque quo natura reficiatur, si interim pulsus vividiores sint, facies minimè collapsa, frigus absit, atque sudor calidus universum occupet corpus, salus spectanda est, quae multò certius supervenit, si his omnibus somnus accedat placidus neque levi de causa interruptus. Morbus hic acutissimus est, ut noctem spatio fermè cursum peragat, ad summum autem extensus quartum diem attingat, idque advertendum, perpetuò exitialem esse, si quod evomitur malè olet, aut stercoraceum est. Magnum item periculum portendunt dejectiones ab initiis sinceræ, singultus, surarum brachiorumque distensio, Lotii ob vesicae convulsionem retentio. Rarò enim ea omnia mors non sequitur doloribus plena, & per convulsionem, strangulatum, & inanem vomitum miseranda. Ferèque sic incidit, ut pueri minus quàm ceterae aetates periclitentur: senes rarò hoc corripiantur morbo; sed rarissimè evadant.

In curatione cholerae duo maximè prae oculis habenda. Primum, nè materia corrupta intùs coerceatur. Alterum, ut vires languentes foveantur. Prima intentio postulat, ut viae laxentur, cùm enim quis corpora purgare voluerit, oportet ea fluida reddere (a). Deinde humorum corruptio coercenda, eorumque acrimonia temperanda. Secunda intentio exposcit, ut cibo & potu, ac, si fieri potest, somno vires sustineantur & reficiantur, quae duae intentiones etsi in enumerando dispares sint, in opere tamen practico simul eodemque tempore exerceri debent. Igitur in ipsis cholerae initiis, nullaque spectata mora coquendus est pullus gallinaceus in libris decem aquae communis. Simul parandum est jusculum ex arietina carne, gallina, aut perdice ex more confectum. Ex decocto pulli injiciendi sunt clysteres pro re nata repetendi; sed per os alternè sumendum decoctum pulli, & jusculum praedictum, ut singulis duabus horis sumat aeger pulli decoctum, aliis duabus horis transactis jusculum, quod ita faciendum, donec materia corrupta sit penitus evacuata. Caeterùm, quae per os assumuntur, pauca quantitate sunt exhibenda, atque interdum expedit, ut inanes vomendi conatus moderentur, oleum amigdalorum dulcium recentissimè extractum decocto pulli immiscere. Quod si materia majori ex parte evacuata, aeger vomitu & alvi fluxu, magnisque symptomatibus vexetur, cùm id non à copia sed ab irritatione fiat, aut naturae impotentia, expedit decoctum pulli ita efformare, ut pullus rosis ficcis impleatur, pulvere trochiscorum Ramich inspersis (b), ita enim per clysteres atque os assumptum humorum acrimoniam lenit, naturamque labantem restituit. Si autem haec non sufficiant, parùm succi agrestae jusculo miscere convenit, atque aquam frigidam guttulis aliquot vini temperatam ex intervallis propinare. Jam verò cum haec omnia benè ritèque praescripta malum non coercent, potionem praescribere oportet ex confectioe hyacin-

to-

(a) Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 9.

| edit. part. 4. pag. 301.

(b) Vide Pharmac. Matrit. secundae

torum, aqua theriacali, pulvere cryftalli montanae prae-
paratae, additis ad summum guttulis quatuor laudani liqui-
di ex descriptione Sydenhamii, aut granis octo electuarii
diascordii Fracastorii. Simul totam spinam ex posca, aut
succo agrestae linteis accepto madefacere, utile est: imo &
cucurbitam inter scapulas affigere non est incongruum. At
si his nihil proficientibus: „Omnia aeger (inquit Aretaeus)
„vomitu rejiciat, sudor perennis effluat, frigeat laborans,
„& lividus fiat, pulsus etiam propè extincti sint, & vires
„cadant: cùm ita, inquam, se habuerint, inde honestam
„fugam capeffere bonum est (a). Ego autem consulo, ut
Medici aegros, quamquam de eorum salute desperent, num-
quam deserant, quamdiu spiritus membra regit, nam cùm
salutem exoptatam restituere non possunt, tamen vitam pro
virili tueri tenentur. Sed id in fine non ommittendum, pur-
gationes & vomitiones ex arte factas in hoc morbo sum-
mè esse noxias, atque venae sectionem cane pejus & angue
fugiendam esse, his enim omnibus aeger in syncopam im-
medicabilem labitur.

APHORISMI.

I.

Lipyriae febres non nisi superveniente cholera exolvuntur (b).

Lipyriae febres dicuntur illae, in quibus interna uruntur
dum externa algent, suntque periculosissimae, ut pauci ad-
modum sint qui effugiunt. Sed duplex est lipyriae febris ge-
nus: alterum ex erysipelate viscerum natum, quod prorsus
est immedicabile, atque summa externarum partium frigi-
ditate, summo etiam internarum ardore & inhexausta siti
aegros ad interitum ducit. Altera lipyria febris ea est, quae
ex collectione bilis flavae, aut atrae in visceribus nascitur,
hancque natura per choleram solvit. Tertianas autumnales

K 2

uren-

(a) Aret. de Curat. morb. acut. lib. 2. | (b) Hipp. Coacae praenot. Duret. lib. 1.
cap. 4. pag. 105. | sent. 126. pag. 61.

urentissimas, frigore tamen extremorum comitatas, cholera superveniente tolli, natura monstravit, ut hinc Medicam imitantes didicerint, nullo modo eas febres tutius curari quàm praescripto medicamento emetico, quod simul vomitum & alvi fluxum promoveat, quod remedii genus in tertianis hyemalibus, ubi crassi humores nimium redundant, non aequè commodum est. Observatione notum est, quibus hypocondria aestuant sine febre, ut in affectionibus hypocondriacis contingere solet, dum pedes aliaeque partes extremae ob ventriculi aestum frigent, commodè per cholera periodicè supervenientem sanari, morbus enim hic quibusdam accidit certis intervallis, omnemque corporis redundantiam, una cum vitiosis humoribus ventriculum partesque vicinas occupantibus, commodè educit (a).

II.

Porro in morbis natura non rarò totum animal per easdem venas purgat, non tamen est ea evacuatio sanguinea, sed pro ratione infestantis succi: ita nimirum & in cholera per venas, quae ad intestinum & ventrem pertinent, totum vacuatur corpus (b).

Quemadmodum ingesta ex ventriculo & intestinis in totum corpus diffunduntur, ita ex universo corpore humores in ventriculum & intestina confluunt, ex quo occasio plurium morborum fit. Ergo in cholera intento animo disquirat Medicus an ex capite, hypocondriis, aut habitu corporis vitiosi humores in ventriculum & intestina ruant, ut remedia mittentibus partibus adaptentur. Id perpetuò tenendum, calida medicamenta & roborantia rarò in hoc morbo prodesse, saepe nocere, quia si humores ex aliis partibus in ventriculum fluant, eo roborato, minus suscipit & expellit, undè partes mittentes laeduntur. Si humores cholera efficientes in prima tantum regione sint, per roborantia

(a) Vide Duret. *loc. cit.* & Gorraeum verb. *χολέρα*, pag. 702.

(b) Galen. *de Natural. facul. lib. 3. cap. 13.*

tia acriores redditi & intus coerciti gravissima mala inducunt (a).

III.

Cholericis facti dysuriosi judicantur omnes (b).

Monuit Hippocrates in febre epidemica optimum fuisse signum urinae stititium superveniens, omnes enim superstites mansisse, neque ullum ex iis mortuum asserit, quibus morbus in urinae vias se converterat: „ Alvi enim etiam si humectae „ essent maligno modo, mox sistebantur, cibosque omnes libenter sumebant (c). Colicos atque iliacos dolores materia in urinae vias conversa solvi, inferius videbimus. Spiritus nitri dulcis tum temperando, tum ad urinae vias ducendo materiam morbosam, in cholericis prodesse expertus novi. Praescribi potest in jusculo, aut aqua frigida ad guttas quatuor pro singulis dosibus, identidem repetendis.

IV.

Cholera periodum ferè observat tertianariam, ita nempe ut de tertio in tertium moveatur diem, seu plus minus exasperetur (d).

Observavit Mortonus, intermittentes febres interdum manifestas, saepè occultas (hoc est per pulsum aliaque febris communia indicia non agnoscendas) periodis tamen certis repetentes, cholera saevissima sub accessionum initiis stipari, omnibusque frustra tentatis remediis, soli cortici peruviano ritè praescripto cedere (e). Quod benè notent tiro-nes, id enim me saepius observasse memini.

V.

Famula Onesidemi in Larissa ulcerata est ventrem & intestinum

(a) Vide Medic. Vratislav. anno 1702. pag. 337.

(b) Klein. Interpres Clinicus, de Cholera, pag. 50.

(c) Hipp. lib. 1. Epid. sec. 2. vers. 78.

seq.

(d) Klein. Interp. Clinicus, de Cholera, pag. 50.

(e) Morton de Febr. exercit. 1. cap. 2. pag. 72. seq.

num à bile spontè commota, & prodibat sursum ac deorsum bilis & sanguis, & febris tenebat... tertia autem mortua est vesperi, cum febris ipsam corripuisset valdè fortis (a).

„ Fuit itaque (inquit Vallesius) hic cholera morbus, verum cum febre eaque tertiana continua... Estque hoc magnum quoddam exemplum venenorum, quae in nostris corporibus spontè gigni solent (b). Humores corporis, per corruptionem, veram venenorum naturam acquirere posse, communi celebriorum auctorum calculo comprobatur. Videre sufficiat Garciam Professore Valentinum, & Nicolaum de Andrade, Urfaonensem, qui ex professo, ut ajunt, de hac re tractarunt (c). Sed, quae exterius admoventur, choleram saepissimè inducere, atque ita enecare, compertum est. Discimus hinc fugere ea medicamenta, quae ad venenorum naturam accedunt, qualia sunt vitrum antimonii, mercurius vitae, aliaque id genus, Chemicorum furnis in hominum perniciem elaborata. Discimus etiam ea vitare alimenta & potus, quae humorum acrimoniam augere & in venenosam indolem eos convertere apta nataque sunt.

VI.

Athenis virum cholera corripuit, vomebatque, & deorsum deiciebat & dolebat, & neque vomitus neque dejectio sisti poterat, & vox deficiebat, & moveri è lecto non poterat, & oculi caliginosi & cavi erant, & convulsiones tenebant, ab alvo & intestino singultus, dejectio autem multò major erat quàm vomitus... frigidus verò factus est, & lavatus est infernè valdè multa usque ad pudenda, usque dum superna incaluerunt, & vivebat. Postera autem die lentam tenuem bibit ex aqua (d).

Cùm Vallesii commentaria in Hippocratis Epidemica, teste Mar-

---

(a) Hipp. lib. 5. Epidem. text. 19. ex edit. Valles. | cap. 11. pag. 37. seq. Nicol. Gutierrez de Andrade *Celebres Medicae Disquis.*
 (b) Valles. loco citato, pag. 236. | (d) Hipp. lib. 5. Epidem. text. 10. ex edit. Valles.
 (c) Math. Garcia de Venenis, disp. 1.

Marciano, ab ipso met Hippocrate manasse videantur, optandum sanè esset, ut ea tirones nocturna diurna que manu versarent (a). „ Cholera (inquit hic sapientissimus scriptor) „ morbus est acutissimus pariter ac periculosissimus. Ple- „ rumque primo quaternario finitur, rarissimè superat sep- „ timanam, ac fortassè numquam, si legitimus morbus is „ sit. . . In morbis hujusmodi, quibus evacuationes praeter „ naturam conjunctae sunt, frustra neque sine majori peri- „ culo tentatur adstrictio, antequam copia excrementi va- „ cuata sit. . . Frigidus verò factus est debilitato ob effusos spi- „ ritus calore naturali. . . Usus proinde est aqua calida in- „ fernè valde multa. . . Fieri etiam potest haec caloris revo- „ catio linteolis calidis admotis brachiis & cruribus. Dein- „ de cibatus est polenta tenui ex aqua, cibo sanè tenui, ut à „ debili etiam facultate commutari posset. . . In hunc usum nos „ utimur amylo ex jure pulli, aut gallinae. Considera hic an- „ tiquorum prudentiam circa victum debilitatorum, qui re- „ cens expurgatis, ut alioqui sponte exhaustis, tenuis cibi „ exiguum exhibebant. . . Contra ac vulgares Medici faciunt, „ tribuentes multos benè crassos cibos cum vino, quasi „ quod multis diebus exhaustum sit, unà sint reposituri (b).

VII.

In cholera sicca venter inflatus est, & strepitus insunt, & dolor laterum ac lumborum: secedit autem nihil deorsum, sed alvus adstricta est (c).

In cholera sicca aeger haec patitur. Venter cum rugitu & perturbatione agitatur: vertigo adest cum oculorum caligine, & crurum impotentia: nihil humidi per os & alvum excernitur, sed flatus per ructus & crepitus ejiciuntur, ita tamen ut initio accessionis eructationes, flatuumque per superiora emissiones multae & continuae sint, crepitus autem pauci, stridentes cum partium infra umbilicum strictura.

Du-

(a) Vide Marc. Praefat. ad Hipp. lib. Epid. pag. 300.

(b) Valles. loco cit. pag. 228. seq.

(c) Hipp. de Vict. rat. in acut. sec. 4. vers. 363.

Durat paroxysmus per aliquot horas, qui tamen certis temporum intervallis redit, & circa finem imminutis ructibus crepitus frequentiores & faciliores emittuntur. Malum hoc longum est, neque multum alit periculi, si benè tractetur, eosque ingruere solet, quibus atra bilis in visceribus delitescit. Si autem malè tractetur, in hydropem siccum, ileum, aut convulsivos morbos facilè transit, & parùm aut ferè nihil differt ab ea affectione, quam Hippocrates sub nomine morbi ructuosi describit (a). Calida medicamenta adversus flatum, quae vulgò carminantia dicuntur, in hoc mali genere noxia sunt. Purgantia quantumvis levia prorsus fugienda. Committenda magis curatio naturae & tempori, quàm medicamentis. In accessione, si fieri possit, aeger levi motu deambulando se exerceat, ut flatum commoti facilius exeant, neque properandum nimis, suum enim terminum habet paroxysmus, atque inutile, imo & noxium est, ipsum ante definitum tempus extinguere velle. Sinendus ergo aeger, ut eructationibus continuis & crepitu flatum commotum expellat. Quod si strangulatu aut doloribus multùm urgeat, oleum amigdalaram dulcium, aut seminis lini recens extractum ex aqua egelida propinatum prodest, sicut etiam lotiones crurum ex aqua calida, & frictiones. Extra accessiones diaeta ex humectantibus, modicè refrigerantibus, & boni succi alimentis, exercitatione item, & aetatis mutatione malum hoc leniri, & interdum tolli consuevit. Quod si aegrotans à vino citra infirmitatem abstinere possit, melius sibi consulat, quàm ipsum bibendo. Choleram siccam accuratissimè descripsit & explicavit Petrus Salius (b), mentionem de ea fecit Sydenhamius (c) atque tum demum observatione speciali illustravit Bianchius (d).

VIII.

Eutychedes ex cholera morbo in cruribus nervorum distensionem
sen-

(a) Hipp. lib. 2. de Morb. sec. 3. vers. 294.

(b) Petrus Salius de Affectib. partic. cap. 13. pag. 271. seq.

(c) Sydenh. Observ. Medic. sec. 4. cap. 2. pag. 33.

(d) Bianchi Histor. hepat. part. 3. de Cholera morbo, hist. 7. tom. 1. pag. 619.

Sensit cum inferna alvi dejectione. Bilem abundè saturatam multam, & vehementer rubram ad tres dies noctesque vomitione rejecit cum corporis imbecillitate, & incontinenti jactatione. Nihil verò continere poterat neque cibi, neque potio- nis quicquam. Urinae quoque multa suppressio, ejusque transi- tus qui ad inferiora tendit. Vomitione fex mollis prodiit & deorsum quoque projecta est (a).

Hanc choleram ex Hippocrate adduco, ut tirones intel- ligant, quàm variè aegros hoc malum torquere soleat. Hac data occasione notare oportet, hanc historiam meritò lau- dari à Francisco de Sauvages; immeritò autem ab eo vi- tuperari quam de viro Athenis cholera correpto paulò an- te adduximus. Forte si Vallesii commentationes auctor hic, certè commendandus, seriò inspexisset, aliter sentiret. Neque praetermittendum hic est quod idem Sauvages de *cholerae indicæ* curatione affert, cujus: „ Primum & praecipuum „ remedium est combustio pedis admoto veru ferreo è la- „ tere ad tali partem magis callosam, usquequo aeger do- „ lorem sensisse significet, quo factò statim veru tollitur, „ & paucis ictibus pars ambusta impetitur calceo molli, eo „ fine ut phlyctenae praecaveantur (b).

CAPUT VII.

DE LIENTERIA.

Lienteria Graecis, Latinis laevitas intestinorum, est: *Ce- ler ciborum & potuum per infernam alvum exitus, ex- terna eorum facie parùm aut nihil immutata, ex defectu coctio- nis & digestionis. Ventriculus & intestina duplicem exercent actionem in alimenta ingesta, scilicèt coctionem, & digestio- nem. Per coctionem mutantur, ut accipiant primordia na- turæ humanae, cui per nutritionem adaptari debent: per digestionem, seu evaporatione, seu resorptione, per univer-
L sum*

(a) Hipp. lib. 5. Epidem. text. 78. pag. 1159. ex edit. Foessii.

(b) Sauvag. Nosolog. Method. clas. 9. §. XV. num. 7. pag. 131.

sum corpus distribuuntur (a). Cum verò actiones istae deficiunt, neque alimenta immutantur per coctionem, nec per digestionem distribuuntur, calore partium internarum corrupta, à natura tamquam corpora extranea pelluntur. Fit tamen aliquando, ut aliquam concoctionem suscipientia, albescente colore tincta ejiciantur, quam affectionem aliqui *passionem caeliacam* appellare solent, quae reipsa à vera lienteria non differt nisi gradu tantum, quo parum aut nihil assumpta per os concoquuntur, priusquam per infernam alvum exeant. Lienteria est symptoma in excietis: sed cum hoc symptomatis genus nusquam fiat sine actionibus lae- sis (b), proinde scire expedit, in hoc morbo laesam esse vim concoquendi, retinendi, & atrahendi, usque adeo ut interdum abolitae, saepe plurimum imminutae sint harum facultatum functiones. Morbus hujus symptomatis generator est intemperies, quandoque organi vitium, & unitas soluta. Ex intemperie frigida & humida ventriculi & intestinorum coctionem & retentionem alimentorum impediendo fit in senibus, puerulis, & delicatis hic morbus. Calida etiam & humida intemperies laxando & corrumpendo cibos potusque, aestatis praesertim tempore, hanc affectionem creat. Sed ea demum intemperies, quae in vitiata partium substantia consistit, potissima est horum symptomatum causa, si enim humor nativus ventriculi & intestinorum determinata corruptionis specie alteretur, sicut una corruptionis forma choleram, vomitum, cruditates creat, ita determinata sed incomprehensibili specie infectus omnes ferme vires amittit. Ex organi vitio fit lienteria cum scirrus, prava conformatio, abscesus, aut id genus alia ventriculum occupant & intestina. Ex unitate soluta procedit hic morbus, cum ulcuscula, quae Graeci *aphtas* vocant, eas obsident partes. Pars in lienteria affecta sunt ventriculus & intestina, quoniam hae alimentorum coctioni & distributioni à natura destinantur. Praeter differentias communes, proprias etiam suscipit lienteria

(a) Vide Physiolog. nostr. tract. 3. |
prop. 15. & 16.

(b) Vide Patholog. nostr. tract. 3. |
num. 51.

teria: alia enim est vera, alia non vera. Haec fit cum alimenta incocta citò per alvum ejiciuntur biliosis ac putridis humoribus immixta, quae acutorum morborum soboles esse solet: illa est, qua alimenta pura & impermixta, eadem forma, qua sumpta sunt, celeriter evacuantur. Haec lienteria etsi diutius trahat, chronica enim esse consuevit, tamen aequè perniciosa est ac praecedens. Est & alia lienteriae differentia, cum scilicet fit per affectionem ventriculo & intestinis propriam, aut ipsis aliundè communicatam. Inter alia mala, quibus ventriculus affici solet, non parvi momenti est (idem intellige de intestinis) intemperies hectica seu in habitum versa, ex qua gravissimi morbi, sed praesertim lienteria, dysenteria, diarrea, aliaque id genus incommoda saepe nascuntur. Qui phlegmone ventriculi lento, aut quovis modo vitiata temperie per longum tempus laborant, tum demum in hecticam hujus partis intemperiem incidunt, quae lienteriam, aliaque memorata mala cursu temporis inducere solet. Medici de hac hectica intemperie parùm solliciti, mille fingunt hypotheses ad horum malorum causas investigandas, sed à vero naturae ordine longissimè aberrant, ut benè adnotavit Avenzoar inter Arabas maximè commendandus, qui hecticam ventriculi intemperiem, multorum malorum segetem, ex vero descripsit & explicavit (a). Inter lientericas affectiones aliundè nascentes, ut ex hepate, liene, imò & toto corpore, ea praecipuè consideranda est, quae ob resolutos nervos octavae conjugationis in ventriculum ingredientis incidit, his enim resolutis, & coquendi & retinendi actio deficit, quod malignus usu venire consuevit iis, quibus caput fluxionibus obnoxium nervos octavi paris replet, & juxta varias propaggines afficit, atque lienteria hinc inducitur, cum resolutio ad ventriculum spectat.

Inter occasionales causas plethora non nimis frequenter, aliquando tamen lienteriam inducit, si enim haemorrhoides supprimantur in viris, aut menstruus fluxus in mulieribus,

---

(a) Avenz. Theizir, lib.I. tract.I 5. cap.I. pag.162.

variis modis ventriculum & intestina vitiari, in comperto est, indeque etiam varias affectiones morbosas nasci, observatione constat. Obstructionem saepe lenteriam induxisse, communi auctorum observatione statuitur, si enim ob assiduas cruditates, aut nimiam ingestorum copiam, ventriculi & intestinorum tunicae pituita repleantur & obducantur, neque coqui nec retineri alimenta possunt, undè lenteria oritur. Diathesis omnium maximè necessaria est ad lenteriam inducendam, etenim ventriculus & intestina sanguine repleta, aut obstructa pluribus morbis suscipiendis disposita sunt, sed tum demùm lenteria praecellit, cùm harum partium humidum nativum certa & ineffabili diathesi corruptum, ad concoquenda & retinenda alimenta impotens redditur, undè lenterica affectio succedit. Inter causas efficientes aërem maximè conducere ad lenteriam, aliosque ventriculi, & intestinorum morbos producendos, ex Hippocrate discimus (a): atque communi observatione noscimus, singulis annis, per aestatem, in pueris & debilibus lentericas fieri affectiones aut per se incipientes, aut ex longis dysenteriis natas. Cibos autem & potus, aliaque ad dietam pertinentia lenteriae generandae accommodata esse, nemo non intelligit. Sic à cibis acribus, ut caepris, alliis, pipere, capsico: à purgantibus metallicis & ferme venenatis, ut ex mercurio paratis: & vegetabilibus fortioribus, ut colocynthide, jalapa, scamonio, guttagamba, & id genus aliis, dysenterias primùm, deinde lenterias subsequi, fideli observatione notum est. Praeterea multa saltatio à cibo, & medicamenta calefacientia post cibos assumpta, in iis praesertim qui hectica ventriculi intemperie laborant, lenteriam facillimè generant. Sed ex frequenti equitatione post coenam lenteriam esse sequutam, aliquando visum est. Animi pathemata fortiora quasvis ventriculi affectiones morbosas inducere, ex ipsa pathematum animi natura monstravimus; at lenteriam tum potissimum creare notum est, cum animi angor, timor,

---

(a) Hipp. lib. I. Epid. sec. 2. text. 4. | Vide etiam Lomium *Medicinal. Observ.*
 Vide *Illustr. nostr.* ad hunc loc. pag. 48. | *vat. lib. 2. pag. 157.*

mor, ira, aut aliae vehementes hujusmodi affectiones diu multumque inter epulas animum, & cum ipso corpus exagitant.

Et si lienteria omnem aetatem, sexum, & tempus consequi soleat, tamen pueros & senes magis quam juvenes, foeminas magis quam viros, aestate potius quam hyeme adoritur. Solemne est, non tamen perpetuum, praecedere cruditates, stomachi subversiones, debilitates. Sub ipso morbi ingressu devorata alimenta & potus subito, & veluti praecipiti casu cum intestinorum murmure & languore per infernam alvum, parum aut nihil immutata, ejiciuntur, quod mali genus lienteriam per omnia stadia indefinenter comitatur. Interea aegri fructum alimenti non sentiunt, indeque in malum corporis habitum incidunt: ardor hypocondriis inest, & in devorandis cibis labor, iis praesertim quibus aphtae gulam & ventriculum obsident: adest praeterea ingens cibi fastidium, sitis, urina pauca, languor, somnus difficilis, jaectatio. Si vero, morbo aegrum extenuante, ita frequens dejectio est, ut venter omnibus horis noctu & interdiu fluens somni & quietis tempora corrumpat: si cruda prorsus est dejectio, postmodum fiat nigra, vel instar bubuli stercoreis levis & foetida: si cibi omnis adimitur cupiditas, crescit autem bibendi desiderium: si aegri os exulceratur, rubetque facies, & quasi maculis quibusdam colorum omnium distinguitur: si venter emollitus, sordidus, vacuus, & rugosus redditur: sub his signis certa, sed placida mors expectanda est. Quod si morbo diutius trahente ructus acidi prius non existentes superveniant: urinae poculis respondeant: corpus sine febre & sine pravis coloribus nutriri incipiat, sanitatis spectandae indicia sumuntur, quae multo certius advenit, si nullum amplius fiat in intestinis murmur, aut dejectiones flatus sequantur. Solent etiam inveteratas lienterias alii morbi subsequi. Quicumque enim diu hoc vitio exercitus animalcula quaedam alvo reddit multis torsionibus atque doloribus, finitis his intumescit. Ex eodem morbo si lateris oritur dolor & spirandi difficultas, metus est sequituram tabem esse. Nec solum alios ipse adducit, sed & saepe consecratur morbos, etenim pulmo-

nis

nis vomitam, abdominis abscessum, pectoris aut renum sup-
purationem, dysenteriam, certo aegrotantium exitio, inter-
dum lienteria sequi consuevit. Etsi periculosissima & fermè
lethalis haec affectio sit, tamen facilius à teneris depellitur
aetatibus, praesertim si moveri abundantius urina, & ali-
cibo corpus incipit. Difficillimus hominibus provectoribus
est, maximè si longis torminibus intestinorum successit.

Curatio lienteriae non uno modo instituenda, varia enim
esse debet pro morbi diversitate. Ergo cum lienteria est
morbi acuti succedanea, si febris nimium acuta, viscerum
phlegmon, plethora, aut sanguinis excretio suppressa venae
sectionem postulent, viresque consistant, sanguis ex brachio
extrahendus, ita tamen ut non multum neque subito eva-
cuetur aeger, habenda enim est ratio languentis stomachi,
sanguinis effusiones aegrè ferentis. Decoctum album Syden-
hamii in hoc casu confert. Conferunt etiam clysteres ex ki-
nae uncia, aqua communi dissoluta, tepidè administrati, qui-
bus, si fluxus urgeat, theriacae parùm addendum, atque
identidem repetendi. Potiones ex confectioe hyacinthorum,
spiritu nitri dulcis, pulvere corallorum cum syrupo Boylea-
no, aut de symphito confectae, & pro re nata, iis, aut si-
milibus medicamentis compositae, ex usu esse possunt. Sed
electuarius peruvianum adstringens Fulleri hic interdum
prodesse, observatione noscimus. Quod si lienteria pura fue-
rit & impermixta, cavendum omninò à venae sectione, et-
enim: „ Si sanguinis detractio cuiquam confert, alvus conf-
„ tringenda est, postea sanguis mittendus, (a) quia si detrac-
„ to sanguine alvus fluxerit, vires dissolvat (b). Si unquam
alias locum habent hic verba Galeni: „ Sed neque (inquit)
„ si fuerit febris cum profluvio ventris, alia est opus eva-
„ cuatione, verùm haec sola sufficit, quamvis non sit pro
„ multitudinis ratione: quicumque enim his plus adimere
„ fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut
„ ventrem movere tentaverunt, in graviora pericula duxe-
„ runt.

(a) Hipp. de Vict. rat. in acut. com. 4.
text. 116.

(b) Galen. Com. in Hipp. de Vict. rat.
in acut. text. 116.

„runt (a). At dubitationes omnes, circa venae sectionem, praesente alvi fluxu, proponit & acutè dissolvit Heredia noster in tractatu *de Febre putrida cum fluxu alvi implicita*. Neque purgatio in lienteria locum habet, etsi rhabarbarum, aut mirobalanos torrefactos quidam ex Arabum mente consulant, parum enim aut nihil utilitatis, quin potius noxam inde sequutam novimus. Non negamus tamen, rhabarbarum sine ulla torrefactione interdum prodesse, cum scilicet putridi humores, aut obstructiones multae purgationem instituendam manifestè suadent. Igitur incipiente lienteria decoctum amarum Batei, demptis purgantibus, prodest, quod medicamentum prostat in Pharmacopea Matritensi. Jusculum, pro usu communi aegri, radice chinae debet alterari. Parùm aquae in hoc morbo bibendum: ea tamen, quae sumenda est, radice tormentillae sub forma decocti alteranda. Pillulae ex cortice peruviano & electuario diascordii Fracastorii utiles esse consueverunt. Sunt qui aluminis usum internum in hoc morbo commendant, nec omninò improbandum censemus. Sed tirones monemus, ut inter hujus medicamenti praeparationes, prout nobis observatione constat, praeferant quam Batimellus sub nomine sacchari aluminis tradit (b); vel si alumen aliis medicamentis miscere opportunum judicent, schedulas Geofroi, politas quidem satisque simplices, eligant (c). Sed longè praestantius quibusvis aliis remediis est jusculum pulli gallinacei valentinum, prout describitur in Pharmacopea Matritensi. Hoc medicamentum primus in usum adduxit Thomas Micò, Doctor Medicus Academiae Valentinae. Quasi jure haereditario ipsum suscepit ejus filius Christophorus Micò, qui id, dum viveret, in secretis habuit, atque stupendas curationes omnium admiratione in lientericis perfecit. Inde factum, ut curiositate allekti Medici, hinc inde divinando, suam quisque traderet schedulam, pro vera Miconiana venditando. Neque ab hoc scrutinio, fortè nimis curioso, se abstinuit Marianus

nus

(a) Galen. *de Arte curat. ad Glauc.*
lib. I. cap. 14.

apud Mynsich in *Mantisa*.

(c) Geofroi *Mater. Medica*, tom. I.

(b) *Hujus remedii descriptio prostat* | part. I. cap. 4. pag. 140.

nus Seguèr, publicus in eadem Academia Medicinæ Professor, doctrina, eruditione non vulgari, candore ubique conspicuus. Hic in *schedula monitoria*, quam de eo jusculo edidit, pullum gallinaceum rosis siccis impletum, addito pulvere trochischorum Ramich, remedium Miconianum esse, sibi persuasum habuit. Inde factum, ut hujus viri auctoritate, variis per Europam Medicis sub eo nomine id remedium venditetur, ac demum inter Disputationes Pathologicas curis Halleri editas non infimum meruerit locum (a). Sed Seguerii medicamentum à vero jusculo Miconiano plurimum distare, sera dies aperuit, etenim moriente Micone filio, haerede medicamenti, ipsum publicum fecit pro utilitate humani generis; & pro usu in lienterica passione in secunda Pharmacopœe Matritensis editione Senatus Medicorum sub titulo *jusculi pulli gallinacei valentini* promulgandum jussit. Per externa juvant in hoc morbo emplastrum de mica panis, cataplasinata ex vino rosis siccis alterato, addito pulvere restrictivo Magistrali, idque genus alia, passim apud omnes libros prostantia, quamquam candidè fatendum, morbum hunc adeò saevum & insuperabilem esse, ut caetera quaecumque remedia spernens, una aut altera vice, jusculo valentino unicè cesserit. At, curationem lienteriae ex resolutione nervorum ortae adduximus in Illustrationibus ad Hippocratis Epidemica (b).

APHORISMI.

I.

In diuturnis intestinorum laevitatibus ructus acidus superveniens, qui antea non erat, signum bonum (c).

Qui acidis ructibus nimium frequenter molestantur, ob cruditatum cumulum & ventriculi languorem in lienteriam non rarò incidunt; at si prius ructus acidus non adsit, sed lon-

(a) Haller *Disp. Pathol. disp. 262. dem. sec. 2. text. 4. pag. 49. seq.*
tom. 7. pag. 677.

(b) *Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Epi-*

(c) *Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 1.*

longis lienteriiis superveniat, bonum esse signum observatione constat. Gorterus, qui, in explicandis Hippocratis aphorismis, hypothesebus nimium addictus est, pro causa generali lienteriae ponit putredinem chronicam ex deficiente actione vitali natam, quam ex ructu acido corrigi aut tolli conjicit (a) ex eo, quod generatio acidi in corpore cum putredine conjungi non possit; sed melius rem tetigit Vanswietenius: „ Quia in lienteria (sunt ejus verba) assumpta omnia statim demittuntur, nec tamdiu moram patiuntur, ut acida possint fieri; ideo ructus acidi designant, intestina, & ventriculum eo usque roborata esse, ut ingesta possint retineri diutius donec acescant (b).

II.

Quibus alvi sunt lientericae, eos hyeme sursum purgare malum est (c).

Monuit Hippocrates hyeme vitandum esse vomitorium adhuc in gracilibus & facile vomentibus. Hic autem addit, id praeceptum maximè esse observandum in lientericis. Sunt homines alioquin benè valentes, qui facillimè in affectiones lientericas incidunt, etsi veram lienteriam rarò patiantur, nisi inveterato ventris fluxu ad eam deveniant. Hos vomitorium nocet; juvat tamen martialia medicamenta identidem sumere, exceptis senibus, quibus ferrum noxium esse ex vero pronuntiavit Fullerus (d). Inter martis praeparationes sal seu vitriolum martis ad hunc usum esse praefendum, observatione cognovi. Praescribi autem potest vel in aqua coctum, prout in nostra materia medica adducitur, aut in forma pillularum sub dosi duorum granorum, admixta conserva rosarum aut alio simili medicamento pro Medici intentione.

(a) Gorter *Medic. Hipp. lib.6. sent.*
I. pag.385.

(b) Vansw. *Com. in Aphor. Boerb.*
§.89. tom.I. pag.116.

(c) Hipp. *lib.4.Aphor.sent.6.*

(d) Fuller. *Pharmac. Extemp. pulvis*
chalib. pag.312.

III.

A dysenteria lienteria supervenit (a).

Ex dysenteria transitum fieri periculosissimum in lienteriam, quotidiana experientia confirmatum habemus. Ex nimio refrigerantium & diluentium medicamentorum usu id accidisse, debilitata fortè ventriculi & intestinorum vi, non semel adnotavi.

IV.

Quos longa exercet lienteria cum feris, torminibus, & doloribus, cum haec quieverint, intumescunt, &c. (b).

Familiares est lientericis non ventrem modò, sed & articulos intumescere, quod pessimum esse signum quivis agnoscit considerans, ex partium debilitate, flatuum proventu, & defectu nutritionis ea mala procedere. Ex nimio & praepostero adstringentium in hoc morbo usu saepe haec symptomata supervenire observavi, his enim fit, ut fluxu per aliquod tempus cohibito, denuò cum ventris inflatione revertatur. Optimè Celsus: „Cibos (inquit) potionesque assumat, quae alvum adstringunt, & frigidis utatur perfusionibus. Oportet tamen prospicere, nè, simul his omnibus admotis, vitium contrarium per immodicas inflationes oriatur. Paulatim ergo firmari intestina debebunt aliquibus quotidie adjectis (c).

V.

Caeterùm quod dignum indicatione hic visum est nobis: acrium rerum comestiones frequentiores eis aptae existunt (d).

Non quosvis cibos acres commendat hic Aetius, sed eos tantùm, qui vires stomachi & intestinorum excitare, & pituitam corrigere apta nataque sunt. Sic nasturtium aquaticum, raphanus, eruca, cochlearia cibis aut potibus im-

mix-

(a) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 76.

(b) Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 21. sent. 2. pag. 336.

(c) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 16.

pag. 226.

(d) Aetius Tetrabiblon 3. serm. 1. cap. 51. pag. 558.

mixta, lientericis prodesse tenendum.

VI.

Rubefacientia (vesicas excitantia) ex malagmatis & synapi eis commodè existunt (a).

Ad manus, crura, thoracemque, & ventrem applicata urentia medicamenta hic prodesse monemur. „ Ergo & super „ pectus (inquit Celsus) ponatur synapi, exulcerataque cu- „ te, malagma quod humorem evocet (b). Usus curandi plures morbos, sed praesertim eos, qui ventriculum ex frigiditate infestant, per inustiones exterius factas, apud Ægyptios magno cum fructu vigere, testis est oculatissimus scriptor Prosper Alpinus (c).

VII.

Potiones quotquot ex zingibere & pipere & fructu silvestris petroselinii conficiuntur: quod ex viperis feris constat maximam vim concretionis habet (d).

Postquam Aretaeus plantaginem, cidonia, omphacium, aliaque adstringentia commendat, medicamentum ex viperis ad fluxum caeliacum sedandum proponit. Fortè theriacam intellexit, quae nomen ex viperis sumpsit. Non semel vidi aegros utriusque sexus, sed praesertim senes, caelico fluxu cum febricula laborare. Expertus novi, verum esse quod Mercatus noster asseveranter affirmat, fluxum scilicet caeliacum interdum longè periculosiorem esse ipsa vera lienteria (e), contra quam vulgus Medicorum sentit, qui specie fictae coctionis fallitur, dum minus periculi credit alere fluxum caeliacum, quàm lientericum. Ergo humore satis evacuato, purgatisque visceribus, pillulas ex cortice peruviano & theriaca sub hoc casu prodesse vidimus. Juvat

M 2

hic

(a) Aetius loco citato.

(b) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 16. pag. 226.

(c) Alpin. de Medic. Ægypt. lib. 3. cap. 12. pag. 212.

(d) Aretaeus de Curat. morb. diutur. lib. 2. cap. 7. pag. 133.

(e) Ludov. Mercat. lib. Consultat. consult. 12. pag. 66. Vide Medic. Uratist. anno 1702. pag. 341.

hic colophonem imponere verbis Celsi, non modò ad lienteriam, sed ad omnes similes affectiones, congruentibus: „ Al-
 „ terum quoque (inquit) quod aequè ad omnes similes af-
 „ fectus pertinet, in hoc maximè servandum est, ut cum
 „ pleraque utilia insuavia sint, qualis est plantago, & ru-
 „ bi, & quidquid malicorio mixtum est, ea potissimùm
 „ ex his dentur quae maximè aeger volet. Deindè si omnia
 „ ista fastidiet, ad excitandam cibi cupiditatem interpona-
 „ tur aliquid minus utile sed magis gratum. Exercitationes
 „ & fricationes huic quoque morbo necessariae sunt, & cum
 „ his sol, ignis, balneum, vomitus, ut Hippocrati visum
 „ est, etiam albo veratro, *si caetera parùm proficiant*, evo-
 „ catus (a).

CAPUT VIII.

DE DYSENTERIA.

Dysenteria ex vi vocis est intestinorum difficultas, con-
 trarius sanè affectus lienteriae, sicut enim in hac in-
 testina sine retentione & constrictione facilè alimenta & hu-
 mores dimittunt & elabi sinunt, ex adverso in illa corrup-
 tos atque vitiatos humores nonnisi difficulter atque cum do-
 loribus, torminibus, & quadam veluti contorsione ejiciunt.
 Sub vetustissimis Medicis dysenteria alvi fluxus cum dolo-
 ribus & torminibus, quicumque demùm ii essent, signifi-
 cabat, ut Hippocratem attentè legentibus planum est (b).
 Placuit tamen Galeno, dysenteriae nomen cruentae tantùm
 dejectioni ex intestinorum ulcere nascenti esse tribuendum.
 „ Mordax humor (inquit) causa est affectus in dysenteria, ut-
 „ potè qui ab initio & absterget & abradit, dein tempo-
 „ ris tractu ulcerat intestinum: quod si antea quam ulcus
 „ induxerit effluere desinat, affectus ipse nondum dysente-
 „ ria dicetur (c). Alexander Trallianus, Graecorum post Ga-
 le-

(a) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 16. pag. 227.

(b) Vide Foef. Oecon. verb. δυσεντερία, pag. 172. & ejusd. com. in lib. 2. Epi-

dem. Hipp. sec. 3. pag. 1034. & sec. 6. pag. 1057. & Valles. nostr. Com. in

lib. 2. Epid. Hipp. sec. 6. text. 31. p. 144.

(c) Gal. de Locis affec. lib. 1. cap. 2.

lenum Princeps, ex professo, ut ajunt, agit de dysenteria rheumatica, qua humores acres cum alimento expelluntur, primùm sine intestinorum exulceratione, aliquando, diutius affectu perseverante, cum eorum ulcere: ac licèt post ulcerata intestina propriè dysenteriam appellari dicat, tamen dysenteriam ante exulcerationem eum morbum simpliciter appellat (a). Circa nostra tempora Sydenhamius: „ Quando-
 „ que (inquit) nè minimum quidem sanguinis per omnem
 „ morbi decursum iisdem (mucosis dejectionibus) admisce-
 „ tur: quo non obstante modò frequentes sint dejectiones
 „ cum ventris torminibus & colluvie mucosa, morbus haud
 „ minus rectè dysenteria vocabitur, quam si unà manaret
 „ sanguis (b). Est ergo dysenteria: *Vitiosorum humorum & corruptorum per infernam alvum, saepè cum sanguine, nonnumquam sine sanguine, excretio difficilis, doloribus, torminibus, & intestinorum torsione comitata.* Symptoma est in excretis, cum actione depravata facultatis expellentis, intestina enim in dysenteria, ex irritatione, quae noxia sunt, expellere nituntur. Morbus horum symptomatum generator est intemperies, modò ex manifestis qualitatibus, ut nimio calore urente & phlogistico, saepe ex vitiata partium substantia, cùm, certo modo corruptis atque vitiatis humoribus humidum nativum intestinorum constituentibus, natura, vi morbi excitata, ad expellenda noxia depravatè movetur. Sic aestatis tempore & autumnii frequentes sunt dysenteriae (c), sicut in iis etiam qui nimium calidis, & spirituosis cibis ac potibus utuntur. Ex venenis assumptis, & speciali humorum corruptione, in castris praecipuè, communes esse dysenterias ob vitiatam in propria substantia intestinorum temperiem, communi observatione constat. Intemperiem corruptam in dysenteria, interdum ab ipsis initiis, saepe sub morbi progressu, sequitur alius morbus in unitate soluta, scilicèt abrasio intestinorum eorumque exulceratio, quas cruentae dejectiones necessariò comitantur. Pars primò affecta sunt intestina: per
 con-

(a) Trallian. lib. 8. cap. 6.

(b) Sydenham. *Observ. Medic. sec. 4.*
 cap. 3. pag. 33.

(c) Hipp. lib. 3. *Aphor. sent. 11.* &
sent. 22.

consensum patitur etiam ventriculus sic, ut ciborum coctio eorumque digestio vitietur, unde fit, ut corruptis alimentis, simul cum pravis humoribus ejiciantur, atque adeò mirum non est, si dysenterici perpetuò afficiantur languore & contabescencia. Differentiae communes morborum in benignos & malignos, acutos & chronicos, contagiosos, epidemicos, sporadicos, quas in Pathologia longè discussimus, omnes dysenteriae conveniunt (a); sed differentia inter alias notatu dignior ea est, qua dividitur in rubram & albam. Rubra est dum sanguis corruptis humoribus mixtus fluit. Alba cum alvi fluxus incruentus est, torminibus autem & doloribus intestinorum conjunctus. Occasionem huic divisioni dedit Hippocrates, qui dysenteriam rubram supervenire ait, quibus tumores in ulceribus repente dissipantur (b). Praeter ea, quae prius hac de re adduximus, videre sufficiat Willisium & Franciscum de Sauvages, qui hujus differentiae mentionem faciunt (c).

Inter causas occasionales plethora ad dysenteriam producendam plurimum facit. Qui sanguinis copiam in hypochondriis, intestinis, mesenterio congerunt, facile in dysenteriam labuntur, ut videre est in viris haemorrhoidum suppressionem, & in foeminis mensium retentionem patientibus, sicut etiam in iis, qui plures cibos sumentes, benèque concoquentes, imi ventris vasa sanguine replent. Obstructio occasionem maximam praebet dysenteriae. Quibus alvus crudis humoribus, atra bile, congestionibus, tumoribus, abscessibus, aliisque id genus incommodis laborat, huic morbo proclives esse consuevere. Sed potissima occasionalis causa dysenteriae est diathesis, specialis scilicet humorum intestinalium corruptio, quam satis propriè acrimoniam dysentericam appellare licet. Qui alimentis acris & venenosis vescuntur, scorbutici, strumosi, atra bile vexati, venerea labe infecti, arthritici: qui ob specialem acrimoniam & humorum diathesim specialibus determinatisque morbis

ve-

(a) Vide Patholog. nostr. tract. I. prop. 3.

(b) Hipp. lib. 2. Epid. sec. 3. vers. 140.

(c) Willis de Febr. cap. 17. pag. 198. Franciscus de Sauvag. clas. 9. §. X.

num. 10. pag. 89.

vexantur, in dysenteriam nullo negotio incidunt, cum facile sit, ut una acrimoniae & diathesis species, ob partis affectae indolem novaeque additas causas, in aliam facile mutetur, seu, quod frequentius accidit, utraque simul juncta molestat. Plethora & obstructio in intestinis partibusque proximis non modò ad dysenteriam, sed ad choleram, colicos dolores, pluresque alios infimi ventris morbos occasionem praebent, sed cum his accedit diathesis dysenterica ob speciale vitium humoribus intestinorum inductum, fit dysenteria. Cum verò in omni inflammatione tria haec concurrant plethora, obstructio, diathesis (a), indè fit, ut inflammatis quavis de causa intestinis frequenter dysenteria sequatur. Causa efficiens praecipua dysenteriae est aërum manifestis, cum maximè occultis viribus intestina afficiens. Si hyems fuerit placida, clemens, pluviosa, ver autem siccum & aquilonium, fieri dysenterias, ex vero monet Hippocrates (b). Sed hunc morbum esse epidemicum, & aliquando endemicum, communi auctorum celebrium calculo comprobatur, inter quos praeter Hippocratem consulere Sydenhamium Willisium & Uratislavienses Medicos sufficiat (c). Pestilens interdum ita est dysenteria, ut saevissimus, acutissimus, & prorsus indomabilis morbus reddatur, quod quibusdam annorum constitutionibus ubique, sed praesertim in castris, observatur. Diaeta saepe dysenterias excitat, nam cibi potusque acres, calidi, spirituosus: exercitia immodica: aestus magni, insolationes: purgantia, vomitoria fortia, idque genus alia non rarò dysenteriam accersunt. At animi pathemata, iram, scandescentiam, moerorem diuturnum, desperationem, aliaque hujusmodi, sicut caeteros morbos, ita dysenteriam producere, communi observatione notum est

Etsi dysenteria nullo non tempore invadat, tamen aestate & sub autumnii initia frequentius occurrit. Omnem aetatem

(a) Vide *Pathol. nostr. tract. 2. prop. 8. num. 36. pag. 463.*

(b) Hipp. *lib. 3. Aphor. sent. 12. Vide etiam ej. sd. lib. sent. 11. 16. & 22.*

(c) Hipp. *lib. 1. Epidem. sec. 2. text. 4.*

Sydenh. *Observ. Medic. sec. 4. cap. 3.*
Willis *de Febr. cap. 10. §. XIV. pag. 121. Histor. morb. Uratisl. anno 1696. pag. 66. seq.*

tem & sexum molestat, sed pueros magis quam senes, ma-
res potius quam foeminas adoritur. Nonnumquam repente
nullis antecedentibus notis incipit, saepe eam praeveniunt
membrorum lassitudo, cibi fastidium, nausea, implacitas,
cruditates, potus appetentia. Sub ipsis initiis rigor aut hor-
ror, quem aestus subindè sequitur, deinde intestinorum tor-
mina, torsiones, dolor: post haec proximè sequitur alvi flu-
xus, quo humores pingues, crassi, acres, modò cum san-
guine, modò sine sanguine excernuntur. Interea desidendi cu-
piditas adest, excretoque humore fugax levamen sibi aeger
sentire videtur, reddit enim citò desidendi necessitas, praece-
dente ventris cruciatu & dolore, atque ipsam excretionem
comitante intestinorum depressione, crebris dejectionibus, &
molestissimo viscerum omnium quasi descensu. Sitis adest, po-
tus tamen nec placidè nec suaviter accipitur. Febre carere in-
terdum dysentericos, interdum affici, quantum sensibus judi-
care licet, videas: sed reipsa perpetuò febricitare, ex iis quae
morbum comitantur conijcere oportet, omnes enim aestu
circa viscera cruciantur, atque febriculas occultas, fallaces,
non emicantes, in visceribus demersas, ad corporis super-
ficiem parùm aut nihil accedentes habere, mihi semper vi-
sum est. Pulsus parvi sunt, obscuri, submersi, languidi: lin-
gua albescens mucilagine obsita, appetitus dejectus: vigiliae:
praecordiorum anxietas cum exacerbatione circa vesperam:
horrida quaedam refrigeratio sedes praecedens, aestu sub-
sequente: vomitus, aut inanes vomendi connatus. Crescen-
te morbo dejectiones frequentes, ut vix miseri sellam fo-
ricariam deserere possint, interdum tamen fallaces induciae
ad aliquot horas conceduntur. Febris manifesta adest, levis
tamen & ad tactum parva, sed reipsa aestuans. Exterior cor-
poris habitus facilè refrigeratur vel minima aura acceden-
te, subinde tamen aestus intercurrit. Urina modò impensè
rubit, modò turbida est, modò cruda, sub hac tamen in-
constantia difficilè & cum labore excernitur. Dejectiones
mucosae sunt, crassae, biliosae, alimento incocto & pu-
trefacto immixtae, saepe sanguine interspersae, non raro
etiam stercore. Ventris tormina, torsiones, dolores nimium
molestant, ut aliquando animi deliquium sequatur, non aequè

tamen unum semper locum occupant, sed modò supra, modò infra umbilicum sentiuntur, prout mali fomes superiora & tenuia intestina, aut inferiora & crassa occupat. Interea aeger deficiente coctione & digestionem alimentorum consumitur: membra resolvuntur & languent: lingua exsiccatur, atque oris interiora phlogosi & excoriatione affliguntur. Faciei color mutatur, & ex vivido tristis evadit: vigilia tenax: cibi fastidium summum cum maximo bibendi desiderio. Morbo ad summum apicem evedto, pulsus debiles, obscurissimi: virium consumptio maxima: lingua sicca: febris interiora urens cum externo algore: dolores: tormina vehementissima: interdum singultus, & convulsiones, & crebra animi deliquia: pectoris oppressio: dejectiones saniosae, cruentae, crassae, mucosae, carunculis & ramentis interspersae: summus languor: impotentia surgendi è lecto: ad ea, quae offeruntur, suscipienda, prava dispositio. Dysenteria in mortem, salutem, aut alios morbos terminatur. Si praedictis malis in statu morbi accedat sanguinis sinceri, multa copia excreti, cum labore profusio, aut dejectiones nigrae sint, foetidae, ramentosae, ut intestinorum ulcus malè moratum monstrant, interimque labia livent, oculi cavi sint, omniumque fermè actionum impotentia, haec omnia mors inevitabilis sequitur. Quod si morbo in statu constituto dejectiones sensim ad meliora mutantur cum conferentia aegri & virium tolerantia, itemque sitis non urgeat, nec tormina nimium molestant, atque aegrotans ad ea, quae offeruntur, benè paratus sit, in salutem terminare spes est. Transit dysenteria in gangrenam inevitabili fato, quoties dolores & tormina, vi mali permanente, sub pravis dejectionibus, viriumque exolutione deficiunt. At transitus in lienteriam, quod etiam infoelici effectu fit, contingit, cum dejectiones, morbo minimè imminuto neque aegro levato, aquaeae sunt, parùm aut nihil dolentes, crudae, & incruentae, satis tamen copiosae, & frequentia molestae. In tenesinum bonis aegri rebus terminatur dysenteria, quoties malum seu serpendo, seu metastasi ex intestinis superioribus in finem recti decumbit. Remanet tunc desidendi cupiditas, sed dolor in ano est. Excernitur quidem mucosum pituita plenum, & mo-

dicè cruentum, sed hujusmodi dejectionibus interponitur excrementum, quod ex cibo probè coactum figuratumque est. Febris mitior, aut certè nulla, reditque sensim appetitus. Hoc mali genus, etiam sine dysenteria praecedente, his symptomatibus ingruere solet, sed neque per se occidit, nec difficillimè tollitur, nisi negligatur: nam si vetus nimium fiat, ulcus relinquere solet fordidum ac purulentum, idque in fistulam vertitur, quae aegerrimè remediis tollitur. Omnis dysenteria periculosa est, at interdum acuta, saepe chronica esse consuevit. Si firmus homo est, rectèque curatur, redi pristinae valetudini potest; si verò invalidus aliquis est ac vehementer morbo extenuatur, ipsumque intestinum profundo vetereque ulcere labefactatur, scire licet, medicinam omnem inanem esse. Neque ignorare oportet, foeminas puerosque lactentes facilius ex hoc morbo, quam viros & senes evadere.

In curatione dysenteriae apud optimos quosque auctores multa est varietas, quidam enim ex hypothesei methodum fingunt, alii observatione ducti rem dirigunt, ut pro sua quisque observandi ratione curationis modum disponat. Nos verò ex omnibus, quos videre licuit, eligentes quod optimum visum est, quodque observatione utile esse comperimus, dysenteriae curationem sic instituendam censemus. Igitur Medici intentio in dysenteria tractanda ita dirigi debet, ut, minimè cohibendo materiae corruptae excretionem, vires sustineat, ut morbo ferendo pares sint: itemque humores corrigat, ut intestinorum ulcerationem impediat. Ergo jusculum parari debet ex pullo gallinaceo & carne vitulina, addita borragine, pro communi aegroti cibo. Potus sit aqua simplex, liquore ex nitro & marte, seu tinctura, ut vocant, elastica, alterata, duae enim drachmae hujus liquoris pro octo libris aquae fontanae sufficiunt. Gelatina cornu cervi pro siti & calore temperandis identidem propinari potest. Sub ipsis initiis dysenteriae vena brachii aperienda, multum tamen sanguinis non extrahendum, nam praeterquam quod ventriculus & intestina multum sanguinem sine damno extrahi non patiuntur, hic morbus de eorum genere est, qui vires nimium debilitant. Purgatio in dysenteria no-

xia est, ducit enim humores per partem affectam, eamque afflictam ulterius affligit. Accedit, quod purgantia omnia, quantumvis levia, ventriculo & intestinis infesta sunt. Rhabarbarum torrefactum, quod ex consuetudine potius quàm utilitatis ratione communiter praescribitur, humores incendit partesque irritat, etenim ustione, ut benè advertit Duretus (a), acre redditur. Idem intellige de mirobalanis torrefactis, nullum enim commodum ex iis medicamentis, quamquam communi usu receptis, in hoc morbo observavi. Emeticum, incipiente dysenteria, post venae sectionem, etsi non perpetuò praescribi debeat, saepe tamen proficere, experientia compertum, virides namque, biliosos humores, pituitamque corruptam ad intestina fluentes cum fructu revellit, & evacuat. Igitur ipecacuanam ad drachmam semisem cum pauco jusculo praescriptam bonos interdum in dysenteria produxisse effectus, observatum est, ut inde radix dysenterica per excellentiam appellata sit. Fatemur tamen ingenuè, vires emeticas hujus radice notissimas esse, sed non aequè notam esse vim directè dysenterias oppugnandi. Inter medicamenta interius praescribenda, caeteris praefendum censeo lac caprinum decocto herbarum vulnerariarum mixtum, cum temperandi, & ulcera corrigendi aut impediendi, facultates habeat. Quod si stomachus lac recuset, decoctum album ex pulvere cornu cervi & mica panis albisimi, more Sydenhamii, aut ex praescriptione Pharmacopeae Matritensis, tutò propinari potest. Herbae vulnerariae plures sunt, hic tamen prae caeteris conferunt vincapervinca, hypericum, fanicula, scordium, aliaeque hujusmodi, quas omnes longè recenset & explicat Lemerius (b). Clysteres sub initiis & augmento dysenteriae applicare, & identidem repetere expedit. Qui fiunt ex decocto ossium capitis vervecis, additis herbis vulnerariis, optimi sunt. Congruunt etiam ex lacte, vitellis ovorum, & rodosacharo seu syrupo rosarum viridium. Sed morbo jam ad statum accen-

N 2

den-

(a) Duret. in *Haller. de Morb. intern.* lib. 2. cap. 43. pag. 462.

(b) Lemeris *Trait. univers. des drogues simples*, verbo *salfrank*, pag. 339.

dente, ex kinakinae aqua communi dissoluta, pauculo diascordii immixto, componendi sunt, etenim gangrenae, febris, & ulcerationibus opponuntur. Pro hoc morbo plura laudantur specifica, ut pulvis unicornu, sanguinis draconis: priapus cervi, hepar serpentis, cortex cascarillae, caput mortuum vitrioli, album graecum seu stercus canis, erinaceorum testae ustae, pulvis è turture, stercoris asinini succus, aliaque id genus plurima, in libris Medicorum passim obvia, quae nec fidem merentur solidis observationibus fundatam, nec effectus edunt laudibus & promissis respondentes, ea enim spes hominum primùm inflant, deinde destituunt (a). Opiata nullibi liberaliùs quàm in hoc morbo praescribit Sydenhamius, nec inficias imus sub moderata dosi interdum prodesse, sed cautè cum iis agendum docet experientia, quippe fluxum ad tempus cohibent, qui postmodum majori impetu revertitur. Adstringentia in hoc mali genere noxia sunt, intestina enim vi morbi constricta magis comprimunt, materiamque intus occludendo, multa damna inducunt. Ergo sub finem morbi levia tantùm subadstringentia ad partes firmandas consulimus, atque inter caetera *electuarium peruvianum adstringens* Fulleri commendamus.

APHORISMI.

I.

Dysenteria, si ab atra bile inceperit, laethalis (b).

Non modò cum incipit, sed quae morbi progressu accedit atra bilis dysenteriam laethalem reddit: „ Quin etiam tormenta (inquit Celsus) ab atra bile orsa, mortifera sunt: „ aut si sub his, extenuato jam corpore, subito nigra alvus profluxit (c). Sed audiendus Galenus, qui sic loquitur: „ Ab illa, quae à quibusdam pallida, ab aliis bilis flava nominatur, maxima ex parte incipit intestinorum difficultas, „ abra-

(a) Vide Medic. Vratisl. hist. morb. anno 1699. pag. 88.

(b) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 24.

(c) Cels. de Med. lib. 2. cap. 8. pag. 74.

„ abrafis prius in summa parte propter humorum acrimo-
 „ niam intestinis, postea verò exesis adeò, ut exulcerentur. Hanc
 „ igitur intestinorum difficultatem saepè sanavimus: quae ve-
 „ rò ab atra bile fit, insanabilis est prorsus, cùm nihil diffe-
 „ rat à cancro ulcerato (a).

II.

Dysenteria laboranti, si veluti carunculae exeant, laethale est (b).

„ In difficultatibus intestinorum (inquit Galenus), cùm
 „ adhuc constituuntur, quaedam corpora pinguia excernun-
 „ tur: post haec autem, nisi prius desierint, quaedam ra-
 „ menta intestinorum, ablata ipsorum superficie interiore, quae
 „ membranosa existit & densa, illi, quae cutem exterius con-
 „ tegit, cuticulae appellatae, proportionalis. Post haec autem
 „ aliquid ex ipsa abraditur substantia intestinorum, in quo tem-
 „ pore non adhuc fieri difficultatem intestinorum, sed jam fac-
 „ tam atque completam dicimus esse. Quando igitur partes
 „ adeò magnae intestinorum excernuntur in difficultate intesti-
 „ norum, ut possimus eas carnes nominare, laethalem ait esse
 „ morbum, cùm neque caro concrefcere, neque cicatrix obduci
 „ in tali possit exulceratione (c).

III.

Ubi sanguis & strigmenta per alvum rejecta fuerint, septimo die desinunt, aut decimoquarto, aut vigesimo, aut quadragesimo, aut intra hoc tempus: hujusmodi dejectiones etiam eos, qui ante fuerunt in corporibus, morbos tollunt, inveteratos quidem spatio temporis majore, recentes verò etiam paucis diebus levare possunt (d).

Cùm Hippocrates, paulo ante, pessima dysenteriae symp-
 tomata enarrasset, iisque tantùm spem esse recuperandae sa-
 lutis affirmasset, quibus gravissimorum symptomatum pau-
 cissima abessent, tunc demùm, inquit, tormina, quae be-
 nig-

(a) Gal.com.4.in Aphor.Hipp.sent.24.

(b) Hipp.lib.4.aphor.sent.26.

(c) Gal.com.4.in Aphor.Hipp.sent.26.

(d) Hipp.Praedict.lib.2.text.121.

nignè, suaviter, & sine magnis symptomatibus septimo die desinunt, aut decimoquarto, aut quovis modo intra quadragesimum, corpus ab aliis morbis liberare, quod utique experientia confirmatum habemus: lienosis enim prodesse dysenteriam, & insanientibus, ipse Hippocrates ex vero notavit (a).

I V.

In longis dysenteriis appetitus prostratus, malum, & cum febre, pejus (b).

In omni dysenteria seu acuta, seu chronica, dum incipit, deficit appetitus, sed in longis minùs, fortè quia malum inferiora & crassa intestina occupans, superiores partes non multùm offendit; at si appetitus, procedente morbo, nimium langueat, indicium est, ventriculum labefactari, nihil enim vetat, ut quemadmodum bono omine dysenteria in intestinis tenuibus incipiens, postmodum ad crassa serpendo descendens, in tenesimum abeat & terminetur, ex adverso, quae in crassis intestinis incipit, ad superiora tendat, & ventriculum atque praecordia inficiat, quod magis confirmatur, cum cibi fastidio febris accesserit, ea enim ex viscerum phlogosi aut corruptione nascitur. Discimus hinc, Medici studium in dysenteriis longis in id incumbere debere, ut malum à superioribus partibus avertat, quod fiet: adstringentia omnia vitando, etiam per clysteres, & opiata: & calida medicamenta, & nimiam remediorum farraginem. Profunt crurum frictiones & lavationes, & ea omnia, quae ad infernas partes vim morbi adducunt.

V.

Dysenteria, quae intempestivè sistitur, abscessum facit, vel in lateribus atque visceribus, vel in articulis. An biliosa quidem in articulis? Cruenta autem in lateribus atque visceribus? (c)

Mi-

(a) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 48. & sent. 43. & Coac. apud Duret. lib. 2. cap. 20. sent. 5. pag. 332.

(b) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 3.

(c) Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 20. sent. 1. pag. 327.

Mirabilis partium ventris cum articulis consensus, pluribus naturae in morbis operationibus confirmatus, in hac sententia evidenter monstratur, ut inde sciamus, numquam improvidè adstringentibus fortioribus dysenteriam supprimendam. Monuit alibi Hippocrates, tumores ulcerum in antica corporis parte repentiè disparentes, si rubri fuerint, dysenteriam generare (a). Videmus hic, dysenteriam, supervenientem tumorum occultatione, non esse supprimendam, sed sinendam, ut humor noxius fluat, quod benè advertant illi, qui dum novum aliquod symptoma apparet, nihil non intentant, neque ullum est medicamenti genus, quod ad id tollendum, officiosè nimis, in usum non adducant. Confirmandus ergo aeger accommodato victu, ut natura mutationem, fortè utilem, sustinere possit.

VI.

Dysenteria sedata abscessum, aut tumorem aliquem faciet, si non ad febres, aut sudores, & urinas crassas & albas ac valdè perspicuas, aut ad tertianas, aut ad varicem, aut ad testem, aut ad crura, aut ad coxam dolor decubuerit (b).

Ergo si, sedata intempestivè dysenteria, quilibet ex morbis in aphorismo propositis appareat, signum est, humorem dysentericum, naturae vi, sub alia forma expelli, ut inde agnoscamus, non statim adversus quemlibet morbum esse medicamentorum copia pugnandum, sed placidè naturam juvandam, ut sub ea forma, quae sibi congruens est, malum expellat. Febres acutas interdum per dysenteriam supervenientem commodè fugari, ex Hippocrate monuit Sydenhamius (c). Piaculum ergo esset, criticam dysenteriam medicamentorum apparatu sistere, naturamque à salubri opere deturbare.

(a) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 65.

(b) Hipp. de Vict. rat. in acut. sec. 4. vers. 276.

(c) Sydenh. Observ. Medic. sec. 5.

cap. 1. pag. 43. & cap. 2. pag. 44. Vide etiam Illustr. nostr. ad Hipp. Epidem. const. 3. num. 4. pag. 106.

VII.

Dysentericis vomitio biliosa initio, grave malum (a).

Nulla fermè est dysenteria, in qua intestina phlogosi non afficiantur. Sub eo statu in initiis vomere malum est, quia magnam naturae irritationem significat. Ex accidenti, ut ajunt, aliquando vomitus dysenteria incipiente congruere potest, cum scilicet biliosi humores in prima regione magna copia turgent, atque naturae vi per os expelluntur, quod benè notent tirones, ut etsi cauti sint in excitandis vomitibus, ut par est, interdum sub magna primae regionis cacochimia vomitorio utantur. Ipecacuanam multi laudant, alii vituperant. Geofrojus, magni nominis vir, historiam hujus radicis longè proponit, eamque miris extollit laudibus. Ex adverso alii, notante Junkero, quod votis non semper respondeat ipecacuanae usus, conqueruntur (b), in quam sententiam pedibus ivit Lieuthaudus (c), nec longè abfuit de Jusieu (d). Hujus antidysentericae radicis loco successit, sub hujus saeculi initia, cortex simaroubae, cui Antonius de Jusieu, Botanices in Horto Regio Parisiensi Professor & Demonstrator, famam observationibus conciliavit, atque ejus vires postmodum Academiae Scientiarum exposuit (e). At non nimium his rebus adhuc fidendum, sed ulterioribus observationibus confirmari debere decantatas simaroubae in dysenteria vires, prudenter consulimus (f), ut enim optimè notat sagacissimus Academiae Parisiensis Historiographus Fontenellius: „Remedium specificum temporis progressu interdum injustè negligitur, quoniam praeproperè „nimis laudibus, tamquam infallibile, sine ulla distinctione „fuit praedicatum. . . Quot accidentium (prosequitur vir „summus) & exterarum rerum varietates concurrere debent
ad

(a) Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 20. sent. 2. pag. 330.

(b) Junker. Conspec. Medic. pract. tab. 77. num. 28. pag. 642.

(c) Lieuth. Synop. univers. Prax. medicae, part. 1. sec. 4. pag. 222.

(d) Memoir. de la Academ. Royal des Scien. anno 1729. pag. 32.

(e) Vide Academ. Reg. Scient. Paris. anno 1729. pag. 32.

(f) Vide Tessari Materia Medic. Reg. num. vegetab. num. 535. pag. 352.

ad integrum rei utilis, vel minimae, auctoramentum! (a). Idem dicendum de Junkeri observatione, dum inquit: „Dysenteria hoc peculiare habet, ut moderatus potus generosi vini non solum non noceat, sed plerumque etiam, licet febris conspiret, bonum effectum praestare observetur (b).

VIII.

Numquam ab omni febre immunis est benignior haec dysenteria: quo vehementius autem febris concursat, eò deterior materia peccans, & ferocius est malum. Ludit autem interdum schema modò quotidianae, modò tertianae intermittens (c).

Febrem intermittentem cum fluxu dysenterico, subinde per periodos repetentem, adducit Tortus (d). Hanc febrem verè perniciosam cortice peruviano cum electuario diascordii in pillulas redacto, & ad sufficientem dosim repetito, extingui vidimus.

IX.

Tum qui diuturnis, tum qui acutis tentabantur morbis ex ventris vitio omnes ferè periere, omnes namque venter pariter sustulit (e).

Dysenteriam post febres fieri, & cum ipsis incipere, jam vidimus. At epidemicè ita grassari solet, ut in castris, atque alibi passim, certis annorum constitutionibus familiarissimum sit malum. Hinc Medici officium est, vigente epidemica constitutione, seriò animadvertere, qua via, quibusve modis natura morbum depellit; modò enim sudoribus, modò urinarum copia, interdum translatione materiae ad articulos, quandoque morbo converso in tenesimum solvi solet, sic enim natura juxta varium operandi ordinem diversis planè modis juvanda est. Endemica etiam esse solet dy-

O

sen-

(a) *Histoir. de la Academ. Royal des Scien. año 1729.*

(b) *Junker. Conspect. Medic. Pract. tab. 77. §. 8. num. 6. pag. 640.*

(c) *Junker. Conspect. Medic. Pract.*

tab. 77. §. III. num. 9. pag. 635.

(d) *Francis. Torti Therapeuticae special. de Febr. lib. 3. cap. 1. pag. 275.*

(e) *Hipp. lib. 3. Epidem. sec. 2. text. 16.*

senteria, ut Lutetiae Parisiorum contingit, ibi enim advenae ob climatis rationem saepe benigna dysenteria tentantur (a).

X.

Tenesmus fit ex iisdem à quibus & dysenteria, verum debilior, & brevis, & non laethalis (b).

Mali labes in tenesino residet in intestino recto, quod inflammatur interdum ab humoribus acris, à cerebro & spinali medulla, aut à toto corpore fluentibus (c): aliquando à repletionem haemorrhoidum: non rarò ab stercore ibi indurato. Intestinum lenire clysteribus ex lacte cum vitellis ovorum, aut suffumigiis ex decocto malvarum & florum sambuci per podicem in sella foricaria receptis: aut partium inferiorum frictionibus & lavationibus materiam aliò divertere & resolvere, metam curationis absolvit; neque enim in hoc malo avertendo nimium properandum, quoniam ipsius naturae vi, temporis progressu, saepè cum fructu solvitur. Id necessariò notandum, dysenteriam & tenesimum morbos esse contagiosos, atque ipsis, plusquam omnia remedia, prodesse, locum & aerem mutare, etenim aer hominum concursu vitiat, aut aegrorum commercio & consuetudine, ut in xenodochiis, hos morbos, sicut & omnes alios alvi fluxus ita exasperat, ut paucissimi ex iis evadant. Id omittendum non est, aliquando tenesimum, ubi negligitur, in dysenteriam mutari, aliquando in dolorem colico-iliacum. Quare iis, quae proximè diximus, bona diaeta, non modò ex cibo & potu, sed ex somno, quiete, aliisque rebus, non naturalibus dictis, adjungenda est, nè ex levi malo periculum suboriatur. Febris in tenesimo, si diaria sit, nihil mali portendit, at magis vehemens intestinum nimium inflammatum supponit, atque sub eo casu venaesectio utilis esse potest. Oleum amigdalaram dulcium ad emollienda excrementa utile esse consuevit. De rhabarbaro torrefacto
hic

(a) Vide Hoffm. *Special. morb. Pathol. pars 3. sec. 2. cap. 7. §. IV. p. 152. De Sauvag. clas. 9. §. X. num. 111. pag. 86.*

(b) Hipp. *de Affect. tex. 27.*

(c) Vide *Illustr. nostr. ad Hipp. Epidem. sec. 2. text. 4. pag. 53.*

hic idem, quod in dysenteria diximus, sentiendum. Sed meminisse oportet, stercore detento & febriculam & tenesimum oriri posse, ut verissimum sit Celsi effatum: „ Ubi „ pluribus diebus non descendit alvus, docet, aut subitam „ dejectionem, aut febriculam instare (a).

CAPUT IX.

DE DIARRHOEA.

OMnis alvi fluxus commodè ad dysenteriam & diarrhoeam reducitur. Quid sit dysenteria, jam vidimus. Ergo diarrhoea Graecis, latinè ventris fluxus, est: *Humorum quorumvis per infernam alvum excretio sine torminibus, cruciatibus, aut ulcere intestinorum.* Symptoma est in excretis. Actio laesa, hujus symptomatis comes, est interdum functio imminuta facultatis retentricis ex debilitate, saepe actio depravata expultriciis ex irritatione. Morbus hujus symptomatis generator frequentissimus est intemperies, aliquando etiam soluta unitas. Intemperies, non ea modò quae in qualitatibus, sed ea pariter quae in vitiata partium substantia consistit, diarrhoeam producit. Sic intestina immodicè calefacta, frigefacta, laxata, humectata, exsiccata, tensa, indurata, aut alio quovis qualitatium genere affecta, in diarrhoeam facilè incidunt, cum his aut retinendi facultas debilitatur, aut irritatur vis expellendi. Sed longè frequentius diarrhoea supervenit corruptae aut vitiatae intestinorum substantiae: undè fit, ut omnis morbus, intestinorum intimam compagem nimium alterans, diarrhoeam paratus sit inducere. Quod si quovis modo rumpantur, aut aperiantur vascula humores intestinorum continentia, tunc ex unitate soluta sponte fluunt, & diarrhoeam efficiunt. Pars affecta sunt intestina, etsi ex quavis corporis particula, seu principe, seu non principe, humores ad ipsa fluere possint, ut per alvum excernantur. Differentiae hujus morbi plures sunt, & satis notabiles. Sic

---

(a) Cels. de Medic. lib. 2. cap. 7. pag. 59.

diarrhoea alia est sincera, cum scilicet humores puri & impermixti ejiciuntur: alia non sincera, cum plura humorum genera simul mixta fluunt. Est etiam diarrhoea critica, aut symptomatologica. Critica est, quae, morbo simul cum humoribus cocto, bonis aegri rebus, in crisi accedit: symptomatologica est, quae, morbis incipientibus, aut ipsis jam progressis nec tamen ad maturitatem devenientibus, supervenit. Sed praecipua diarrhoeae differentia ad usum praxeos ea est, quae desumitur ex partibus corporis unde manat humor, quae species rehumatis est, seu fluxus aliunde ad intestina venientis. Sic pthifici, ex pulmone: catharrofi, ex cerebro: leucophlegmatici, ex habitu corporis: hepatici, ex jecore: lienosi, ex liene (ita omnes corporis partes percurrito) male affectis, vitiososque humores ad intestina mittentibus, diarrhoea afficiuntur: unde veteres diarrhoeam non male aliam cerebralem, aliam pulmonalem, & sic de reliquis, appellare solebant. Nec omittenda est diarrhoeae divisio in humoralem & sanguineam. Humoralis est, in qua humores: sanguinea, in qua sanguis aut solus, aut caeteris humoribus mixtus excernitur: solemne namque est, sanguinem sine torminibus, cruciatibus, ulcere, aut phlegmone intestinorum per infernam alvum excerni, quod non ad dysenteriam sed proprie ad diarrhoeam pertinere videtur. Propositas differentias alvi fluxus Hippocrates accuratè & utiliter persequitur in prognosticis, easque omnes, & fortè alias communes, ex his, quae nos in ejus Illustrationibus, & in Pathologia tradimus, quivis intelligere potest (a).

Inter causas occasionales, plethoram tum partium ventris, tum totius corporis, diarrhoeam sanguineam inducere posse, nemo non intelligit; at alia diarrhoeae genera interdum inducere in iis, qui consuetas sanguinis evacuationes suppressas habent, aut quibus sub pleno corpore intestina debilia sunt, observatione agnoscimus. Obstructio frequens est diarrhoeae occasio, ipsa namque praesente alimenta nec
pro-

(a) Vide *Illustr. nostr. ad Hipp. Progn.* | *Pathol. nostr. tract. 1. prop. 3.*
sect. 2. tex. 13. ad 23. pag. 94. seq. &

probè concoquantur, nec digeruntur, simulque humores intestinorum proprii facilè in corruptionem abeunt, unde diarrhoea sequitur. Hinc qui scirrho, duritie, aut nimia partium ventris repletionem laborant, frequenter diarrhoea inemendabili pereunt. Propter eandem causam pueri, & homines ingluviei, & crapulae dediti, huic malo facillimè subjiciuntur. Sed omnium maximè ad diarrhoeam generandam disponit diathesis, certò enim modo vitiata intestinorum compage, aut ob debilitatem, ut in senibus, foeminis à morbo convalescentibus, ataxia spirituum laborantibus, aut ob irritationem, ut in scorbuticis, hepaticis, quovis modo febrientibus, vel longo morbo confectis, aliisque id genus affectionibus, ex prava intestinorum diathesi, diarrhoea supervenire consuevit. Attamen fateri oportet, obstructionem & diathesim saepe ad diarrhoeam inducendam conjungi, etenim cacochimia primae regionis, humorum disgregatio, simulque determinata eorum corruptio atque vitiosa diathesis, potissimae sunt causae occasionales diarrhoeae, ut in Pathologia fusè monstravimus (a). Inter causas efficientes diarrhoeae primum fermè locum obtinet aër, calore enim nimio, frigiditate, humiditate, tum disgregando humores fluxionesque excitando, tum eos his qualitatibus afficiendo, diarrhoeam excitat. Sed interdum id occulta vi efficere testantur febres punctulares, colliquantes, epidemicae, malignae, ab aëre excitatae, & diarrhoeam symptomaticam comitem habentes. Diaeta maximè etiam confert ad generandam diarrhoeam, ciborum enim & potuum copia & qualitas: labor & exercitationes vehementes tum corporis tum animi: veneris abusus, & id genus alia non rarò diarrhoeam producere solent. Animi pathemata, timor, desperatio, ira, aliaque hujusmodi, diarrhoeas periculosas subitò & insperatò produxisse, notissimum est.

Diarrhoea ex se ad curationem nihil aliud postulare videtur, nisi ut cohibeatur, hoc enim factò non amplius erit diarrhoea. Sed cum fluxum cohibere gravissima inducat mala,

la,

(a) Patholog. tract. 2. prop. 11. num. 48. pag. 490.

la, sedato enim symptomate, morbo ejus generatore permanente, necesse est, ut alia graviora symptomata ejus loco succedant, proinde cautiores Medici experientia ducti consulunt, ut diarrhoeae curatio dirigatur ad humores vitiosos corrigendos, & morbum diarrhoeae generatorem avertendum. Pro his finibus assequendis oportet ante omnia humorem fluentem cognoscere, an bilis flava sit, an pituita, bilis atra, &c. an hi humores puri, an secum permixti: an denique aegri tolerantia & conferentia, an fecus excernantur. Deinde inquirere expedit, quaenam pars corporis praecipuè affecta sit, an intestina in se ipsis, an ex aliis partibus malum recipiant. Quibus omnibus attentè pensitatis, in promptu erunt indicationes morbum humoresque vitiosos corrigendi, & integrè eliminandi. Humoribus quorumvis in diarrhoea prodeuntium signa in Pathologia tradidimus: partium autem affectarum inditia, ex his, quae de partium structura & usu in Physiologia docuimus, eruere non erit difficile (a). Id generaliter circa quamcumque diarrhoeam notare convenit, adstringentia sub initiis numquam, nisi in casu summae urgentiae, cum scilicet vires extremè labuntur, adhibenda esse: Morbo autem diutius trahente, moderatissimè praescribenda ad emendandum languorem, eaque perpetuò eligenda, quae citra caliditatem aut frigiditatem roborant potius, quàm adstringunt. Hinc quae de sananda lienteria tradidimus, huc transferri possunt, optimè enim notat Hippocrates, dysenteriam, lienteriam, & diarrhoeam consimiles esse morbos (b). Inter medicamenta roborantia, leviter adstringentia, & magni usus in longa diarrhoea, numeratur vinum, in quo per aliquod tempus infusum sit ferrum sub forma pulveris, in polline subtilissimè triti. Imò & si calor viscera occupet, loco vini acetum commodè substitui potest. Hoc medicamentum cochlearim per vices exhibitum commendamus ex Boerhavio (c), ejusque
uti-

(a) Vide *Patbol. nostr. tract. 2. prop. 11. num. 49. pag. 493. & Physiolog. tract. 2. prop. 6. & tract. 6. prop. 50.* | *su 280.*
 (b) *Hipp. de Affection. sect. 1. ver-* | *(c) Vide Boerhav. Elementa Chemiae, tom. 2. part. 3. proces. 167. & 168. pag. 388. seq.*

utilitatem propria observatione confirmavimus. Pillulas ex vitriolo martis cum diascordio confictas, parva dosi ante cibum exhibitas, & pro re nata repetitas, utiles aliquando animadverti.

APHORISMI.

I.

In perturbationibus ventris & vomitibus spontè evenientibus, si quidem qualia oportet purgari purgentur, confert, & facile ferunt: sin minus, contra. Sic & vasorum evacuatio si quidem qualem fieri decet fit, confert, & facile ferunt: sin minus, contra. Respicere igitur oportet & regionem, & tempestatem, & aetatem, & morbos, in quibus convenit aut non (a).

II.

Si qualia purgari oportet purgentur, confert, & facile ferunt; si verò contraria, difficulter (b).

III.

Quae prodeunt, non copia sunt aestimanda, sed si prodeant qualia oportet, & aeger facile ferat, &c. (c).

Quae in iis sententiis tradit Hippocrates tam perspicua, tam certa sunt, ut nulla egeant explicatione, si tirones accuratè, summaque diligentia, ut decet, singula earum verba perpendant. Id unicè notandum, inter caetera signa desumpta ex evacuationum quantitate, qualitate, substantia, exeundi modo, tempore anni, & morbi, conditione humoris aegritudini congrua, uti hic annotantur, praefarendum esse inditium; quod ex conferentia & tolerantia aegrotantis desumitur, haec enim certissima est regula bonarum evacuationum. Curandum tamen, nè in his examinandis fallamur, neque praeproperè iudicium ferentes, de bona conferentia & tolerantia statim pronuntiemus, levamina enim falsa appare-
re

(a) Hipp. lib. 1. Aphor. sent. 3.

(b) Hipp. lib. 1. Aphor. sent. 25.

(c) Hipp. lib. 1. Aphor. sent. 23.

re solent, quae imperitis fucum faciunt (a), quod ut vitemus, memoria recolenda sunt, quae his de rebus in Pathologia tradidimus (b).

IV.

Valdè tamen aquosum (alvi excrementum), vel album, vel chlorum, hoc est, ex pallido viride, vel vehementer rubrum, vel spumosum deicere: omnia haec mala sunt (c).

V.

Mala autem dejectio est, si fuerit parva, & glutinosa, & alba, & subchlora, ac levis (d).

VI.

His autem magis lethales erunt dejectiones nigrae, vel pingues, vel lividae, vel eruginosae, vel foetidae (e).

VII.

Variegatae tamen dejectiones his deteriores sunt, sed nihilominus lethales: sunt autem tales ramentosae, & biliosae, & cruentae, & porraceae, & nigrae, nonnumquam quidem simul, nonnumquam verò vicissim procedentes (f).

Perspicuae etiam satis sunt istae sententiae. Si quid tamen in eisdem confirmandis ulterius adjiciendum, id in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica invenient tirones, praeter ea, quae in tractatu de febribus lingua vernacula, de alvi fluxu febrium acutarum scripta reliqui.

VIII.

A diuturno alvi profluvio detento, spontè superveniens vomitus alvi profluvium solvit (g).

Si alvi fluxus diuturnus ex habituali intestinorum, aliarum-

(a) Vide Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 27.	(d) Hipp. lib. Progn. sec. 2. text. 21.
(b) Vide Pathol. nostr. tract. 1. prop. 4.	(e) Hipp. loco citat. text. 22.
pag. 435. & tract. 3. prop. 15. pag. 541.	(f) Hipp. loco citat. text. 23.
(c) Hipp. lib. Progn. sec. 2. text. 20.	(g) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 15.

rumque partium ventris vitio, phlogosi, duritie, debilitate procedat, vomitu superveniente, non modo non solvitur, sed & pejoris conditionis redditur. Idem intellige de alvi fluxu diuturno ex pulmonum tabe, aliarumque partium principum inemendabili malo nascente. Ergo tunc tantum conducit vomitus ad diarrhoeam tollendam, cum haec ex humorum affluxu à capite, aut forte à toto corpore in intestina oritur, tunc enim, revulsione humoris facta in ventriculum, alvi profluvium solvitur. Hinc discimus, non facile nos titulo imitandi naturam vomitoria in alvi fluxu diuturno debere praescribere: „ Nam non aequè benè nec un- „ dequaque potest ars naturam imitari, ut in humoris ex- „ cernendi quantitate, conditione, tempore, & modo pa- „ riformiter se habeat, valeatque id solum, quod vitiosum „ est & morbum facit, salutariter educere (a).

IX.

Quibus biliosae sunt egestionis, surditate superveniente cessant. Et quibus surditas, biliosis supervenientibus cessat (b).

X.

Quibus in febre aures obsurduerint, his sanguis è naribus effluens, aut alvus exturbata morbum solvit (c).

XI.

Ophthalmia laborantem alvi profluvio corripit, bonum (d).

Nec perpetuò surditas, nec ophthalmia alvi fluxu superveniente tolluntur, si enim haec mala ex cerebri phlegmone, intemperie, aut alio valido morbo proveniant, ut in phreniticis, maniacis, delirantibus, convulsis contingit, alvi fluxu non tolluntur, atque temerarium esset, Medicum per medicamenta cathartica, sub praetextu naturam imitandi, in his casibus ventrem movere. Sed si surditas, ophthalmia, aliaque,

P

id

(a) Tozzi Com. in lib. 6. Aphor. Hipp. text. 15. pag. 138.

(b) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 28.

(c) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 60.

(d) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 17.

id genus, capitis incommoda ex fluxione à cerebro in subjectas partes procedant, humore in intestina converso, sponte naturae tolluntur.

XII.

Quibus spumosae egestiones in alvi profluviiis, his de capite pituita defluit (a).

Perpetuum non est, spumosa excrementa per alvum ejecta ex capite pituitam fundente nasci, nam, ut benè notat Galenus, spuma ex intestinis, aliisque partibus malè affectis, praeter cerebrum, oriri potest (b). Spuma ergo in excrementis alvi probat pituitosum humorem spiritu flatuoso repletum, atque igneo viscerum calore agitatum; idcirco egestiones spumosas damnat Hippocrates in Prognosticis, nosque in ejus Illustrationibus, quid similes evacuationes indicent, explanavimus (c).

XIII.

Stercoracea alvi egestio cum tensione alvum malè affectam denuntiat (d).

In senibus, quibus diarrhoea ex imbecillitate familiaris esse solet, stercoraceum alvi fluxum aliquando vidimus, qui diurnitate temporis eos confecit. Id ipsum observavimus in scorbuticis, histericis, iisque, qui ataxia spirituum laborantes, nec benè alimenta concoquunt, nec probè digerunt: unde plurima excrementa in alvo colligunt, ut ex assumptis alimentis, ex ea tantum portione, quae in vapores verti potest, ali videantur, reliquum in excrementa convertatur. In his ergo, dum alvus stercoracea per multum tempus dimittit, nec roborantia, nec adstringentia locum ullum habent, sed diaeta tenuis ita comparata, ut plurimum vaporis alimentitii, parum excrementi tribuat, ipsos adjuvat.

(a) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 30.

(b) Gal. com. 7. Aphor. sent. 30.

(c) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Progn.

sec. 2. text. 20. p. 110.

(d) Hipp. in Coac. Duret. lib. 3. tract. 4.

sent. 35. pag. 540.

XIV.

Est verò sanguineum multum grumosum fundere, lethale (a).

XV.

Dejectio nigra velut sanguis cum febre, & sine febre, mala (b).

Excretiones sanguinis per infernam alvum ad tria capita reduci possunt, quae triplex diarrhoeae sanguineae genus constituunt. Ejicitur aliquando sanguis ex haemorrhoidalibus venis modò cum fructu, modò cum periculo; si enim certis temporum intervallis fluat per aliquot dies moderatè, sine virium languore, & sine symptomatibus, non solum ea evacuatio utilis est, sed & à magnis morbis, insania, phrenitide, peripneumonia, hypocondriorum phlegmone, aliisque hujusmodi liberat. Si haec sanguinis evacuatio nimia sit, per plurimos dies duret, atque grumosus sanguis confertim exeat, periculum est, nè aeger in convulsionem, hydropem, aut syncopem incidat. Familiare est omnibus, qui ex haemorrhoidibus sanguinem fundunt, colorem foedatum habere, affectionibus partium ventris laborare, vitamque valetudinariam transigere. Insuper: „ Valdè pallefcunt, torpent, ignavi sunt, cibum fastidiunt, cruditate laborant: & „ quum excretus est sanguis, languidi fiunt, membra resolvuntur, caput verò levius & agilius redditur: at si per „ circuitum nihil sanguinis effluerit, capitis dolore vexantur, oculorum acies hebet, tenebrae eis obversantur, vertiginem patiuntur. Inde alii infiniti in comitiales morbum „ incidunt, tumidi, veluti caligine perfusi, aquam intercutem patientibus similes: alii morbo atrae bilis, aut nervorum resolutione tentantur, nam ex consueti profluvii „ sanguinis retentione hujusmodi mala proveniunt (c). Neque omittendum, haemorrhoidas, post ejectum sanguinem, humorem pituitosum, calidum, acrem, & atra bile commixtum sub tenesmi forma fundere, quae omnia planè pruden-

P 2

den-

(a) Hipp. loco citat. sent. 23. pag. 535. | (c) Aretaeus de Caus. & sig. morb. diutur. lib. 2. cap. 3. pag. 54.
 (b) Hipp. loco citat. sent. 25. pag. 536.

dentem Medicum postulant, patientemque aegrum, si enim sanguinis, aut humoris praedicti evacuatio nimium permaneat, debilitatur aeger, si verò medicamentis adstringentibus sistatur, intus inclusa materia morbum gravem saepeque lethalem inducit. Ergo iis, quibus haemorrhoides fluunt, medicamenta purgantia (quamquam alvi stipticitate ferè perpetuò affliguntur) numquam dare oportet, nec medicamina calida, nec quovis modo corpus urentia, quin potius natura jusculis temperantibus, identidem repetitis, fovenda, eique ac tempori reliquum negotii committendum. Nocet etiam, corpus nimium refrigerare; sed praesertim frigida medicamenta ipsis haemorrhoidibus applicare, & lumbis, noxium est. Alterum evacuationis cruentae genus fit, cum ex hepate affecto & imbecillo fluit per alvum serum sanguineum simile loturae carniū recenter maētatarum. Alio denique modo fluit sanguis per infernam alvum, cum aperitis aut ruptis mesenterii, intestinorum, aut aliarum partium ventris vasis sanguineis, cruor modò sincerus, modò humoribus mixtus, interdum grumosus magna satis copia effunditur. Id evacuationis genus aliquando integra valetudine, aut parva saltem laesione, accidere consuevit his, quibus aliquot corporis membrum abscissum, aut consueta sanguinis evacuatio quovis modo suppressa est. At cum vi morbi id contingit, magno aegrorum discrimine fieri, observatione didicimus. Has omnes sanguinis excretiones accuratè persequutus est Galenus (a); sed quoniam haec doctrina ad praxim, si quae alia, utilissima est, placet, quae novissimus scriptor & satis accuratus Lieuthaudus de his rebus fideliter tradit, transcribere: „Inter rariores morbos recenseri „debet *fluxus hepaticus*: ni, uti mos est, hoc titulo insigniantur affinia profluvia. Genuinus se prodit dejectionibus subcruentis, vel loturae carniū similibus: ac febre „lenta stipatur; noni secus ac cibi fastidio & oris amaritie: „praeterea erumpunt flatus; minguntur urinae biliosae; tu- „met cum dolore & renitentia hypocondrium dextrum; „fa-

---

(a) Gal. de Locis affec. lib. 5. cap. 7.

„ facies colorem subluteum induit; ingruunt tussis & spiran-
 „ di difficultas; sanguis demum è naribus vel ore profilit.
 „ Nonnulli inter recentiores hunc affectum pro quodam flu-
 „ xu haemorrhoidali interno perperam habuerunt: sed ob-
 „ servationes è cadaveribus depromptae arguere videntur,
 „ hepar haud immeritò à Veteribus incusari. . . *Alius* occur-
 „ rit *alvi fluxus cruentus*, sub quo sanguis majori saepius
 „ proventu egeritur, à dysenterico, hepatico, & haemor-
 „ roidali summè discrepans, quem, ob suam duplicem pro-
 „ sapiam, *gastro-mesentericum* vocitare lubet. A disruptis vasis
 „ gastricis, vel mesentericis oriri hancce haemorrhagiae spe-
 „ ciem, docet autopsia cadaverum: hinc intelligitur, cur vo-
 „ mitum cruentum plerumque excipiat. Sanguis per podi-
 „ cem excretus à diversa in primis viis mora, & à varia
 „ morbi sede, nunc scilicèt in stomacho, nunc in gracilio-
 „ ribus intestinis, vel in crassioribus, sub multiplici conf-
 „ pectu se profert. Ideo vel sincerus & floridus deprehen-
 „ ditur, vel foecibus alvinis probè mixtus & foeculentus
 „ observatur: alias inodorus & graveolens occurrit, ob mi-
 „ norem scilicèt vel longiorem, quem percurrit, tractum,
 „ priusquam per podicem foràs amandetur. Etenim ratione
 „ morae in tubo intestinali diversum colorem induit, varium-
 „ que foeditatis gradum contrahit; atque ex hocce putrido
 „ latice infensissimum quoddam haud rarò emergit delete-
 „ rium, quod non solum lypothymias accersit, sed etiam
 „ necem infert. E dejectionum atro colore *morbum nigrum*
 „ ab Hippocrate dictum fuisse fluxum gastro-mesentericum,
 „ jam supra notavimus; ad quem *proclives* esse melancho-
 „ licos & scorbuticos, norunt practici (a). Quod caeteras
 „ attinet excretiones nigras, sed incruentas, satis de his lo-
 „ quuti sumus in Illustrationibus ad Hippocratis Prognosti-
 „ ca, & in tractatu de Febris lingua vernacula (b).

(a) Lieuth. Synop. univ. Praxeos-me-
dic. lib. 1. sec. 4. pag. 220.

sec. 2. text. 22. pag. 111. & Tract. de
Febr. cap. 4. §. IX. pag. 75.

(b) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Progn.

XVI.

Cum morbus aliquis incipit, si quid excernatur, id tunc naturae ratione & lege non excernitur, sed sunt omnia earum, quae praeter naturam sunt in corpore affectionum, symptomata. Quamdiu enim à causis morbum facientibus gravatur natura, & humorum adest cruditas, tunc ut aliquid rectè evacuetur, fieri omninò non potest (a).

Excretiones per alvum, attentis colore, substantia, exeundi modo, & effectibus, jam satis supra ex Hippocratis doctrina explicavimus. In praesenti breviter tironibus monstrare expedit, quodnam judicium sit ferendum de ventris evacuationibus, quae incipientibus morbis contingunt, ut distinguantur ab illis, quae in crisi adveniunt. Igitur similes evacuationes rectè dicuntur symptomatae, quoniam, ut optimè in hoc textu Galenus monet, non fiunt ex naturae sanae & ex se ipsa operantis lege, sed vi morborum coactae ad expellenda noxia. Hac ratione in se ipsis spectatae numquam bonae censendae, quia perpetuò morbum supponunt graviolem, aut leviolem pro ipsarum conditione. Sed ex accidenti eas proficere in febribus acutis, malignis, petechialibus, aliisque hujusmodi, multarum observationum fide cognovimus (b); quapropter eas prudenter tractare convenit: neque umquam cohibendae, nisi summa urgente necessitate, quin potius tolerandae, etsi probae non sint, ut majora mala vitentur. Dum acuti morbi incipiunt, natura à causa morbum faciente irritatur, humores disgregantur, & putredo sensim ingruit (c). Ergo eam materiem ut inutilem & noxiam natura expellere nititur, quod si benè fiat, magnum affert levamentum, cum ea enim pars causae morbificae ejicitur; si verò ob viarum angustiam, viscerum inflammationem ab ipsa materia acri & putrida effectam, aut naturae languorem non expellatur, magna indè damna, & mor-

(a) Galen. Com. in lib. 4. Aphor. Hipp. sent. 22.

(b) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Prog. text. 14. pag. 98.

(c) Vide Tract. de Febr. lingua vernac. cap. 3. pag. 27. seq. & Patholog. nost. tract. 2. prop. 11. num. 48. pag. 490. & seq.

mortem saepè induci, videmus. Idcirco permisis hujusmodi symptomaticis excretionibus, id Medico agendum incumbit, ut morbum earum generatorem accurata methodo corrigat & emmendet.

XVII.

Uno die fluere alvum, saepe pro valetudine est: atque etiam pluribus, dum febris absit, & intra septimum diem id conquiescat. Purgatur enim corpus, & quod intus laesurum erat, utiliter effunditur (a).

Pulchra sententia & ad usum practicum accommodatissima, fluxum enim ventris, qui sponte naturae excitatur, citò cogere velle, hostem intus coercere est. Consulendi ergo tirones, ut hanc Celsi sententiam prae oculis habentes alvum fluere sinant per aliquot dies, & aegrum quiete, abstinentia potus, laudabili victu, & somno disponant, ut diarrhoea intra debitum tempus ex se ipsa coerceatur.

CAPUT X.

DE DOLORE COLICO-ILIACO.

A Pud Hippocratem, & Medicos ipsi coevos, nusquam, quod sciam, doloris colici, sub eo nomine, mentio fit. Crediderunt hinc aliqui, morbum esse novum & veteribus incognitum, idque confirmant auctoritate Plinii ita loquentis: „Id ipsum mirabile, alios (morbos) desinere in nobis, alios durare, sicuti colum. Tiberii Caesaris principatu irrepsit id malum, nec quisquam id prior Imperatore ipso sensit, magna civitatis ambage, cum edicto ejus, excusantis valetudinem, legeretur nomen incognitum (b). Sed cordatiores, re maturè inspecta, colicum dolorem morbum non esse novum, ex vero affirmant (c); Hippocratem enim ipsum descripsisse sub *ilei* nomine, ejus opera attentè le-

(a) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 19. pag. 229.

(b) Plin. Histor. Natur. lib. 26. cap. 1.

(c) Vide Sennert. Pract. lib. 3. part. 2. sec. 2. cap. 2. quæst. 1. pag. 437.

legenti notum fit, iliacum enim malum & colicum pro uno eodemque morbo habuit, & accuratè descripsit (a). Romana civitas Vespasiani temporibus, quibus vivebat Plinius, in rebus medicis parùm exulta, mirata est nomen incognitum, verisimile enim est, cultissima Celsi, qui Tiberii temporibus floruit, opera, parùm adhuc apud eas gentes viguisse, sic enim scriptor hic, omni laude major, de hac re loquitur: „Intra ipsa verò intestina consistunt duo morbi, quorum unus in tenuiore, alter in pleniore est. Prior acutus est: insequens esse longus potest. Diocles Caristius tenuioris intestini morbum *chordapson*, plenioris *ileon* nominavit. A plerisque video, nunc illum priorem *ileon*, hunc *colicon* nominari (b). Si attentè naturam, effectus, phœnomena doloris iliaci, & colici considerentur, eundem omninò esse morbum, sola symptomatum vehementia diversum, quivis intelliget. Cùm tamen Galenus hos morbos distinxerit, atque scholae in ejus fermè verba juraverint, inde factum, ut plerique scriptores divisim de his malis, tamquam distinctis, egerint. Nos autem pro tironum usû accommodatissimum duximus, ea mala sub uno capite comprehendere, ita enim fiet, ut vetustissimorum Medicinae Principum de his effata comprehendant, & fortè aegritudinis indolem plenius agnoscant. Est igitur dolor colico-iliacus: *affectio intestinorum dolens, cum praeternaturali eorum, versus superiora, motu conjuncta*. In hoc malo dolor modò tenuia, modò crassa occupat intestina: nunc fixus, nunc vagus & inconstans est; quapropter omnia intestina pro parte affecta verè habentur. In Physiologia monstravimus, intestina motum habere partibus solidis humani corporis proprium, quo alimenti portionem recipiant, & foeces ad inferiora pro earum expulsionem promoveant (c). In dolore colico-iliaco, intestinis praeter naturam affectis, motus invertitur versus superiora, indeque vomitus hunc morbum fermè perpetuo comitantur cum summè difficili inferioris alvi

adf-

(a) Vide Gorraeum, verb. καλική, pag. 221.
pag. 353.

(b) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 13. | 13. num. 69. pag. 117. seq.

(c) Vide Physiolog. nostr. tract. 2. prop.

adſtrictione. Dolor colico-iliacus ſymptoma eſt in actione depravata facultatis animalis non principis, nempè ſentientis, & moventis. Morbus horum ſymptomatum generator eſt ſæpè intemperies, rarò admodum ſoluta unitas; vidi-
mus enim in Pathologia, dolores ab intemperie potius quàm unitatis ſolutione generari (a). Igitur intemperies, quae in qualitatibus manifeſtis conſiſtit, aliquando ſed rarò morbum hunc creat, calorem enim immodicum, & frigus im-
providè ſuſceptum intetiina labefactare, eaque dolentia reddere, obſervationibus notum eſt. At intemperies, quae in vitiata partium ſubſtantia conſiſtit, potiffima eſt doloris colico-iliaci generatrix, corrupta enim atque vitiata inteti-
norum compage, certoque & ineffabili modo affecta eorum ſubſtantia, quae calidum humidumque nativum conſtituit, plurima mala, ſed praefertim dolores maximi, inde naſcun-
tur. Adde, quod inflammatio ſæpiſſimè hoc malum pro-
ducit, atque in quovis inflammationis genere partium ſub-
ſtantia & temperies certo modo vitiari ſolet. Praeter diffe-
rentias generales morborum affectioni colico-iliacae com-
munes, diſtinguere in ea expedit, an iliaca magis quàm colica, aut contra potiùs colica ſit, quàm iliaca. Diſcerni-
tur id ex affectis intetiinis: nam ſi tenuia magis laborent, affectio in iliacam: ſi craſſa, in colicam magis vergit, quod probè notandum ad accuratam prognosim, & cura-
tionem. Deinde hoc malum acutum eſt aut chronicum, ita tamen ut iliacum in acutum, colicum in chronicum potius vergat: utrumque autem & celere, & longum eſſe poteſt. Epidemicam interdum eſſe hanc affectionem, pluribus exem-
plis conſtat, ſed praefertim ex conſtitutione à Paulo AEGI-
neta adducta, quam in priore parte hujus operis tradidi-
mus agentes de paralyſi. Endemium etiam eſſe id malum, ex colica Pictavienſium, ſeu Pictonum, & quam hic Ma-
driti experimur, notum eſt, quamquam ex deſcriptione, quàm Citeſius, ocularis teſtis, de colica Pictonum ſaeculo praeterito reliquit, ſunt qui hoc malum epidemicum in ea

Q

re-

(a) Vide Pathol. noſtr. tract. 3. prop. 13. num. 62. pag. 524. ſeq.

regione existimaverint. Utut sit, plures in eo explicando adlaborarunt, inter quos nostris temporibus praecipuè adnumerandus Antonius de Haen, qui edita primùm dissertatione de colica Pictonum, quibusdam deinde, novis curis, retractatis, tum demùm completam hujus morbi notitiam tradit (a). Fatendum nihilominus, auctorem hunc pro more suo, in his lucubrationibus, theoreticis & sistematicis ratiociniis nimium delectari. Neoterici Scriptores colicam affectionem dividunt in humoralem, ut ipsi vocant, inflammatoriam, spasmodicam, stercorosam, flatulentam, verminosam &c. Sed re attentè inspecta, haec omnia causarum & effectuum notiones sunt, non morbi differentiae: contemnenda tamen omninò non sunt, quia id commodi afferunt, ut nos commoneant, num vigeat in hoc malo inflammatio, an corruptorum humorum copia, flatus, vermes, stercorum proventus &c.

Plethora, obstructio, & diathesis, ut omnium morborum sunt occasionales causae, ita ad affectionem coliciliacam inducendam interdum quaelibet earum seorsim, saepè simul concurrentes disponunt. Repletio vasorum intestinalium, mesenterii, hypocondriorum, aliarumque partium ventris, huic morbo ansam praebet in hypocondriacis, hysteriis, & iis, quibus consuetae sanguinis evacuationes per haemorrhoides & uterum suppressae sunt. Obstructio non ea modò quae intestinorum cavitates includit, sed praesertim quae eorum tunicas replet, hunc accersit: quod benè notandum, ut intelligamus, facilius cedere affectionem, quae ab obstructis cavitatibus, quàm quae ab obstructis tunicis intestina constituentibus ortum ducit. Huc pertinet iliaca affectio iis adveniens, quibus intestinum cum stercore in inguina aut scrotum procidit, neque in ventrem repellitur, sed per vim & angustiam retentum phlegmone vexari solet. Diathesis accedens plethorae, aut obstructioni eas ad hunc morbum prae aliis producendum determinat, quae variis formis hic laedere solet. Quibus intestina de-

bi-

(a) Haen *Ratio meden. tom. 2. circa finem, & tom. 1. part. 3. cap. 2. pag. 290.*

bilia sunt ab ortu, aut aetatum progressu: febribus tertianis maximè autumnalibus lacesiti: atra bile, hypocondriaca, hysterica, scorbutica affectione vexati: cruditatibus obnoxii, aliique hujusmodi, ob specialem diathesim huic morbo suscipiendo aptissimi sunt. Sed animadvertere oportet, frequenter plethoram, obstructionem, & diathesim conjungi in hoc malo, quod ad curationem aggrediendam necesse est tirones considerent, inde enim fit, ut inflammatio, etsi non unica neque perpetua sit hujus doloris causa, frequenter tamen ipsum producat aut comitetur. Inter efficientes causas aër, ejusque alterationes maximam vim habet ad hunc morbum generandum. Sic aestate & autumno hoc malum viget magis quàm hyeme & vere, atque certas annorum constitutiones huic affectioni inducendae vires accommodatissimas habere, conspiciamus. Diaeta multum etiam confert huic morbo producendo; si enim pravi humores ex multis, vitiosis, nec benè coctis alimentis in prima regione cumulentur: si potibus spirituosus calidis, exercitationibus violentis corporis aut mentis, immodica venere, aut alio quovis modo corpus nimium incalescat, facilè haec affectio excitatur. Animi pathemata vehementiora, sed praesertim iram, hoc malum saepius accersisse, omnibus notum est. Sic videre est apud Tulpium, fidissimum observatorem, foeminam ex vehementi iracundia ileo lethali correptam (a).

Praevisis his omnibus, in historia doloris colico-iliaci tradenda, praemonere oportet, primùm phaenomena utrique affectioni communia, deinde quae cuique, prout magis viget, propria sunt, tum demùm finiendi modum esse proponenda. Igitur affectio haec sicut pueros, seniores, & foeminas rarò, ita frequenter juvenes & consistentis aetatis homines adoritur. Interdum repentè ingruit, saepè praecedunt cruditates, fastidia, languor, crurum impotentia, oris insuavitas. Sub initiis, morbo jam praesente, dolor acutus modò vehemens modò remissior ventrem occupat, nunc fixus, nunc vagus, superiorem, inferiorem ventris regionem, aut latera

Q 2

in-

(a) Tulp. *Observ. Medic. lib. 2. cap. 41. pag. 159.*

invadit. Hinc passionem iliacam Barbari *miserere mei* appellarunt. Vomitus sequitur corruptorum humorum, crudi enim, biliosi, pituitosi, virides, quandoque etiam nigri per os ejiciuntur cum anxietate, implaciditate, fastidio. Alvus clausa est, & rarò quidquam dejicit, idque incipiente tantùm morbo fit, cum excrementa, infernam alvum sub ejus ingressu occupantia, expelluntur, postea prorsus recluditur. Venter inflatur, tenditur. Pulsus subduri, densi, aliquando inanes, inflati, falsam magnitudinis speciem repraesentantes. Febris perpetuò adest, ita tamen, ut aliquando obscura, ut plures credant, aegrum non febricitare, aliquando manifesta, ejus tamen indolis, ut calor in habitu corporis lentus nec nimium acris percipiatur. Crescente morbo, augentur omnia, sed accedit multa sitis, multumque aquae bibendae desiderium, quod ipsum tamen potationibus non quiescit: ructus etiam fiunt, & interdum, aeger jamjam eructaturus, protinùs cohibentur. Respiratio cum anhelatione: ac si quidquam per clysterem fuerit injectum, aut non admittitur, aut admissum retinetur, exitu negato, aut si fuerit redditum, erit mixtum viscidis & spumosis. Itaque si tenuia laborent intestina atque adeo dolor in iliacum magis vergat, his omnibus accedit continua vomitio, ut etsi per os assumpta ad stomachum descendant, non multò post vomitu rejiciantur, subindeque pravi humores & olentes cum alimento corrupto, vomendo, ejiciuntur. Singultus adesse solet, & aegrotantis corpus, sed praesertim facies, nigrescit. Febris acuta fit: caput nutat: vigilia: venter ita tensus, ut chordae instar distringi videatur, quod veteribus occasionem dedisse fertur, ut malum hoc chordapson appellarent, Latini volvulum. Morbo jam ad summum statum evecto, praeter omnia dicta phaenomena, implaciditas adest maxima: per inferna nihil solidi, nè quidem flatus ejiciuntur: vomitus immanissimi, ut stercus ipsum humoribus dissolutum, foedè tamen olens, per os ejiciatur. Interea pulsus languent: corporis extrema frigent: sitis intolerabilis: animi abjectio, mentis aberratio: singultus frequens: lingua sicca: nervorum distensio: gelidus sudor, cordis tremor, syncopa, omnia certissimae mortis nuntia. Cùm verò dolor in colicum magis vergit

crassa occupans intestina, eisdem symptomatibus in mortem ducit, malo ad superiora intestina translato, facile enim in iliacum & acutum convertitur. Ex situ doloris, symptomatum vehementia & acutie, vomitus frequentia & conditio-
ne, febris indole, malum ad crassa & inferiora intestina magis vertere, quivis in observando attentus intelliget. Quod si in salutem aeger tendat, praeterquamquod omnia praedicta remissiora sunt, aegerque ex intervallis quiescit, somnumque conciliat, nec vomitus ita frequentes nec male olentes molestant, aliaque symptomata sua vehementia non ita necem minantur, id etiam habet, ut purgante medicamento ore sumpto alvus dejiciat primum quidem siccum excrementum, alias more ovilis stercoreis in globulos intortum, alias instar bubuli, leve, flatibus plenum, atque aquae supernatans. Reddito autem stercore, aut emisio flatibus, levatur aeger, quiescit, placide respirat, omniaque venturae salutis inditia apparent. Sed perpetuum non est, affectionem hanc in salutem aut mortem directe terminare, quoniam in alios morbos saepe mutari solet. Igitur transitum colici doloris in epilepsiam saepe lethalem, & in paralysem, ex Paulo Aegineta jam vidimus: at in articulorum dolores, & impotentiam, communi observatione videmus. Relictis etiam superioribus sedibus, in ultimam suminis partem, intestinum rectum, & vesicam urinae delabi, non raro contingit. atque haemorrhoidum fluxu superveniente interdum sanari, expertum est. Hoc mali genus numquam discrimine vacat, fermeque inter acutorum morborum terminos finitur, dum enim chronicum fit, non tam dolore, quam molestia afficit; quibus enim non penitus eradicatur, haec patiuntur: Gravitas adest sensusque molestus, dum aeger a cibis abstinet, ipsis autem assumptis inflatur, & difflandi quidem cupiditas eum incessit, sed inferius exitus intercluditur; ructibus tamen facile tentantur, & aliquando eructandi finem non assequuntur: quod si qua parte flatus erumpunt, virosi plane odores sunt, sursum petentes, & acidos ructus, aut alias corruptos excitantes. Renes & vesica in partem hujus mali adducuntur, & urina modo cohibetur, modo cum labore instar stranguriae emittitur. His omnibus facies

cies tumet, color vitiat, membrorum impotentia, atque temporis progressu abscessus, & ulcera non mitia, aqua intercutem, & pthisis supervenire solent. Neque id omittendum, affectionem colico-iliacam, cum semel occupavit, nullo negotio iterum invadere, praesertim si intestina debilia, aut labefactata sint, & errores in diaeta comitantur.

Ad curationem doloris colico-iliaci attentè inspiciendum genus morbi, an inflammatio, ut saepè fit, an ex humoribus vitiosis obstructio aut excrementis retentis, an diathesis specialis, an omnia simul concurrant; varia enim esse debet pro harum rerum varietate. In primis si inflammatio adest, nulla interjecta mora, sanguis mittendus, primùm ex brachio, deinde ex pede; multum tamen sanguinis non est extrahendum, intestina enim, sicut ventriculus, ex multa sanguinis evacuatione labefactantur, neque audiendi illi sunt, qui, intestinis inflammatis, sanguinem asserunt, ut in pleuritide, esse educendum. Quod si simul cruditas adsit, quae ex vomitu facilè cognosci potest, parcè sanguis extrahendus, simulque danda opera, ut crudi humores excernantur. Post haec ad diluentium, laxantium, & refrigerantium usum statim accedendum. Igitur conficiendum est jusculum ex pullo gallinaceo, carne vitulina, additis bugloso, borragine, intubo, quod quaternis horis est propinandum, ita ut alternè intermediis horis detur ciatus aquae purissimae frigidae, pauxillo nitri alteratae, idque usque ad diem quartum efficiendum. Interea clysteres ex aqua, oleo, & saccharo injiciendi, atque pro re nata repetendi. Eodem tempore frictiones & lotiones crurum, itemque cucurbitulae ad femora applicatae magnam saepe opem attulerunt. Post quartum diem aqua nec tam frequens, nec tam frigida est praescribenda, sed ex longioribus intervallis, ita tamen, ut loco nitri syrupus violarum, aut capillorum veneris substituat. Eo tempore clysteribus parùm mellis, aut mannae Calabriae addi potest. Post diem septimum eadem peragenda, sed loco syrupi violarum syrupus de mucilagibus, aut de althaea Fernelii praescribendus. Post diem nonum, si febris remittat, & venter ad tactum laxus neque renitens sit, purgatio ex rhabarbaro & syrupo rosarum solutivo lactis sero di-

dilutis tutò instituitur. Ab ipsis morbi initiis confert oleum amigdalorum dulcium recenter extractum seu in jusculo, seu aliàs ad arbitrium Medici propinatum. Confert etiam omentum vervecis recens ventri applicatum, itemque vesica bubula lacte calido repleta, eidem apposita. Si malum hoc ex vitiosorum humorum, aut stercoreum proventu oriatur, secta prius vena cautionibus supra positis, per unum aut alterum diem idem aquae frigidae usus convenit, non quidem nitro, sed syrupo violarum alteratae, ut mollities & laxitas tum intestinis, tum humoribus obstruentibus inducatur: quo facto, nulla amplius spectata mora, purgans medicamentum exhibendum, quod ad nutum Medici confingi debet. Mihi tamen in eo casu prae caeteris arridet medicamentum, ex mannae Calabriae unciis duabus, salis anglici uncia una, aquae malvarum unciis sex, compositum. Quod si medicamentum vomitu rejiciatur, iterum est repetendum. Caetera ut in inflammatione efficienda. Memini, post factas venae sectiones, & post sufficientem diluentium usum, in hac mali specie, grana duodecim trochiscorum alhandal cum unciis duabus olei lini recentissimè extracti, mirificam stercoreum & corruptorum humorum colluviem per inferna eduxisse, praesentaneo aegrotantium adjumento; sed leviora prius tentanda sunt. Monitos hic velim tirones, morbi hujus tantam esse ferociam, ut quibusvis adhibitis auxiliis, ipse tamen tenaciter, quaevis artis opera eludendo, permaneat, fortè quia etsi plethora & obstructio his medicamentis cedant, durat tamen diathesis malum fovens, atque fateri oportet, specifica, ut vocant, medicamina diathesi colico-iliacae tollendae appropriata haëtenus desiderari. Ergo si malum diutius premat, neque propositae methodo cedat, ad laxantia & anodina recursus est. Balneum, tinctura anticolica ex Pharmacopea Matritensi, parca tamen dosi exhibita quia opium continet, theriaca, idque genus alia praescribenda sunt moderatissimis dosibus, ita tamen ut purgantia, clysteres, laxantia non omittantur: imò anodinis prius quies, evacuantibus deinde humorum excretio promoveatur. Hinc vides, quae vulgò pro hoc malo adducuntur specifica, ut pulvis hepatis & intestinorum lupi: sanguis anguil-

guillae: oſa meſpilorum: lumbrici terreſtres: jecur caprilum: umbilicus infantis nuper nati: coralum tritum: erinaceus uſtus, aliaque benè multa, ad muliercularum aniles fabulas, & otioſorum hominum figmenta eſſe releganda.

APHORISMI.

I.

Ab ileo vomitus, aut ſingultus, aut convuſio, aut delirium, malum (a).

Cùm Hippocrates ſub ilei nomine, inteſtinorum, tum tenuium, cùm craſſorum, dolorem comprehenderit, neque quibuſvis harum partium doloribus vomitus ſuperveniant, proinde eos ad eſſe malum eſſe pronuntiat, quod eſſi generaliter certum ſit, de vomitus ſignificatione in doloribus colico-iliacis (etenim ſingultum, convuſionem, delirium iis accedere, periculoſiſſimum eſſe, nemo non intelligit) pauca praelibare juvat. Igitur ſi affectis inteſtinis, humorum vitioſorum colluvies ex nimia ingeſtorum, aut cruditatum antecedentium copia, ventriculum, hypocondria, partesque vicinas occupet, natura robuſta interdum eos per vomitum ſpe ſalutis evacuat, idque ex conferentia & tolerantia, aliisque bonis ſignis cognoscitur. Hac ratione affectiones hſtericae, hypocondriacae, ſcorbuticae aliquando levantur. Succedit etiam vomitus colicis & ileoſis, cum deficientibus vi morbi inteſtinorum facultatibus attrahente & expellente, alimenta in ventriculo corrumpuntur, atque pravis humoribus mixta vomitu evacuantur, quod ſemper magno aegri discrimine ſit, nihil enim per inferiora dimitti, atque inteſtina gravi malo affici, ea per os excretio monſtrat. Longè autem pernicioſior eſt vomitus in his malis, cùm ſimul ſingultus, convuſio, aut delirium comitantur, indicium enim eſt, inflammationem inteſtinorum inſtar eryſipelatis ad ſuperiora converti, quod prorsus lethale eſſe, quivis intelligit.

(a) Hipp. lib. 7. Aphor. ſent. 10.

II.

Quibus ex urinae stillicidio ileos supervenerit, in septem diebus pereunt, nisi, febre superveniente, urina abundè fluxerit (a).

Haec Hippocratis sententia, etsi verissima, gravissimorum scriptorum torsit ingenia. Galenus, postquam fatetur ignorare se verum aphorismi sensum, an legitimus is sit, in dubium vertit (b). Casalius noster Aphorismum hunc de alio morbo, nempe de ischuria renali, non de ileo superveniente, intelligendum censet (c). Ego autem memini, me bis vidisse transitum stranguriae in dolorem iliacum. Igitur intestinorum superiorum dolores vi naturae in recti intestini affectiones converti, atque ob vicinitatem affecta vesica, post colicos dolores stranguriam supervenire, communibus observationibus passim videmus: quas morborum vicissitudines jam pridem notavit Aretaeus (d). Quid igitur vetat, quominus malum ex vesica & intestino recto ad superiora intestina devolvatur? Sanè morborum mutationes, metastases, translationes, hos aliosque similes eventus quotidie monstrant. Ergo cum quis ex urinae stillicidio in dolores intestinorum colico-iliacos inciderit, videndum, num febris superveniens malum iterum ad urinae vias deducat, ita enim fiet, ut per copiosam urinarum excretionem morbus solvatur, sin minus aeger perpetuis vomitibus ileosorum more morietur (e).

III.

In ileis nihil descendit ad inferiora, & hoc est proprium & inseparabile passionis... Si vehementius distorqueantur, stercus eis ascendit, atque singultiunt: quidam verò desipiunt & convelluntur, compatiante nervorum principio stomachi passioni (f).

Nihil frequentius in libris Medicorum alioqui insignium

R

le-

(a) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 44.

(b) Gal. Com. in lib. 6. Aphor. sent. 44.

(c) Casal Histor. Natural de Asturias, tratado de las doctrinas de Hipp. §. 7. pag. 163. seq.

(d) Aret. de Caus. & sig. diut. morb. cap. 8. pag. 59.

(e) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Epidem. lib. 1. sec. 2. text. 4. pag. 52.

(f) Gal. Com. in lib. 7. Aphor. Hipp. sent. 10.

legitur, quàm in doloribus iliatis vehementioribus stercora non modo vomendo per os educi, sed & clysteres per alvum injectos vomitu rejici: imo non desunt qui affirmant, suppositorium alligatum femori, ad superiora raptum, per os exiisse. Sed quàm multa in observando commissa sint menda, quàm futiliter & vanè multi in mirabilibus enarrandis operam perdant, norunt illi omnes, qui in legendo observationum particularium cumulo, quo non obruitur, sed opprimitur prorsus medica ars, tempus inutiliter transigere coacti sunt (a). Morgagnus, quae de ileosis proximè proposuimus, accuratè examinans, in adversariis anatomicis primum ea si non omninò negat, in dubium saltem revocare videtur. Postea in eximio opere de causis & sedibus morborum, &c. eandem rem tractans, eruditè quidem, ut solet, eam persequitur, atque exempla expulsionis excrementorum per os novo examine percurrens, nec tamen in negativam sententiam tam arctè propendens, in id incumbit, ut rationem eorum ex anatome reddat. Sed ab eo labore supersedere potuit bonus senex, nihil enim (quod ipse non diffitetur) tam rectè dici potest, quin possit probabili conjectura impugnari (b). Ego autem sic existimo, stercora in intestinis crassis (eorum enim hic locus proprius est) numquam diutius detineri, nisi quod horum vis in illis immutandis praeter naturam inversa sit, aut nimio calore & inflammatione indurata & resiccata (c), quae duae causae generales sunt adstrictionis alvi. In iis, qui ileo conflictantur, stercus antea in intestinis praeeexistens non ascendit ad os, cum ipse viderim, sub initiis hujus morbi ea stercora per infernam alvum aegros excernere, quae ante morbum cumulata erant, quo facto ita clauditur inferior venter, ut progrediente morbo, parùm, aut nihil dejiciatur. Id ipsum ante me vidisse Petrum Salium, ex ejus tractatione de ileo fati-

(a) Vide quae de hac re diximus in Praef. ad Hipp. Progn. §. III. pag. 54. seq.

(b) Vide Morgag. Advers. anat. III. animadvers. IX. pag. 72. & de sedib. &

caus. morb. lib. 3. epist. 34. num. 28. seq. tom. 2. pag. 52.

(c) Vide Physiol. nostr. tract. 3. prop. 16. num. 83.

tis patet (a), imo & ipse Hippocrates in historia mulieris volvulosa inquit: *Secessus crudi, tenues, pauci* (b). Ergo per os exit in ileosis vomitus stercori similis ac foedè olens, quod indicat, malum usque ad superiora intestina & ventriculum ita propagatum, ut circa alimenta id efficiant, quod lege naturae crassorum intestinorum proprium & peculiare est, foeculentas scilicèt ciborum partes corrumpere, & certa putredinis specie afficere. Cùm verò id ipsum intestina superiora & ventriculus efficere nequeant, quin & ipsa corrupta sint, putredine conspurcata, & in gangrenosam labem conversa, inde fit, ut ileosi, quibus stercorosa substantia per os ejicitur, inevitabili gangrena pereant.

IV.

Hypocondriorum, hepatis, cordis (oris ventriculi) partiumque umbilico circumpositarum dolores, excluso sanguine, periculo defunguntur; non excluso, interimunt (c).

In doloribus partium ventris sanguis sponte fluens seu per haemorrhoidas, seu per anum, utilis esse solet, eosque solvere, si validis viribus, conferentia & tolerantia comitantibus, excretio fiat, haec enim omnium accommodatissima est ad hos morbos tollendos. Si verò viribus languidis, aegro extenuato, morboque diutius trahente, sanguinis excretio per infernam alvum superveniat, instantis mortis nuntia esse consuevit (d). Docemur utique, in his malis ad missionem sanguinis, ad applicationem hirudinum, ad cucurbitas admovendas, non esse diutius morandum, validis enim viribus morbi vim infringunt.

V.

Quibus continuò in febris vacatione hypocondrii, & cordis (oris ventriculi) dolor, crurumque ac partium inferiorum, & unà venter in molem assurgit, phlebotomia exolvit, & alvi pro-

R 2

flu-

(a) Vide Petr. Sal. de Affect. partic. cap. 11. pag. 255.

(b) Hipp. lib. 3. Epid. sec. 1. aegrot. 9.

(c) Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 11. sent. 25. pag. 168.

(d) Vide Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 23.

fluvium. Ibi tum febricitare, calamitosum, quia diuturnae sunt febres & validae: quin etiam inde veniunt tusses, difficultas spirandi, atque singultus, quae omnia quando exolvi debent, coxarum praegrans dolor & crurum, aut puris expectoratio supervenit, aut oculis capiuntur (a).

Pulchra sententia observationes continens circa morbos partium ventris cum dolore conjunctos scitu dignissimas. Qui colicis doloribus per intervalla conflictantur, validis febribus, saepe diuturnis, interdum acutis cum ventris inflatione, & intestinorum doloribus corripuntur. Si inflammatio, horum malorum origo, acuta sit, celeriter aegri morbo defunguntur, quamquam saepissimè mors ea omnia excipiat: ex vero enim inquit Aretaeus de his loquens: „ Colici sanè volvulo, & stropho (id est torminibus) celeriter necantur (b). At si inflammatio lenta fuerit, temporis tractu ea symptomata, quae in textu referuntur, accedere solent, ut non semel vidimus in iis, qui ex podagra retro pulsa ventris dolores patiuntur. Sed maximè notanda horum malorum solutio, etenim praegrans dolor coxarum (hoc est, eorum ossium, ex quibus hypogastrii cavitas in infimo ventre constituitur) & crurum, damnum ex intestinis avertit. Id unum restat, sub hoc casu in acuta inflammatione phlebotomiam prodesse, non purgationem arte factam: utramque utilem esse in inflammatione lenta, ita tamen: „ Ut „ ubicumque purgationis & phlebotomiae necessarius incidit usus, à phlebotomia auspiciandum: qui contra facit, „ tam est in vitio, quàm si ipse manus adferret aegrotò, „ quòd morbum alioqui sanabilem ex eventu faciat insanabilem (c). Vellem tamen ego, ut tirones imitentur Hippocratem, qui tam religiosus fuit in purgando, ut non, nisi summa necessitate coactus, catarticum exhibendum putavit, ac solo clystere contentus medicinam facilè instituerit (d).

(a) Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 11. sent. 24. pag. 167.

(b) Aret. de caus. & sig. morb. diut. lib. 2. cap. 8. pag. 59.

(c) Duret. Com. in Coac. Hipp. lib. 2. cap. 11. sent. 24. pag. 167.

(d) Vide Duret. loco citat.

V I.

Ex hypocondriorum dolore, febres malignae; quod si & sopor accesserit, pestiferum (a).

Hypocondrii nomine Hippocratem hic praecipuas infimi ventris partes intelligere, censendum (b), atque de iis inflammatis pronuntiata est sententia, ut si diceret, febres acutae ex doloris acerbitate viscerum hypocondriacorum natae, sunt terrificae atque malignae.

V I I.

Quibus hypocondria dolent sine inflammatione, his febris superveniens, solvit dolorem (c).

Non utcumque febris hypocondriorum dolores tollit, sed cum inflammatio nulla subest, neque febris ab initiis comitatur, sed postea supervenit. „Ergo (inquit Celsus) „si sine inflammatione dolor est, nihil imponendum est, „hunc enim statim ipsa febris solvet... Nam & praecordiorum dolores, si sine inflammatione sunt, finit, & in „jocinoris dolore succurrit, &c. (d).

V I I I.

Cum intestinum in dextra parte dolebat, & articulari morbo correptus est, quietior erat: postquam autem hic curatus fuit, magis dolebat (e).

Consensum partium ventris cum summa cute ex Hippocratis mente in Physiologia monstravimus (f); at hic earundem partium consensus cum articulis observationibus confirmatur, etenim saepè vidimus, ventris dolores colico-iliacos translatione in articulos facta solvi, eosdemque
ma-

(a) Hipp. in Coac. Duret. lib. 1. sent. 32. pag. 17.

(b) Vide Duret. loco proxim. citato.

(c) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 40.

(d) Cels. de Medic. lib. 3. cap. 10. pag. 139. & lib. 2. cap. 8. pag. 70.

(e) Hipp. de Humorib. vers. 205.

(f) Vide Physiol. nostr. tract. 2. prop. 11. num. 65. pag. 102.

materia in ventrem iterum reduce, de novo excitari. In iis, qui podagra, ischiade, aliisque articulorum morbis laborant, id passim observamus, ex hisque edocemur, frictiones, extremarum partium lotiones, cucurbitularum applicationem, in doloribus intestinorum magni usus esse debere.

IX.

Quae autem ex papaveris succo, & alterco, & eo modo frigidis composita medicamenta sunt, simul omninò & refrigerant & siccant: qua ratione non solum ut sensui torporem inducentia salutaria sunt, sed etiam ut humorum tenuitatem cogentia atque crassantia, praeterea vehementem calorem refrigerantia. Ubi verò crassi glutinosique humores exuperant, alienissima sunt quae torporem inducunt, cavendusque magno-pere in ejusmodi affectibus eorum usus est (a).

Agit Galenus in hoc loco de sedandis doloribus, sed praesertim loquitur de his, qui intestina occupant, atque talia adducit ad veram praxim documenta, ut hac de re omninò consulendus sit. Opiata, ut vocant, medicamenta in hoc malo à quibusdam summis extolluntur laudibus, ad ea tamquam ad sacram ancoram confugientibus. Contra alii, ea medicamina cane pejus & angue fugienda, existimant. Si intestina ex calida & sicca eorum intemperie, quae ob diuturnitatem *hectica* à quibusdam appellatur, debilia & dolentia sunt, opiata nocent, atque falsas inducias dando, aegrum prorsus conficiunt, debilitatur enim his intestinorum compages, & malum non avertitur, quin potius exasperatur. Si adest inflammatio, aut copia crassorum humorum, vel flatuum proventus, noxia sunt opiata, etenim humores cogendo & includendo, naturam gravant, & debilitant. Adde, hoc mali genus rarò ex humoribus cavitatum, saepe ex his, qui inter tunicas intestinorum continentur, procedere, quibus opiata medicamenta opem nullam afferre, sed cogendo, damna inducere, quivis intelliget.

Do-

(a) Gal. lib. 12. Meth. med. cap. 8.

Dolent aliquando intestina ex ataxia spirituum, subtili inquinamento affectorum, ut in hystericis, iisque, quibus laxa & debilis est intestinorum compages. His ergo convenit diffflationem promovere, transpirationem sartam tectamque servare, tum demum laudanum liquidum sub moderata dosi praescribere. Generaliter certum est, eos, qui constanti animo cruciatus perferre student neque medicamentis obtundere, citius certiusque ex morbo evadere.

X.

Novum illud inventum, nempe clyisma è fumo tabaci, quid hic praestet, experientiae relinquitur (a).

Laudandus labor eorum, qui indefinenter nova inquirent remedia pro morbis magnis debellandis; curandum tamen, ne praeproperè novis fidamus inventis, sunt enim multa, quae, ut rectè dicebat Verulamius, primò spem inflant, deinde destituunt. Apud Heisterum longè describitur usus fumi tabaci per clysterem injecti in ileo curando, tum praesertim cum ab hernia incarcerata oritur. Describitur etiam instrumentum, quo fumus in intestina introducendus, ac multis laudibus & encomiis hoc remedium proponitur (b). Aliud inventum, novam nempe machinam, ante paucos annos fabricatam, ad ileum desperatum sanandum, longa oratione communicat Antonius de Haen, atque litteras à Medico Mediolanensi (in Italia enim haec machina excogitata est) sibi datas proponit, multisque experimentis in canibus factis, quibusdam etiam corolariis & problematibus adjectis, exornat. Sed post haec omnia: „Jure, inquit, Italos Medicos & Chirurgos laudandos, qui in vis hominibus, ne una vice nimium urgendo obsessent, lentè adeo, & prudenter progressi sunt (c). Hippocrates folle fabrili flatum in ventrem immitebat in hoc malo, ut ventrem & intestina distenderet, deinde extracto folle clysterem

(a) Junker. *Conspect. Medic. Pract.* | *sec. 5. cap. 161. §. VI. pag. 983.*
tab. 108. §. VII. pag. 850.

(c) Haen *Ratio med. tom. 4. part. 8.*

(b) Hister. *Instit. Chirurg. part. 2.* | *cap. 5. pag. 192.*

rem adhibebat (a). Denique ne quid intentatum relinquere-
 tur, globulos plumbeos, & argentum vivum, haustis quan-
 dòque libris tribus, in aqua calida propinare non dubitarunt
 homines alioqui non ineruditi. Sed ut rebus arduis fieri so-
 let, alii hoc remedii genus tamquam suspectum rejecerunt.
 Ego autem non video, qui possint intestina tam diro mor-
 bo debilitata immane adeò metallorum pondus sustinere,
 quin oneri prorsus succumbant. Nec video etiam, qua ratio-
 ne inflammatis intestinis prodesse possint metalla humanae
 naturae infensissima (b). At, inquires, plumbum & mercu-
 rius non adeo noxia sunt, quin imo tamquam optima re-
 media interdum assumuntur. Scio equidem, nihil tam ab-
 surdè fieri posse, quod non aliquando apud cordatos homi-
 nes approbetur. Scio etiam, in Anglia & Scotia nostris die-
 bus inductum esse novum morem apud homines integrè
 valentes, mercurium vivum ad uncias duas assumendi horis
 matutinis (c). Sed novitatis amor haec, aliaque plura absur-
 dissima in usum induxit, quae matura inspectio sensim em-
 mendavit. Ego, fateor, numquam hoc remedii genus praes-
 cripsi, sed propono, ne tirones ignorent quae à gravibus
 scriptoribus traduntur: neque displicet Vanswietenii hac de
 re iudicium, qui ita loquitur: „Negari tamen non potest
 „in morbo hoc adeo periculoso tentari posse & usum re-
 „medii, licèt suspecti, si spes sit, imminentem mortem
 „sic evitari posse (d). Quod ad plumbum attinet, notissi-
 mum est, metallum esse nostrae naturae inimicissimum, ne-
 que id probationibus indiget, cùm apud innumeros fermè
 nostrae artis scriptores amplissimè demonstratum sit, imò &
 intestina praesertim offendere, communi ferè omnium con-
 sensu innotescit. Hinc non solum à foro medico, sed ab
 arte coquinaria excludenda esse vasa omnia ex plumbo, &
 aere confecta, experti omnes rectè consulunt. Legendus
 hac de re Vanswietenius, qui colicam Pictorum his de
 cau-

(a) Hipp. de Morb. lib. 3. vers. 179. | burg. tom. 3. art. 31. pag. 475. & tom. 2.
 (b) Vide Sydenham. Observ. Medic. | art. 34. pag. 481.
 sec. I. cap. 4. pag. 10. | (d) Vansw. Com. in Aphor. Boerb.
 (c) Vide Acta & Observ. Societ. Endim- | § 964. tom. 3. pag. 180.

Causis natam observasse affirmat (a). Lectu etiam dignae sunt duae dissertationes de hoc morbo, ex metallicis vaporibus, plumbeis praesertim, orto, quae extant apud Disputationes Pathologicas curis Halleri editas (b), quamquam non injucunda est, quae ibidem extat, de venae sectione in cubito in colica Pictonum, disputatio, à Joanne Astruc adlaborata (c). Sed omittere hic nec possumus, nec debemus, Vallesium nostrum de hoc argumento egisse, veterum omnium usque ad sua tempora testimonia collegisse, ut probaret, vasa omnia ex plumbo, aere, stanno (ne excepto quidem argento) pro usu pharmaceutico, & culinario, hominum saluti multum officere (d): indeque à prudentissimo Principe Hispaniarum Rege Philipo II. lege cautum est, nè Pharmacopolae, in aquis destillandis, vasis aeneis, etsi stanno obductis, sed vitreis tantum, uterentur (e). Cum verò praedicta remedia, non, nisi magna cautione, magna etiam urgente necessitate, applicanda sint, id, benè monente Morgagno, sub initiis morbi festinatè efficiendum, dum valida adhuc sunt viscera: eo autem jam multum progresso, intestinis fracidis & ad sphacelum properantibus, suspecta omnino haec auxilia sunt (f).

XI.

Sed intestinis haëtenus acutè dolentibus perierat prius omnis doloris sensus: nemo enim (ut Senecae verbis id efferam) potest valdè dolere, & diu... Sed mali augurii est, dolorem hac ratione deliniri, & alvum ex indolentia fieri citam... accensa quippe intestina ut facilè emoriuntur, sic amittunt victa facillimè sensum doloris, & praecipitant aegrum non tam in sudorem frigidum, quàm ipsam mortem (g).

S

Om-

(a) Vansw. Com. in Aphor. Boher. §. 1060. tom. 3. pag. 357.

(b) Haller Disp. Pathol. tom. 3. dissert. 85. & 86. pag. 279. seq.

(c) Haller loco citat. dissert. 84. pag. 261.

(d) Valles Tratado de las Aguas des-

tilad. &c. pag. 28. seq.

(e) Ley unica, tit. 17. lib. 3. de la Recopilacion.

(f) Morgag. de Sedib. & caus morb. &c. lib. 3. epist. 34. num. 13. pag. 47.

(g) Tulpius Observ. Medic. lib. 2. cap. 41. pag. 158. & 159.

Omnia dolor tribus modis sedatur: ablatione, seu correctione causae, quae fit victrice natura, aut remediorum ope: ablatione sensus, cum pars emoritur, aut narcoticis obtunditur: mentis defectu, debet enim ea concurrere ad doloris sensum (a). Ex his modis prior salubris: alter periculosus aut lethalis: ultimus numquam sine discrimine fit. Ergo si colici dolores, & iliaci deficient, alvus laxetur, & aeger frigidus cum sudatiuncula appareat, gangrenam subesse, indicium est, atque cita alvus, non ex causae morbificae excretionem, sed ex naturae impotentia oritur, quae omnia mors inevitabilis sequitur. Idem interdum accidere in flatuum expulsionem per inferiora in his morbis, dum, victa natura, cum signis lethalibus erumpunt, in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica monstravimus (b).

XII.

Ubi per haec consequuti sumus, ut ex inferiore parte spiritus transmittatur, offerre potui mulsam tepidam non multam (nam ante magna cura vitandum est, ne quid bibat) si id commode cessit, adjicere sorbitionem (c).

Spectat Celsus in malo intestinorum acuto, ut flatus per inferna ejiciantur, ad potum & sorbitionem exhibendam, optimo sane consilio ab ejus duce Hippocrate desumpto, qui in morbis acutis diaeta tenui, & in acutissimis tenuissima utebatur (d). Methodicorum mos fuit, in celeribus affectionibus aegros intra diatriton (sic tres primos morbi dies appellabant) fame macerare, ut passim apud Galenum (e) videre est. Si unquam alias à cibo & potu aegros abstinere oportet, certe in acutis intestinorum malis id congruere debet, cum partes istae ex morbo lacescitae nec alimentum ad se trahere, multo minus per corpus digerere pos-

(a) Vide Hipp. lib. 2. Aphor. sent. 6. & Pathol. nostr. tract. 3. prop. 13. num. 62. pag. 525.

(b) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Prog. sec. 2. text. 24. pag. 119.

(c) Cels. de Med. lib. 4. cap. 13. p. 222.

(d) Vide Hipp. lib. 1. Aphor. sent. 7. & seq.

(e) Vide Galen. Method. medend. lib. 8. cap. 6. & lib. 10. cap. 6.

possunt. Quod si ob aegri debilitatem, anni tempus, consuetudinem, ipsum alimento reficere conveniat, paucum id sit, & ex longis intervallis, ne intestina graventur. „ Victum „ valdè tenuem (inquit Sydenhamius de iliaticis loquens) aegro „ praescribo, ita ut non nisi cochlearia aliquot iusculi, ex pullo „ gallinaceo parati, sorbenda bis vel in die permittam (a). Fatendum tamen, paulò liberalius potum ex aqua simplici & frigida concedi posse, etenim morbus postulat humectationem cum refrigeratione, & si forte: „ Qua intemperantia subest, tutior est in potione, quam in esca (b).

XIII.

Dolores, qui in ventre fiunt, elevati quidem, leviores: non elevati verò, vehementiores (c).

In hujus aphorismi commentario ait Galenus, dolores ventris elevatos ab Hippocrate vocari eos, qui continentes abdominis partes occupant, adeo, ut quicumque supra peritonaeum fiunt, sublimes vocentur: qui verò infra, hoc est, in ipsis intestinis atque ventriculo, non sublimes, seu non elevati dicantur. Qui in praxi sunt exercitati, non semel viderunt, dolores modò leves, modò acerbissimos, nunc fixos, nunc vagantes, ventris partes molestare, qui longè à colicis & iliaticis distant, neque horum symptomatibus propriis & peculiaribus stipantur, subinde revertentes, non acuti, sed in longissimum plurium mensium, & aliquando annorum terminum sese extendentes. In his curandis venae sectiones & purgationes, atque quorumvis remedium multiplex farrago nihil aliud efficit, quàm morbum exasperare, & aegrotantem consumere. Igitur eos tempori, naturae, & aetatum mutationibus committere: balneationibus: diaeta humectante, aliisque rebus non naturalibus mediocriter ac temperanter uti, maximum remedium est. Videre utique convenit Carolum Pisonem, scriptorem optimum,

S 2

mum,

(a) Sydenh. *Observ. Medic. sec. 1.* | pag. 23. Vide Hipp. *lib. 2. Aphor. cap. 4. pag. 10.* | sent. 11.

(b) Cels. *de Medic. lib. 1. cap. 2.* | (c) Hipp. *lib. 6. Aphor. sent. 7.*

mum, qui de ventris doloribus longè & accuratè tractavit, etsi nimio medicamentorum usu, sui temporis more, curationem instituat (a).

CAPUT XI.

DE JECORIS INFLAMMATIONE.

VEteres Graeci hepaticos vocabant eos, qui hepatis phlegmone afficiebantur, quod vocabulum postea ad alios hepatis morbos translatum est (b). Galenus hepatis inflammationem hepatitim à Graecis vocari dixit (c), quo nomine apud recentiores communiter indigitatur. Ergo hepatitis seu inflammatio hepatis est: *Praeternaturalis jecoris excandescencia cum febre acuta, & hujus visceris tumore*. Adest ergo in omni jecoris inflammatione tumor, crescit enim, dum inflammatur, hujus visceris moles, ut aliquando phlegmon, quandoque erysipelas ipsum occupet: unde necesse non est, ut tumor in magnam semper magnitudinem accrescat, cum interdum phlogosis, non multum aucta hujus partis mole, eam molestat. Indè fit, ut excandescencia & febris modò graves multumque sensibiles sint, modò obscuro atque lento igne tantum patefiant. Haec affectio morbus est in intemperie omnis generis, organo vitiato, & aliquando etiam unitate soluta, ut inflammationibus commune esse solet, quemadmodum in Pathologia monstravimus (d). Inter hujus morbi differentias ea praecipuè adnotanda, quae partem affectam respicit, nam etsi hepar in hoc malo perpetuò afficiatur, tamen modo pars gibba diaphragmati vicina, modò pars cava stomacho proxima inflammatur. Quae ex magnitudine & parvitate in caeteris morbis desumitur differentia, hic maximè locum habet, quia interdum inflammatio magna est, totumque ventrem elevat,

(a) Carol. Pis. de Morb. à proflu. Jeros. sec. 4. cap. 2. pag. 267. seq.

(b) Vide Foef. Oecon. verb. Ηπατιχοι, pag. 263.

(c) Galen. com. 3. in lib. 1. Epidem. Hipp. text. 4.

(d) Vide Patholog. nostr. tract. 1. prop. 2. num. 10. & 11. pag. 400.

vat, aliquando pars parùm intumescit, quae magnitudo quamquam ad sensum varia sit, tamen, quod ad morbi vehementiam attinet, non rarò contingit, ut inflammatio ex mole parva graviori periculo conjuncta sit, quàm magna.

Occasionales causae omnium morborum plethora, obstructio, diathesis, sicut in omnibus inflammationibus, ut pluries dictum est & in Pathologia monstravimus (a), sic in hepatis inflammatione perpetuò juncta concurrunt, nam vena portarum, & cava, quae hoc viscus praereptant, facillè plethoram in ipso cumulant. Bilis, quae naturae lege ad hepar ducitur, ut in Physiologia vidimus (b), obstructionem cum calore & aestu inducit, praesertim si crudi humores, ut fieri solet, in hac parte cumulati jungantur. Diathesis, qua humores ipsius partis affectae, atque de novo accedentes speciali modo corrumpuntur & vitiantur, hic prestò est, multa enim excandescencia cum pauca difflatione ad id non parùm adjuvat, ac, nisi amplitudo venarum succurreret, hepar corruptioni & speciali inflammationi magis adhuc obnoxium foret. Inter efficientes causas aër, ut ad caeterarum partium morbos, ita maximè ad hepar inflammandum vim habet, tum calore & aestu, ut fit tempore aestatis, quo hujus partis affectiones nimium vigent, tum praecipuè vi occulta ipsum laedendo. Diaeta quantum hepatis officiat, dum ex rebus calidis, vigiliis, violentis exercitationibus conficitur, omnes norunt. Animi etiam pathemata, uti alias ventris partes, ita potissimùm hepar afficere, nullis probationibus indiget (c).

Hepatis inflammatio morbus frequentissimus est, contra quam vulgus cogitat Medicorum. Quocumque anni tempore invadit, sed praesertim vere & aestate. Pueros & foeminas rarò, senes aliquando, juvenes & viros frequenter adoritur, maximè cum cibis, calidis, potibus spirituosis, nimis exercitationibus, intempestiva venere, aliisque id genus incommodis, nimium excandescunt. Sub initiis rigor,

pos-

(a) Vide Pathol. nostr. tract. 2. prop. 8. | XX. num. 91. pag. 164.

num. 36. pag. 463.

(b) Vide Physiol. nostr. tract. 3. prop. | Boher. §. 916. pag. 91.

postea dolor gravis potius quam pungens in hypocondrio dextro, modo fixus & stabilis, modo ad superiora usque ad claviculas & jugulum ascendens, & interdum, quod magis mireris, per thoracem lateris oppositi diffunditur, ut non raro sub falsa pleuritidis vagae & inconstantis specie Medicos fefellerit. Tumefactio ventris, praesertim partis dexterae, comitatur dolorem, ita tamen, ut ea in magnis atque vehementibus tantum inflammationibus appareat, saepe enim latet in occulto ignis, nec tam magno tumore, quam magna vi jecur inflammat. Interea febris est acuta, ardens cum pulsu parvo, denso, celeri. Adest praeterea sitis & oris insuavitas & amaritudo. Orificium superius ventriculi dolet, interdum etiam regio umbilici. Aeger anxius est, ad vomendum proclivis, ac frequenter vomitu rejicit corruptos humores bile pallida & flava, nec raro viridi aut nigra permixtos. Urina flavescens, aut instar flammae cum ardore ejicitur. Lingua cum virore pallida: cutis squallida, sicca: oculorum album flavedine tinctum: alvus, si hepar validum sit, clausa, minus, lubrica: sed excrementa nunc flava, mordentia, acria, nunc albescentia instar pulmenti evacuantur. Crescente morbo augentur haec omnia, accedit tamen singultus, sanguinis stillae ex naribus, icterus, cardialgia, languor. Morbo ad summum statum evecto, praeter haec omnia, mentis alienatio, contractio membrorum, summa cutis ariditas, linguae siccitas & nigredo, urinarum color obscure rubescens, febris vehemens, accessionibus tamen & remissionibus constans, inaequalitas pulsuum cum duritie, tensione, frequentia. His omnibus saepe accedunt exanthemata, quae tum indole, cum figura, pro aegrorum & temporum constitutionibus, varia esse consuevere. Hepatis inflammatio terminatur in salutem, mortem, aut in alios morbos mutatur. Si igitur, ea in summo vigore constituta, pulsus in dies languidiores fiant, tussis inanis, & respiratio difficilis (quae symptomata quosdam ab initiis comitantur) nimium crescant, si frigeant extrema cum viscerum aestu, aut prorsus remittat dolor, permanentibus, imo & auctis propositis malis, mors inevitabilis sequitur. Quod si sub statu morbi sanguis confertim ex naribus fluat, eumque fluxum sudor

comitetur: aut alvus feratur multis, crassis, biliosis excrementis: vel urinae copiosè effluant, spes est, salutem adventuram. Mutatur haec inflammatio in abscessum, quo pus efformatur, atque in eo casu eadem signa atque symptomata apparent, quae in pectoris suppurationibus declaravimus. Solet etiam transire in scirrum immedicabilem, quod ex summa partis affectae duritate cum inflammationis remissione cognoscitur. Degenerat etiam aliquando in tertianas febres, quartanas, aut erraticas, quae unica est harum mutationum spectabilis, cum jam praedictae post multos labores tum demùm lethales esse soleant. Jecinoris inflammatio morbus acutus est, ac non rarò acutissimus, atque maxima perniciè perpetuò comitatus, cum numquam facilis ex eo curatio spectanda sit. Hucusque descripsimus veram hepatis inflammationem, sed advertere expedit, jecur interdum phlogosi lenta consumi, quae incautos facilè decipiat, omnia enim quae aeger tunc patitur, mitiora sunt, atque ex candescèntia adeo levis parvaque apparet, ut dolor, gravitas, totusque morbus magna potius respiratione, cutis defoedatione, membrorum impotentia. Deprehendi potius quàm tactu debeat, ipsumque vitium quandoque acutissimum est, celeriterque interficit, idque Aretaeus sub *venae cavae acuto morbo* descripsit, nosque alibi adduximus (a), aut multis saepe mensibus trahitur, ut iis contingit, quibus impetigines, aliaque exanthematum genera faciem, summamque cutim defoedare solent.

Ad inflammationem hepatis tollendam prodest venae sectio ex brachio semel & iterum celebrata sub ipsis morbi initiis: neque tamen multum sanguinis extrahendum, quia haec pars, etsi multum calida sit, citò frigescit & debilitatur. Purgatio, incipiente morbo, minimè instituenda; at remissa jam febre & symptomatibus, si natura integrè rem non conficiat, levi cathartico morbi reliquiae auferendae. Pro morbi decursu neque multa medicamenta, neque nimia festinatione auxilia praestanda, multis enim re-

me-

(a) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Progn. sec. I. tex. 27. pag. 66. & text. 29. pag. 69.

mediis natura opprimitur, atque blandis & suavibus adju-
 mentis confortatur. Igitur praescripto victu tenui ex jusculo
 pulli gallinacei cum herbis refrigerantibus, ut de aliis in-
 flammationibus dictum est, aqua frigida danda sub aug-
 mento morbi, nitro alterata, sub statu verò modicum cam-
 phorae ante singulas potiones tutò propinari potest, nisi
 aegri conditio, & spirituum ataxia, ut fieri solet, medi-
 camentum id sustinere nequeant. De caetero, parùm olei
 amigdalorum dulcium in jusculo utile esse consuevit. De-
 cocta item ex medicamentis, quae veteres *hepatica*, quo-
 niam hepatis succurrere credebant, recentiores *saponacea*,
 quia mucilagine salina gaudent, appellare consueverunt, lo-
 cum hic habent, qualia sunt cichoreum, gramen, intibus,
 fragaria, agrimonia, & id genus alia: curandum tamen ne
 nimio infrigidantium usu pars debilitetur, ad quod vitan-
 dum parùm fantali citrini his medicamentis immiscere &
 simul coquere, veteribus in usu fuit. Monitum est Galeni,
 unicam salutis spem in hoc morbo in naturae robore con-
 sistere (a), & quidem rectè, nisi enim natura potio-
 rem curationis partem efficiat, vana sunt, & non rarò noxia
 multa Medicorum molimina. Arabes Medici, ut videre est
 apud Rhasem, frigida medicamenta tum exterius, tum in-
 terius applicabant (b); at Graeci tutiorem viam sectantes ab
 iis abstinebant, nè partis lesae vim infringerent, ac medica-
 menta lenientia & robur partis conservantia adaptabant (c).
 Igitur exterius oleum cucurbitae chalibeatum, prout descri-
 bitur in Pharmacopea Matritensi, incipiente morbo suffi-
 cere potest (d); at morbo ad statum accedente, parùm cam-
 phorae eidem additum confert.

(a) Gal. *Meth. med. lib. 10. cap. 5.*

(b) Vide Rhasim *lib. 9. ad Almanzor-
 rem, cap. 67. pag. 46.*

(c) Vide Holler *de Morb. intern.*

*lib. 1. cap. 35. pag. 332. & Duret. ibi-
 dem, pag. 336.*

(d) *Pharm. Matrit. part. 5. cap. 2.
 pag. 279.*

APHORISMI.

I.

Recto intestino inflammato, & utero inflammato, & renibus suppuratis urinae stillicidium supervenit: hepate autem inflammato, singultus supervenit (a).

Perpetuum non est, hepate inflammato adesse singultum, sed fermè ita fit, ut singultus morbis acutis superveniens hepar, aut partes ipsi vicinas inflammatas demonstret. Optimè Celsus: „Frequens, inquit, singultus & praeter consuetudinem continuus jecur inflammatum esse significat (b). Hinc discant tirones, dum vident hominem, citra morbum acutum, nimium & praeter consuetudinem singultientem, de affecto hepate suspicandum.

II.

Inflammationes, quae in hoc viscere citra ipsius imbecillitatem nascuntur, si quidem in gibba parte consistant, praecipuè si grandes fuerint, perfacilè vel solo tactu dignosci possunt: at simarum partium inflammationes per alia potius accidentia, quàm per tactum, investigare oportet (c).

Dum jecur inflammatur, totum fermè inflammatione excandescit, sed morbi vis interdum in parte gibba potius quàm cava, & contra, inhaerescit. Distinguendum id ex symptomatum praedominio, si enim dolor ad cartilagineam mucronatam vergat, tussicula & spirandi difficultas plurimùm vigeant, gibbam partem maximè affici, censendum. Quod si, his symptomatibus remissis, molestae admodum sint nausea, sitis, vomitus, & dolor ad umbilicum, & versus inferiora magis, quam superiora conversus, sinam jecoris partem potissimum laesam esse judicandum. Quod advertere

T

re

(a) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 58. | pag. 62.

(b) Cels. de Medic. lib. 2. cap. 7. | (c) Gal. de Locis affec. lib. 5. cap. 7.

re expedit, quia malo gibbam partem occupante, per sanguinis effusionem, sudores, urinas magna ex parte solvitur: eo autem in concava parte consistente, vomitu & alvi fluxu maximè dissipatur.

III.

Febres, quas ardentis antiqui vocabant, magna ex parte advenire videmus jecoris aut ventriculi flammis dispositionibus... Quemadmodum ubi in universo quoque corpore biliosi humores ad immoderatum fervorem perveniunt: verum hae, quae aut jecoris aut ventriculi occasione eveniunt, omnium sunt vehementissimae (a).

Febrium ardentium fomes, etsi in humoribus per totum corpus bilescentibus, hoc est, in bilem conversis, consistere possit, plerumque in visceribus delitescit. Ergo Medicus attentè inquireat quodnam viscus in iis laboret, ac hepar frequenter affectum inveniet. Nec ardentis modò, sed & quae autumnis tempore, sub larva continuarum, tertianarum naturam servant, sedem suam in hepate potissimum figere, fidei observationibus constat. „ Ubi post fervidissimas & siccissimas aestates (inquit Vanswietenius) autumnali tempore grassantur epidemicae febres continuæ remittentes, tunc observationes practicae docuerunt, hepar frequenter affectum fuisse, & infarctum spisso sanguine ad atrabiliarem quasi tenacitatem accedente: tunc in talibus aegris non apparet quidem saturatus ille flavus ictericorum color, sed facies ceracea quasi est, & pallido in dilutissimam flavedinem colore morbi hujus signum dat (b). Observatione didici, hujusmodi febres post benè evacuatam biliosorum humorum copiam & ardorem temperatum, cortice peruviano tutò fugari (c).

IV.

Dextra parte (in hepatitide) sub praecordiis vehemens dolor est:

(a) Gal. de Locis affec. lib. 5. cap. 7.

(b) Vansw. Com. in Aphor. Boher.

§. 918. pag. 96.

(c) Vide Gort. Medic. Hipp. lib. IV.

aphor. 173. pag. 270.

est: idemque ad latus dextrum, & ad jugulum, humerumque partis ejusdem pervenit: nonnumquam manus quoque dextra torpet (a).

In magna & vehementi hepatis inflammatione, quae vehementi dolore, ut inquit Celsus, significatur, manus affecti lateris non modò torpet, sed interdum cum brachio intumescit, quod malum esse praesagium animadverti. Extrema corporis membra veluti viscerum emunctoria Veteres considerarunt, ac in magnis eorum inflammationibus eisdem vesicantia, cucurbitas, fonticulos, synapismos, aliaque id genus applicare tentarunt, ut malum ab internis ad exteriora juxta naturae institutum advocarent. „ Mirum fortè (inquit Hollerius) quod nos bis aut ter observavimus, dolores surae intolerabiles in febre, qui neque fotu, neque litu, neque cataplasmatibus cesserunt. „ Mortuis ergo aegris jussimus, crura & suras aperiri novacula, inventumque pus album, pallidum, leve, aequale, spatii inanibus diffusum, & majore vena conclusum. Atque „ ut notaretur locus unde pus ejusmodi, aperto ventre, vomicosum hepar & putre inventum est. Itaque verisimiliter loco sanguinis pus per majorem venam in crura & suras, quae admodum venosae sunt, transmissum (b). Vanswietenius hunc locum exagitans, in cruribus natum pus resorptum fuisse, & ad hepar delatum contra Hollerium censet (c). Sed quis non videt, haec dicta esse ad sustinendum systema circulationis sanguinis? Melius Baglivius, etsi hypothese sectator, qui hanc Holleri observationem, tamquam rebus practicis conformem, sincerè proponit, ab auctoris mente minimùm recedens (d). „ Hac ipsa causa ego censeo (inquit Vallesius) sectionem venae factam in manu dextra, inter digitum medium & anularem, aut hunc & minimum. . . utilem esse in jecoris affectionibus (e).

(a) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 8. pag. 213.

(b) Holler. com. 2. in lib. 3. Coac. Hipp. text. 2. pag. 348.

(c) Vansw. Com. in Aphor. Boher.

§. 916. pag. 86.

(d) Bagliv. de Prax. medic. lib. 2. cap. 9. §. 12. pag. 135.

(e) Valles. Com. in Hipp. Epid. lib. 2. sec. 2. text. 19. pag. 62.

V.

Quibus in dextris distensio submollis, phrenitici, nisi solvatur, desinente febre (a).

Maximè commendavit Baglivius, ut Medici, aegrorum omnium, praesertim acutis morbis laborantium, hypocondria tractarent (b). Hoc monitum ex Hippocrate desumpsit, qui in hypocondriis observandis accuratissimam posuit diligentiam, ut constat ex prognosticis. Si ergo Medicus hypocondrium dextrum inveniat distentum & dolens cum acuta febre, quod hepatis inflammati indicium est, aegrum phreniticum fore jure timeat ob extensionem mali ad diaphragma, ex cujus inflammatione veram phrenitidem fieri, in priore hujus operis parte monstravimus. Luculentum hujus rei exemplum praebet Hippocrates in historia Hermocratis, qui phrenitide ex hepatis inflammatione periit (c). Huic enim, hypocondrii distensio submollis ab initiis accedens, inflammatum hepar significabat. Hac occasione inquit Vallesius: „ Vix umquam occurrit ulla earum febrium, quae
 „ vehementer ardent, ut per quas lingua exusta est, & quae
 „ exeunt de ventre torrefacta, quin aliquod internorum
 „ viscerum praecipuè patiat, habeatque inflammationem,
 „ aut eam, quam phlegmonem Graeci vocant, aut pro
 „ hac erysipelas, aut quam vocant phlogosim, hoc est, ar-
 „ dorem... Atqui ego mox ac ustionem maximam in fe-
 „ bricitante intueor, si phlegmonis interna signa, quae di-
 „ ligenter requiro, non apparent, de aliqua tamen tali affec-
 „ tione cogito, & eò curationis rationem dirigo (d). Solent
 interdum hypocondria ex flatibus distendi, quod ex rugitu
 ventris, facili remissione, febre non acuta, & absentia sig-
 norum inflammationis non difficilè cognoscitur, ut ex Hip-
 pocrate deducitur in Prognosticis, nosque in ejus Illustratio-

(a) Hipp. lib. 4. Epid. vers. 348. apud
 Valles. text. 107. pag. 206.

(b) Bagliv. de Prax. medic. lib. 1.
 cap. 9. de observ. hypoc. pag. 39.

(c) Hipp. lib. 3. Epid. sec. 1. aegrot. 2.

(d) Valles. com. in lib. 3. Epid. Hipp.
 sec. 1. aegr. 2. pag. 117.

tionibus declaravimus (a). Hinc aptè Marcianus Vallesium nostrum inconstantiae arguit, quòd hunc locum epidemiorum de distentione flatulenta intelligit, immemor eorum, quae de eadem dixerat in historia Hermocratis, ubi eam optimè ex hepatis inflammatione deducit (b): neque fieri potest, ut distentionem submollem sequatur phrenitis, quin ea distentio ex inflammatione phlegmonosa, seu phlogistica viscerum nascatur.

VI.

Hepatis dolor, si quispiam alius, vicina corpora ad consensus inducit, nam & ad jugulum usque porrigitur, & spirandi difficultatem creberrimè affert, atque interdum tussim quoque ac dysenteriam, neque rarò nothas costas infestat (c).

Veteres Medici, in observandis naturae actionibus accuratissimi, monuerunt, inflammationes partium ventris dolores in pectore usque ad superiores costas utriusque lateris interdum induxisse. „ Dolor (inquit Aretaeus de intestino colo acutè affecto loquens) modò ad costas usque superiores ascendit, quando & speciem lateralis morbi praesert, siquidem & isti febricitant: modò sub spureas costas „ in dextram aut laevam partem descendit, sic ut jecur, „ aut lien dolere videantur (d). Vidi ego hystericas foeminas, eosque qui flatibus nimium premuntur sine febre, de dolore ad costas conqueri, huncque hystericis medicamentis & flatum discutientibus tolli, ut inde intelligamus quanta cura & sollicitudine procedendum, nec facilè pronuntiandum in exacta morborum investigatione. Jecoris inflammationem cum pleuritide, quam *descendentem* vocant, saepe confundi, auctor est Galenus, qui, ea qua erat perspicacia, hos morbos diligentissimè distinguit, etsi enim in utroque doleat latus, & interdum costae, tamen in hepati-

(a) Vide *Illustr. ad Hipp. Progn. sec. 2. text. 25. pag. 120.*

(b) *Martian. Com. in lib. 4. Epidem. Hipp. text. 348. pag. 333. Vide etiam com. ad lib. 3. de morb. text. 99. pag.*

189. seq.

(c) *Gal. de Locis affec. lib. 2. cap. 8.*

(d) *Aretaeus de Caus. & sig. morb. acut. lib. 2. cap. 6. pag. 19.*

tide dolor gravis est & tractorius, ut non modò diaphragma, sed & superiores partes usque ad jugulum ad inferiora trahi videantur: neque novum est ad jugulum, è regione oppositum, dolorem pervenire (a). Dolor autem pleuriticus acutus & pungens & sine tractione. Respiratio laesa in hepatitide ob diaphragmatis consensum fit, atque adeo neque magna est, neque alibi quam in diaphragmatis situ respirandi molestiam aeger percipit, secus ac in pleuritide, quae respirationem nimum offendit, atque ipse dolor eam impediens monstrat, respirandi impedimentum ex ipso latere nasci. Praeterea: „Linguae & universi corporis color „alteratur, ubi hepar vitiatum est: sicut rursus thorace „affecto tussis increscit, atque eo tempore omninò appa- „rent ea, quae tussiendo expuuntur... Verùm nequaquam „similis est pulsus in hepatis, & membranae costas succin- „gentis inflammatione: ac ne alvi quidem sedimenta si- „milia sunt, quamquam non in qualibet jecinoris inflam- „matione eadem sunt (b). Haec omnia ita accuratè Gale- nus persequitur, ut si tirones ipsum hac de re consulant, laboris certè non poenitebit. Ex dictis deducimus, ubicum- que in lateribus observantur dolores hinc inde vagantes, pleuritidis phoenomena secum non omninò deferentes, ut in quibusdam temporum constitutionibus malignis factum vidimus, suspicari oportere de hypocondriis, aut aliis ventris partibus malè affectis, & dolorem ad superiora extendenti- bus, quibus vel sanguinis missione, vomitione, catharsi, aut blanda tantùm tractatione pro laesionis varietate occur- rendum, nihil enim horum esse perpetuum ad curationem, experientia monstravit (c).

VII.

Titulo magis quam reali effectu his (hepatitide affectis) com- mendantur pleraque sanguinem coagulatum resolventia: quae enim efficaciter hoc praestare possent, partium sunt tenuio- rum

(a) Vide Aret. de Caus. & sig. morb. acut. lib. 2. cap. 7. pag. 19.

(b) Gal. de Locis affect. lib. 2. cap. 9.

(c) Vide Bagliv. Prax. Medic. lib. 1. appendic. de Pleurit. pag. 28.

rum & hinc orgasmum sanguinis longè praesentiozem inducunt, quàm partem affectam consolantur (a).

Mirum! quantum Arabes primùm, deinde Chimici, post recentissimi Scriptores, omnes tamen nimium hypothesibus addicti, inania remedia pro gravibus morbis extollunt, iisdemque vires opinione, non re ipsa inventas, atque constantes praedicant. „ Abstinendum verò interius (inquit Hoff-
 „ manus de hepatis inflammatione loquens) ab omnibus
 „ opiatis, narcoticis & sopientibus, necnon à sudoriferis ca-
 „ lidioribus, quae febrem accendere, vigilias intendere, &
 „ delirium suscitare valent. Exterius fugiendum regimen ni-
 „ mis calidum... Neque emplastra saturnina, vel epitemata
 „ ex aceto & lithargirio admovenda, quae nimis refrige-
 „ rant & constringunt; neque etiam spirituosae applicanda,
 „ quae fibras rigidiores efficiunt, ac dolores intendunt (b).

C A P U T X I I .

D E M O R B O R E G I O .

ICterus Graecis, morbus regius Latinis, morbus arcua-
 tus, aurigo (c), est: *Praeternaturalis totius corporis, prae-
 fertim summae cutis, color flavedine tinctus.* Ergo in ictero co-
 lor plus minusve flavescens adesse debet, placuit enim ve-
 tustissimis Medicis ictericos vocare eos aegros, quibus co-
 lor, praeter naturam in toto corpore, sed praesertim in
 summa cute, flavedine tingitur. Verum equidem est, alios
 etiam colores cum flavitie misceri, ut nigrum, viridem,
 chlorum, hoc est, ex pallido virentem, plumbeum, &c.
 sed ex flavedine hujus morbi praesentia demonstratur: qua-
 propter nec icterus niger propriè datur, sed cum corpus
 nigredine tingitur, ad cachexiam id referendum. Icterus symp-
 toma est in affectu corporis, idque nos longè explicavimus
 in

(a) Junkér. *Consp. Medic. pract.* tab. 66. §. VIII. num. 6. pag. 546.

(b) Hoffm. *de Feb.* sec. 2. cap. 7. cau-

tel. & observ. §. III. tom. 2. pag. 145.

(c) De horum nomin. orig. & signif. vide Gorraeum, verb. ικτερος, pag. 267.

in Pathologia (a), ubi statuimus, morbum hujus symptomatis productorem esse intemperiem, non ea modo quae in calore, sed quae in vitiata partium substantia simul consistit. Cùm igitur per temperiei debitae certam corruptionem plus bilis in corpore accrescit, quàm pro naturae instituto, aut hepar officio suo bilem trahendi & expellendi non fungitur, necesse est, ut humor hic nimium redundans totum repleat corpus, ipsumque flavo colore tingat. Pars affecta interdum est hepar, aliquando, sine vitio hepatis, totum corpus; sed praesertim summa cutis, ventriculus item & intestina esse consueverunt, ut citato Pathologiae loco demonstravimus. Fatendum tamen, morbum hunc, etsi integro hepate sub initiis consistere possit, procedente tamen tempore viscus hoc vitiare propter connexum, quem naturae lege cum bile habet (b). Differentiae speciales hujus morbi (generales enim in Pathologia adductas hic repetere supervacuum est) sunt: prima, qua icterus consideratur criticus aut symptomaticus. Hic est qui morbo ingravescente: ille dum eodem mitescente, victrice jam natura, prodit. Sicut enim sub augmento morborum acutorum aliquando icterus, majoris periculi nuntius, ita sub fine, morbo devicto, cum spe salutis nascitur. Ex his quae icterum comitantur, ex tempore & exeundi modo, juxta ea, quae de evacuationibus symptomaticis paulò ante diximus, an morbus regius symptomaticus sit vel criticus, quivis facillè judicare poterit. Altera icteri divisio est, quae ex parte affecta & laedendi modo desumitur. Considerare enim pro curatione expedit an icteri origo in hepate, an in reliquo corpore existat. Per arduas febres, aliosque acutos morbos: sub epidemicis quibusdam constitutionibus: post aliqua assumpta venena: ex colicis doloribus pertinacissimis, non quidem perpetuò, sed cùm certa atque ineffabilis concurrat diathesis, universum corpus ictero inficitur, inculpato hepate: at in inflammatione hujus visceris, ob-

truc-

(a) Vide Pathol. nostr. tract. 3. prop. 12. |
num. 53. pag. 503.

(b) Vide Physiolog. nostr. tract. 3. prop. |
20. num. 91. pag. 164. seq.

structione, & scirro aliquando solet supervenire aurigo. Igitur sub casu priore humor partium corporis natus non utcumque in bilem, sed certa diathesi corruptam, mutatur ex vi febris, veneni, aut aëris, quod potissimum contingit subjectis quibus humores ad bilescendum sunt proclives; sed in altero casu corpus ictero infestatur, vel quia infirmum hepar nec trahit bilem, nec ipsam à reliquis partibus transmissam recipit, vel etsi recipiat, ad folliculum fellis traducere non potest ob obstructas vias, atque adeo ad corpus refluit. Hic est simplicissimus naturae ordo in bile fecerenda ex attentis observationibus deductus, & praxi omninò conformis, ut clarius ex his, quae in Physiologia diximus, concipi potest (a). Boheravius amore systematis quo statuitur, nullibi praeterquam in hepate posse bilem consistere atque secerni, icterum omnem à jecinore derivavit, eumque in hac parte sequitur Vanswietenius eidem hypothese nimium adhaerens: cum tamen vitia hepatis bilis secretionem impediunt varia esse possint, varias indè Boheravius deduxit icteri formas, quas Vanswietenius candore solito non morbi, sed causarum differentias esse credit (b), atque adeo non ab omni hepatis inflammatione necessariò icterum deduxit, quemadmodum fecerat Boheravius (c).

Inter causas occasionales plethora ad icterum disponit, hepar nimium replendo, & aptum reddendo phlogosi & inflammationi. Si sanguis nimium in corpore redundans, particulis tenuibus & oleo similibus repletus sit, in bilem facile converti potest, indeque ictero occasionem dare, ut ex Hippocratis doctrina in Physiologia monstravimus. Multò magis ad icterum inducendum juvat obstructio, seu hepatis, seu totius corporis, si ex humoribus fiat ad bilescendum pronis, multusque calor hominem infestet, ita enim fit magnus bilis proventus, qui ob obstructas vias in corpore detinetur. Neque ignorare oportet, lapillos seu calculos in cistide fellea inventos pro causa occasionali hujus

V

mor-

(a) *Vide Physiol. nostr. loco supr. citat.* | *Com. §. 932.*
 (b) *Boher. Aphor. de Cognosc. & curan. morb. §. 914. seq. Vanswiet. in* | *(c) Vanswiet. Com. citat. §. 918. pag. 96.*

morbi à magnis viris haberi. Sed omnium maximè ad icterum confert diathesis, ex plethora enim, & obstructione potest quidem bilis copia augeri, at nisi accedat certa, sed ineffabilis diathesis, non satis est ad colorem flavedine tinctum in universo corpore inducendum. Inter causas efficientes aër tùm calore, cùm maximè occulta vi icterum producit, sunt enim certae temporum constitutiones, in quibus morbus regius epidemicè grassatur, ut praeter alios apud Hippocratem videre licet (a). „ Ineunte aestate (ex vero inquit Bianchius) praecipuè sicca & ventosa cum diuturnis „ aestuationibus, in icterum (varii) delabuntur cum virium „ prostratione, languoribus, inapetentia, interdum & vomitu, non rarò & diarrhoea biliosa interpolatè recurrent: nec nisi ad autumnum, refrigerato aëre, ac imbribus emollito, liberantur (b). Diaetam, quae nimium corpus animumque exagitat, aut quovis modo calefacit, icterum producere, quivis intelligit, si vel maximè jungantur cruditates ex acris & obstruentibus cibus, ita enim bilis multa generatur, nulloque negotio corrumpitur. Ex animi motibus nimium validis, ira praesertim & moerore quosdam ictericos factos esse, certis observationibus mone-
mur (c).

Et si icterus quamcumque aetatem & sexum invadat, juvenes & viros magis quàm pueros, hos etiam facilius quam senes adoritur. Cùm primùm sese manifestat, haec aeger patitur: totius corporis color subitò in flavum mutatur, sed praesertim oculorum album, frons, tempora ita flavedine tinguntur, ut facies horrenda sit. Aeger interea siti vexatur, languet, ad motum impotens redditur, vigilat, cibos averfatur, falsis perturbatur imaginationibus, molestatur pruritu, venas sub lingua habet tumidas & flavescentes, difficillimè sudat, tristitia & moerore conficitur.

Uri-

(a) Hipp. lib. 1. Epidem. sec. 2. const. 3. text. 3. Vide etiam Tract. nostr. de Febr. lingua vernac. cap. 3. pag. 27.

(b) Bianch. Hist. Hep. part. 3. de Ictero, § V. pag. 318.

(c) Vide Hoffm. Special. morb. Pathol. pars 4. cap. 12. tom. 3. pag. 303. & Desauvag. Nosol. Method. clas. 10. § XXX. num. 4. pag. 483.

Urina flava, ut dici solet, intensissimè, at ferè ex obscuritate ad nigredinem vergens, atque linteolum in ipsa immersum flavo colore tinctum extrahitur. Pulsus inanes: febris interdum nulla, sed nocturnis horis omnis ictericus calore & inquietudine molestatur. Quibusdam alvus, biliosa, multa, pulmentaribus mixta: aliis dura, coacta, canum stercorei similia, albescentia, dejicit. Si malum ob viscera nimium labefactata, seu phlegmone, scirro, aut calculis obstructa altas radices habeat, praedicta omnia mordicus permanent, eosque post anxietates, languores, aliaque hujusmodi incommoda hydrops sequitur, qui tum demum inevitabili morte aegros conficit. Interdum colliquatione & contabescencia finem vitae claudunt. Quod si viscera sana, aut levibus malis affecta sint, neque error in diaeta comitatur, benèque instituat curatio, post aliquot labores spectata salus venire solet. Morbus hic longus est, numquam facilè sanandus, quamquam pueri facilius, senes non nisi difficillimè ab eo liberentur. Atque advertere convenit, icterum, seu ob temporum constitutionem, seu ob errores in victu, vel ob pravam curationem, hepatis phlegmonem saepe lethalem post se trahere.

Venae sectio in ictero noxia est, malum enim hoc numquam sine biliosa cacochimia est, atque ex vero monuerunt veteres, bilem impedire sanguinis missionem (a). Quod si plenitudo fomitem morbo dederit, abstinentia, exercitiis, balneationibus minuenda est: in his tamen omnibus ita agendum, ut ne quid nimis. Purgatio sub initiis periculosa, numquam enim morbus regius sine magno labore est, atque cathartico medicamine viscera calefacta nimium irritantur. Ergo prius praeparanda est materia, viaeque aperiendae, ut tum demùm purgatio utilis esse possit. Sunt qui amara medicamenta in delitiis habent, ut absinthium, centaurum, gentianam, aliaque hujusmodi; verùm: „ Haec „ ipsa (inquit Hoffmannus) plus saepe detrimenti, quàm emolumenti afferre, multiplici edoctus experientia testor (b).

V 2

Idem

(a) Hipp. lib. de Humorib. vers. 198. | (b) Hoffm. Spec. Patholog. part. 4. Gal. com. 3. in lib. Hip. de Humor. text. 33. | cap. 12. cautel. §. IV. pag. 306.

Idem de vino, & spirituosis medicamentis sentiendum, monet hic auctor (a). Saponem venetum aqua dilutum, aut decocto quinque radicum aperientium, laudat Vanswietenius, hoc enim remedium concreta solvere, blandè abstergere, & ad expulsionem disponere credit (b). Sed hoc remedii genus, etsi in communem fermè usum redactum sit, fateor, nondum mihi innotuit, quid magni fecerit, non modò in ictero, sed aliis etiam morbis, ubi à Medicis frequenter praescribitur. Laudat Tozzius aquam ex *albo albi*, compositam ex albumine ovi quousque in spumam abierit conquassato & cum aqua graminis permixto. „ Haec autem (inquit) manè & vespere jejuno stomacho ad uncias quatuor pluries exhibita, mirum quàm tutò foeliciterque icterum quemcumque sanet, etiam ubi caetera non profecerint, quod sanè milles expertum (c). Non spernendum utique hoc remedium; sed an tantas & tam mirabiles vires habeat in ictero, non ausim affirmare. Id certum est, hoc malum lenire hepatica medicamenta temperata, diluentibus mixta. Si ex aequis partibus succorum depuratorum cichorii, borraginis, intibi, & becabungae, seu ejus loco fumariae, fiat ex arte syrupus, magni erit usus in aurigine tollenda. Praescribendus tamen aqua graminis benè dilutus. Decocta item ex radicibus fragariae, cichorii, graminis, additis foliis taraxaci, agrimoniae, pimpinellae, cum floribus sambuci, violarum, ex arte confecta mirè profunt. Oleum amigdalorum dulcium in jusculis ad saburram primarum viarum suaviter deliniendam & evacuandam, multùm confert. His peractis, si purgationem instituere in animo sit, ex blandis cathartics, sed praesertim rhabarbaro & manna, addito tartaro solubili, componenda est. Neque omittendum, plurimum ad icterum tollendum conducere quod Celsus consulit his verbis: „ Per omne verò tempus utendum est „ exercitatione, fricatione, & „ si hyems est, balneo: si aestas, „ frigidis natationibus: lecto etiam & conclavi cultiore, usu, „ lo-

(a) Hoffm. loco citat. §. VIII.

(b) Vansw. Com. in Aphor. Boerb.

§. 950. pag. 128. & 137.

(c) Tozzi Com. in lib. 4. Aphor. Hipp.

sent. 62. pag. 136.

„ loco, ludis, lascivia, aliis, per quae mens exhilaretur,
 „ ob quae regius morbus dictus videtur (a). Nec facile est
 morbum invenire, pro quo tollendo tanta excogitata sint
 remedia partim empirica, partim superstitiosa. Illorum plu-
 rima videre licet apud Plinium (b). Horum specimen qui-
 vis reperiet in nugatore maximo Dolaeo, qui, cum hujus
 generis multa proponat, his verbis concludit: „ Sequens ex-
 „ perimentum neminem facile fallit: urinam aegroti inde
 „ ollae, quam tegula cooperi, & ad medietatem coque, &
 „ fimo equino absconde (c). Vanissima quidem sunt hujus-
 modi asserta, sed ideo adduxi, ut tirones intelligant, quam
 cauti esse debent in adoptandis remediis, & quam futili-
 ter de eorum viribus auctores alioqui famigerati loquan-
 tur.

APHORISMI.

I.

*Quibus in febre morbus regius supervenit ante septimum diem,
 malum est (nisi confluxus humorum per alvum fiant) (d).*

II.

*Quibus in febre, septima, aut nona, aut undecima, aut qua-
 tuordecima morbus regius supervenit, bonum est: nisi dex-
 trum hypocondrium durum sit: alioqui non bonum (e).*

III.

In ictericis hepar durum fieri, malum (f).

IV.

*In febre biliosa, ante septimum diem cum rigore morbus regius
 accedens, solvit febrem: verum sine rigore, si accedat extra
 temporis occasiones, perniciosus est (g).*

Ex

(a) Cels. de Medic. lib. 3. cap. 24. p. 176.

(b) Plin. Histor. Natur. lib. 26. cap. 12.
 pag. 409. & lib. 30. cap. 11. pag. 536.

(c) Dol. Enciclop. Medic. lib. 3.
 cap. 8. pag. 269.

(d) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 62.

(e) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 64.

(f) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 42.

(g) Hipp. de Vict. rat. in acut. sec. 4.
 vers. 279.

Ex hac doctrina occasionem arripuit Plinius Hippocratem carpenti, ita enim loquitur: „ Morbum regium in „ oculis praecipuè mirari est, tenuitatem illam densitatem- „ que tunicarum felle subeunte. Hippocrates à septimo die „ in febre mortiferum signum esse docuit: nos scimus vi- „ xisse aliquos etiam ab hac desperatione (a). De hac ipsa „ sententia ita Averroes loquitur: „ Et dicit Hippocrates, icte- „ ria veniens ante septimum diem in acutis febribus, ma- „ lum est. Reprobatur est experientia in omnibus nostris „ terris, etsi veniat in quinto die laudabile multum est viva „ ratione, & maximè in temporibus calidis, & corporibus „ calidis: & haec sententia Collegiorum Medicorum om- „ nium Persarum & Indiae majoris, &c. (b). Sed Plinius „ mortiferum esse dicit, quod Hippocrates malum esse pro- „ nuntiavit, quod non desperationem significat, sed pericu- „ lum. At laudabile multum esse icterum die quinto acutae „ febris apparentem, ut Averroes ait, minimè censemus, ta- „ met si aliqui evaserint; per multa enim discrimina à morbo esse „ liberatos, experti credimus. Videndus utique Vallesius nos- „ ter, qui nervosè, ut solet, Hippocratis sententiam ab ho- „ rum scriptorum objectionibus vindicat (c). Ergo harum sen- „ tentiarum doctrina practica huc redit: si icterus in febribus „ acutis ante diem septimum appareat, etsi non prorsus „ mortiferum, periculosum tamen id est; quod si rigor icte- „ rum praecedat, constantibus viribus, minus subest pericu- „ li, idem enim tunc contingit quod in febribus ardentibus, „ dum rigore superveniente judicantur (d): defunguntur tamen „ periculo aegrotantes, ubi ictero apparente, etiam sexto die, „ magna fit humorum expurgatio per urinam, aut per al- „ vum, aut larga sanguinis è naribus perfusione, ita enim „ multos levatos esse in Epidemica constitutione narrat Hip- „ pocrates (e), nosque in praxi vidimus. Contra Hermocra- „ tes,

(a) Plin. *Histor. Natur. lib. 26. cap. 12.*
pag. 409.

(b) Averr. *Colliget lib. 4. cap. 43.*
pag. 39.

(c) Valles. *Controv. lib. 10. cap. 9.*

pag. 156. & *Com. in lib. 1. Epid. Hipp.*
sec. 3. text. 65. pag. 18.

(d) Vide Hipp. *lib. 4. Aphor. sent. 58.*

(e) Vide Hipp. *lib. 1. Epid. statu 3.*

text. 3. & Illust. nost. ad hunc loc. p. 104.

tes, & Apollonius, qui facti sunt icterici ante septimum diem, nec tamen debitè expurgati, periere (a). Quod si icterus post diem septimum appareat, bonum esse consuevit, non tamen *tutus*, ut inquit Celsus, quem ex Galeni doctrina in Illustrationibus ad Hippocrates Epidemica emendavimus (b). Quocumque autem tempore icterus manifestetur, si hepar durum sit, malus & fermè mortiferus esse apprehenditur, haec enim duritas phlegmonem, scirrum, aut tenacissimam obstructionem indicat, quae nec naturae vi, nec ullis artis auxiliis tolli potest.

V.

Ictericò, laborare, sudare, panem comedere, bibere non multum, lavari caput multo & calido, aut potius tepido, vinum album, somno non multo uti (c).

Curatio, quam hic proponit Hippocrates, minimè convenit ictero febribus acutis supervenienti, sed qui sublato jam morbo permanet, ut in quibusdam crisibus fieri solet, aut cùm icterus chronicus est sine febre, neque hypocondria dura sunt, his enim casibus congruunt ea, quae in textu adducuntur. Ictericì languidi & hebetes sunt, atque ad hydropem proclives, quoniam aqueo & crudo humore simul cum bile replentur. Sunt praeterea parùm dispositi ad sudorem, utpote summa cutis bile & crasso humore obstruitur. Hinc parùm bibere, sudare, laborare, non multo somno uti, corpus humiditatibus liberat, atque bilem difflari facit, quae omnia sanè in ictero curando plus valent, quàm magnifica & pomposa quorumvis Pharmacorum promissa. Sed adnotatione dignum est, Hippocratem hic, sicut & alibi, capiti remedia applicare, quoniam ex oculorum colore foedato, cerebrum bile suffundi in hoc morbo, rectè conjicimus. „ Meritò (inquit Vallesius) capiti adhibetur in „ hoc malo major cura & praesenti loco, & secundo & „ ter-

(a) Hipp. lib. 3. Epid. sec. 1. aegrot. 2. & sec. 3. aegrot. 13.

(b) Vide loco proxim. citat. pag. 105.

(c) Hipp. lib. 7. Epid. text. 67. Edit Valles.

„ tertio de morbis , & ubi icteri tradit curationem , quia
 „ color tunicarum oculi indicat cerebri membranas , qua-
 „ rum eae sunt productiones , bile etiam esse imbutas. . .
 „ Bibere jubet non multum , quia exiguus potus abit in re-
 „ nes , qui copiosior est , regurgitat etiam in totum habi-
 „ tum (a).

V I.

Ictericum multum foedati pereunt: alba dejectio iis una secedit (b).

Observationibus fidei notum est , quibusdam ictericis ita colorem foedari , ut universum ferme corpus intensissima flavedine tinctum sit , indeque non cutis modo , sed & ossa ipsa interdum hic morbus flavedine inficit , numquam è sceleris eluenda (c). At eam mutationem coloris funestam esse , quivis intelligit , non enim sunt in natura vires ad intemperiem hujus coloris productricem tollendam. Excrementa alvi non perpetuo alba sunt in ictero , sed ubi intestina crassa , quorum proprium est excrementa formare & tingere , vi morbi ita afficiuntur , ut eorum vis aut multum depravata , aut ferme abolita reperitur , quod malum signum esse facile colligitur (d).

V I I.

Strenui vinipotae frequenter ventriculi languoribus , aut colicis , aut articularibus affectibus corripuntur , quos tamen his omnibus non raro solutos vidimus per subitum salutarem icterum. Ira correpti in statum quandoque valetudinarium decidunt , nisi icterico affectu corripiantur. Histericae interdum passiones per icterum supervenientem solvuntur. . . Icteri hujusmodi nullam ex sese curativam praxim depostulant (e).

Cum grano salis haec omnia sunt intelligenda. Ira cor-
 rep-

(a) Valles. Com. in lib. 7. Epid. Hipp. text. 67. pag. 416.

(b) Hipp. in Coac. Duret. lib. 1. sent. 38. pag. 20.

(c) Vide Morgagn. de Sedib. & caus. morb. epist. 37. num. 7. pag. 74.

(d) Vide quae de albed. foecum adduxim. in Physiolog. tract. 3. prop. 16. num. 83. pag. 149. seq. & prior. huj. oper. part. lib. 1. cap. 2. aphor. 5. pag. 11.

(e) Bianch. Hist. Hep. part. 3. Canon. de Ictero , §. V. pag. 318.

repti interdum ex ictero à magnis morbis liberantur: non rarò autem ictero superveniente moriuntur, ut observationes notatu dignae apud Morgagnum demonstrant (a). Sed haec fors ictericorum non ab ira tantum, sed à constitutionibus temporum, aliisque hujusmodi causis varia esse solet, ut constanti experientia comprobatum sit: „ Alium „ icterum valdè esse contumacem ac diuturnum, & difficul- „ ter admodum medicamentis expugnari: alium brevi tem- „ pore cessare, & remediis facilè cedere (b). Cùm hu- „ mor (c) partium natus ex humido glutinoso & spiritu coalescat, fit aliquando, ut infecta tantum parte subtili „ (Gignuntur enim halitus bile infecti, & corpus, ubi in- „ federint, colorant (d)) morbus per distensionem, trans- „ pirationem, & exhalationem facilè dissipetur. Quod si in- „ infectio ipsam partium substantiam occupet, difficilè admo- „ dum: si accedat viscerum duritas, nullo prorsus modo, tol- „ litur. Jàm verò cum histericae affectiones spiritus praecipuè „ exagitent, nihil mirum in foeminis, ut benè observavit Sy- „ denhamius, colica histerica affectis, icterus fugax cum do- „ lore repetens, quandoque appareat (e), nullis artis auxiliis „ indigens, cùm sponte sua saepe evanescat.

VIII.

Constanti experientia comprobatum deprehendimus... alium (ic- „ terum) perpetuò inhaerere, alium tantum statis reverti pe- „ riodis, & certas modò horas perdurare (f).

Comitatur aliquando icterus febres intermittentes, tum tertianas, cum maximè quartanas, atque earum paroxif- mos constanter sequitur, & remediis febrem tollentibus curatur. Sine febre etiam icterus periodicus observatus est,

X

qui

(a) Morgag. de Sedib. & caus. morb. epist. 37. num. 2. seq. tom. 2. pag. 73.

(b) Hoffm. Special. Pathol. part. 4. cap. 12. §. V. pag. 302.

(c) Vide Physiol. nostr. tract. 2. prop. 8. & 10.

(d) Aret. de Caus. & sig. diut. morb. lib. 1. cap. 15. pag. 45.

(e) Sydenham. Observ. Medic. sec. 4. cap. 7. pag. 42.

(f) Hoffm. Special. Pathol. cap. 12. §. V. pag. 302.

qui ex certa temporum constitutione, quemadmodum periodi omnes, oritur (a), ut enim alibi ex Hippocrate vidimus, per periodos certas moveri, convenit & omni feбри, & omni morbo (b).

IX.

Hydrops iis insidiatur, quibus gravis aurigo longaque fuit; etenim spatium niger quoque lapillus in bilis concrevit folliculo, quem casum numquam ferè non hydrops sequitur (c).

Ab antiquis usque temporibus adnotatum est, calculos in vesica fellis generari, ut innumerae ferè sint auctorum observationes de lapillis in eo folliculo repertis. Magna inde orta est discordia, affirmantibus aliis eos lapides causam esse icterici, aliis contra ostendentibus, saepius sine ictero ullo repertos esse, qua de re videndus utique Morgagnus, qui omnes ferè auctores pro utraque parte disputantes adducit, neque, calculos vesicae fellis, ubi existunt, perpetuò icterum adducere, credit (d). Vanswietenius etsi concedat posse interdum calculos in folliculo hepatis sine ictero reperiri, tamen hunc morbum, praesertim periodicum, à lapillis vesicae felleae procedere suspicabatur (e). Ego autem memini, in Theatro Anatomico Valentino, cum auditoribus hepatis fabricam demonstrarem, in folliculo foeminae quae nusquam icterum passa fuerat, invenisse lapidem, magnitudine ovum pullastrae aequantem, quem diu mecum asservavi. Mea sententia est, hos calculos in origine symptomata esse, & ut vocant, morbi producta, atque adeo sine ictero, & sine alio gravi incommodo posse per aliquod tempus gestari: cum verò magnitudine aut numero ita increverint, ut hepatis functionem erga bilem turbent, rationem morbi habere possunt (f), ut non icterum

mo-

(a) Vide *Physiol. nostr. tract. 6. prop. 38. num. 162. pag. 314.*

(b) Vide *Hipp. Epidem. lib. 1. sec. 3. text. 3. & Illustr. nostr. ad hunc locum, pag. 151. seq.*

(c) *Lomius Med. Observ. lib. 2. p. 195.*

(d) *Morgagn. de Sedib. & caus. morb. epist. 37. num. 11. & seq. pag. 75. seq.*

(e) *Vanswiet. Com. in Aphor. Boher. §. 950. pag. 132. seq.*

(f) *Vide Pathol. nostr. tract. 1. prop. 2. num. 8. p. 397. & tract. 3. num. 50. p. 495.*

modò, sed & alios jecinoris affectus, & hydropem accersere valeant. Impediuntur calculorum generationes tenaci usu graminis, taraxaci, cichorii, intibi, ut visum sit aliquando ex horum vegetabilium usu, carnibus omninò seclutis, icterum sanari, eosque calculos minutim concisos per alvum excerni (a). Sed silentio minimè obvolvendum quod Desauvages proponit his verbis: „ In aurigine epidemica, quae Genuae vigebat in exercitu Hispanico, comes Ponticelli Archiater absumi jussit totum qui fuit in urbe saponem, ipsum etiam quo facies à barbitonsoribus delinitur, & sic sanata est illa epidemia (b). Sed vereor, ne nimia exaggeratione res haec edatur. Ex magna folliculi repletionem, cum ob imbecillitatem bilis excerni non potest, quemadmodum in vesica urinaria multum repleta sed debili interdum contingit, icterum aliquando oriri, auctor est Galenus, atque levi cathartico sanari (c), quod benè notent tirones, quoniam id quandoque contingere posse existimo: cognoscitur ex urgente in dextro hypocondrio gravitatis cujusdam sensu sine febre.

C A P U T XIII.

DE MORBIS LIENIS: SIGNANTER DE SCORBUTO.

Lien pluribus morbis affici potest, duritie, scirro, magnitudine nimia, aliisque hujusmodi. Sed qui ad praxeos communem usum promptius occurrunt, sunt inflammatio, & atrae bilis collectio, quae scorbutum infert. Etsi prorsus indubium sit, splenem interdum inflammari, rarò tamen id fieri, communi auctorum observatione constat. Cum autem inflammatur, quaecumque de jecoris, ventriculi, aliarumque partium inflammationibus diximus, huc transferenda sunt, nisi quod humor lienis phlogosi affectus atrae bilis naturam perpetuò participat. Ergo si hypocondrii sinistri

X 2

tu-

(a) Vide VanSwieten. *loco supra citato.* | *clas. 10. §. XXX. pag. 490.*

(b) Desauvag. *Nosolog. Method.* | *(c) Gal. de Locis affect. lib. 5. cap. 7. circa finem.*

tumefactio, ac pulsans interius dolor cum assidua vehementique febre aliquemprehendat, ex inflammato liene id malum nasci censendum. Quod si ingens aestus atque sitis accedat, pulsus exigui deficientes, linguaque subnigro lentore oneratur cum respiratione difficili & imperfecta, qualis esse per iram ejulantibus pueris solet, certum inde hujus mali indicium desumitur. Inflammatio lienis, qualem hic describimus, morbus est acutus, saepèque exitialis. Philiscus apud Hippocratem ex inflammato liene sexta die obiit (a). Si tamen sub morbi statu haemorrhoides sanguinem fundant, itemque sudor universi corporis cum conferentia & tolerantia accedat, salus subinde expectari potest. Curatio simili modo peragenda ac in hepatis & ventriculi phlegmone, ita tamen, ut lien inflammatus, non aequè ac caeterae partes, nimium refrigerantium ac diluentium usum suscipiat, etenim splen pars est multum ad sitim conferens, citò tamen repleta, nisi post exhibitum potum copiosae urinae fluant. Inflammatione lenta frequentius, quàm acuta afficitur lien, raròque fit ut inflammato ventriculo aut jecinore, non etiam lien ejusdem mali particeps fiat. Sed cum hujus visceris phlogosis scorbuti saepissimè fomes sit, proinde de hoc affectu ex professo, ut ajunt, tractare intendimus, quae enim de eo dicenda sunt, ad quosvis lienis morbos intelligendos & sanandos conferre poterunt.

Scorbutus, novum nomen ex regionibus septentrionalibus ad oras nostras translatum, à pluribus creditur esse morbus, quem Plinius *stomacacem* & *sceletyrben* appellat, cum enim Germanici exercitus trans Rhenum aquam ex dulci fonte bibisset, corrupta sunt militibus ora, quam affectionem illorum temporum Medici *stomacacem*, & crura resoluta, quod mali genus *sceletyrben* appellabant (b). An scorbutus sub alio saltem nomine veteribus cognitus fuerit, disputant aliqui, ut apud Sennertum longè id videri potest (c). Nos tamen, hac re maturè inspecta, minimè dubitamus,

(a) Hipp. lib. I. Epid. sec. 3. aegrot. 1.

(c) Sennert. Praet. lib. 3. part. 5. sec. 2.

(b) Plin. Histor. Natur. lib. 25. cap. 3. | cap. 1. pag. 504.

mus, Hippocratem variis locis hunc morbum descripsisse, ut infra videbimus, atque icterum nigrum à Paulo Aegineta, & Aretaeo depictum ad scorbutum pertinere (a). Imo, & Arabibus cognitum fuisse, verisimile est. Fatemur tamen ingenuè, descriptiones hujus mali à veteribus institutas non ita accuratas esse ac recentiorum, atque variis nominibus ab Hippocrate appellatum esse, fortè quia cum diversi gradus hujus morbi sint, & aliquas partes interdum potius quàm alias infestet, vel ex diversa mali vehementia, aut ex partis magis affectae symptomatibus nomen desumpsisse judicamus. Ergo scorbutus est: *atrae bilis, certo & ineffabili modo vitiatae, cacochimia, ex viscerum, lienis praesertim, laesione orta, crurum impotentiam, atque oris ac gingivarum corruptionem inducens.* Ex ipsa diffinitionis explicatione patebit, scorbutum morbi & symptomatis esse complexum, atque partes affectas quaelibet esse posse viscera, etsi affectionis origo & fomes in liene praecipuè resideat. Igitur in scorbuto magnus adest humoris melancholici seu atrae bilis proventus, qui duplici modo considerandus. Primum: cum humor partium natus per ustionem incalescit, certoque ac determinato modo corrumpitur, in indolem melancholicam convertitur, sub quo casu morbum intemperiei, non in qualitatibus modò, sed in vitiata substantia, constituit. Deinde cum viscerum intemperiem necessariò sequatur humorum generatio ipsi congruens, facile patet, sub intemperie melancholica magnum atrabiliaris humoris proventum cumulari: quae omnia cum in Institutionibus longè explicata sint, nihil est, quod hic diutius immoremur (b). Jam verò atrabilis, sicut & caeteri humores, non uno tantum modo corrumpitur, nam multis diversisque vitiorum formis, pro varia partium eam generantium affectione, inficitur. Hinc in melancholia maniaca, elephantiasi, cancro, carbunculo, exanthematibus pestilentialibus, aliisque id genus morbis ab atra bile nascentibus, diversa est hujus humores conditio, di-

ver-

(a) Paul. lib. 3. cap. 49. Aret. de caus. & sig. morb. diutur. lib. 1. cap. 15. | 21. & Patholog. tract. 2. prop. 11. num. 48.

(b) Vide Physiol. nostr. tract. 3. prop.

versa etiam phaenomena in singulis producens (a). In scorbuto cacochimia viget melancholica seu atrabiliaris, tum morbosa, cum symptomata; sed vitiatum humor speciali corruptione & acrimonia inficitur, cujus vi affectionem hanc propria & peculiariter comitantur symptomata, in aliis morbis ab atra bile nascentibus, sub eodem complexu, non reperienda. Certè scorbutus multorum malorum syndromen, hoc est, collectionem continet, atrae bili dominantis congruentium, sed peculiare huic morbo est, crurum languorem & impotentiam, atque oris, praesertim gingivarum, corruptionem post se trahere. Etsi atra bilis scorbutica generari possit in omnibus visceribus, ne quidem cerebro & pulmone exceptis, ut in Physiologia monstravimus (b), tamen in hypocondriis, liene praesertim, magnum ejus esse fomitem, practicas observationibus edocemur, ibi enim multus calor, humorum copia, cruditates, bilis & pituitae proventus, hujus humoris generationi plurimum favent. Inter differentias scorbuto proprias ea praesertim notanda, qua in salino-sulphureum, & sulphureo-salinum dividitur. Ita placuit Willisio Chemicorum partes in hac re sequenti. Sed cum haec nomina ad arbitrium conficta, non simpliciter praeternaturalium humorum vitia explicent (c), proinde commodior est scorbuti divisio in pituitosum, & biliosum. Vidimus in Physiologia, bilem atram ex pituita usta & certo modo infecta, atque etiam ex bile generari posse (d). Ergo pituitosus scorbutus ille est, in quo pituita: biliosus, in quo bilis dominatur. Videre enim est scorbuticos aridos, squallentes, ichoribus seu serosis, tenuibus, acribus, humiditatibus afflictos (e), dum alii pituita, humore aqueo crudo, sero viscido repleti sunt, quod maxime ad curationem notare expedit: etsi enim in quovis scorbuto calor cum acrimo-

(a) Vide Physiolog. nostr. loco proxime citat. & Pathol. tract. 2. prop. 8. num. 36.

(b) Vide Physiolog. nostr. tract. 3. prop. 20. & 21.

(c) Vide Physiolog. nostr. tract. 3.

pag. 123.

(d) Vide Physiolog. nostr. tract. 3. prop. 21.

(e) Vide Sauvag. clas. 10. §. XXV. num. 8. pag. 448.

monia praevaleat, multò magis in bilioso, quam in pituitoso excedit. Est etiam notatu digna scorbuti divisio in epidemicum, endemicum, & sporadicum. Sunt certae annorum constitutiones, in quibus hic morbus facillimè genitus in populum grassatur, quod speciatim anno 1562. adnotavit Forestus, qui de hoc malo multas neque spernendas congestit observationes (a). Endemicum esse scorbutum & quasi vernaculum septentrionalibus populis, omnium ferè scriptorum consensu comprobatur. Sed plures alias regiones hoc malo endemicè infestari, fusè probat Sennertus (b). Sporadicum ipsum esse, ex his, quos sparsim in nostris regionibus scorbuto affectos vidimus, satis innotescit.

Causae occasionales plethora & obstructio, quemadmodum aliorum morborum, ita maximè scorbuti fomes esse consueverunt, praesertim si sanguis & crudi humores circa hypocondria, intestina, mesenterium colligantur, ibi enim aestu & scandescentia in atram bilem commutari facile possunt. Sed nisi his accedat diathesis, scorbutum integrè inducere nequeunt, necesse enim est atram bilem certa atque ineffabili corruptionis forma vitari ad hunc morbum producendum. Si ergo plethorae & obstructioni haec accedat determinata diathesis, seu à principiis generationis, seu contagio, vel aëris vitio, aut alio quovis modo acquisita, scorbutum inde nasci pronum est. Diathesim istam praeter dicta provocare solet certum genus febrium, seu tertianae sint, seu erraticae, cum diutiùs molestant, aut temporum constitutio humida & uliginosa multum regnat, vel improvida medicamentorum farrago aegrum alterat. Nec parùm facit hypocondriorum phlogosis cum lienis debilitate, seu nativa & primigenia, seu ex colluvie & infarctu vitiosorum humorum contracta, ita enim fit, ut humorum vitiosorum crudorumque colluvies in visceribus cumuletur, qui partium calore ulti, & lienis damno infecti, in atram bilem determinata diathesi corruptam degenerent.

Ad-

(a) Forest. lib. 20. observ. 12. tom. 1. pag. 304.

(b) Sennert. Pract. lib. 3. part. 5. sec. 2. cap. 1. pag. 506.

Adde, lienem ad se trahere humiditatem cibi & potus, ut optimè notavit Hippocrates, quae si vomitu aut urinarum copia non expurgetur, ipsum implet, & tum demùm atrabile replet (a), atque morbis plurimis, scorbuto praesertim, ansam praebet. Jàm verò aërem potissimam esse efficientem scorbuti causam, praeter ea quae in differentiis hujus morbi dicta sunt, exinde patet, quod morbus hic sub aëre austrino, & pluvioso coelo augetur, viresque novas suscipit, quod etiam accidit certis anni temporibus, ac determinatis lunae periodis. Experientia item testatur, locis paludosis, uliginosis, lacustribus, maritimis, scorbutum maximè familiarem esse, atque, à domiciliis humectis, subterraneis, frigida & humida murorum, & parietum exhalatione, foveri. Diaeta huic morbo producendo singularem vim habet. Severinus Eugalenus, Medicus Doccumanus, qui librum integrum neque spernendum de scorbuto scripsit, rectè monet, victum crassum diu usitatum huic malo inducendo maximè conferre (b). Omne carniū genus, omniaque edulia ex animalibus desumpta, continuo in communem usum adducta, mirum, quantum ad scorbutum generandum faciant. Facit etiam frumentum corruptum tempore pluviae collectum, neque probè asservatum, panis etiam bis coctus, submucidus, infumatus, nauticus, sicut legumina cùm negligentius recondita, atque jam corrupta, multum eduntur. Aquae corruptae & verminosae, itemque cerevisia foeculenta, ipsumque vinum si non probè in ventriculo coquatur, sed ace scat, in primis ubi corrumpi incipit, scorbutum accersunt. Quod si his omnibus accedat incandescencia ex immodicis exercitationibus, aut potibus spirituosis, nullo negotio hoc malum emergit. Animi pathemata plura, praesertim diuturnus moeror, ad hunc morbum producendum ita conducunt, ut Eugalenus ex vero affirmet, constanter se praedicere ausum fuisse, eos à scorbutoprehendendos, quos cum crassiore victu diuturnior

(a) Hipp. de Morb. lib. 4. vers. 221.
Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Prog. sec. 2.
text. 24. pag. 127.

(b) Eugal. de Scorb. pag. 6. edition.
Amstelodam. ann. 1720.

nior moestitia exercuit (a).

Scorbutus pueris & adolescentibus magis quam senibus, viris magis quam foeminis, vere & autumno potius quam aliis anni temporibus familiaris esse solet. Interdum latet in visceribus, neque ejus effectus exterius apparent, donec, majores vires in dies accipiens, per propria phoenomena sese prodatur. Ergo si quis, integra valetudine, subito & absque manifestis causis lassitudinem insolitam, praesertim post somnum, cum crurum debilitate & impotentia sentire incipiat, atque in ore & gingivis dolorem, ardorem, ulcerationis sensum, aut levem quamcumque inflammationem percipiat, de latente scorbuto suspicandum est, quin obstet mutatio, quae in his malis contingere solet, proprium enim est affectionis scorbuticae, variis periodis subjici, & levi quacumque occasione subinde recurrere. Crescente malo, iis omnibus accedunt vertigines cum metu cadendi, & timore mortis: sitis: salivae proventus, indeque natae crassae, molestae, & ferme continuae sputationes. Interea nec somnus nec appetitus prorsus deficient, sed aeger, etsi ad cibos accipiendos bene paratus sit, parum nutritur, atque à sumptis alimentis anxietas, rugitus, arteriarum pulsatus in hypocondrio sinistro superveniunt. Adsunt praeterea calores subito caput invadentes, languor, tristitia, exercitationis aversatio cum sensu gravitatis in toto corpore, & pectoris angustia. Gingivae in morbi augmento pruriunt, rubent, sanguinem ichorosum nullo negotio fundunt. Urina varia est, modo cum virore pallescens, modo rubra cum crasso sedimento matulae parietibus adhaerente. Alvi excrementa, ut plurimum, dura, crassa, nigricantia, interdum fluida instar tenesmi cum labore ejecta: atque notare expedit, in hoc malo plus excrementi ex ventre evacuari quam pro ratione alimenti assumpti, forte quia partes parum trahunt ad nutritionem, unde facillime contabescunt. Facies ex pallido virescens: nonnumquam tamen & per intervalla rubore & calore facile evanescentibus perfunditur. Scorbuto ad summum statum

Y

jam

(a) Eugal. loco citato.

jam evecto, non Medicis modò, sed & lippis & tonsoribus innotescit, gingivae enim inflammantur, mirè incrementum, foetent, livent, foedissimumque aspectum repraesentant. Dolent interea caeterae oris partes, quae crassa saliva & tenaci mucò conspurcantur. Crura omninò impotentia ad motum, ut aeger, si leviter moveri aggrediatur, in syncopem firmè incidat. Interea maculae ea obsident nigrae, lividae, aut rubentes, quae interdum etiam circa pectus in collo, & facie efflorescunt, modò evanescentes, modò iterum erumpentes. Hunc morbi statum plerumque febres comitantur, quandoque tamen nulla febris esse videtur. Cum verò adsunt, non unius sunt generis, sed variae, intermittentes, inordinatae, tertianae, quartanae, & non rarò erraticae. Pulsus parvi sunt, languidi, subobscuri. Corporis contabescencia multa & tenax. In summa, nihil est in aegrotante, quod non atrae bilis praesentiam ubique demonstret. Generalia haec scorbuti phaenomena alia subindè sequuntur pro aegrorum, temperamentorum, partiumque affectarum varietate diversa. Quibusdam dolores vagi, arthriticorum instar, hinc inde accedunt. Alios totius ventris dolores, colico-iliacis similes, molestant, lumborum item, renum, vesicae dolorificae affectiones plerumque superveniunt. Nervorum mala, convulsiones, tremores, paralyses, affectiones soporosas ex scorbuto nasci, notum est, cum morbi vis cerebrum & nervos praecipuè occupaverit. Sed, cordis palpitationem, lypothimiam, difficilem anhelitum, cum vitalem cavitatem ingruit: sicut cardialgiam, eructationes molestissimas, vomitus, dysenterias, cum alvum infernam occupat, inducere, in comperto est. Uno verbo, nullum firmè est mali genus, quod in scorbuticis non reperiatur, cum affectio haec altas egerit radices, totumque corpus ferè infecerit, ut non omninò sine ratione quibusdam visum sit, scorbutum non unum esse morbum, sed plurium morborum complexum. Scorbutus aegritudo longa est, saepeque commoritur, per plures enim annos eo laborantes trahunt, vitamque ducunt aerumnis & laboribus plenam. Nec desunt, qui ad longam senectam pervenerunt. Malum hoc non est prorsus insanabile, atque

sub

sub initiis, si benè tractetur, curationem admittit: facile tamen, nisi summa cura in eo avertendo sit, reverti solet. Scorbutum confirmatum, etsi integram curationem raro admittat, non esse perpetuo lethalem, observatione didicimus, inducias enim dare solet, si artis operibus ritè institutis natura juvetur. Sin minus, hydrops, tabes, syncops communes sunt hujus mali prodromi, miseram aegrorum vitam finientes.

In scorbuto curando cautè procedendum circa venae sectionem, morbi enim omnes, in quibus atra bilis redundat, sanguinis extractione adeo non juvantur, ut ingravescant. Celebrari tamen aliquando potest, dum magna anhelitus difficultas, convulsio, aut quodvis aliud grave malum aegrum ita opprimit, ut suffocari, aut strangulatione extingui videatur (a). Purgationes vehementes noxiae sunt, malumque insigniter augent: quinimo cathartica leviora turbas in scorbuticis excitare solent molestissimas, raro enim hujusmodi aegrotantes ataxia spirituum non laborant, atque producta, ut vocant, morbosa educunt, relicta morbi causa, & partibus affectis irritatione commotis. Cum igitur corpus lubricum reddere expediat, vegetabilibus alimentis blanda humiditate laxantibus, longo tamen usu, res peragenda. Cichoreum, intibus, lactuca: brassica item, beta, asparagi, aliaque id genus: sicut hepatica, splenica, & emollientia medicamenta, seu cocta, seu cruda, scorbuticis pro hac intentione mirè profunt. Ergò, evacuantibus medicamentis parùm proficientibus, aggredienda hujus morbi curatio per alterantia, & dietam. Alterantia duplici vi pollere debent, generali adversus atram bilem, & speciali ac propria, vitium hujus humoris determinatum corrigente. Medicamina omnia diluentia, temperantia, absorbentia atrae bili alterandae opportuna sunt. Serum lactis: decocta ex herbis hepaticis, splenicis, emollientibus: infusa ex vegetabilibus obstructions tollentibus: juscula ex eisdem medica-

Y 2

men-

(a) Vide Vanfw. *Com. in Aphor.* | *Uratistav. histor. morb. anno 1702.*
Bober. §. 1161. pag. 627. & Medic. | pag. 332.

mentis, adjectis reficientibus, parata, scorbuticis utilia sunt. Uno verbo, quaecumque adversus melancholiam maniacam adduximus, huc commodè transferri possunt, sunt enim melancholia & scorbutus congeneres morbi, atque ex uno in alium transitus facillimè fit. Speciali vi adversus scorbutum valent nasturtium aquaticum, becabunga, cochlearia, raphanus, fumaria, portulaca, aliaque id genus apud omnes auctores passim obvia, ex quibus infusa, syrapi, juscula, pro re nata, formari possunt. Nasturtium aquaticum & becabunga simplici infusione cum sero lactis, per plures dies matutinis horis assumpta, scorbuticos plurimùm juvasse vidimus. Aquam lactis scorbuticam ex Pharmacopoea Batei, itemque syrupum scelotyrbicum Foresti bonos quandoque effectus produxisse, observavimus, cochlearia enim tamquam basi medicamina haec componuntur, quae adversus scorbutum mirificè pugnat. Sed advertere expedit, calida antiscorbutica, ut raphanum, cochleariam, erysimum, chaerefolium, erucam, cautè admodum exhibenda esse quibus scorbutus ficcus est & urens: imò & quibus humiditates exuperant ita praescribi oportet, ut eorum vis cicuretur sero lactis, aqua pimpinelae, aut portulacae, secùs enim nocere solent, cum ita comparati sint scorbutici omnes, ut, levi quavis data occasione, nimium incalescant. Experientia comperitum est, in nostris regionibus succum expressum nasturtii aquatici, aut becabungae ad unciam unam, plus minusve, cum lacte asinino exhibitum per multum tempus, hunc morbum maximè domuisse. Itaque consulendum scorbuto affectis, ut vere & autumno hoc medicamentum per mensem assumant, & postmodum, quod reliquum est anni à pharmacia prorsus abstineant, multis enim medicamentis rem aggredi, perniciosum est. Lac seu solum, seu antiscorbuticis mixtum saepe profuisse, novimus, dummodo aeger dispositus sit ad ipsum rectè suscipiendum, careatque incommodis ab Hippocrate erga lactis usum adnotatis (a). Alterum scorbuticorum remedium, & quidem maximum, est

---

(a) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 64.

est diaeta. Oportet ergo, ut hoc morbo affecti ab esu carniū, quantum fieri possit, abstineant, & legumina, olera, uno verbo, vegetabilia pro communi cibo suscipiant, falsum enim est, olera & legumina pravos generare succos, si benè ad mensae usum condiantur, atque communi certa-que observatione innotuit, carniū usum diu continuatum cum abstinentia vegetabilium hunc morbum generare & fovere: contra, vegetabilia longo temporis tractu usitata, hujus mali vim multum infringere.

APHORISMI.

I.

Quamquam non semper à cibis crassis & melancholicis generetur scorbutus, tamen si talis victus ratio continuetur diu, talesque humores diu in corpore haereant: & aër ac aliae causae accedant, tandem corruptionem scorbuto propriam specificam induunt (a).

Haec observatio certa est, includit enim omnia, quae ad scorbuti generationem requiruntur, victum scilicet crassum & melancholicum diu continuatum, atram bilem diu in corpore haerentem speciali diathesi infectam, & aërem, praecipuam hujus mali efficientem causam. Novi hominem per aliquot annos carnibus & pane vescentem, omni oleum, fructuum, & leguminum usu privatum, qui tum demum in verum incidit scorbutum. Sanatus tamen est abstinentia carniū, antiscorbuticorum per intervalla usu, & diaeta vegetabili.

II.

Multis locis scorbutus satis familiaris est, qui à mari salso satis distant: & contra, multis in locis maritimis scorbutus planè incognitus est (b).

Bo-

[(a) Sennert. Pract. lib. 3. part. 5. sec. 2. | (b) Sennert. loco citato. cap. 3. pag. 513.

Boheravius, communi auctorum sensui adhaerens, statuit, scorbutum attingere boreales populos, & frigidiori sub clymate viventes, atque inter eos maximè infestare vicinos mari & locis marina aqua submersis (a). Quoad primum: „ Videtur certum esse (inquit Vanswietenius) quod hoc „ non adeo fiat ob acre frigus, sed potius ob alias ratio- „ nes... etenim sub zona torrida scorbutus saepe pessimo „ modo infestat (b). Haec vera sunt, sed non aequè ve- rum est, scorbutum maximè infestare vicinos mari; quod nobis experientia notum est, neque rationes à Vanswietenio hic adductae quidquam probant, cum non argumen- tis systematicis, sed solidis & accuratis observationibus res practicae stabiliendae sint.

III.

Homo malum hoc diu circumferre potest, etsi nihil tale appareat. Et non rarò accidit, ut homo prius hoc morbo è medio tollatur quàm ipsi gingivae exulcerentur, aut maculae in cruribus emergant (c).

Etsi scorbutus diu lateat in visceribus, numquam tamen sine aliquo damno gingivarum & crurum verus existit. Ergo dum Medicus gingivas parùm vitiatas, & crura non multùm impotentia observat, dum interim atrae bilis corruptae collectionem in visceribus per alia phoenomena agnoscit, de curando scorbuto cogitare debet, nam nisi id fiat, recens malum in inveteratum confirmatur. Postquam Vanswietenius ex vero descripsit dentium & gingivarum incommoda in hoc morbo, ita concludit: „ Omnia haec „ symptomata sensim succedunt in leniori scorbuto, rapi- „ dè autem si in magnam jam malignitatem degenerave- „ rit morbus (d).

(a) Boher. *Aphor. de Cognosc. & cur. morb.* §. 1150.

(b) Vanswiet. *Com. in Aphor. citat.* pag. 594.

(c) Sennert. *Pract. lib. 3. part. 5 sec. 2. cap. 4. pag. 514.*

(d) Vansw. *Com. in Aphor. Boher.* §. 1151. pag. 605.

IV.

Qui in parvo, quantum ad sensus, morbo ac febre, à qua decumbentes parùm aut nihil pati videntur, subito ac praeter rationem linqunt, aut ad linqendum proni sunt & proclives, hos sceletyrbe laborare, certo tibi persuadere debes (a).

Eugalenus maxime laudandus, qui plurimas neque sperendas de scorbuto, parùm adhuc cognito, fecit observaciones: „ Et si curationem scorbuti eadem ratione adjecisset, „ omnibus, qui de scorbuto scripserunt, palmam praeripuisse, & de arte medica optimè mereri potuisset (b). Generale non est, propensionem aegrorum in lypothimiam in morbis ad sensum levibus scorbuti esse signum, cùm in affectionibus aliàs malignis, & tertianis autumnalibus id contingere possit. Ergo tunc tantùm scorbutica est lypothimia, cùm caetera hujus morbi phoenomena aut praecesserunt, aut comitantur. Interim negandum non est, scorbuticos, ob inseparabilem ataxiam, animi deliquis facilè molestari.

V.

Scorbutum per contagium propagari: imò & hoc modo contractum majorem saevitiam exercere, docet experientia, asseruntque auctores exercitatissimi, quod tamen nonnulli haud inferioris notae planè negant: tantum difficile est verum à falso extricare (c).

„ Nondum certò constat (inquit Vanswietenius) quod „ per contagium ex uno homine in alium hic morbus „ transeat. . . Fateor, quod nemini suadere vellem, ut eodem uteretur poculo (adde & lecto & habitaculo) cum „ illis quibus putrido tabo gingivae diffluunt. . . Tamen non „ videtur certò constare, quod per contagium propagetur „ scorbutus, uti de variolis, lue venerea, scabie, & similibus morbis fieri novimus. . . Interim tamen prudentia jubet,

(a) Eugal. de Scorbuto, pag. 48.

(b) Sennert. Pract. lib. 3. part. 5. sec. 2. cap. 4. pag. 524.

(c) Lieuth. Synop. univer. prax. lib. 1. Scorb. pag. 66.

„bet, ut in ultimo stadio scorbuti versantes aegri cautè tractentur: licet enim contagium non metuendum adeo foret, tamen putridissimis exhalationibus nocere possent (a). Sed minimè incongruum erit in memoriam revocare, quae, de corporum simul concurrentium attractione mutua, in Physiologia tradidimus (b).

VI.

Victus sit ex vegetabilibus recentibus quibuscumque: at, si possibile est, ex acetariis refrigerantibus & acidis, sed copiosè assiduò sumptis (c).

Quaecumque lieni inflammato congruunt, eadem scorbuto tollendo profunt. Etsi lien non unica, praecipua tamen sedes est scorbuticae affectionis, quidquid contra clament recentiores, qui ex hypothese id negant, quamquam non omninò sibi constant. Lieuthaudus, lienem in hoc morbo saepissimè offendi, ait, idque ex phoenomenis deducere videtur. At non multo post, cum ex cadaverum inspectione loquitur, lienem saepius nihil vitii prae se ferre, & omninò inculpatum occurrere, affirmat (d). Consultius id est quod auctor hic in prooemio operis verè laudandi sic scribit: „Silentio tamen minimè praetermittendum, singulos „morbos vel graviores haud semper conspicuam labem visceribus inferre: cum saepe saepius lustrata post obitum „interanea planè inculpata deprehendantur (e). Igitur non acetaria modò, refrigerantia ex lactuca, intybo, cucurbita, portulaca, quibus cum fructu addi possunt nasturtium aquaticum, becabunga, acetosa, diu usitata, utilia sunt, sed & muria, hoc est, aqua, sale & aceto pro his acetariis praeparandis imbuta, mirè prodest. „Multis modis (inquit Celsus) huic rei cappar aptum est. Nam & ipsum cum cibo

(a) Vanfw. Com. in Aphor. Boher. §. 1151. pag. 618.

(b) Vide Physiol. nostr. tract. 6. prop. 34. num 145. pag. 274.

(c) Sauvag. Gener. & Species morb.

clas. 10. §. XXV. pag. 444.

(d) Lieuth. Synop. univer. prax. lib. I. pag. 65. & 67.

(e) Lieuth. Prooem. pag. VIII.

„bo assumere, & muriam ejus cum aceto sorbere, com-
„modum est (a).

VII.

*Curatio versatur circa diluentia & temperantia, ac praesertim
meram aquam affatim haustam (b).*

Aquam fontanam purissimam interdum nive refrigera-
tam maximum esse in hoc morbo praesidium, expertus
novi. De caetero mireris, diluentia & temperantia, acida,
refrigerantia: itemque aliquantum acria calefacientia hic ju-
vare. Fortè id contingit, quia non modò bilem atram, sed
specialiter corruptam emmendare opus est, atque adeo mis-
cere oportet medicamenta, quae generalibus atrae bilis vi-
tiis, & particulari corruptioni opponantur. Primum faciunt
diluentia, acida, temperantia: secundum, modicè acria,
putredini resistentia. Id non omittendum, fructum solani
pomiferi, quod aliqui pomum amoris vocant, vulgò *tomate*,
mirificam adversus scorbutum vim habere, non solùm
enim refrigerat, sed & nimium atrae bilis impetum sedare,
observatione compertum.

VIII.

*Metallica omnia vitanda, in primis hydrargirum, ferrum, an-
timonium (c).*

„Summam (inquit Lieuthaudus) infert perniciem hy-
„drargirus, praesertim si ptyalismum moveat: hinc à sa-
„nioribus Medicis abdicatur (d). Metalla omnia inimica na-
turae sunt, quia nec superari, nec ei unquam adaptari pos-
sunt. Sed inter omnia pessimum esse mercurium, ex ejus
divisibilitate, & mobilitate summa deducitur, his enim do-
tibus perpetuò naturam exagitat, quae ipsum tamquam
corpus molestum expellere nititur, neque id unquam sine
magnis turbis efficere potest. Dolendum itaque est, adeo

Z

fre-

(a) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 9.
pag. 216.

(b) Lieuth. Synop. univers. prax. lib. 1.
pag. 68.

(c) Sauvag. Gener. & spec. morb.
clas. 10. §. XXV. pag. 446.

(d) Lieuth. Synop. univers. prax. lib. 1.
pag. 68.

frequentem nostris temporibus fieri mercurialium medicaminum usum, ex hypothese, non vera observatione, gubernatum.

IX.

Hos (scorbutus infestat) qui melancholiae, maniae labi hypocondriacae, hystericae, morbis lentis obnoxii vivunt, maximeque qui nimio cortice peruviano fuerunt usi (a).

Vanswietenius febres intermittentes autumnales difficiles post fervidissimas aestates sequutas, cortice peruviano, liberatis à saburra visceribus, optimè curari ait, sed melancholiam, morbum hypocondriacum, & scorbutum nasci posse asserit, si repetatur corticis usus, dum prima recidivae signa apparent. Ego sanè cum plurimos viderim, qui improvidè nimio corticis usu febres fugare intenderint, multa mala, fateor, inde sequuta, scorbutum rarò ex eo natum agnovi. Undè ambabus ulnis accipio, quod Vanswietenius sic statuit: „Ubi autem pertinacibus talibus febribus
 „curandis adhibetur cortex peruvianus, tunc mutationes
 „humorum & solidarum partium corporis per ipsam febrim
 „pregressam factae, malè adscribuntur usui corticis peruviani (b).

X.

Hoc vitium quies auget: itaque exercitatione & labore opus est, habita tamen ratione, ne febrem ista, si nimium processerint, excitent. Uctiones frictionesque & sudores necessarii sunt. Dulcia omnia inimica sunt. . . acida autem maxime conveniunt (c).

Loquitur Celsus de liene magno, quem scorbuti esse fomitem, jam vidimus, idque ulterius comprobant haec Hippocratis verba: „Quibus lienes magni, iis gingivae videntur & os graveolet: quibus autem lienes magni sunt, neque sanguinis eruptiones contingunt neque os graveolet, „let,

(a) Boher. Aphor. de Cognosc. & cur. morb. §. 1150.

Boher. pag. 599. Vide Lieuth. Synop. univer. prax. lib. 1. pag. 68.

(b) Vanswiet. Com. in Aphor. citat.

(c) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 9. p. 215.

„let, in tibiis ii mala ulcera habent & nigras cicatrices. . .
 „At, qui partes eas, quae subsunt oculis, vehementer sub-
 „latas habent, magnos habere lienes, comperies (a). . .
 „Quibus splen deorsum vergit, pedes & manus & genua ca-
 „lida sunt: nasus & aures semper frigida (b). . . Quibus lien
 „intumescit, iisdem & corpus contabescit (c). Qui attentè
 ea, quae scorbuticis accedunt, mala inspiciat, omnia quae
 hic ab Hippocrate adducuntur, pro aegrorum partium-
 que affectarum varietate, vera esse comperiet. Iis tamen om-
 nibus exercitationes tum corporis, tum mentis, moderatas
 tamen (d), conferre, itemque frictiones, omninò certum est,
 solet enim lien facilè intumescere, neque adeò difficilè, ut
 caeterae partes, labore & exercitatione detumescit. „ Mul-
 „tos vidi (inquit Vanswietenius) qui laboriosa vita & fru-
 „gali tantùm adquisiverant pecuniae, ut, ingravescente aeta-
 „te, paucis contenti leni in otio vivere possent: his semper
 „suasi, ut quotidianis deambulationibus, agricultura, vel
 „alio quovis modo corpus exercerent, quod si negligenter,
 „brevi in hunc morbum (*scorbutum*) incidebant (e). Viden-
 da circa lienis intumescentiam, & modum, quo per vo-
 mitus & urinas detumescit, quae adduximus in Illustra-
 tionibus ad Hippocratis Prognostica (f).

XI.

*Notandum, cautione quadam in exhibendis illis scorbuticis me-
 dicamentis, quae omnia ferè sunt calida & acria, opus esse (g).*

Nihil fermè scorbuticos magis vexat quàm importuna
 medicamentorum farrago. „ In pharmacopoliis (inquit
 „Vanswietenius) sic prostant spiritus, essentiae, elixiria,
 „&c. antapoplectica, antepileptica, antifebrilia, antipleuri-

Z 2

„ ti-

(a) Hipp. lib. 2. Praedic. text. 163. 64. & 166.

(b) Hipp. lib. 6. Epid. sec. 2. text. 71.

(c) Hipp. de Locis in homin. text. 36.

(d) Vide Hoffm. Special. morb. Pa-
 thol. part. 5. cap. 1. §. XXIV. pag. 373.

(e) Vanswiet. Com. in Aphor. Bib. er.
 §. 1150. pag. 596.

(f) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Progn.
 sec. 2. tex. 24. pag. 127.

(g) Sennert. Pract. lib. 3. part. 5.
 sec. 2. cap. 6. pag. 527.

„ tica , antiscorbutica , &c. quae omnia licet in quibusdam
 „ casibus usum habere possint , tamen etiam saepe inutilia ,
 „ imò & damnosa sunt (a). Aquas minerales pro hoc mor-
 bo tollendo nimium commendat Hoffmannus (b) ; sed auctor
 hic , aquarum virtutibus extollendis intentus , fortè rei , de qua
 agebat , specie praeoccupatus id effecit , quod commune esse
 solet iis omnibus , qui pensum suum prae caeteris extollunt.
 Idem iudicium esto de Eugaleno , qui omnes ferè morbos
 ad scorbutum reduxit : quod ideo notatum volumus , ut
 horum aliorumque similium scriptorum celebrium doctrina
 his cautionibus pervolvatur.

CAPUT XIV.

DE LUMBRICIS.

OMne animal quantumvis minimum & imperfectum ex
 femine sibi proprio generari , neque putredinem , aut
 quidvis aliud posse infecta ex quavis materia producere , nisi
 semen intercedat cuique viventi peculiare , in Illustrationibus
 ad Hippocratis Prognostica primùm , deinde in Physiolo-
 gia monstravimus (c) , ubi vidimus , etiam innumeras propè
 fabellas , atque non modò vulgi sed & Philosophorum er-
 rores maximos , & interdum figmenta , erga hanc rem ni-
 mium vigere (d). Circa modum , quo animalia imperfecta ,
 quae *infecta* vocant , ortum suum accipiunt & vitam , mag-
 na est Auctorum dissensio. Sed cum disquisitio haec ad
 Physicam & historiam naturalem potius , quam medicam
 artem pertineat , eam consultò omittimus. Quibus tamen
 haec placent oblectamenta , obvium est , ex veteribus Sen-
 ner-

(a) VanSwiet. *Com. in Aphor. Boher.*
 §. 1165. pag. 635.

(b) Hoffm. *Spec. morb. Patholog.*
part. 5. cap. 1. §. VII. pag. 377. Vide
 VanSwiet. *Com. in Aphor. Boher.* §. 1164.
 pag. 631.

(c) Vide *Illustr. ad Hipp. Progn. sec. 2.*
text. 18. pag. 101. & Physiol. tract. 6.
prop. 36.

(d) Vide Lieuth. *Synop. univers.*
prax. infecta , lib. 1. sec. 1. pag. 118.

nerum, qui amplissimè hanc rem disculit (a), inter recentiores Vallisnerium & Reaumurium consulere, omnes enim isti animalium quorumvis generationem non aliter quam ex proprio semine fieri posse, probant & confirmant. Interea certum est, vermiculos procreari in aquis, fructibus, lacte, aliisque omnibus fermè alimentis, ut difficile sit aliquod invenire corpus, quod interdum suos non alat vermes. Id etiam certum est, alios ab aliis differre, atque determinatis tantum locis eorum semina foecundari (b). Inter haec homo ipse vermium patria esse solet, reperti enim sunt in variis ejus partibus, atque ita proprios alit, ut non alibi usquam nisi in corpore humano subsistere possint. Unde unum animal fomes est & fundamentum alterius (c). Sed inter hominis vermes ii praesertim infensi sunt, & Medicorum attentionem perpetuò meruerunt, qui in alvo & intestinis generantur, quos Graeci *elminthas*, Latini *vermes*, *lumbricos* appellarunt. Igitur lumbrici sunt: *Animalcula in alvo & intestinis hominum genita, ibique commorantia, multorum malorum segetem secum deferentia*. Pertinent ad symptomata in re-tentis toto genere praeter naturam. Hoc symptoma supponit morbum intemperiei, non in qualitatibus tantum, sed in vitiata intestinorum substantia, ut haec in putredinem determinatae indolis vergat. Vidimus alibi, non omnem putredinem in humano corpore esse noxiam, sed adesse interdum aliquam ipsi infensissimam, diversam tamen pro varia corruptionis & putrescendi forma. Neque sub quavis putredine (haec enim omnium vermium nidus & fomes, non causa est) nascuntur lumbrici, sed cum ejus generationi speciali modo, lege naturae, corruptio congruit. Sic fit, ut horum animalculorum semina seu à principiis generationis cum semine communicata, seu aliundè suscepta, cum fomitem in intestinis ex propria putredine inveniant, facilè nascantur, & germinando, plurimùm ali-

quan-

(a) Sennert. de Consens. & Dis. Chymic. cum Galenicis, cap. 12. pag. 229. & hypomnema physicum V. cap. 8. per tot. sed praecipuè, pag. 172.

(b) Vide Sennert. loco citato.

(c) Vide Redi Observat. in torno à gli animali viventi, que si trovano, negli animali viventi, tom. I.

quando multiplicentur. Constat inde, partem affectam esse intestina; etsi enim ventriculum nonnumquam partesque vicinas occupasse, visum sit, id per consensum seu communicationem factum esse, censemus. Ex differentiis duae sunt notabiles, etenim lumbrici sunt critici, aut symptomatitici: „ Lumbricos rotundos cum alvi excretionem prodire, „ morbo in iudicationem tendente, expedit (a), crisis namque bonae indicium sub morbi finem esse consueverunt (b). Cùm verò sub initiis morborum ejiciuntur lumbrici, symptomatitici sunt, multorumque malorum segetem secum deferunt. Altera differentia, eaque praecipua, ex ipsa lumbricorum forma desumitur: alii enim sunt teretes, longi, qui per excellentiam lumbrici appellantur: alii lati, & ob similitudinem cum semine cucurbitae à quibusdam cucurbitini dicuntur: alii denique sunt parvissimi, eorum instar, qui in caseo generantur, & ascarides vocari solent. Hi intestinum rectum juxta podicem: caeteri alia intestina habitare consueverunt. Lumbricus latus, qui etiam tenia ob amplitudinem & cum fascia analogiam à quibusdam indigitatur, ita longus interdum visus est, ut ex quorundam auctorum praescripto ulnas plurimas superaverit. Quidquid tamen sit, id in canibus aliquando contingere, certi statuimus (c). Nec desunt qui affirmant, ex pluribus vermibus cucurbitinis inter se cohaerentibus latum lumbricum resultare. Id certum est, ubi hic vermis alvum occupat, hostem esse molestissimum.

Inter occasionales causas vermium plethoram parum aut nihil conferre, fatemur, nam etsi sanguinis copia inflammando & calefaciendo intestina ad putredinem disponat, tamen ea est hujus salutiferi humoris conditio, ut non nisi rarissime vermium progeniem in sinu suo contineat. Quod si in aliis partibus, praeter intestina, vermes interdum reperti sint, non ex sanguine, sed ex ipso partium humore corrupto processisse censendum. Obstructio ad lumbricorum generationem
 plu-

(a) Hipp. in Prog. sec. 2. text. 18.

(b) Vide Illustr. nostr. ad citat. Hipp. loc. pag. 101.

(c) Vide Lieuth. Synop. univers. prax. de Vermib. lib. 1. sec. 4. pag. 242.

plurimum facit, requirunt enim haec animalcula humorum stagnantium copiam, quibus nascantur & crescant. Hinc familiares sunt lumbrici iis, qui ob ingluviem, cruditates, putredines, obstructionibus intestina replent. Omnium maximè diathesis ad lumbricos generandos conducit, ea enim efficit, ut humores obstruentes certo determinatoque modo inficiantur, & putredinem concipiant vermibus generandis idoneam. Haec diathesis saepe à principiis generationis fundamenta recipit, ac postmodum caeteris accedentibus causis in actum deducitur. Semen in generatione corruptum, praeternaturaliter affectum, & fortè infectum vermiculis (a) sentinam in foetu parit, ut, more aliarum affectionum, quae à parentibus in filios transeunt, procedente tempore, lumbricorum generationem adjuvet. Haec forte est ratio, cur pueri prae caeteris aetatibus hoc malo molestantur, ea enim est eorum conditio, ut naturae lege morbos à parentibus acceptos & magis explicent, & motibus vitalibus à se depellere nitantur. Accedit etiam humoribus verminosa diathesis, quoties intestinorum humor natus certo atque determinato modo corrumpitur, ut lumbricorum fomes esse possit & nutrimentum, praesertim cùm semina animalculorum in eo recipiuntur nec dissipantur. Hinc fit, ut aliqui lumbricorum proventui obnoxii sint, secùs alii: quod ex varia humoris corrupti diathesi nascitur. Ex causis efficientibus potissima est aër, occulta enim vi, sed mirabili, modo certorum viventium generationem promovet, modo impedit. Nemo est vel mediocriter in naturae operibus versatus, qui nesciat, certas annorum constitutiones certa animalia laedere, & epidemicis morbis consumere, alias autem eadem animalia intacta relinquere, quod similiter in plantarum, seminum, & fructuum proventu contingit, ut verissimè dici possit, generationis, conservacionis, & salubritatis animalium & viventium, maximum opificem esse aërem. Diaeta suum hic locum habet, cùm ex alimentis crudis, crassis, in putredinem pronis, facilè in alvo stagnan-

---

(a) Vide Physiolog. nostr. tract. 6. prop. 37. num. 156. pag. 294.

nantibus conficitur. Adjuvant etiam potuum, praecipuè corruptorum, & vitae, genera, cum haec humoribus corruptis conducunt, neque tamen exercitationibus & laboribus difflantur. Animi pathemata non adhuc mihi observatione compertum est lumbricorum generationi favere; at naturam agitando, atque variis modis, juxta pathematum indolem, movendo, vermium semina in occulto latentia posse in actum deducere, nullus dubito.

Malorum lumbricos comitantium historiam ordinatam texere, perquam difficile est, haecenus enim non omninò licuit observatoribus phaenomena vermium intestinalium certis limitibus & temporibus concludere, unde factum, ut plurima symptomata confuse & sine ordine proponantur. Ergo quae circa lumbricorum praesentiam annotanda sunt, ita se habent. A sexto anno ad pubertatem familiares, sed nulli aetati parentes: nihil constans inter ipsa quae adducunt mala, sed erraticis motibus & inconstantibus omnia fermè symptomata sese produnt, ut modò quiescere, modò nulla interjecta mora inquietos esse aegrotantes, videamus. Igitur morsus intestinorum, interdum etiam ventriculi, sub vermium provenitu molestant: tussis arida, sed certo tussendi schemate, non nisi observationibus agnoscendo, distincta: inter dormiendum tremor, & sine ratione excitatio, vociferationes, & subitanea in somnum reversio. Pulsus inordinati: febres etiam sine ordine, erratae, cum partium extremarum frigiditate: alvus fluida: dejectiones albicantes, pulmentis similes: abdomen tensum, nunc elatum, nunc depressum: cibi fastidium, interdum fames inexplebilis, halitus ex ore corrupti, nunc acidam, nunc putridam mephitim olentes: oculi flammei: genarum livor: dentium strepitus & stridor in somno: vel peculiaris labiorum & faucium motus, deglutitionem in modum lactentium aemulans. Quod si his omnibus ipsorum vermium per os, nares, aut podicem exclusio accedat, evidentissimum inde signum lumbricorum deducitur. Haec fermè à vermibus vix separantur phaenomena, sed cum morbus vehementior est, alia longè graviora accedunt, suffocatio nempe, iliaci dolores, vertigines, motus convulsivi, affectus comatosi, delirium, aphonia, paralysis, animi deliquium, quae

quae omnia inevitabilis mors succedit. Sed notare expedit, haec phaenomena turbulentè & sine ordine supervenire, ut modò delirium, modò sana ratio, aliquando stupor, non multò post mentis acies aegrum comitentur. Sed haec symptomata, etsi probabilem de lumbricis conjecturam praestent, non adhuc omninò certam de eorum praesentia notitiam praebent, sunt enim ea mala aliis etiam morbis communia, ut affectionibus hysteris, febre praesertim acuta conjunctis, febribus item malignis primarum viarum putredine complicatis, nec rarò viscerum phlogoses, cùm acutae fiunt, similia symptomata creant. Ergo cum Medicus ea videt, sedulò inspiciat, num inflammatio ventris partes occupet, aut uterò vitium adsit, vel febris aliqua maligna cum alvi putredine praedicta mala excitet, ineptum enim foret sub his casibus de lumbricis judicare. Quod si hae aegritudines procul absint, interea tamen aeger propositis symptomatibus molestetur, de vermibus statim cum ratione suspicionem habebit. Adde, ea omnia phaenomena, cùm à lumbricis nascuntur, citò, tumultuariè, nullis ordinatis temporibus sese prodere; quod secùs in aliis jam dictis morbis fieri consuevit, cùm in iis alia sit symptomatum series & vis in initiis, alia in statu, cunctaque, secundum sua tempora morbo congruentia, concurrant.

Ad lumbricorum curationem fermè nihil aliud practici praescribunt, quàm medicamina vermes necantia, eosque è corpore extrudentia, quae *anthelmintica* vocant. Sed altiores erigere animos expedit, & ad morbum, cujus vi vermes producuntur atque foventur, respicere, nisi enim ita fiat, etsi praesentes lumbrici expellantur, facillimus erit aliorum proventus. Igitur medicamenta phlogosi & putredini resistentia primùm propinanda, quibus subinde, quae vermes enecare creduntur, admiscenda. Venae sectio rarò hic locum habet, mirum enim quantum vires imminuit, quàm parum levat, ut in omnibus morbis nimia putredine conjunctis contingere solet. Purgantia, malo incipiente, noxia, irritant enim, commovent, atque adeò morbum non levant, ut augeant. Ergo diluentia, absorbentia, temperantia, amaricantia, hic locum habent. Decoctum ex hordeo, acetosa, agrimonia,

taraxaco, addito pauxillo centauri cum nitro, utile est. Rasureae cornu cervi, eboris, aqua fontis coctae, addito spiritu nitri dulcis ad gratam aciditatem, pro potu ordinario commodè praescribuntur. Remedia athelmintica tot tantaque ab auctoribus traduntur, ut in immensum cresceret pagina, si enumerare vellem. Selectiora censentur corallina, semen fantonicum, tanaceti, portulacae, aloe, amigdalae amarae, centaurum minus, absinthium, rhabarbarum, oleum amigdalarum dulcium, saccharum vermifugum ex Pharmacopea Matritensi, succus limonum, syrupus de absinthio, de cichorio cum rheo, florum persicorum, aetiops mineralis, mercurius dulcis, &c. ex quibus decocta, potiones, juscula, aliaeque medicamentorum formae, pro re nata, effingi possunt. Sed notandum, non adhuc satis constare, medicamentum aliquod vi propria vermes interficere, multumque credulitatis & incertitudinis in auctorum ea de re exaggerationibus vigere. Interea id certum est, nimium calida non conferre, quin potius nocere, febrem enim, phlogosim, & putredinem augent. Acida medicamenta potiora sunt athelmintica, putredini enim resistunt & temperant. Amara non nimium calida profunt acidis mixta, non quod vermes amaritiem horreant, id enim anicularum figmentum est, sed quod cruditates corrigunt, febres fugant, partesque firmant. Clysteres ex oleo cum decocto herbarum emollientium & amarificantium utiles sunt. Sed caeteris omnibus, quantumvis speciosis, palmam praeripiunt clysteres ex kina in pulverem redacta & aqua simplici mixta, identidem repetiti, vim enim habent efficacem febres fugandi, dum etiam putredini resistunt & intestina roborant. Quinimo kina interius assumpta, post satis elutriatam alvi saburram, praestantissimum est remedium.

APHORISMI.

I.

In usu remediorum cauti simus: nam vehementioribus medicamentis saepe adeo irritantur, ut convulsiones aut animi deliquia

quia excitent, & saepe ad ipsam mortem deducant (a).

„In magnis infantum torminibus (inquiunt Medici Ura-
„tislavienses) cave, diutius amaris his insistas, nam, exhibitis
„his, dolores crudeliores excitantur. Pulverem corticis peru-
„viani inter eximia anthelmintica meritò numeramus (b).

II.

In sanguineis majori efficacia sese commendant acida, atque in-
ter haec prae primis, tamquam multis scopis satisficientem, de-
praedicamus mixturam ex tinctura violarum & spiritu vi-
trioli, qua cum optimo successu usi sumus, tum potissimum
quando simul, quod minimè rarò fit, haemorrhagia narium ni-
mia vermibus obnoxii infestantur (c).

Perpetuum non est, narium pruritu vexari eos, qui ver-
mibus laborant, ac fortasse iis accidit, cum haemorrhagia
narium imminet, cujus prodromus esse solet. Sed ipsa pro-
pensio ad haemorrhagiam narium in verminosis affectioni-
bus probat, has, partium alvi calore nimio, & sanguinis fer-
vore, simul labefactari, ut propterea necesse sit medicami-
na calida, irritantia, commoventia prorsus fugere.

III.

Etsi vivum argentum praecipitato & sublimato longè tutius sit,
& in casibus desperatis contulisse atque utile fuisse, negandum
non sit: tamen ubi necessitas non urget, & aliis mitioribus
medicamentis res peragi potest, iis utendum, cum aliquam
pravam dispositionem corpori facile imprimere possit (d).

Ut veteres Medici internum mercurii usum reformida-
runt, sic recentiores ipsum frequenter & in omnibus fermè
morbis praescribunt, innoxium praedicant, & summis lau-
di-

Aa 2

di-

(a) Sennert. Pract. lib. 3. part. 2. sec. I. cap. 5. pag. 419.

(b) Histor. Morb. Ura-tislav. anno 1699. pag. 35.

(c) Histor. Morb. Ura-tislav. loco citato.

(d) Sennert. Pract. lib. 3. part. 2. sec. I. cap. 5. pag. 420.

dibus extollunt. Ad vermes enecandos maximum esse praesidium uno fermè ore praedicant. Mercurium vivum quidam in aqua concoquunt, eamque pro potu ordinario bibendam praebent. Alii, ipsum mercurium crudum saccharo intimè mixtum, sub nomine sacchari vermifugi ipsis puerulis tutò praescribi posse, affirmant. Alii denique, praeparata chymica ex mercurio, ut aetiopem mineralem, mercurium dulcem, &c. sine metu exhibenda esse, censent. „ Sed parum „ fidendum decocto hydrargirii ex aqua vel quavis ptisana, „ quod infantibus ad vermes enecandos pro potu ordinario „ praescribi solet, inquit Lieuthaudus (a). At multò minus fidendum caeteris quibuscumque medicamentis mercurialibus, censemus, etsi enim, caeteris nihil proficientibus, sub pauca admodum dosi adversus vermes praescribi posse, non inficiemur, praesertim pulverem vermifugum, tamen, cum fieri potest, ab his abstinendum, nam mercurius omnis infensissimus est naturae hospes, tanto magis timendus quanto acrioribus medicamentis praeparatur. Mercurius semel corpori intrusus necessariò ejiciendus est tamquam res naturae molesta; cum tamen ejus expulsio non semper tutò fieri possit, imò sine magna turbatione & agitatione numquam fiat, propterea cautè admodum, nec, nisi cum aliter fieri non possit, exhibendus. Sub hoc casu mixtura mercurii cum debita dosi rhabarbari, seu syrapi ex eo confecti, tutius assumitur.

I V.

Nonnulli demum aquam gelidissimam, quae vermibus adversari dicitur, summis laudibus extollunt, nec fortè immeritò (b).

Aqua frigida benè ac sapienter propinata magnorum morborum praesidium est, sed in vermibus, addito nitro, plurimum confert, non modò ad curationem, sed etiam ad praecautioem. Nonnulli lac celebrant ducti experientia Francisci Redi, qui lumbricos variis liquoribus immitens, in lacte

---

(a) Lieuth. *Synop. univer. prax. lib. 1.* | (b) Lieuth. *Synop. univer. prax. lib. 1.*
sec. 4. pag. 244. | *sec. 4. pag. 244.*

citius extinctos animadvertit. Sed ex his, quae extra corpus contingunt, ad ea, quae intra corpus fieri debent, non esse argumenta ducenda, quivis vel mediocriter in praxi versatus intelligit. Ego verò cum lumbricis affectos viderim alvi fluxu, febribus, ventris inflationibus vexatos, à lactis usu abhorruì, & ulterioribus observationibus rem esse confirmandam, censeo.

C A P U T X V.

D E C A C H E X I A E T H Y D R O P E.

CAchexia ex vi vocis est: *pravus corporis habitus*. Dicitur corporis habitus externa ejus superficies sensibus percepta. Cum verò sensus in extrema corporis forma percipiant colorem, & molem seu volumen, propterea prava superficiei mutatio in mole & colore cachexia est. Porrò cum quivis facilè agnoscat colorem & volumen habitus sani, facile est depravatam ejus formam in colore & mole sensibus percipere. Hinc colores nimium albicantes, rubicundi cum corporis intumescencia conjuncti: item color lividus, niger, pallefcens, chlorus, cachexiam monstrant. Moles etiam corporis nimium aucta, aut imminuta eandem manifestat. Sub hac generali cachexiae notione omnes morbi comprehenduntur, qui summam corporis cutem & molem quovis modo deturpant. Huc pertinent omnes tabis species: intumescenciae deformes: affectiones cutaneae, ut impetiginæ, lepra, scabies, elephantiasis: scorbutus: icterus, aliaque id genus multa pravum corporis habitum monstrantia. Sed ne nominum confusio rerum pariat obscuritatem, advertere expedit, citatos morbos, etsi sub generali cachexiae nomine comprehendantur, seorsim à Medicis considerari, & quidem rectè, quia singuli suos habent caracteres, propria phoenomena, speciales laedendi leges, atque determinatam & distinctam postulant curationem. Propter has causas in praesenti non agimus de cachexia generali, sed speciali & propria, quae est: *Depravatus corporis habitus ex humore aqueo crudo, in diuturnitatem conversus*. Haec cachexiae species viam parat ad hydropem, fitque, cum humor aqueus

cru-

crudus summam occupat cutem, colorem vitiat, & intumescientiam affert. Rarò solus aqueus humor in hoc morbo adest, saepe enim melancholici & biliosi ichores simul concurrunt, sed, ob exuperantiam, aqueis cruditatibus cachexia tribuitur. Ex colorum varietate & intumescientiae genere, an bilis, aut melancholicus humor cum aqueo misceantur, quivis agnoscat juxta ea, quae de horum humorum generatione & praesentia in *Institutionibus* attulimus (a). Cachexia perpetuò cum cacochimia conjungitur, fieri enim non potest, ut corporis habitus depravatus sit sine pravo humorum proventu. Necesse tamen non est, ut ubi cacochimia est, ibi etiam cachexia reperiatur, latius enim patet illius quam hujus vis, etenim nullus est morbus, qui cacochimiam tamquam necessarium effectum non deferat (b), at cachexia est tantum cacochimia habitus corporis, atque ita ad symptomata pertinet primi generis, quae in corporis externi affectu consistunt (c). Modus generationis eò vertitur, ut cachexia modò ex viscerum labe, modò ex ipsius habitus vitio contrahatur. Attentè ergo Medicus in cachexia videat, num cerebrum, pulmones, hypocondria, aut aliae internae partes, deformem reddant corporis habitum, an vitium in eo hospitetur, haec enim cognitio fundamentum est curationis. Quocumque autem modo accedat cachexia, necesse est, ut corporis superficies aqueis & crudis humoribus repleatur, inde enim deformitas coloris & voluminis oritur. Duo sunt modi, quibus hujus humoris collectio sub summa cute fit. Interdum ex alimentorum cruditatibus ob viscerum abdominalium labem, vel ex sanguine crudo & aquoso corporis superficies depravatur. Aliquando quamquam sanguis & alimentum integra sint, in ipso habitu corporis corrumpuntur. Haec praeternaturalis humorum alibilium mutatio in superficie fit quandoque, cum humor natus, cutem partesque vicinas constituens, aqueus & crudus est, suamque labem accedenti alimento communicat. Non rarò autem

ex

(a) Vide *Physiolog. nostr. tract. 3. prop. 21.* & *Pathol. tract. 2. prop. 11. num. 49. pag. 493.*

(b) Vide *Patholog. nostr. loco citato.*
 (c) Vide *Pathol. nostr. tract. 3. prop. 12.*

ex imbecillitate facultatis nutrientis provenit, cum scilicet humor partibus adhaerens ad nutritionem, non potest integre commutari in naturam viventem, & semicoctus ibi manet. Cachexiam ita generatam optimè monstravit Galenus (a), & recentiores aliqui *facultatis* defectum ad hunc morbum generandum planè agnoscunt (b). Ergo cum cachexia prodromus sit hydropis, neque ex se specialem postulet curationem, quae perpetuò ad morbum habitum corporis inficientem dirigenda est, propterea quae hic de hydrope dicenda, pro ulteriori cachexiae cognitione & sanatione sufficient.

Hydrops generale nomen est quamvis aquae collectionem in corpore significans, sed nomen partis determinatae additur, cum hydrops particularis designandus. Sic hydrops capitis, pectoris, scroti, uteri, &c. aquarum collectionem in his partibus denotant. Celebratissima tamen, & à doctoribus scholarum communi calculo comprobata est ea hydropis denominatio, quae aquae collectionem significat in ventre, & *ascites*: vel in habitu corporis inter ejus tegumenta & carnosas partes, & *anasarca*, seu *leucophlegmatia* nominatur. Tertium ab iisdem additur hydropis genus, & *tympanites* vocatur, qui non ab aqua, nec à ventre, ubi subsistit, sed à flatu & sonitu tympani, quem edit, denominationem accipit: undè apud Medicos scriptores tripartitò dividitur hydrops, scilicet in ascitum, tympanitidem, & anasarcam. Sed, re attentè considerata, unica tantum est hydropis species, nempe ascitis ab utre denominationem accipiens, in ventre enim aqua velut in utre continetur: tympanitis reipsa ascitis est, cum aqua multo spiritu flatulento turget: anasarca cachexiae genus est ulteriore duratione hydropem ascitum post se trahens. Hippocrates sub hydropis nomine semper ascitum intellexit, quia haec sola verus hydrops est: caeterae aquarum collectiones per similitudinem hydropes vocantur, ut probavimus in Illustrationibus ad Hippo-

(a) Vide *Physiol. nostr. tract. 6. prop. 35. num. 149. pag. 283.*

(b) Vide Boher. *Aphor. de Cognosc. & cur. morb. §. 1167.*

pocratis Prognostica (a). Propterea nobis hic sermo erit de ascite, tamquam vero hydrope, & pro usu tironum aliqua praelibabimus de anasarca, quae morbus satis frequens est: sed caeteras aquarum collectiones rarò accedentes, & chirurgicam manum saepe postulantes, cùm occasio tulerit apud auctores videre poterunt. Est ergo ascitis: *Aqueae humiditatis, crudae, ichorosae, spiritu flatulento turgentis, in ventre inferiori collectio, tumefactionem in eo inducens.* Non aqua pura hydropicorum ventrem inflat, sed flatibus & ichoribus, hoc est, sero vitioso & corrupto, referta: „ Quodcumque „ enim vacuum repletur, sanum quidem spiritu, morbo- „ sum ichore (b), quod dogma in Physiologia satis declaravimus (c). Hydrops morbus partis organicae in magnitudine aucta dici potest, sed quin id obstet (d), ut triplex symptomatum genus sub se includat, etenim adaucta moles affectum corporis vitiatum, ut in cachexia vidimus, probat: feri corrupti stagnatio symptoma in retentis: harum rerum praeternaturalium praesentia actionem coquendi, expellendi laesas demonstrat. Morbus horum symptomatum productor est intemperies partium ventris calida, & speciali modo vitiata. De parte affecta magna est discordia non modò inter veteres & recentiores, sed inter utriusque sectae patronos. Galenus hepar praecipuam partem affectam in hydrope censet, nam etsi à liene aliisque partibus fieri posse, non neget, tamen ex iis hepar affici necessariò debere, credit (e). Mirum! quot sequaces in scholis habuerit, plerique enim in Galeni partes transferunt, paucis exceptis, qui hepar interdum primariò, interdum secundariò, aliquando nullo modo laesum in hydrope agnoscunt. (f) Recentiores fermè omnes vasa lymphatica pro parte primò affecta habent, cùm ni-
miùm

(a) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Prog. sec. 2. text. 1. pag. 79.

(b) Hipp. lib. de Arte, vers. 164.

(c) Vide Physiol. nostr. tract. 2. prop. 11. num. 65. pag. 100. & tract. 3. prop. 19. num. 88. & tract. 3. prop. 22.

num. 103. pag. 199.

(d) Vide Patholog. nostr. tract. 1. prop. 2. num. 8. pag. 397.

(e) Vide Gal. de Locis affec. lib. 5. cap. 7.

(f) Vide Sennert. Pract. lib. 3. part. 6. sec. 2. cap. 3. quaest. 1. pag. 560.

miùm distenta aut rupta lympham fundunt, quae cavitatem replendo, insignem ventris molem efficit. Non desunt tamen qui horum vasorum ruptionem negant, sed eam acriter Vanswietenius propugnat (a). In hac re nihil magis mirandum, quàm virorum, alioqui celebrium, ex praeconceptis opinionibus hallucinationes, cum vasa lymphatica, eorum distributio, caetera, quae de illis à Neotericis traduntur, incerta sint, atque rem obscuram, at certam, auctores isti per aliam obscuriorem, & fortè non existentem monstrare contendunt (b). Nobis pars proximè affecta est alvus, omnesque ejus particulae: nec diffitemur, ab aliis posse malum communicari. An aqua in hydropicis haereat & stagnet in ipsa interiori abdominis cavitate: an in peritonaei duplicatura: an potius inter musculos & tunicas, dubitant aliqui. Sed placet Vanswietenii sententia, qui, triplici modo aquam in regione abdominis colligi posse, affirmat: „ Vel enim in cavo abdominis liberè fluctuat, & viscera abdominis undique alluit: vel in cavis membranis dilatatis haeret: vel denique extra abdominis cavitatem colligitur, & tunc intra duplicaturam peritonaei haerere dicitur. . . Neque videtur adeo magni momenti futurum ad morbi curationem, sive aqua haereat in duplicatura peritonaei, sive inter peritoneum & membranam tendinosam. Proderit semper novissè, an aqua haereat in abdominis cavo, an extra illud (c). In signis tradendis loci, ubi aqua hydropicorum in ascite colligitur, insudant nimium Neoterici, atque quod unus ratum habet, alter incertum judicat (d). „ Unde patet nihil temerè hic concludendum esse, & famam Medici saepe in hac diagnosi periclitari, nisi ad omnia, quae toto morbi tempore contigerunt, attentissimus fuerit (e). Memini, me aperuisse coram discipulis ventrem foeminae ex immanissima ascite mortuae. Prodierunt plusquam centum aquae librae, non in

Bb

ca-

(a) Vanfw. *Com. in Aphor. Boher.* §. 1228. num. 2. pag. 188.

(b) *Vide Physiol. nostr. tract. 2. prop. 6. pag. 73.*

(c) Vanfw. *Com. in Aphor. Boerb.*

§. 1226. pag. 160. & 161.

(d) *Vide Vanfw. loco citat. pag. 164. & seq. & Lieuth. Synop. univer. pract. lib. 1. sec. 4. pag. 274.*

(e) *Vanfw. loco citat. pag. 166.*

cavo abdominis, sed in ejus partibus continentibus contentae, ut meritò Latini scriptores hunc morbum *aquamintercutem* appellaverint. Intestina, jecur, lien, caeteraque viscera abdominalia integra omninò erant, quare hepar non perpetuò in hoc malo affici pro certo habemus. In examinandis viis, per quas aqueus humor in abdomen tendit, ut ibi stagnet, insudarunt veteres & recentiores (a). Sed improbum inutilemque eum esse laborem, ex eo patet, quod res haec prorsus sit imperscrutabilis, & ad curationem hujus morbi nihil referat.

Plethora, cum ex suppressis haemorrhoidibus, menstruis, aut aliis quibusvis sanguinis excretionibus oritur, hydropem facillimè accersit; quòd non aequè efficit cum ex alimentorum copia, otio, in sanis hominibus colligitur. Obstructio potissima est hydropum causa occasionalis, si enim quavis de causa urinae viae obstruantur, venter supprimatur, & exhalatio vaporum per cutem impediatur, dispositio paratissima est ad hunc morbum suscipiendum, multò facilius si accedat diathesis, quae uti aliis malis, ita huic producendo necessaria est. Inter efficientes causas aër primum sibi vendicat locum, nam praeter epidemias constitutiones hydropem facilè inducentes (b), cum nimia humiditate subito replet corpora, praesertim post magnos squallores, hunc morbum in corporibus dispositis saepe accersit, quod benè notandum, parum enim hodierni scriptores de hac causa omnium potentissima curant, in mechanismo, ut ajunt, inquirendo vanè occupati. Altera causa efficiens hydropis, & quidem satis valida, est diaeta. Nimius aquae potus: vini, cereviciae, potuum spirituosorum ingurgitatio: subita, vel diutius repetita ciborum frigidorum humidorumque copia, accedente praesertim otio, & cruditatibus, hydropica mala post se trahunt. Nec omninò alienum est, animi pathemata tum commovendo, cum maximè spiritus dissipando, aqueae humiditatis fomitem quandoque promoveri.

Cum

(a) Vide Sennert. *Pract. lib. 3. part. 6.* | (b) Hipp. *lib. 1. Epidem. sec. 2. text.*
sec. 2. cap. 3. quaest. 3. pag. 563. | 15.

Cùm verò praesentibus causis occasionalibus & efficientibus hydrops accedit, haec omnia concurrunt. Primum: viae à natura destinatae pro aquae humiditatis excretionem occluduntur, indeque serosus humor intus remanet, atque ita fit, ut ante ascitis accessum urina minuatur, & sudores & transpiratio. Secundò: halitus aqueus vaporosus, quo perpetuò madent viscera abdominis (a), condensatur, dum tunicae & membranae viscera cooperientes densiores redduntur, quod in omnibus aegris hoc morbo affectis observari facile potest, etenim membranofum genus in ipsis siccum, durum, densumque redditur. Tertiò: humor natus partium abdominis, certa & ineffabili diathesi, humoris aquei generationi & condensationi conducit, sicut enim in partibus corporis ob specialem diathesim varii generantur humores praeternaturales, ut alius erysipelati, herpeti, impetigini: alius arthritico, podagrigo, syphilitico: alius cancroso, strumoso, scorbutico, atrabiliari humori, & sic deinceps, vel invitus sit paratus, eodem modo aquei humoris proveniunt abdominalia viscera interdum favere, indeque hydropem saepe nasci, ex practicis observationibus edocemur. Haec ideo breviter attingere voluimus, quoniam in curatione magni huius mali omnia perpendenda sunt, ut ritè peragatur.

Hydrops interdum morbos acutos sequitur, ut viscerum abdominalium inflammationes, febres ardentes, citòque aegros in summam perniciem ducit; at ut plurimum morbus longus est, sensimque accrescere solet, ac nonnumquam ex se incipit, saepe obstructions inveteratas, aut scirros partium ventris, vel, quod frequentissimum est, cachexiam, leucophlegmatiam sectatur. Congruens ergo est hanc prius describere, ut transitus in hydropem, quantum fieri possit, impediatur. Igitur leucophlegmatia pueris frequentior quam adultioribus est, fereque eos adoritur, qui crebrò sanguinem vomitu, vel alvo reddunt. Hoc mali genus diuturnas febres, vitiosum ventriculi habitum, nimium

Bb 2

com-

(a) Vide Vanswiet. *Com. in Aphor.* | *log. nostr. tract. 2. prop. 11. num. 65.*
Naber. §. 1228. pag. 189. & *Physio-* | *pag. 100.*

compressos nimiumve fluentes, tum menses, tum haemorrhoides, aut longam respirationis difficultatem, & immodicas vigilias excipere consuevit. Praesente jam anasarca, corpus molli tumore grandescit, maximequè tibiae ac pedes, cum alias, tum potissimum vespere, & post exercitationem, aut cum diu declives hae partes fuerunt. Is tumor, si premitur, fosulam relinquit, impressi digiti vestigium. Femore item, & scroto intumescunt, ita tamen, ut tumor, qui vespere ingens in pedibus erat, manè omnem penè molem deposuerit. Color cutis cum pallore subalbidus, aliquando etiam chlorus, vel plumbeus. Aeger tardus est & piger ad motum. Spiritus difficilè trahitur, maximèque post cibum. Febris inordinata continenter afficit, nocturnis horis ingravescens. Pulsus undosus est, creber, & inaequalis. Interdum alvus dejicit cruda, biliosis mixta. Urinae variae, modò tenues, aquosae, albescentes: modò crassae, difficulter prodeuntes. Hoc malum, nisi sub hoc statu curationem accipiat, certò transit in ascitem. Dum haec praesens est, venter totumque abdomen cum quodam gravitatis sensu intumescit, inferioresque corporis partes, à ventre ad pedes usque, tumorem concipiunt. Nec rarum est, humorem aqueum sub hoc statu scrotum, & pectoris etiam partes occupare, & fluctuationis quemdam sonum in ventre, dum aeger revolvitur, efficere. Ad haec spirandi adest difficultas, cibi fastidium, sitis molestissima, &, si morbus urget, tussis etiam sicca supervenit. Interea totum corpus contabescit ex nutritionis defectu. Febricula, corrupta intus aqua, nascitur. Urina perpauca mejitur, eaque crassa & rubicunda est. Pulsus parvus, durus, tensus. Quod si flatus magna copia cum aqua misceantur, ut ascites cum tympanitide mixta sit, venter instar tympani tensus est, rugitus & murmuris perceptio potius, quam fluctuationis, adest. Comitatur magnum eructandi desiderium, ructaque edito levari aeger aliquantulum videtur, verum decipit ea saepe res, malum enim tenax & celeri discrimine plenum. Etsi pedes non usque adeo, ut in caeteris hydropis generibus, tumeant, corpus tamen citius vehementiusque contabescit. Pulsus longior, celerior, & durior cum tensione observatur. Hydrops

omnis morbus periculosissimus est, multisque aerumnis & laboribus patientes tum demum conficit. Salus tantum spectanda, cum nullo antecedente morbo coepit, & viscera firma neque corrupta sunt: si respiratio illaesa sit, nullaque tussis, sitis, aut linguae ariditas, praecipue à somno, quo tempore incidere illa maxime solent, aegrum molestat. Ad haec dum nullum sibi fastidium, neque epulis assumptis molestia est: dum venter interim mollis est, vel sensim extenuatur, aut excrementum fundit molle ac figuratum: cum denique homo doloris, caloris, & lassitudinis expers morbum facile sustinet. Qui omnia haec habet, tuto laborat: at qui magnam partem harum rerum consequitur, etsi in discrimine sit, non prorsus de salute desperare debet. Contra, summum periculum lethalemque exitum promittit hic morbus, cum hypocondria scirris, obstructionibus inveteratis, aut longa phlogosi consumpta sequitur: itemque si post morbos acutos incoeperit, sic enim numquam, aut vix umquam sanescit. Discrimen autem augetur, quoties alvus sanguinem dysenterico modo, aut alium humorem sine levamine fundit. Praeterea, epilepsiam supervenire: male olere corpus, spiritum, sputum, aut sudorem: urinam paucam, turbatam, & crebro emitti: sublatum aut imminutum morbum saepius & brevibus intervallis revertere, neque idoneis remediis remittere, periculosissimum est. Ad extrema ventum esse significatur, ubi sub virium debilitate profluit alvus, simulque spirandi difficultas augetur: ubi ulcera os, gingivas, tibias occupant: ubi veluti concretus sanguis ex alvo dejicitur: ubi denique urina diversis matulae regionibus diversos colores exhibet, sic ut inferne rubra sit, supernè livida, aut contra.

In omne hydrope curando duae se se offerunt intentiones. Primum, ejicienda est è corpore humiditas aquea ipsum opprimens. Deinde, roboranda est natura, ne ulteriorem aquae productionem foveat, nisi enim id fiat, aqua quidem educetur, sed citò alia de novo, vi morbi genita, superveniet. Ista indicationes eodem tempore peragenda, ut, cum morbi producta ejiciuntur, eorum nova generatio impediatur. Fatendum tamen, aquarum è corpore edu-

tio-

tionem non adeo difficilem esse, sed earum productionem novam impedire, hoc opus, hic labor est. Quod primam indicationem attinet, diverso quidem modo procedendum in diversis aquae collectionibus. In leucophlegmatia: „ Si „ aeger difficulter spiraverit, & tempus vernum fuerit, & „ simul aetas viguerit, & virium robur adsit, de brachio „ sanguinem detrahare oportet: deinde panes calidos ex vino „ nigro & oleo tinctos edat: & quam minimum bibens „ quamplurimum laboret (a). Ubi hydrops ex suppressa aliqua sanguinis excretionem ortum duxerit, sub initiis tolerat venae sectionem parca manu celebratam, qui enim audaciores in aperienda vena fuere, falsis indutiis delusi sunt, malum enim dein exasperatur contumaciorque evadit. Neque omittendum, proprium huic morbo esse: „ Ut eadem „ die aegrotans quandoque melius habeat, quandoque pe- „ jus (b). Praeter haec, aqua hydropicorum educitur per alvum, vomitum, urinas, sudores. Hinc adducunt Medici ad solvendam alvum purgantia valentiora, ut jalapam, gumi guttae, brasicam marinam seu soldanelam, scamonium, succum expressum iridis nostratis, esulam, gratiolam, elaterium seu succum cucumeris asinini. Chimici consulunt squamam aeris, antimonii, & mercurii praeparata, arcanum coralinum, aliaque id genus multa, hydropicorum aquam potentissimè educunt. His, aliisque quamplurimis referti sunt practicatorum libri, & hodiernae Pharmacopeae usque adeo turgent, ut circulatoriam potius artem, quam medicam, redolere videantur. Sunt igitur ex propositis medicamentis quamplura prorsus ableganda, dum enim aquas educunt, naturam irritant, & lacefendo debilitant, usque adeo, ut novam aquarum generationem, indeque morbi augmentum certè promoveant. Ergo praeparata chimica ex mercurio, & antimonio: ex vegetabilibus soldanela, gumi guttae, elaterium, gratiola, esula, caetera similes virtutes habentia, omninò fugienda, subest enim in omni hydrope urens quidam calor

---

(a) Hipp. de Vict. ration. in acut. | (b) Hipp. lib. 2. de Morb. text. 69.
 sec. 4. text. 62. ex Marinel. |

lor viscera depascens, qui his medicamentis, mirum! quantum exacerbatur. Igitur scamonium, jalapa, succus iridis, rhabarbarum, & similia, benè ac sapienter administrata, hydropicorum aquas educunt, quod non subito, sed paulatim faciendum, experientia monstravit. Eductio aquarum per sudores quibusdam tentata est: parum tamen auxilii aegris attulisse vidimus, quin potius calefactio his medicamentis inducta eos exasperavit. Sed decoctum ex ligno sassafras, & radice chinae pro potu (si quidem potus hydropicis aliquando conveniat) non sudationibus, sed exsiccatione prodesse novimus. Per urinas commodissimè, si fieri possit, purganda est hydropicorum humiditas, omnium enim viarum haec securissima est. Fugienda tamen diuretica fortiora, nimis enim agitando & calefaciendo nocent. Igitur radices quinque apperientes: millepedes praeparati: lixivium ex cineribus genistae, stipitum fabarum: aliaque hujusmodi, pro re nata, in usum adduci possunt. Pro generali axioma tenendum, medicamenta hydropicis, in forma liquida, ut ajunt, non esse praescribenda, aqua enim corpus replent; sed, in pillularum, syrapi, electuarii, aut aliam formam siccam, reducenda. Sunt qui cantharides in casu desperato exhibent. „ Nec reformidandus (inquit Lieuthaudus) sub casu urgentiori pulvis ipsarum, „ met cantharidum à grani quarta parte ad granum unum, „ vel alterum, quo si nihil obstet, copiosa urina projicitur: constat enim plures ab orco revocasse hoc remedium à circumforaneo quodam venditatum: ideò neminem esse reor, qui imminente interitu, omnibusque frustra tentatis, illud experiri recuset (a). Hoc remedii genus Hippocrates in hydrope praescripsit, eumque gravissimi auctores postmodum sequuti (b). Sed, maxima hic cautela opus esse, non dubitamus, quippe, urinae vias inflammando, irritat, ut potius urinas retinere quàm movere viderimus. Quod si, ex tantorum auctorum fide, in aliquo casu canthari-

(a) Lieuth. *Synop. univers. prax. lib. 1. sec. 1. pag. 97.*

(b) Vide Sennert. *Pract. lib. 3. part. 6. sec. 2. cap. 3. pag. 558.*

rides propinandas tirones censeant, modum eas praeparandi, & cautelas ex nostra materia medica deducere possunt. Id non omittendum, prius esse alvum purgandam, quam urinas movendas. De vomitoriis idem dicendum, quod de purgantibus, cum enim hydrops incipit, nec viscera corrupta, aut scirro obfessa, tuto praescribi possunt, & pro re nata, repeti in illis, qui faciles sunt ad vomendum. Ipecacuana, tartarus emeticus, aqua benedicta Rulandi, pro eo usu sufficere possunt. Pro intentione roborandi conferunt amara, ut absinthium, centaurum, gentiana, &c.: carminantia seu flatus discutientia, ut anisi & feniculi semina, flores camaemeli, cedoaria, & aromatica omnia: martialia. Haec aliaque bene multa, in libris passim prostantia, seu simplicia, seu aliis mixta, in formam syrupi, electuarii, pulveris, redacta, praescribi solent. Sed hydropicorum calor internus haec & similia medicamenta ferme non tolerat: cumque flatuum proventus non nisi nimio calore fiat (a), contra quam communis scholarum opinio fert, propterea, à nimio horum medicamentorum usu abstinendum, censemus. Dolentes fateri cogimur, haecenus non dari medicamentum vi propria hydropi oppositum, nec flatibus adversum, quae enim à celebrioribus practicis traduntur, generalia sunt, neque diathesim specialem in iis affectionibus obviam, vi directa corrigunt, indeque fit, ut haec mala hucusque ab arte quantumvis perita vinci non potuerint. Habent hic tirones, quae à Medicis pro curando hydrope traduntur, ac liberè, quae plusquam triginta annorum usu observavi, in medium adduxi. Id certus affirmo, curationem quamcumque per remedia quantumvis celebrata, in hydrope inveterato ex scirro, aut obstructionibus partium ventris, multum infirmis visceribus, mortem accelerare. Contra visum est, hydropicos bono regimine tractatos sine medicamentis, per menses & annos, praeter omnium spem, vitam protraxisse. Nihil ergo his aegrotis magis confert, quam bo-

na

(a) Vide *Patholog. nostr. tract. 3.* | *Illustr. in Hipp. Prognost. sec. 2.*
cap. 15. num. 68. pag. 543. & *text. 24.*

na diaeta. Debent ergo moderata & boni succi alimenta sumere, exsiccantia, benè nutrientia, & humiditates dissipantia: atque quivis labor erit inutilis, nisi detur integra abstinentia ab omni potu, haec enim sola plures hydro-
 picos liberavit, omniaque praescripta medicamina longè antecellit. Quàm difficile sit, sitientes nimium aegros ab omni potu abstinere, quivis agnoscit, indeque etiam deducitur, quàm arduum opus sit, hydropem tollere, cùm, unicum fermè praesidium, fieri vix potest, ut in usum ducatur. „ Non „ ignobilis Medicus Chryssippi discipulus (inquit Celsus) apud „ Antigonom Regem, amicum quemdam ejus notae in- „ temperantiae, mediocriter eo morbo implicitum, negavit „ posse sanari. Cumque alter Medicus Epirotes Philippus se „ sanaturum polliceretur, respondit, illum ad morbum „ aegri respicere: se ad animum. Neque eum res fefellit: ille „ enim cum summa diligentia non Medici tantummodò „ sed etiam Regis custodiretur, tamen malagmata sua de- „ vorando, bibendoque suam urinam, in exitium sese prae- „ cipitavit (a). Pro coronide admonere restat, ab antiquissi-
 mis usque temporibus usitatam esse, ad ascitum tollendam, abdominis apertionem (Paracentesim Graeci vocant) infra umbilicum, ut aquae ibi contentae educantur. Inter Graecos exagitatum est, num paracentesis aliquando exercenda, an prorsus ableganda? Ex utraque enim parte adfuere patroni, eorumque rationes & argumenta, lectu quidem digna, Celius Aurelianus, qui eam defendit, longè proponit (b). Modum abdomen aperiendi descripsere veteres quamplures, & Neoterici novis inventis illustrarunt. Sufficiet hac de re tironibus, Heisteri chyrurgiam, & Vanswietenii commentaria percurrere, nihil enim de paracentesi intactum relinquunt. Cùm tamen innumeris observationibus constiterit, eductis aquis per chyrurgicam operationem, aegros quosdam subito obiisse, alios novam aquarum collectionem expertos, ac, si non omnes, per paucos tamen esse, qui ea

Cc

pe-

(a) Cels. de Medic. lib.3. cap.21. | (b) Cel. Aurel. Morb. chr. lib.3. pag.161. | cap.8. pag.478.

peracta, & saepius ex necessitate repetita, tum demùm non perierint: hinc cautiones & monita à practicis statuta sunt, ut iis observatis, paracentesis, si aegrum parùm aut nihil juvaret, saltim non laederet. „ Ac ne illud quidem (inquit „ Celsus paracentesim approbans) in controversiam venit, „ quin non omnes in hoc morbo sic curari possint; sed „ juvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certè „ satis liberales intermissiones habent. Nam quorum stomachus (idem intellige de caeteris visceribus) corruptus „ est, quive ex atra bile huc deciderunt, quique malum „ corporis habitum habent, idonei huic curationi non „ sunt (a).

APHORISMI.

I.

Qui lienosi à dysenteria corripuntur, his, longa superveniente dysenteria, hydrops supervenit, aut intestinorum laevitas, & pereunt (b).

II.

Ex sanguinis eruptionibus aquaintercutem corripuntur (c).

III.

Haemorrhoidas curanti diuturnas nisi una servata fuerit, periculum est, ne hydrops superveniat, aut tabes (d).

In quavis sanguinis excretionem, si nimium ipse fluat, hydrops supervenire solet. Sed multò certius hic morbus accedit, cum subito fluens sanguis medicamentis supprimitur. Docemur itaque, magna praecautio procedendum in sanguinis fluore tractando, atque opera praecipuè danda est, ut reficientibus & roborantibus auxiliis natura conservetur, usque quo ex se ipsa sanguinis fluxum contineat.

(a) Cels. de Med. lib. 3. cap. 21. p. 166.

(b) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 43.

(c) Hipp. lib. 6. Epid. sec. 4. vers. 29.

(d) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 12.

IV.

Leucophlegmatiae hydrops supervenit (a).

Leucophlegmatia correpti interdum intra morborum acutorum terminos salvi fiunt, aut intereunt. Sed cum diutius trahunt, aut suffocantur, aut in immedicabilem ascitem transeunt. Curandum ergo, ut aegri parùm bibant, & ea assumant medicamenta, quae habitum corporis exsiccare, & ventrem roborare citra caliditatem valeant. Quae hepatica dicuntur & lieni opportuna, hic locum habent. Syrupum sub eo casu conficere soleo ex succis fumariae, borraginis, becabungae, qui ex pauca aqua dilutus, ad dito paulillo tartari vitriolati, opem aliquando praestat.

V.

Aquaintercutem, quae ex acutis morbis oritur, mala. Nam neque febre liberat, vehementesque dolores excitat, & lethalis est (b).

Hanc sententiam explicavimus in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica. Nihil hic ulterius adducimus, ne crambem recoquere videamur.

VI.

Quibus termina, & circa umbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neque purgante neque aliter solvitur, in hydropem siccum firmatur (c).

Ex colicis iliatis doloribus, dum etiam ad lumbos extenduntur, neque tamen, cum diu durant, debita curatione solvuntur, timor est, ne hydrops siccus superveniat. Idem intellige de cardialgia, & aliis ventris doloribus iis caracteribus comitatis, hydrops enim eorum terminus esse solet. Qui differat hydrops siccus ab altero, ex Hippocratis mente in Illustrationibus ad ejus Prognostica explicavimus (d).

Cc 2

Bal-

(a) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 74.

(b) Hipp. lib. Prog. sec. 2. text. 1. Vide de Illustr. nostr. ad hunc loc.

(c) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 11.

(d) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Prog. sec. 2. text. 1. pag. 80.

Balnea, semicupia, oleosa, emollientia hoc malum avertere possunt. Decoctum radicum althaeae in hoc casu utile esse consuevit.

VII.

Ab hydrope detento si aqua secundum venas in alvum fluxerit, solutio fit (a).

VIII.

Si à leucophlegmatia detento vehemens diarrhoea superveniat, morbum solvit (b).

IX.

Aquaintercutem initio aquosum alvi profluvium absque cruditate exortum morbum solvit. (c).

Harum sententiarum primam de leucophlegmatia intelligendam esse, censent nonnulli: sed etiam in ascite veram esse, rectè monet Tozzius, ea semper lege, ut incipiente morbo id fiat, secus autem mortem accelerare solet. Disputant curiosi, quibus viis humorum fluxus fieri possit ex corporis habitu in ventrem in leucophlegmatia: aut ex partibus abdominis continentibus, ubi haeret aqua (in hac enim ascitis specie vera esse potest sententia) in intestina, ut inde extra corpus fluat? Nos eas planè nescire fatemur, scit autem natura ipsa: „ Quae sagax & perita scit mille „ sibi parare vias per quas se ipsam exoneret (d).

X.

Quibus hepar aqua repletum ad omentum eruperit, his venter aqua impletur, & moriuntur (e).

Haec sententia ex libro de internis affectionibus deducta videtur, ibi enim hydrops ita genitus longius explanatur (f). Solet interdum hepar post acutos morbos, praef-

(a) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 14.

(b) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 29.

(c) Hipp. in Coac. Duret. lib. 2.

(d) Tozzi Com. in lib. 7. Aphor. Hipp.

sent. 55. pag. 235.

(e) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 55.

(f) Hipp. de Intern. affect. text. 26.

Marinel.

fertim febres ardentes, phlogosi lenta & siccitate vexari. Corrupto ejus humore nativo, trahit ob calorem ad se humiditates, & ob corruptionem acres reddit. Inde fit, ut aqua putri repletus sensim intumescat, quam si per omentum in ventrem emittat, hydrops lethalis sequitur. Cognoscitur hoc hepatis malum ex dolore, aut molestia durabili circa hypocondrium dextrum, quod durum etiam est, ac intumescit, dum superiores partes versus claviculas attenuantur. Sub hoc casu, antequam hydrops accedat, confert lac asininum, sin minus, ejus serum herbis temperantibus, hepaticis, aperientibus alteratum. Prodest etiam à vino abstinere, aut illud summè dilutum bibere, interimque laudabilem dietam ex alimentis boni succi praescribere cum abstinentia potus, non quidem omnimoda, sed ita ut multò minus solito bibat. At quibus viis aquae humiditates ex repleto jecore in omentum ducantur, inquirunt quires imperscrutabiles, etsi ad praxim parùm conducentes, intelligere gloriantur. Num per foramen, quod propè jecur in omento detexit Winslows, recipiuntur aquae? (a). In medio relinquimus.

X I.

Hydropicis ulcera in corpore orta non facilè sanantur (b).

Verissima sententia, qua docemur, non facilè cauteria, vesicantia, aliasque exulcerationis formas in hydropicis esse excitandas: „ Communis enim omnium est humoris nimia „ abundantia, ob quam ne ulcera quidem in his aegris „ facilè sanescunt (c). „ Perperam ea propter agunt (inquit „ Tozzius) qui sibi tibias cauteriis inuri permittunt speran- „ tes exinde, omnem serosae superfluitatis malitiam iri eva- „ cuatum; nam praeterquamquod nihil peccantis humoris, „ sed solius particularis laticis, aut alibilis succi portio inde „ deduci solet, etiam imminente vitae periculo se subji- „ ciunt à gangrena mox succesura, ut in plerisque, obser- „ va-

(a) Vide *Physiol. nostr. tract. 2. prop. 6. num. 36. pag. 59.*

(b) *Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 8.*

(c) *Cels. de Medic. lib. 3. cap. 21. pag. 161.*

„ vatur. Qui verò referuntur hydropici ab erumpentibus
 „ spontè veliculis, atque ex affluente ab illis sero aliquan-
 „ tulum levati, adhuc etiam postea periere, superstitè ni-
 „ mirum semper causa hydropisim faciente (a).

XII.

*Si causa hydropis ascitis est recens, extrinsecus citò applicata:
 si vires integrae, corpus juvenile: si viscera benè constituta,
 neque alio morbo perdita: si aqua nondum putrida neque diu
 in loco stagnaverit: statim instituenda paracentesis (b).*

Verissimum quidem dogma, omniumque Medicorum
 mentibus altè infigendum: his enim omnibus penè pensi-
 tatis tutò paracentesis institui potest, atque ita discent Me-
 dici hodiernae chirurgiae manus fugere, in operationibus
 ut ajunt, efficiendis fortè audaciores. Vanswietenius para-
 centesi nimium favens non omninò videtur in Magistri par-
 tes transire, dum sic loquitur: „ Si omnia adsint quae hic
 „ enumerantur, omne proculdubio abest discrimen; sed ra-
 „ rò contingit, ut hydrops nascatur in corpore juvenili, ro-
 „ busto, absque ulla viscerum labe, absque morbo prae-
 „ gresso: imò vix umquam, nisi à causa externa subito ap-
 „ plicata morbus ortum duxerit. Adeoque rara foret occa-
 „ sio, in qua paracentesi locus daretur (c). Fatetur ni-
 hilominus celebris iste scriptor, post eductas aquas ex pa-
 racentesi recidivas fieri, quod omnium fermè practicum
 consensu confirmatur.

XIII.

*Qui suppurati, aut hydropici urantur, aut secantur, hi purè,
 aut aqua acervatim effluente omninò moriuntur (d).*

Accurata in observando diligentia didicerunt Veteres me-
 dicinae Institutores, hydropicorum aquam aperto abdomi-
 ne

(a) Tozzi Com. in lib. 6. Aphor. Hipp. sent. 8. pag. 130.

(b) Boher. Aphor. de Cognosc. & cur. morb. §. 1239.

(c) Vanswiet. Com. in Aphor. citat. Boher. pag. 233.

(d) Hipp. lib. 6. Aphor. ent. 27.

ne non una vice esse extrahendam, ita enim facilè aegri ex syncope moriuntur. Paracentesim ipsam, natura duce, medicinae esse coevam, ex historia artis noscimus, atque non una vice extrahendas aquas, nec in pueris, senibus, nimium debilitatis eam esse peragendam, veterum fermè omnium consensu confirmatur. Paracentesis descriptionem proponit Hippocrates, Caelius Aurelianus, & ex Arabibus Albucasis ita accuratè: „ Ut quo vel tutius vel com-
 „ modius praestetur, nihil ferè recentiores adjecerint (a). Nos-
 tris temporibus unica vice sine metu ullo syncopis aquas hydropicorum educunt quamplures (b), atque in eorum partes transit Vanswietenius, aquis enim extractis, cingulo, aut fascia abdomen comprimunt, quo factò multa aegrorum taedia vitantur (c). Haec praxis, fateor, Londini, Parisiis, Vindobonae in Nosocomiis maximè viget, neque eam omninò improbandam censemus, utpotè à viris gravissimis approbatam. Sed tutiorem in Medicina viam esse sequendam, alibi monstravimus: nec satis certi sumus, an recentiorum observationes veterum placitis in hac re praefereandae sint. Ergo, donec per ulterius repetita experimenta constet, nullo discrimine aquas hydropicorum simul & semel tutò educi posse, veterum vestigia tironibus premen-
 da censemus. Id mireris, quòd cùm aquas una vice tutò extrahi asserant homines isti, nihilominus, qui fiat, ut aegri moriantur ex subita aquarum educatione? non seriò tantùm, sed longè disputant. Et, Deus bone! quot quantaque ratiocinia systematica pro ea re explicanda adducunt (d), cum neque inter se conveniant, sed alter alterum planè rejiciat. Nos profectò, his omnibus relictis, cùm videamus plurimùm atque repente evacuare, aut alio quovis modo corpus movere, esse naturae inimicum, ac, deficiente rerum coalitu, compagem corporis dissolvi, indeque synco-
 pem

(a) Freind *Hist. Medic. in Albuc.* pag. 265.

(b) Vide Freind *loco citato.*

(c) Vanswiet. *Com. in Aphor. Bober.*

§. 1240.

(d) Vide Freind *Hist. Medic. in Albuc.* pag. 266. seq. & Vanswiet. *Com. in Aphor. Bober.* §. 1240. pag. 239.

pem supervenire (a), ex eductis una vice hydropicorum aquis mortem subitam interdum sequutam esse, his de causis censemus.

XIV.

Anasarca venae sectionem interdum requirit. . . hydropem igitur anasarca & vena secta, interdum & purgatione curare oportet. . . Sic vacuatio tentanda est, & adeo sensim ut natura, quae à copia gravatur, respiret. . . Quare magnam & accuratam observationem habere convenit, atque ita sanguinem hydropicis juvandi gratia detrahere audendum: etenim intempestiva sanguinis missio in aliis quoque periculum inducit, in hydropico autem interdum etiam mortem (b).

„ Vidimus (inquit Desauvages loquens de ascite) hydropem curatum viginti venae sectionibus, qui ab exhibitis hydragogis & diureticis cujusvis generis magis ac magis intumuerat (c). Trallianus in ascite venae sectionem dehortatur: in anasarca commendat sub cautionibus in aphorismo propositis, quibus addit aetatem vigentem, & tempus non admodum frigidum. Hinc nullo modo aestimandam, quin potius nullius pretii habendam censeo observationem Desauvages: temerarium enim est viginti venae sectionibus hydropem ascitum curare velle. Cautè ergo tirones, quae in auctoribus hujusmodi legunt, excerpant, cum plura nimis confidenter pronuntiata, aliaque nimium festinanter scripta, facilè in errorem inducere possint.

XV.

Haud secùs hallucinari consueverunt in ea quoque aquaeintercutem specie, quae ad acutos morbos sequitur: quippe ab iis jecur calida & saepenumero sicca quoque intemperie tam gravi-

(a) Vide *Pathol. nostr. tract. 3. prop. 14. num. 65. pag. 536. & Physiol. tract. 2. prop. 12. num. 66. pag. 110.*

(b) *Tral. lib. 9. cap. 2. pag. 416.*

(c) *Desauvag. Nosolog. Method. clas. 10. §. XII. num. 13. pag. 340.*

viter afficitur, ut cibum in sanguinem transmutare nequeat (a).

Cùm hypocondria, non hepar modò, sed & lien, imò & reliqua viscera abdominalia, acuta, aut etiam diuturna phlogosi tentantur, si ad multam debilitatem devenerint, alimento rarefacto, & in aqueam humiditatem converso, hydropem faciliè accersunt. Sub eo casu calida medicamenta, diuretica, carminantia, aperientia prorsus fugienda, eorumque loco modicè refrigerantia restaurantibus mixta opem ferunt. Heredia noster satis aptè monstravit, qua ratione contingat hydrops ex jecore calido, neque sperendam curationem hujus mali proposuit (b). Hoc mali genus ascitem multo flatu turgentem, seu, ut vocant, tympanitidem prae caeteris aliis inducit, quae numquam calidis medicamentis tractari permittit., Nonnulli (inquit Lieuthaus) nivem vel glaciem contusam imo ventri imponunt; sed cum hocce topico cautè mercari expedit: quod tamen haud infelici successu, me detrectante, suasit circumforaneus quidam (c). Memini, me hydropicum ventris tumorem, in scorbuticis nullo negotio accedentem, diluentibus, modicè laxantibus, temperatis aperientibus, jusculis etiam ex antiscorbuticis vegetabilibus paratis, sanatum vidisse, ascitis enim scorbuticorum, minùs quàm caeterae, periculosa est. Secus autem accidisse vidi in ascite ex repetitis phlebotomiis, haemorrhoidibus immodicis, aut ex profusis quibusvis haemorrhagiis orta, sub quo casu, etsi calida non juvent, frigida tamen medicamina certò nocent. In hoc autem casu (inquit Desauvages) aliquoties expertus sum, Tralliani suasu, lacteam dietam esse praestantissimum auxilium, quo non solùm aegri vires reparantur, haemorrhagiae praeventuntur, verùm etiam ascites radicitùs sanatur (d). Vellem utique, ut scriptor hic indicaret, ubinam

Dd

Tral-

(a) Gal. de Locis affec. lib. 6. cap. 1.

sec. 4. pag. 240.

(b) Hered. de Morb. acut. sec. 7. disp. unic. cap. 4. pag. 168. seq.

(d) Desauvag. Nosolog. Method. clas. 10. §. XII. num. 7. pag. 335.

(c) Lieuth. Synop. univers. prax.

Trallianus lacteam dietam pro ascite consulat ; nam etsi Graecus iste in hydrope cum febre refrigerantia praescribat, nullam de lacte mentionem fecisse video , cum remedium hoc febricitantibus , & longo sanguinis fluxu vexatis ex Hippocratis praescripto noxium esse soleat (a). Non ergo facile tirones hujus , aliorumque hujusmodi scriptorum dictatis sese abduci patiantur.

CAPUT XVI.

DE MORBIS RENUM , ET VESICAE.

UT renes & vesica in officio conveniunt , sic eisdem ferme morbis conflictantur. Inflammatio , dolor , calculus , mictio cruenta , urinae profluvium , ejusdemque retentio , stranguria , dysuria , morbosae affectiones sunt renibus & vesicae communes , ut in iis omnibus utraque pars laesa sit , ita tamen , ut modò malum à renibus in vesicam , modò ex hac ad renes communicetur , quod tirones ex passionis situ , actionibus laesis , & phaenomenis comitantibus haud difficulter cognoscent. Inter recensita mala inflammatio morbus est in temperie , organo , & non rarò etiam unitate vitiatis consistens , ut de aliis inflammationibus saepè diximus. Caetera inflammationis sunt symptomata , pars ad actiones laesas , pars ad excrementorum vitia reducenda. Ergo ipse rerum ordo postulat , ut prius renum & vesicae inflammationem , deinde symptomata ab ea manantia consideremus. Etsi nephritis generali notione quamvis renum affectionem apud veteres Graecos significet (b) , hodierno tamen usu eorum inflammationem calore & dolore conjunctam significat. Vesicae inflammationi nullum , quod sciam , inditum est peculiare nomen. Non omnis harum partium inflammatio acuta est , neque phlegmonosa , hoc est , tumore praeternaturali constituta , nam saepe merè phlogif-

---

(a) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 64. | pag. 430. & Gorr. eod. verb. pag.
 (b) Vide Foesium , verb. NEPHRITIS, | 426.

gistica, hoc est, lenta phlogosi diu molestat, quod benè notandum ad curationem.

Occasionales causae omnium inflammationum maximum hic locum habent. Plethora ex suppressis haemorrhoidibus, aut quibusvis aliis sanguinis excretionibus, vel diversis modis nata, si in renibus sedem figit, eos inflammat. Obstructio perpetuò adest in hoc morbo, nam seu sanguis, seu lotium eas partes obstruant, calefieri ac inflammatione tentari, necesse est. Omnium maximè diathesis huic malo producendo conducit, certo enim modo corrupta atque vitiata renum & vesicae temperie, certum etiam atque determinatum inflammationis genus succedit. At cùm ex varia diathesi diversi laesionum modi contingant, ut in Pathologia monstravimus, indè fit, ut quamquam renum & vesicae inflammatio morbus sit praedictorum malorum generator, non omnia aequè symptomata ex ea orientur. Sic quosdam ex inflammatis his partibus mictio cruenta, alios calculi, aliquos etiam urinae retentio, & sic de reliquis, molestare solent. Specialis ad haec symptomata producenda diathesis interdum ex principiis generationis, non rarò ex alimentorum, potuum, & veneris usu, saepe autem ex interna humorum vitiatorum corruptela ortum habet. Qui atra bile in visceribus abdominalibus vexantur, ad renum & vesicae inflammationes paratissimi sunt, sicut etiam illi, qui hypocondria nimis calida habent, cruditates generant, & spinalis medullae fluxiones, acres quidem & dolentes, patiuntur. Dum ergo quis mictione cruenta, calculis, ischuria, stranguria, doloribus, urinae profluvio affligitur, inflammationem renum, aut vesicae subesse, tenendum, atque ante omnia inspicere oportet, an in renibus aut in vesica primaria, & praecipua mali labes sedem habeat: deinde omni opera investigandum, quaenam diathesis species plethoram & obstructionem renum comitetur, nisi enim haec sedulò perpendantur, difficile admodum erit primario morbo, memoratorum symptomatum radici, occurrere. Aër valida & efficiens causa est harum affectionum, alterationes enim, quas patitur sub diversis anni temporibus & annorum constitutionibus, renum, & vesicae malis inducendis plurimum

mum conferunt, ut apud epidemicarum constitutionum observatores abundè constat (a). Diætam his morbis favere tam certum est, ut vel medicinam non profitentibus palam fiat. Aquas calculis, aliisque renum & vesicae morbis generandis aptas monstravit Hippocrates (b). Alimenta etiam pro varietate succorum & indole haec mala producere, omninò compertum est: quae enim crassos, calidos, viscidos, acres humores ad renes & vesicam confluere faciunt, easdem partes inflammando, urendo, replendo, & irritando vehementer distemperant. Statarias artes mala renum & vesicae inferre, auctor est Ramazzinus; sed ob eam causam servos in aulis Principum, praesertim ubi nulla sunt sedilia, renum morbis vexari, ut idem auctor asserit, in medio relinquimus (c). At animi pathemata, ut caeteros quoscumque morbos, sic renum & vesicae vitia saepe producere, cuius vel in praxi mediocriter exercitato notissimum est.

Cùm inflammatio non plethora solùm & obstructione, sed varia etiam, at determinata diathesi, conjuncta, praedictorum malorum renes & vesicam occupantium mater sit, neque talis inflammatio semper, quin potius rarò acuta sit, operae pretium est, harum partium inflammationis lentae phaenomena percurrere, ut praecautio & curationi sit locus, atque ita vitetur morbi acuties; ita enim id mali genus comparatum est, ut lenta phlogosis acuta fiat summa aegrotantis pernicie. Igitur renum calor immodicus, atque phlogistica eorum dispositio eos maxime vexare solet, qui litteris & otio incumbunt: baccho etiam & veneri deditos: melancholicos & arthriticos, haemorrhoidum passionibus afflictos; hypocondriorum aliarumque partium ventris inflammatione prehensos: & quibus atra bilis intestina, mesenterium, uterum vicinasque partes occupat: eos denique qui haereditaria dispositione labem mali à parentibus susceperunt. Utique non omittendum, non renes modò, vesicam, cae-

(a) Vide Ballon. *Epid. lib. 2. pag. 161.*
 & *Medic. Vratisl. anno 1699. pag.*
 117.

(b) Hipp. *de Aëre, aq. & locis,*

com. 3. text. 36. pag. 279. ex edit. Septal. anno 1645.

(c) Ramazz. *de Morb. artifice.*

cap. 29. pag. 81.

terasque partes urinae excretioni servientes, hoc inflammationis genere laborare, sed etiam musculos, praesertim quem Graeci *psoas* vocant, ductis in consortium nervis, unde fit, ut interdum malum renibus incipiens in alias diffundatur partes, & contra. Utut sit, duo phaenomena renum inflammationem perpetuò comitantur. Primum, dolor gravis, aut saltem sensus molestiae ad lumbos partesque vicinas. Alterum, laesa naturae functio in urina expellenda: quae si conjungantur, certissimum dant inflammatorum renum inditium. Quod si dolor gravisque molestia, laesioque in ejicienda urina, circa pectinem in infima ventris regione diu haereant, malum inde vesicam occupare cognoscimus. Sed dolor hic dum renes occupat, ad supernas partes aliquando ascendens, infernas costas in thorace molestat, ut falsam pleuritidis speciem mentiatur. Neque continuò affligit, sed per intervalla: atque sternutamentis & tussi intenditur. Nec rarum est ad femora extendi, eademque demùm veluti stupore prehendi. Febris universi corporis non semper adest; at pars affecta calet & incenditur, ut febre saltem partis laborare dicas. Accedunt nausea, stomachi anxietas, cibi fastidium, crebra bilis vomitio. Saepissimè extremae partes, maximèque pedes refrigescunt. Quae omnia interdum mitia, ut aegrum lecto non perpetuò affigant, quandoque increscunt maximèque molestant. Dum malum istud nimium augetur ut cursu temporis, nisi curetur, fieri solet, mictus cruentus, calculi, urinae difficultates, omniaque circa lotium expellendum incommoda accedunt, alia tamen aliis, pro causarum occasionalium & efficientium, naturae & temperamenti diversitate. Sed si febris superveniat acuta, dolor nimium vigeat, anxietas, urinae ardor, & difficilis, aut omninò impeditus, exitus, inflammationem acutam & celerem inde significari palam est. Harum partium inflammatio, quaecumque demum illa fuerit, periculosa: si enim acuta sit, urinae suppressione, aut virium extinctione paucis diebus enecat. Quod si lenta fuerit, etsi imminens non sit discrimen, tamen longo post tempore urinae mala insanabilia post se trahit. Jàm verò cùm calculus, mictio cruenta, urinae profluvium, aut suppressio, itemque stranguria, quamquam

quam symptomata praegressae inflammationis sint, ita aliquando increcant, ut morbi rationem habeant, & Medici considerationem ad se alliciant, non incongruum arbitror, phaenomena eorum praesentiam demonstrantia seorsim tradere. Igitur cum calculus renibus subest, praeter jam dicta inflammationis signa, doloremque acerbissimum instar infixi aculei ad lumbos, urina antecedit tenuis, limpida, diluta, quam mox excipit crassa, sabulis seu arenulis multis repleta, qua praesente sub his notis de calculo suspicandum est: nec enim facile datur signum hujus mali prorsus demonstrativum, nisi cum lapilli ipsi cum lotio expelluntur. Idem iudicium esto de vesicae lapide, nisi enim grandior fuerit, signis omnino certis sese non monstrat. Conjecturam tamen de ejus praesentia faciunt tenesmus in singulos mingendi conatus: ponderis sensus in perinaeo: crebra genitalium titillatio vel pruritus, ad quem compescendum manum, gestu sane indecoro, saepius admovere cogitur uterque sexus, quod praesertim adnotatur in infantibus, qui penem saepissime contrectant & distrahunt, ut urinae exitui faveant, vel dolores leniant. Interea profiliens urina saepius sistitur, vel per vices alternatimque inter tormina mingitur. Quod si sub his signis vesicae calculus digito in anum immisso exploretur, vel cathetere in vesicam adacto attingatur, certius inde iudicium deducitur. Neque inficiandum, haec opera chirurgica interdum fefellisse; atque adeo etsi ad cognoscendum hunc morbum multum conferant, nec prorsus iis esse fidentium, censemus. Ad mictum cruentum dignoscendum nullo alio opus est auxilio quam urinae inspectione, ipsa enim sanguinea est. Id unice notandum, diversa esse sanguinem mingere, & urinam ejicere sanguineam. Dum sanguis mingitur, si urina aliquo tempore fervetur, sanguinem in fundo vasis deponit; dum vero sanguineum liquidum mingitur, etsi urina per longum tempus adservetur, nihil ad fundum projicit, quinimo totus urinae liquor sanguineus permanet. Nimius urinae fluxus duobus modis fit. Primum cum urina multa copia effunditur, actio tamen mingendi ad nutum dirigitur. Alter modus est, cum urina clanculum & absque voluntatis imperio nimium fluit. Illud mali genus

diabetes: hoc *urinae incontinentia* appellatur. Ergo in diabete potio, non multo post quam sumpta est, nihil ferè demutata immodicè sub aquae specie cruda mejitur. Ingens sitis continuo afficit, quae potatione sedari nulla potest, atque quod bibitur, saepe majore copia mejendo redditur, quàm qua sumptum fuit. Interea totum corpus eo modo consumitur ac veluti mejendo dissolvitur: febris lenta emergit: saliva spumosa excernitur: alvus pigrior evadit: viscera aestuant: lumbi dolent: vires prosteruntur: ac nisi recens curetur, vitam marcore consumit. At incontinentia urinae, pueris & senibus magis quàm caeteris aetatibus familiaris, nec febre nec dolore stipata, molestum & turpe malum est, etenim volentes nolentes urinam fermè continuo effundunt, & stragulas noctu dieque permingunt. Superest, ut frequentissimas affectiones *dysuriam*, *stranguriam*, & *ischuriam* explicemus. *Dysuria* generale nomen est quamvis urinae difficultatem significans. Cum verò ex inflammatione, indeque natis calculo, grumo sanguinis, vesicae imbecillitate, aliisque id genus malis, liberam urinae expulsionem impediuntibus, difficultas in excernendo lotio sequi soleat, *dysuriae* nomine, quaecumque illa fuerit, seu dolor adsit seu deficiat, ex veterum Graecorum mente significatur. *Stranguria* est mictio guttatim procedens. Dum enim seu calore & acrimonia ipsius urinae, seu viarum impedimento urina guttatim fluit, nec nisi cum dolore & molestia sensim ejicitur, *stranguriae* nomine id malum indigitatur. Nihil praeterea necesse est, ut quis in observando attentus *dysuriam* & *stranguriam* cognoscat. At *ischuria*, quae urinae suppressionem apud posteriores Graecos significat, ulteriorem postulat explicationem. Igitur urina frequenter ob vesicae vitium supprimitur, ut malum id magis ad vesicam pertineat: interdum tamen consentiunt etiam renes, ut malum ab ipsis incipiens vesicae communicetur. Difficile autem est, integram urinae suppressionem ex solis renibus, vesica illaesa, fieri posse, alibi enim monstravimus, urinam non totam per renes, sed partim ex ventriculo & intestinis in vesicam cumulari: unde etsi renes in officio omninò ferientur, si tamen vesica integra sit, aliquid urinae in ea colligetur. Utcumque tamen
sup-

suppressio fiat, modò repente omninò sistitur, modo non ex toto fit, sed stillatim quidem mejunt, multumque fundere cupiunt, atque ita per gradus ad integram veniunt suppressionem. Sed urinae interclusio, quovis modo facta, omnia saeva & acerba reddit, etenim febrem accendit, & inquietudinem, dolorem gravem secundum lumbos, aut circa pectinem cum partium distentione inducit. Cum lotium ob moram acre mordaxque est, frigent aegri, tremunt, convelluntur, distenduntur praecordia, & replentur. Pulsus sub initiis tardi sunt, segnes: sed dum malum increfcit, parvi fiunt, celeres, inordinati. Somni tenues, molesti, non continui, quin potius à somno, perinde ac si quis pupugerit, profiliunt, postea in soporem tamquam lassitudine oppressi delabuntur. His laboribus delirium leve accedit, ut nugari potius, quàm verè delirare videantur. Quod si mejendi aviditas instet, multisque doloribus & distentionibus modicum quiddam stillatim ejiciunt, tunc primùm cruciatibus parùm levantur, postmodum in eadem relabuntur. Interea facies livet: abdomen intumescit: vesica, si malum in ea sit, turget atque dolet, multumque urinae, intromisso ferro, prorumpit. Contra, cùm malum in renibus praecipuè haeret, vesica parùm dolet, vel tumet, paucum etiam urget mictionis desiderium. Morbo ad statum evecto, luteus sudor: pituitae vomitus, interdum etiam bilis: totum corpus friget: singultus: pulsus parvi, inordinati: facies ex livido rubescens: sitis: animi inconstantia: mentis vacillatio: nervorum distensio: mors. Plura, quae de his affectionibus dicenda restant, ut ordine dirigantur, ad aphorismos relegamus.

In curandis morbis renum & vesicae duo potissimùm prae oculis habenda. Primum est, inflammationem esse sedandam. Deinde praefatis symptomatibus esse occurrendum, solent enim ea interdum ita increfcere, ut fermè omnem curationis vim ad se trahant. Ergo communia inflammationis remedia hic adhibenda, atque adeo venae sectionem instituere oportet, non quidem ut multus sanguis extrahatur, id enim horum malorum conditio non tolerat, sed ut pars laborans temperetur, onere levetur, & lubrica fiat. Purgatio sub initiis minimè instituenda; at ejus loco clysteres

res emollientes & laxantes substituendi. Decoctum ossium capitis vervecis, additis floribus malvarum, violarum, sambuci, pro clysterum usu congruens est. Enema ex quatuor oleis Fulleri, incipiente morbo, non congruit, eo tamen senescente, utile esse consuevit. Igitur ad subducendam alvum pro usu esse potest oleum seminis lini, aut amigdalarum dulcium recentissimè extractum, & larga satis dosi praescriptum, non enim inflamat, ut quidam ex systemate, non observatione, affirmant, sed lubricando, leniendo, laxando, vias mirificè aperit, naturamque ad blandam rerum nocentium expulsionem incitat. Diluentia & refrigerantia multum hic locum habent, ut aqua simplex spiritu nitri ad gratam aciditatem alterata. Prodest etiam serum lactis paulillo nitri medicatum. Sed curandum, ne nimia quantitate haec omnia ingerantur, quippe, occlusis urinae viis, facile stagnant, & gravia mala inducunt. Si renum & vesicae inflammatio lenta sit, praeter jam dicta medicamenta, hirudines ano applicatae juvant: nec spernenda est cucurbita lumbis adhibita, & fissuris impactis sanguinem fundens. Juvant etiam in hoc casu balneationes, ususque olerum infrigidantium & emollientium. Lactuca, intubus, asparagi, gramen, aliaque id genus, praecipuus esse debet cibus eorum, qui his malis tentantur, alimenta enim ex carnibus, aromatis, & cupediis parata, ea exasperant. Exterius renum regioni ad lumbos applicari potest cum fructu aqua tepida, aceto permixta, pannis lineis, aut spongia recepta. At hoc ipsum medicamentum cum vesicae applicandum est, aliquo roborante, ut oleo camemelli, lumbricorum, rutae, permiscendum, quia vesica nervosa est, & nimium frigidis laeditur. Emplastra, cataplasmata, aliaque hujusmodi medicamina his partibus applicari solent, neque prorsus damnandus eorum usus, at, pondere gravando parùm utilia esse, deprehendimus. Quod si aliquando necessitas iis uti cogat, ex emollientibus, ut malva, althaea, addita farina hordacea, tutò componi possunt. Eadem curandi methodus adhibenda est in doloribus harum partium, eo tantùm discrimine, ut si dolor nimium vigeat viresque nimium dissipet, medicamenta ex opio, atque, ut inter ea tutissimum, laudanum liquidum

Sydenhamii praescribi possunt, ea tamen lege, ut id reme-
dii genus cautè admodum moderatissima dosi, nec nisi in
casu urgentiae, propinandum. Potio ex confectione hyacin-
torum, demptis aromatis, oculis cancrorum, syrupo de dua-
bus radicibus, laudano liquido, & aqua graminis sub mo-
deratis dosibus grata est, dolores lenit, & naturam recreat.
Monuit Hippocrates, in dolore renum post venae sectio-
nem in poplite institutam, & purgationem, vias urinarias
esse mundandas (a). Medicamenta urinas moventia (diureti-
ca vocant) ad eum finem ferè omnes praescribunt. Sed in
morbis renum & vesicae, si ea medicamina sub initiis ad-
hibeantur, noxia sunt: quocumque autem tempore si ca-
lida sint, acria, & vehementia, tam longè abest, ut uri-
nas moveant, ut eas potius intercipient, aucta enim par-
tium inflammatione, malum etiam augent.

Sanguinis fluxus per urinas non uno modo succurren-
dus, varia enim esse debent Medici conamina pro circunf-
tantiarum varietate. Solet interdum sanguis per renes &
vesicam expurgari certis determinatisque periodis cum le-
vamine naturae, idque fit sine febre, sine molestia, & abs-
que virium jactura, ut Hippocrates monuit, nosque ex
ejus mente in medicina veteri & nova monstravimus. Ni-
hil igitur tunc est agendum, sed quiete tum corporis, cum
animi, optima diaeta, opus naturae relinquere expedit; qui
enim sanguinem ita fluentem coercere tentarunt, aegros in
gravissima pericula deduxerunt, sanguinem enim suppressum
sequitur arthritis, vertigines, aliaque capitis mala, vel quod
frequentius est, cachexia & hydrops. Fluit aliquando san-
guis ex dictis partibus ob earum debilitatem, retinendi vi
firmè amissa, sub quo casu sanguis serosus apparet, ut non
tam sanguinem, quàm urinam sanguineam aegrotantes min-
gere videantur. Sub hoc casu fugienda omninò adstringen-
tia, vias enim coarctando, malum supprimunt, sed non
tollunt, ac majori vi postea revertitur. Restaurantia jus-
cula ex viperis, additis temperantibus, ut fragaria, pim-
pi-

(a) Hipp. lib. 6. Epid. sec. 1. text. 5.

pinela, & vulnerariis levibus, ut hederæ terrestri, agrimonia, maximè conferunt. Aqua, cui immixtus sit liquor ex nitro & marte seu tinctura elastica Pharmacopeae Matritensis, pro potu ordinario omnem hic adimplet paginam. Exercitatio corporis modica, purgationes lenes ex rhabarbaro, amara vegetabilia citra caliditatem operantia, ut cichoreum, taraxacum, addito pauxillo centaureae sub forma decocti, in hoc malo profunt. Quod si sanguis fluat ex ulcere renum aut vesicae, minimè adstringentibus suppressendus, sed ulcerum curatio instituenda, ut sanguis fluere desinat. In universum adnotare expedit, sanguinis fluxui per urinas obnoxios esse veneri & vino deditos, itemque eos, quibus laxa est lumborum partiumque vicinarum constitutio cum nimia caliditate, quod monitum esse volumus, ut cautè tractentur hujusmodi aegri, nec curationem ullam spectent, nisi ab iis rebus nocentibus prorsus abstineant.

Cùm calculus renes aut vesicam occupat, unica sese offert intentio, scilicèt ipsum extra corpus ejiciendi. Cùm verò lapis excerni nequeat, nisi viae satis pateant, & naturae robur validum sit ad expellendum, proinde duo agenda, scilicèt vias laxando dilatare, atque naturam ad hostem abjiciendum movere. Viarum dilatatio fit per emollientia, laxantia, aperientia tum exterius tum interius applicata. Valent ergo olea, balnea, diluentia, laxantia, quae pro inflammatione harum partium attulimus. Sed hoc genere medicamentorum non nimium insistendum, multa enim laxatio, sicut partes molles fluxilesque reddit, sic earum robur dissolvit. Idcirco cum medicamentis emollientibus roborantia aliqua parùm calida, ut flores camaemelli, betonicam, apium, aliaque id genus, immiscere licet. Interim clysteres ad laxandas vias, naturamque movendam ex usu sunt, sicut oleum amigdalorum dulcium in jusculo identidem repetitum. Sunt qui credant, certum esse medicamentorum genus, quod vi speciali calculos atterat, & in partes dividit, eaque praescribunt, ut in fragmenta partiti faciliùs excludantur. Inter ea medicamina numerantur sanguis hirci, lapis judaicus, cicadae siccae sine penis ac pedibus contusae, paserculus troglodytes conditus ac praeparatus, ossa

mespilorum, aliaque benè multa passim in libris obvia. Sed fides sit penes auctores, dum nos, de viribus harum rerum ad calculos infringendos dubii, ulterioribus observationibus confirmari desideramus. Maximum ergo calculosis remedium est à lapidum generatione praeservatio, quae fit abstinencia à multis & crassis cibis: usu frequenti olerum: aqua frigida pro virium robore plus minusve suscepta: integra vini privatione: exercitationibus mentis & corporis ad mediocritatem redactis: veneris, omniumque potuum spirituosorum calefacientium, agitantium abstinencia: levium purgationum ad aequinoctia usu: balneationibus calidis, aut frigidis aestatis tempore pro aetatis, & naturae varietate: lactis asinini post purgationes usu. Quae omnia, si ritè rectèque observentur, remedium erunt ad calculorum praeservationem, eorumque impediendam generationem praesentissimum. Pro coronide advertendum restat, calculos in vesica ita interdum increfcere, & ad tantam magnitudinem pervenire, ut non nisi manuum operatione à Chirurgis extrahi possint. Haec operatio, quae grecè à quibusdam *lithotomia*, ab aliis *cisthotomia* appellatur, in usum adducta est ab antiquissimis medicinae temporibus. Hippocrates jurejurando Medicos obstringit, ne umquam eam exercent, quod non de Medicis tantùm, sed & de Chirurgis intelligendum, cùm ejus temporibus medicina minimè à chirurgia sejuncta adhuc esset. At posterioribus temporibus multùm exculsa est lithotomia, ut videre est apud Celsum inter Latinos, & Albucasim inter Arabes. Sub initiis saeculi decimi sexti horum lithotomiam, quae simplici modo peragebatur, relinquentes Chirurgi Itali, aliam magis compositam, sed eorum judicio commodiorem, invenerunt, eamque extollit & longè describit Chirurgus Hispanus Franciscus Diaz, qui eo tempore florebat, in eximio opere *de morbis renum & vesicae*, lingua vernacula conscripto (a). Harum operationum prior *apparatus minor*, posterior *apparatus major* dicta est. Aliae deinceps operandi rationes inventae sunt,

---

(a) Francisc. Diaz *Trat. de las Enferm. de riñon. y veg. &c. lib. 2. cap. 8. pag. 136.*

funt, *alta* scilicet, cum vesica circa pectinem ex inferiore parte abdominis scinditur: & operatio *fratris Jacobi*, quae sub finem praeteriti saeculi invalere coepit. Omnes, quotquot hactenus inventi sunt vesicae apperendae modi, historicè & chirurgicè ab Heistero proponuntur, quem tironibus legendum commendamus (a). Utcumque tamen haec operatio perficiatur, periculosissima est, ut prudentes Chirurgi fatentur, quidquid aliqui nebulones in contrarium afferant. „ Quantumvis graviter (inquit citatus Heisterus) in excolendis perficiendisque calculum secandi artificiis, ut ex dictis patet, celebres & Medici & Chirurgi desudarunt, ipsum tamen opus satis periculosum atque anceps adhuc est, ut nulla omnino lithotomiae methodus existat, quae tutò semper adhiberi queat, & quae, non cum gravibus saepe, praesertim certis in casibus, conjuncta sit incommodis atque periculis (b). Adde, eos qui calculo laborant, semel educto uno, alterum generare, atque eisdem usu venit quod hydropicis, quibus per paracentesim educta aqua, alia de novo procreatur (c). Superest, ut de celebrioribus medicamentis hoc nostro tempore usitatis aliqua dicamus. *Uva ursi*, planta nostris regionibus familiaris, magnis extollitur laudibus ab Antonio de Haen, qui multis observationibus probare contendit, usu hujus plantae calculosorum symptomata mitescere: „ Ut cum praesente calculo sint adeo sani, & in functionibus suis praesertim ouropojetica adeo valentes, quam si prorsum liberi à calculo essent (d). Hujus auctoris vestigia premens botanicus noster, revera insignis, Josephus Quèr dissertationem lingua vernacula edidit de *Uva ursi*, quam in morbis renum & vesicae, praesertim calculosis, mirè commendat. Fateor, non satis mihi comperta est hujus plantae vis in dictis morbis tollendis, atque tirones moneo, ut ulterioribus observationibus de hac re certiores fiant. Interim

pla-

(a) Heister. *Inst. Chirurg. part. 2. sec. 5. cap. 140. pag. 802. seq.*

(b) Heist. *Inst. Chirurg. part. 2. sec. 5. cap. 143. §. XL. pag. 896.*

(c) Vide Desauvag. *Gener. & spec.*

morb. clas. 9. §. XXVII. num. 13. pag. 200.

(d) Haen *Ratio meden. part. 6. cap. 5. §. 1. pag. 124. Vide etiam part. 3. cap. 4. pag. 340. seq.*

placet iudicium Lieuthaudi ita loquentis : „ Uvam ursi sum-
 „ mis laudibus extollit Cl. de Haen , qui inter artis proce-
 „ res haud infimum locum sibi vindicat ; sed num induciae,
 „ quibus inter hujusce remedii usum fruuntur aegri , haud
 „ potius paregoricis & injecto in vesicam oleo lini referri
 „ queant ? Solertioribus examinandum relinquimus (a). Ne-
 que dissimulandum arbitror , ab hujus plantae usu , ut ait
 Desauvages , vesicae mucum abradi , & dysuriam interdum
 recrudescere (b). Aliud remedii genus, nostris temporibus, ce-
 lebratissimum ad calculos infringendos publici juris fecit in
 Anglia insignis foemina Joanna de Stephens , cui illius Reg-
 ni Senatus pecuniae summam satis notabilem pro sui reme-
 dii publicatione dono dedit , postquam viginti censorum ju-
 dicio , quibus examen curationum demandatum est , no-
 tum habuit. Cum ex Anglia per totam fermè Europam
 medicamenti Stephensiani fama percrebuit , extemplò com-
 motis animis , ut fieri solet , in varias Professores abiire
 sententias. In Gallia ipsum approbarunt Geofrojus primùm,
 deinde Morandus , quorum ille in medicina & re pharma-
 ceutica : hic in operibus chirurgicis (c) exercitatissimus. At
 in Germania non placuit hoc remedium Antonio de Haen,
 qui , ipsum ad lapides potius efformandos quàm tollendos
 disponere , multis probare contendit (d). Neque in Anglia
 Meadio placuisse videtur (e). Novissimè Lieuthaudus , id re-
 medium , etsi ad saxeos lapides solvendo non prodesse , ad
 molles & gipseos praestantissimum esse , accuratioribus ex-
 perimentis confirmari , asserit : qua distinctione neglecta , per-
 peram de hac re dissentire vel gravissimos Medicos , cen-
 set (f). Jàm verò remedium Stephensianum tria includit,
 nempè pillulas , pulverem , decoctum. Pillulis sapo ad un-
 cias

(a) Lieuth. *Synop. univers. prax. sec. 4. Lithiasis* , pag. 259.

(b) Sauvag. *Gener. & spec. morb. clas. 9. §. XXVII. num. 13.* pag. 200.

(c) *Memoires de l'Academie Royale des Sciences* , anno 1739. pag. 275. & anno 1740. pag. 177.

(d) Haen *Ratio meden. part. 5. cap. 5. §. 6.* pag. 332.

(e) Mead. *Monit. & praecepta Medic. cap. 10.* pag. 95.

(f) Lieuth. *Synop. univers. prax. sec. 4. Lithiasis* , pag. 259.

cias quatuor, & sufficiens mellis quantitas basim praebent. His postea miscentur in mortario marmoreo sub aequali dosi cochleae calcinatae, semina dauci silvestris, bardanae, fraxini, & oxyacantae ad nigredinem usta & calcinata. „ Summè depraedicantur (inquit Lieuthaudus) nec immeritò ad infarctum renum: dantur saeviente paroxismo nephritico ad semidragmam singulis, vel alternis horis. Praefcribuntur ad dragmam unam vel alteram singulis diebus „ ad novam praecavendam invasionem, quod rarò fallit (a). Pulvis conficitur ex putaminibus ovorum, & cochleis, seorsim calcinatis. Pro decocto paratur prius massa ex sapone ad uncias quatuor & dimidiam, cui additur mel, & nasturtium ustum & ad nigredinem calcinatum: quo facto haec massa in aqua ad libras quinque coquitur cum foliis bardanae, petroselini, foeniculi, & floribus camaemelli. Tandem mel colaturae additur (b). Ter per diem exhibetur pulvis ad scrupulos duos ex vino superbibendo praedicti decocti cyathum. „ Hoc est praeclarum lithontripticum (inquit Lieuthaudus) quo, me teste, plures, doloribus atrocissimis confecti, & ad interitum ruentes, incolumes evaserunt; sed haud reticendum, impar fuisse illud remedium solvendis calculis siliceis, alias rarioribus (c). Utut sit, cavendum semper à calidis medicamentis, quae inflammationem augent, & lapides indurant. „ Quare (rectè inquit Lacuna noster) ab iis medicis non minus cavendum est, quàm à morbo ipso, qui infestanti calculo renum calidissima propinant medicamenta, quibus praeterquamquod nihil praesidii afferunt, calculi occasionem adaugent, inflammant viscera, ac renes denique & vesicam exulcerant (d).

In diabete tollendo ea conferunt, quae in inflammatione renum & vesicae tradidimus. His addi possunt medicamina in hepatis inflammatione adducta, nam hypocondria, he-

(a) Lieuth. *Synop. univers. prax.* part. 2. lib. 1. sec. 2. pag. 702.

(b) *Mmoires de l'Academ. Royal des Sciences*, anno 1739. pag. 276.

(c) Lieuthaud. *loco proxim. citato*, pag. 702.

(d) Lacuna *Method. cognosc. extirpandi. vesi. carunc.* pag. 12.

hepar praesertim malè affectum, morbum hunc augere, celebrium auctorum observatione constat (a). Scire autem expedit, diabetem cum aestu viscerum perpetuò conjungi, non utcumque, sed humorum alibilium colliquatione comitato. Hinc duo sequuntur phoenomena. Primum: totum corpus avidè expetere humiditatem potus. Alterum: eam humiditatem cum liquata partium substantia per renes & vesicam expelli. Hinc marcor, febris lenta, tabes, hujus morbi consecutaria esse solent. Hinc mirum non est, multo plus aqueae humiditatis excernere per urinas diabete affectos, quàm ea quae per cibum & potum assumitur: pars enim ex humore corporis liquato, pars ex aëris ambientis humore à corpore attracto procedit, ut alibi monstravimus (b). Omni ergo cura incumbendum, ut acrimonia & calor viscerum temperetur, ita tamen, ut natura ex dissipatione languens roboretur. Id fiet, praeter jam dicta, usu continuo lactis asinini per menses integros absque alio alimento, si fieri possit; sin minus vitellis ovorum recentium, aut pauculo panis aeger reficiendus. Prodest, ubi aegrotantis vires & constitutio lac perferre non potest, serum saccharo aluminis Batimelli ad dragmam unam alteratum. Vulneraria, detergentia, roborantia, hic locum habent. Aqua hordei saccharo rosato mixta, bis aut ter in die repetita, utilis est. Rhafes Arabs, ad hunc morbum, in potu sumendos adducit trociscos, optimi quidem usus, sed qui apud rerum novarum amatores perperam eviluerunt (c). *Urinae incontinentia* in pueris nullo medico auxilio indiget, sola enim naturae vi, per aetates accrescente, tollitur, ut imprudentes admodum sint mulierculae, quae, puerulos, noctu inter dormiendum stragulas mingentes, minis & verberibus conficiunt. Id ipsum malum in senibus immedicabile est, mollities enim & laxitas nervorum in iis ex vitae imminutione pendet. Nihilominus animadvertendum, noxia esse in hoc ma-

lo

(a) Mead. *Monit. & praecep. med.* cap. 9. sec. 2. pag. 90. Lieuth. *Synop. univers. prax.* sec. 4. pag. 270.

(b) *Vide Physic. nostr. experim. tract. 4.*

prop. 77. num. 294. pag. 292.

(c) Rhaf. *lib. 9. ad Almanx.* cap. 78. pag. 48.

lo quae refrigerant non modò interius, sed exterius. Sic piscator, Galeno referente, qui, ut pisces caperet, super lapidem diu sedit, adeo circa sedem & vesicam fuit infrigidatus, ut ipsi invito & excrementa & urina effluerent (a). Idem accidisse debilibus, qui in frigida lavarunt, experimentis notum est (b). Adstringentia medicamina, tum interna, tum externa, quae à multis hic laudantur, commendare, non audeo, quia dum urina vi cohibetur, corpus inflat, & postea majori copia erumpit. Prodesse dicuntur virtute specifica pulmo haedi, leporis cerebellum, erici caro, cerebrum aquilae, lingua anseris, vesica porcina, singula quidem usta & in potu exhibita. Sed fides sit penes auctores. „ Inter anilia medicamina (inquit Lieuthaudus) re-
„ ferri debet pulvis muris, aliaque consimilia ab insulsa ple-
„ be decantata, quae tamen nihil vetat experiri, si ab aegris
„ obnixè efflagitentur: nemo enim nescit, quid valeat erga
„ omnia remedia aegrotantium fides (c).

Dum ischuria seu urinae suppressio praesens est, sedulò inquirendum, an ob viarum occlusionem, vel ob renum & vesicae imbecillitatem advenerit. Si calculus, arenulae, sanguinis grumus, inflammatio, urinam cohibeant occludendo vias, curatio, superiùs pro his malis posita, instituenda est. Quod si ex partium imbecillitate, qua vis atrahendi & expellendi in iis deficit, urinae retentio procedat, videre expedit, num oppressio, dissipatio, aut corruptio substantiae ipsarum partium intercedat, ad has enim affectiones generales omnis imbecillitas reduci potest, ut agentes de spiritibus in Physiologia vidimus. De oppressione satis jam dictum in inflammatione, calculo, aliisque id genus incommodis, quae vires renum & vesicae opprimunt. Sed cum ab his urina supprimitur, fermè repentè id contingit. Secùs accidit in dissipatione, ut senibus familiare est, tunc enim sensim minuitur urina ob partium impotentiam, donec, penitus deficiente virtute, omnino supprimatur. Ex corruptio-

Ff

ne

(a) Gal. de Locis affec. lib. 1. cap. 6. | morb. lib. 3. cap. 41. pag. 271.
circa finem.

(b) Vide Nicol. Pis. de Cogn. & cur. | (c) Lieuth. Synop. univers. prax.
sec. 4. pag. 272.

ne cohibetur urina, quoties diathesis aliqua renes & vesicam vitiat, aut ex ulceribus harum partium, suppurationibus, aliisque hujusmodi incommodis, partium substantia corrumpitur, usque adeo ut sua officia peragere nequeant. Hujus suppressionis curatio ex correctione eorum, quae partes corrumpunt, deducenda est. Superest igitur, ut de ischuria ex imbecillitate ortae curatione loquamur. Ergo interius vires partium urinam excernentium augendae per medicamenta roborantia & diuretica. Potio ex succo limonum, nitro, syrupo de quinque radicibus, aqua raphani, aut asparagi, ex usu esse consuevit. Spiritus nitri dulcis paucis guttulis olei therebintinae ex aqua parietariae utilis esse potest. Confert etiam expressio assellorum seu millepedum aqua graminis mixta. Nec incongruum est balsamum copaivae, succinum, aut ejus sal. Sed prae caeteris celebratur herba brasiliensis *pareira brava*, seu *butua* quae in substantia datur ex vino albo à granis quindecim ad semidragmam: ad duplum verò in infuso aquoso vel vinoso. Cavenda sunt diluentia, & aquea humiditate corpus replentia. Sunt qui venae sectionem, & emeticum laudent in hoc casu, sed viribus infirmis haec aut prorsus omittenda, aut cautè administranda. Inter externa laudantur oleum lumbricorum, camae-melli, lauri, rutaceum. Laudatur etiam cataplasma è coe-pis coctis, & parietaria, aliaque hujusmodi passim apud Auctores obvia. Nec desunt, qui sinapismos tum pectini, tum lumbis apponendos, censent. Sed huic urinae retentioni nihil aequè prodest, ac catheterem immittere, qui forte unicum in senibus praesidium est. Nec desunt qui sub hoc casu, jam fermè desperato, apertionem vesicae commendant. Sed id remedii genus, ex se periculosissimum & crudele, partem debilem citius emori, facit.

In stranguria seu urinae stillicidio ea agenda, quae pro renum & vesicae inflammatione praescriptimus, postulat enim haec affectio venae sectionem: postmodum diluentia, demulcentia, temperantia. Hinc juscula pulli herbis refrigerantibus alterata: lac, ejusque serum: infusa, aut decocta ex floribus malvae, radicibus althaeae, nimpheae, fragariae: emulsiones ex seminibus frigidis: oleum amigdalorum dul-

cium: nitrum pauxillo camphorae mixtum, aliaque id genus multa, huic affectioni succurrunt. Enemata laxantia, refrigerantia, & roborantia, maximi sunt usus. Lac ipsum vitellis ovorum mixtum: decoctum capitis & intestinorum verbecis, additis floribus violarum, sambuci, papaveris, optima sunt. Sed incasum fient omnia, si aeger in hoc malo ab esu carni-um magna ex parte non absteineat, seseque dietae refrigeranti & humectanti ex herbis, oleribus, & fructibus de- sumptae non committat.

APHORISMI.

I.

Si quis sanguinem aut pus mingat, renum aut vesicae exulce- rationem significat (a).

II.

Quibus in urina crassa existente carunculae parvae, aut ve- luti pili una exeunt, his de renibus excernuntur (b).

III.

Si quis sanguinem mingat & grumos, & urinae stillicidium ha- beat, & dolor incidat ad imum ventrem & perinaeum, par- tes circa vesicam laborant (c).

Cum pus, sanguis, carunculae, aut, pilorum instar, fi- lamenta per urinam excernuntur, renes & vesicam aut ul- cere, aut alio malo affectos esse, necesse est. Sed quando aegritudo vesicam, aut renes magis occupet, ut eò curatio dirigatur, optimè explicat Celsus his verbis: „ At si san- „ guis, aut pus in urina est, vel vesica, vel renes exulcerati „ sunt. Si haec crassa carunculas quasdam exiguas, aut qua- „ si capillos habet, aut si bullat, aut malè olet, aut inter- „ dum quasi arenam, interdum quasi sanguinem trahit, dolent

Ff 2

au-

(a) Hipp. lib. 4 Aphor. sent. 75.

(b) Hipp. ibidem, sent. 76.

(c) Hipp. loc. citat. sent. 80. & lib. 7. Aphor. sent. 39.

„ autem coxae, quaeque inter has superque pubem sunt,
 „ & accedunt frequentes ructus, interdum vomitus bilio-
 „ sus, extremaeque partes frigescent, urinae crebra cupidi-
 „ tas sed magna difficultas est, & quod inde excretum est
 „ aquae simile, vel rufum, vel pallidum est, paulum ta-
 „ men in eo levamenti est, alvus verò cum multo spiritu (fla-
 „ tu) redditur, utique in renibus vitium est. At si paula-
 „ tim destillat, vel sanguis per hanc editur, & in eo quaedam
 „ cruenta concreta sunt, idque ipsum cum difficultate reddi-
 „ tur, & circa pubem interiores partes dolent, in eadem ve-
 „ sica vitium est (a).

IV.

*Quibus in urina arenosa subsident, illis vesica calculo labo-
 rat (b).*

Vesica interdum ex se ipsa calculum generat, ut fit in pueris, qui rarò, aut fermè umquam calculos ex renibus habent: interdum ex renibus eos accipit, ibique foventur & crescunt. Sed cum in utroque casu sabula seu arenulae in urina subsident, accuratè debet Medicus affectas partes ex symptomatibus dignoscere. Videndus utique Celsus, qui de his rebus pro more suo praeclarè differit (c).

V.

*Quibus in urina crassa existente furfuracea simul minguntur,
 iis vesica scabie laborat (d).*

VI.

Si quis sanguinem & pus mingat & squamas, & odor gravis fit, vesicae exulcerationem significat (e).

Urinae sic vitatae non modò renibus & vesica affectis, sed ex aliarum partium vitio interdum proveniunt, quod benè notent tirones, ne in praedictione & curatione fallan-
 tur.

(a) Cels. de Medic. lib. 2. cap. 7. pag. 60. | & lib. 7. cap. 26. num. 3. pag. 480.
 (b) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 79. | (d) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 77.
 (c) Cels. de Med. lib. 2. cap. 7. pag. 61. | (e) Hipp. loc. citat. sent. 81.

tur. Igitur quid tales urinae significant in aliis morbis, longè proponit Hippocrates in Prognosticis, nosque in ejus Illustrationibus declaravimus (a). Cum verò & pus, & sanguis, & crassa materia ex renibus aequè ac vesica fluere possint, intento animo debet Medicus ex symptomatibus, sed praesertim ex laesis actionibus, ubinam malum sedem suam maximè fixerit, inquirere. Scabies vesicae fit, cum humor ejus natus falsus, acris, & pruriginosus redditur, raròque sine stranguria id fit. Sub eo casu refrigerantia & diluentia utilia sunt, sed perpetuò considerandum, vesicam, utpotè nervosam, nimium frigidis laedi. Decoctum viperarum, cornu cervi, rasurae eboris, taraxaci, fumariae, additis aequis partibus nitri & florum sulphuris, longo usu sumptum proficuum esse, credimus. Malus utique odor, non solum vesica sed renibus etiam exulceratis, praestò fit. Ergo cum urina crassa alba foetet, lactique non admodum dissimilis pro sedimento habeat crassamentum viscidum & cohaerens, narium muco, aut ovi candido persimile, atque ita ponderosum, ut non nisi difficilè, cum agitatam fuerit, ascendat, ulcus subesse, certò indicat; quod ex dolore, & reliquis symptomatibus, num renes, aut vesicam occupet, deducendum.

VII.

Quibus rectè valentibus hieme frigus est circa lumbos atque gravitas levi de causa, tum alvus subsistit infera, & supera in officio est convenienter: iis vel ischias, vel renum dolor, vel stranguria fortè contingit (b).

Lumborum nomine hic significantur partes, quae in ea regione continentur, quae continentur, quae adjacent foris & intus, tum ea, quae à lumborum nervis ortum habent. Hinc vertebrae, medulla spinalis, renes, musculi lumborum foris & intus, vena & arteria lumbares, atque etiam emulgentes, mesenterium, &c. sub eo nomine complectuntur.

Ha-

(a) Vide *Illust. nost. ad Hipp. Progn.* | (b) *Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 25. ses. 2. text. 28. & seq. & text. 37. p. 156.* | *sent. 1. pag. 365.*

Harum partium dolores lumbos afficiunt, indeque fit, ut lumborum dolor vel peritissimos saepe fallat in affecta parte designanda (a). Ex mutua harum partium communicatione ob vicinitatem observamus, unius morbum in aliam transferri, ut colicos dolores in nephriticos, hos in lumbares & ischiadicos facilè mutari, videamus. Propter dicta, in his malis agnoscendis maximè ad laborandum, magnorum enim morborum initia, tum acuta, tum chronica ex affectis lumbis incipere consueverunt. Igitur in universum tria sunt lumborum dolentium principia. Dolent interdum ob sanguinis copiam, ut verè dixerit Hippocrates, *dolorifica lumborum mala esse sanguiflua* (b). Ita afficiuntur melancholici, qui sanguinem per haemorrhoidas non fundunt: mulieres, quibus menstrua non ea copia, quae par est, procedunt: & quicumque multum sanguinem in venis alvi colligunt. Horum omnium dolores venae sectio, & diaeta tenuis ac refrigerans solvunt. Deinde dolent lumbi ob affectum mesenterium & intestina, quandoque etiam ex utero. Denique ex renibus, & musculis, & affectione spinalis medullae lumbi dolere solent. Ergo si in sanis lumbi frigent hieme ob fluxionem humoris ex capite per spinalem medullam, quae in ea regione subsistat, ita tamen ut nec diarrhoea, aut vomitus accedant, iis ischias, si destillatio ad coxam descendat: vel renum dolor, si in renibus, aut musculis vicinis subsistat: aut stranguria, si fortè vesicam occupet, supervenire solent. Si Medici in praxi accuratè observent quae circa aegros contingunt, haec omnia vera esse comperient.

VIII.

Quibus in urinis bullae superstant, renum affectiones significant, & longam fore invaletudinem (c).

IX.

Quibus autem pingue est & confertum quod supernatat, his af-
fec-

(a) Vide Gorter *Medic. Hipp. lib. 7.*
aphor. 36 pag. 475.

(b) *Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 12.*

sent. 2. pag. 176.

(c) *Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 34.*

fectiones nephriticas & acutas significat (a).

X.

Quibus verò nephriticis existentibus praedicta signa accidunt, & dolores circa musculos spinales fiunt, abscessum expecta futurum extrorsum. Si verò dolores fiunt magis ad interna loca, abscessum magis introrsum fore expecta (b).

Bullae in urina fiunt ex humore crasso, spiritu flatulento igneo repleto, atque adeo si, exclusa urina, diu permanent (is enim est sententiae sensus) longum morbum renum ex inflammatione lenta ortum significant; non perpetuò quidem, etenim ex aliis partibus malè affectis urinam spumofam fieri posse, Hippocrates in Prognosticis monstravit. Ergo renum affectorum significatio in hoc aphorismo, sicut etiam in sequenti, eadem lege intelligenda, qua superius de urina furfuracea & squamosa loquuti sumus. Si ergo non bullae, sed pingue quid & confertum in urina supernatat, renes acuta inflammatione laborare, censendum, quod tum maximè significatur, cum collectio pinguedinis in urina neque guttatim, neque instar telae aranearum, ut ex morbis aliarum partium fieri solet, sed confertim & satis densè efformatur (c). Jam verò si pinguedo in urina subsidat ex renibus malè affectis, simulque dolores circa musculos lumbares in dorso fiant, abscessus timendus exterior, si externae partes: interior, si partes internae doleant. Ut id tirones agnoscant, tactu explorent partes circa lumbos, & aegrum movere faciant, sic enim externas, aut internas partes dolere intelligent. Gorterius cum similem casum in praxi observaverit, postquam Hippocratem tamquam divino ingenio praeditum laudat, ait: „ De veritate hujus observationis minimè dubitandum, sed potius mirandum, nostrum senem in rimandis phoenomenis, ut ex iis formaret praesagium, neminem habuisse parem (d). Cum Hippocrates in hac senten-

(a) Hipp. loc. citat. sent. 35.

(b) Hipp. loco citat. sent. 36.

(c) Vide Galen. com. 7. in Aphor.

Hipp. sent. 35.

(d) Gorter Medic. Hipp. lib. 7. aphor. 36. pag. 476.

tentia tamquam basim praesagii de futuro abscessu *praedicta signa* ponat, quae ad anteriora referuntur, num de sola pinguedine, an etiam de bullis in urina apparentibus vera sit in praxi doctrina, dubius haereo, atque, ulterioribus observationibus id confirmari, desidero.

X I.

Sanguinis mictus, rarus quidem & sine febre ac dolore, nihil mali indicat, verum lassitudinum sensus solvitur. Quod si saepius mictus reddatur, aut horum aliquid accesserit, periculum minatur. At praedicendum est, sive cum dolore, sive cum febre mictus reddatur, pus insuper per urinam effluxurum, atque eo pacto dolores tolli (a).

Haec sententia, quae in praxi vera est, nulla indiget explicatione, dummodo puris nomine non verum pus ex phlegmone natum, sed materiam puri similem, ut Hippocrati in more erat, intelligamus. Videre non pigeat quae alibi de hac Hippocratis doctrina diximus (b). Occasione mictus sanguinis monendum duxi, nihil magis in praxi familiare esse Medicis, nihilque perniciosius, quam statim ad adstringentia medicamenta confugere. Sanguinis fluxus, quicumque demum is fuerit, si aegrum ex nimia copia exhauriat, metumque syncopis inducat, adstringentibus cohibendus; sed raro admodum id evenire, experientia edoctus affirmo, saepissimè enim natura per sanguinis excretiones copiosas magnos morbos tollere consuevit. Gorterus, de vomitu cruento adstringentibus tractato loquens, optimè monet, eam methodum non benè procedere, sed alia via curationem esse instituendam, ita ut ab omni adstringente & coagulante cavendum sit, quae sanguinem in grumos convertunt difficilè superandos. Monet interim, vinum rhenanum, dilutum succo citri, & laudano liquido parva quantitate, vomendi conatus compescere (c). Quod monitum ad sanguinis mictum trans-

la-

(a) Hipp. lib. 2. Praedict. text. 34.

(b) Vide Medic. veter. & nov. tract. 1. pag. 21. edit. Matrit. anno 1758.

(c) Gorter Medic. Hipp. lib. 7. aphor. 37. pag. 477.

latum aegris commodum esse potest: si enim sanguinem mingentibus spiritus nitri dulcis, cum pulvere cancrorum, syrupo de altea Fernelii, & aqua graminis, sub forma potionis praescribatur, auxilium inde sequendum verisimile est.

XII.

Recto intestino inflammato, & utero inflammato, & renibus suppuratis urinae stillicidium supervenit. Hepati autem inflammato singultus supervenit (a).

Ipsa partium vicinitas facit, ut affectis utero, & intestino recto, afficiatur etiam vesica. Ex doloribus colicis diuturnioribus translata materia in rectum intestinum: ex haemorrhoidum tumore & dolore, sanguine hoc intestinum replente & calefaciente: ex pituita per spinalem medullam à cerebro in podicem fluente (b), intestinum rectum saepè inflammatur. Huic malo dum accedit stranguria, nulla curatio pro hac est instituenda, sed intestinum rectum corrigendum, quo facto curabitur stranguria.

XIII.

Dysuriam seu urinae difficultatem venae sectio solvit: secandae verò internae (c).

XIV.

Stranguriam & dysuriam vini potus, & venae sectio solvit: secandae verò internae (venae) (d).

Non indiscriminatim, velim, tirones monitum in hac sententia contentum accipiant. Venae sectio in stranguria, ex interno poplite instituta, optimum auxilium esse solet, non quidem perpetuò, sed cum urinae stillicidium cum inflammatione vesicae, intestini recti, partiumque vicinarum conjungitur. In pueris, senibus, cachecticis, multisque crudi-

Gg

ta-

(a) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 58.

(b) Vide Hipp. de Fistulis, sec. 3. text. 1. & sec. 4. text. 1.

(c) Hipp. lib. 6. Aphor. sent. 36.

(d) Hipp. lib. 7. Aphor. sent. 48.

tatibus obnoxiiis, etsi stranguriosi fiant, cautè admodum in vena secanda procedendum. Idem dictum esto de dysuria. Cùm verò affectiones istae ex imbecillitate proveniunt, seu cum ipsa conjunctae sunt, ut venae sectio noxia, ita vinum aqua dilutum utile esse potest, quod certè in supradictarum partium inflammatione perniciosum foret. Uno verbo, ubi in his malis convenit venae sectio, vinum noxium est, & contra.

X V.

Haud silentio praetermittendum, aliam nuperrimè inventam fuisse ischuriae causam haud infrequentem, nempe protuberantem carunculam in cervice vesicae sitam, quae ultra modum saepius tumens non solum urinae fluxum sistit, sed etiam praepedit quominus fistula argentea in vesicam adigatur: qui obex ubi innotuit, facile solerti manu superatur (a).

Lieuthaudus, hujus sententiae auctor, Academiae Regiae Scientiarum Parisiensi obtulit curiosam dissertationem de structura vesicae, ibique inter alia, quae sibi visus est de novo comperiisse, carunculam circa collum vesicae invenit, quae ultra modum excrescens ischuriam inducere solet; eamque tam crudelis morbi causam tamquam haecenus ignoratam historiographus Academiae proponit (b). Laudamus quidem sapientium hominum labores eximios; sed haud reticendum, supra laudatum Diaz, Doctorem Medicum Complutensem, & Philippi II. Hispaniarum Regis Chirur- gum, integrum edidisse librum de carunculis in uretra nascentibus, & urinae suppressionum causis. Ante aliquot annos de eodem argumento tractaverat noster Lacuna (c), vir ad naturalem scientiam excolendam natus. Id discriminis inter novum, ut dicitur inventum, & nostrorum antiquam doctrinam intercedit, quod Lieuthaudus naturaliter eam carunculam circa vesicae collum reperiri ait: Diaz autem praeter naturam generari, ex ulceribus praesertim anteceden-

(a) Lieuth. *Synop. univers. prax.* sec. 4. pag. 268.

(b) *Histoire de l'Academ. Royal des*

Sciences, anno 1753. pag. 105.

(c) Lacun. *Meth. cogn. extirp. excresc. in*

ves. collo carunc. Romae an. 1551. in 8°

dentibus statuit. De caetero, tam accuratè Hispanus noster ischuriam ab his carunculis natam persequitur, ut nihil amplius desideres. Itaque cum ex gonorrhœa virulenta, ulcerosa caro supercrescens in canale pudendi, & interdum circa vesicae collum generari soleat, unde urinae suppressio oritur, propterea curationem instituit Diaz per virgulas cereas caustico obductas, quibus in pudendum immisisis, crescens caro consumitur, quo factò, ulceris consolidationem omni ope molitur, nisi enim id fiat, malum inde reversurum certò promittit. Sed paucis abhinc annis, curis Halleri, de novo prodiit Hieronymi Lapi dissertatio de curatione stranguriae, qua praedictam methodum rejiciens tamquam fastidii plenam & ad penitus sanandum omninò invalidam, aliam instituit, quae eò dirigitur, ut per medicamenta emollientia tum callus, tum ulcus subigantur. Prius igitur praescribit injectiones per syringam ex decocto malvae, violae, parietariae, althaeae, mercurialis, &c. Deinde eodem modo olea lenissimo calore fluentia, ut amigdalorum dulcium, lini, olivarum, immittit. Quod si febris ex horrore superveniat cum capitis dolore, aliisque hujusmodi symptomatibus, nihil inde mali ominari ait, quin potius, ut conamina salubria naturae, ea omnia respicit (a). Utra tamen methodus praeferenda sit, in medio relinquinus. Id tantum censemus, in leviori malo, Lapii curationem: in graviore, nostri Diaz consilia solerti manu tractata, in usum adduci posse. Ex dictis corriges errorem Desauvages, qui, non dudum, ait, candellulas cereas in locum plumbearum suffectas esse à Daràn, Goulart, André, &c, saeculo autem elapso à Hieronymo Lapi Italo primùm usurpatas (b); cum omninò certum sit, sub initium saeculi decimiseptimi usurpari coepisse, atque à nostro Diaz fermè per saeculum integrum, ante Gallos citatos, in usum adductas.

(a) Vide *Disput. Pathol. ab Hallero* | (b) *Desauvag. Gener. & spec. morb.*
edit. tom. 4. disp. 117. pag. 127. seq. | *clas. 9. §. XXVII. num. 12. pag. 198.*

XVI.

Sed omnium (remediorum) instar erunt aquae acidae si haberi possint, & nihil earum usum vetat: quarum eximia vis in abluendis detergendisque renibus, & simul deturbandis calculis omnis generis, experimentis quotidianis confirmatur (a).

Aquam insigniter calculosis proficere, & vino, cereviciae, ac quibuscumque aliis potuum generibus praestantiorrem esse in morbis renum & vesicae, omninò certum est. Laudant aliqui aquam calidam ad praecavendam calculi generationem, ut Trallianus, Baglivius, Hoffmannus (b), eamque singulis diebus manè, aut proximè ante cibum sumendam censent. Contra, alii aquae calidae usum diu continuatum corpus calefacere, laxare, viresque effoetas reddere, humores inflammare, vitiaque stomachi producere credunt (c). At aphorismus hic adductus loquitur de aquis mineralibus acidis, quales sunt in nostra Hispania in loco, vulgò *Puertollano*, quas in praedictis morbis maximo auxilio esse, multis probat Limonius noster in numquam satis laudato opere de fontibus medicatis Hispaniae (d). Id non praetermittendum, Doctorem Julianum Gutierrez de Toledo, medicum summorum Principum Ferdinandi & Elisabethae, sub finem saeculi decimiquinti, librum scripsisse de calculo renum lingua vernacula, in quo, praeter insignia monita practica, & eruditionem minimè spernendam, asserit, duos esse fontes in Baetica sibi notos, quorum aquae à calculi generatione mirificè praeservant. Eorum fontium alter est in Singilia (Antequera), alter in Julia Myrtili (Vaena) (e). Sed
cir-

(a) Carol. Pis. *de Morb. à colluv. ser. sec. 4. cap. 2. observ. 102. pag. 318.*

(b) Alex. Trall. *lib. 9. cap. 4. pag. 431.*
Bagliv. *Prax. Medic. lib. 1. cap. 9. §. ult. pag. 71.*
Hoffm. *Medic. ration. system. tom. 1. lib. 2. cap. 6. pag. 112.*

(c) Cornel. Slingerland *Dissert. de Noxis & abusu cibi & pot. frigidi, §. 39. pag. 40.*
Vide Avicen. *lib. 1. fen. 2.*

doctr. 2. cap. 16. pag. 38.

(d) Limon. *Espejo crystalino de las aguas, lib. 1. tract. 3. cap. 2. pag. 171. & cap. 7. pag. 214.*

(e) Julian Gutierrez de Toledo *de la Cura de la piedra, y dolor de hizada, part. 3. cap. 6. pag. 30.*
Vide de fonte Singiliae laud. Limon. *lib. 1. trat. 2. cap. 4. pag. 104.*

circa haec omnia monendi sunt tirones, ut continuo observationum usu, quae reipsa profint aut noceant, attentè considerent.

XVII.

Qui saepe vomunt, & alvum lubricam habent, difficiliter calculo corripuntur (a).

Etsi Baglivius plura adducat non modò de calculo, sed de aliis etiam morbis, quae nimis praecipitanter dicta sunt, nec sufficienti observationum numero comprobata, tamen quod de vomitu ad calculi praeservationem tradit, aphorismi loco tenendum est: qui enim per intervalla debitis legibus vomunt, etsi alias proclives sint, renum & vesicae morbis liberantur: quod argumentum praeter celebriores Arabes longè discutit laudatus Julianus Gutierrez, qui, regulas ad salubriter vomendum in hoc casu, doctè & utiliter proponit (b).

CAPUT XVII.

DE MORBIS UTERI.

Mulierum morbi plures sunt, & cognitu & curatu difficiles. Frequentiores tamen, & tironibus scitu necessarij sunt menstrua vitata, uteri inflammatio, & affectio hysterica. Menstrua purgatio est: *Sanguinis ex utero singulis mensibus fluxus, ad speciei humanae conservationem media generatione institutus.* In Physiologia satis, ejus originem, periodos, fines, mutationesque, impraegnationis & partus tempore, adduximus (c). Solent menstrua circa decimumquartum annum frequenter incipere, & ad quadragesimum plus minusve extendi; ita tamen, ut quemadmodum naturae lege, ad decimumquartum annum indeque usque ad quadragesimum, sanguinem ex utero singulis mensibus fundere foemi-

(a) Bagliv. Prax. Med. lib. 1. cap. 9. S. ult. pag. 72.

(b) Julian Gutierrez de Toledo de la Cura de la piedra, y dolor de bija-

da, part. 3. cap. 7. pag. 31.

(c) Vide Physiol. nostr. tract. 6. prop. 38. num. 162. pag. 310. & prop. 39. pag. 315.

mina debet, ita, eo transacto termino supprimi ex naturae instituto conveniat. Mutationes subinde graves sub his temporibus mulieres experiuntur, ut pluribus morbis sint obnoxiae, quibus non facile liberantur, nisi mutationi necessario contingenti sese accommodent. Quemadmodum puellae, dum menstrua incipiunt, non statim sed lentè per menses, imò & annos ad evacuationem completè perveniunt, sic cum per aetatem ea supprimitur, non subito sed plurium mensium, interdum etiam aliquot annorum spatio deficit, ut videre liceat, quibusdam mensibus fluere sanguinem, aliis intercipi, usquequo menstrua proluvies prorsus extinguatur. Sunt foeminae, quibus, mensuris jam deficientibus, eorum loco purgatio humorum ex utero succedat. Caveant Medicinae medicamentorum, adstringentium praecipuè, farragine foeminas obruant, nihil enim aliud efficient, quàm eas, sensim laedendo, conficere. Satius ergo est, ut naturae legibus sese adstringant, & incommoda, si qua inde levia insurgant, prudenter tolerant, atque naturae negotium committant: quod si gravia mala inde eveniant, venae sectionibus identidem repetitis, paucisque medicamentis temperantibus & utero prospicientibus, rem absolvant. Caeteras mulierum aegritudines, praeter mensium incommoda, inflammationem, & affectionem hystericam, videant tirones in duobus Hippocratis libris *de morbis mulierum*. Nec pigeat nostrum adire Mercatum, & Herediam, qui mulierum morbos aptissimè, & prout practico usui convenit, persequuti sunt. Qui legere poterit Mauricii Cordaei, Medici Parisiensis, commentarios in primum Hippocratis librum *de morbis mulierum*, laboris non poenitebit. Nec omnittendum, sub uno volumine, & uno *Gynaeciorum* titulo, edita esse omnium fermè Graecorum, Arabum, Latinorum, quotquot de mulierum morbis usque ad finem saeculi decimiseptimi scripserunt, opuscula, ubi, ut multa sunt vana & incongrua, sic plurima reperiuntur notatu dignissima & utilia, quae alibi frustra quaerantur. Vitiantur menstrua quantitate, cum scilicet nimium aut parcè fluunt: qualitate, cum ob acrimoniam, tenuitatem, spissitudinem, aliasque id genus praeternaturales affectiones, foeminas variis symptomatibus molestant. Huc pertinet mens-

trui repetitio bis aut ter intra mensem, numquam enim hoc fit in benè valentibus, sed in his, quibus sanguis tenuis & serosus, constitutioque corporis laxa est, aut cum multus calor & acrimonia sanguinis, & uteri, naturam ante debitum tempus ad fluxum irritant. Affectio histerica, ut communi Medicorum sensu accipitur, est: *Multorum, diversorumque in universo corpore malorum congeries, saepe strangulatu conjuncta, ex speciali determinato uteri vitio procedens.* Sydenhamius auctor est, hanc affectionem in foeminis eam ipsam esse, quam *affectionem hypocondriacam* in viris appellamus (a). Contra, Hoffmannus hos morbos, ut omninò distinctos, describit (b); ac licèt multam in symptomatum congerie similitudinem habere videantur, omnibus tamen accurate, attentèque observatis, extra omne dubium est, affectiones esse diversas. Ut sit, certum omninò est, histericum malum, vitiataque menstrua ad symptomatum classem esse referenda, ita tamen, ut menstrua symptomata sint in excretis aut retentis, prout vitium in secretionem vel suppressionem eorum consistit; at affectio histerica omnia symptomatum genera sub se comprehendit. Cùm verò pars affecta sit uterus, & morbus horum malorum generator sit uteri inflammatio, non quaevis, sed determinatae variaequae naturae, propterea operae praetium duximus, uteri inflammationem prius, deinde, quae ad menstrua vitiata, & affectiones histericas spectant, explicare.

Uteri inflammatio interdum phlegmonosa est, saepe merè phlogistica, hoc est, calore partisque corruptione speciali, sine tumore ullo, comitata. Uti phlegmonosa inflammatio perpetuò est morbus acutus, sic phlogistica variare solet, ut modò acuta, modò chronica & longa esse soleat. Quocumque autem modo inflammetur uterus, determinata & speciali inficitur corruptione, quae per phaenomena morbum comitantia deprehendi debet. Quemadmodum acuta uteri inflammatio praegnantem & enixam, sic lenta virgines maturasque mulieres frequentius adoritur. Neque
nup-

(a) Sydenh. *Dissert. Epist. ad Guill. Cole, de Affec. hist.* pag. 140.

(b) Hoffm. *Medic. ration. system. de morb. spasmodicis. part. 3. sec. 1. cap. 5. §. 5. p. 51.*

nuptis omninò parcit, etsi hoc mali genere, non ita ut caeterae, molestantur.

Causae occasionales plethora, obstructio, & diathesis nullibi clariùs elucent, quàm in uteri inflammatione. Sanguis tum copia tum quantitate uterum replens huic morbo ansam dare solet. Repletur autem sanguine, quoties diacta lautior, exercitii defectus, aut menstruorum suppressio ipsum in ea parte nimium colligunt. Atque notare expedit, menstrua suppressa interdum causam, saepe effectum inflammationis esse. Si ergo mulier firma & valens, sub ipso menstruorum tempore, in aquam frigidam repentè immergatur, aut animi pathemate vehementiori agitetur, illicò cessant menses, quorum suppressionem uteri inflammatio sequi consuevit. Quod si, ex aliis causis inflammetur uterus sine ulla mensium culpa, etsi non perpetuò, tamen saepissimè menstrua supprimuntur. Adde, uterum multò sanguine perfundi, tum quod vasa sanguinea ampla & satis magna habet, cum maximè, quia ex naturae instituto ad eum fertur sanguis magis, quam alias partes, pro usu generationis. Obstructio hanc partem prae caeteris occupare solet, est enim uterus receptaculum multarum impuritatatum corporis, ibi enim undique confluunt humores, paratas namque habet vias natura ad expulsionem. Jàm verò si humorum crassities, lentor, multitudo: aut structurae uteri vitium ex irritatione, convulsione, compressione, seu alio quovis modo factum, dictos humores detineat, ut veluti incarcerati subsistant, necesse est calefieri, corrumpi, inflammari, atque adeò verae inflammationi fomitem praestare. Inter ea verò, quae obstructionem in utero perniciosam creant, adnumerandum est semen muliebre, quod, seu copia, seu acrimonia vitiatum, eam partem obstruit, & ad aegrotandum disponit. Idem dicendum de genitura viri in utero detenta, ibique putrefacta. Diathesis omne vitium uteri ita comitari solet, ut nullum ferè sit hujus partis malum, quod speciali diathesi non significetur. Ab hoc certè procedunt tam rara & stupenda phaenomena, quae in foeminis utero laborantibus frequenter videntur. Hinc fit, ut variis diversisque modis mulieres ob eam partem affectam torqueantur. Semen retentum & uterum

rum obstruens dum à calore corrumpitur, mira adeò diathesi alteratur, ut stupendos in foeminis effectus producat, quos maximè, ob copiam & corruptionem geniturae, in coelibem vitam agentibus, & viduis facilè observare, licet. Inter causas efficientes, aër mirè uterum commovet. Passim videas ex temporum mutationibus, & vario aëris, coelique statu, foeminas ex uteri morbis vexari, ut benè & accuratè observanti frequenter obviae sint de histericis affectionibus, & menstruorum mutationibus sese conquerentes absque ulla causa manifesta, cùm aër, earum alterationum auctor, non ita ut res caeterae, in conspectum veniat. Diaeta ad uterum laedendum maximè confert. Cibi crudi, aut multi, nimia abstinentia, exercitatio immodica tum mentis tum corporis, labor, vigiliae, potus nimium frigidus, aut calidus, cibi denique naturam gravare apti, aliaque id genus multa, ut lactinia, cupediae, &c. uterum multis modis offendunt. Sed nullo in casu in conspectum magis venit vis pathematum animi ad morbos inducendos, quàm in uteri affectionibus, nam mulieres aliàs valentes & firmas, ex ira, timore, tristitia, spe, tremore subito, videas citissimè maximis malis ex utero conflictari. Causae istae efficientes aptae nataeque sunt ad varios distinctosque uteri morbos producendos, sed, his praesentibus, illud emergit malum, quod plethorae, obstructioni, diathesi magis accomodatum est, ut ex causarum occasionalium praedominio efficientes causae hunc laedendi modum, potius quam alium inducant. Ergo cum omnis inflammatio intemperies sit calida, plethora, obstructione, & certa diathesi conjuncta, ut vidimus in Pathologia, consequens est, efficientes causas superius memoratas hunc morbum inducere debere in mulieribus, ubi tres istae morborum occasiones cum calore & ardore in utero simul conjunguntur.

Uteri inflammatio, seu phlegmonosa, seu merè phlogistica cùm acuta est, praeter dolorem in infima ventris parte, & ad lumbos, calorem, aestum, tensionem, aliaque omnis inflammationis consuetaria, totam alvum tensam tumidamque reddere solet. Mulier, seu praegnans, seu enixa (utrasque enim indiscriminatim hoc mali genus adoritur) lan-

guet, impatiens est, sibi mori videtur, febre vehementissima molestat, neque sedere, neque surgere sine difficultate potest. Caput dolet, in anteriore potissimum parte usque ad radices oculorum, crura gravia sunt. Pulsus durus est, parvus, depressus. Anxietas urget: interdum dolor latera occupat, & ad claviculas extenditur, ut falsam pleuritidem mentiatur. Facies quibusdam rubet, aliis decolor & tristis. Sitis pauca: lingua leviter flavescens. Crescente morbo, his accedit nausea & vomendi desiderium, interdum singultus. Quibusdam alvus stricta cum aliqua in excernendo lotio impotentia: aliis fluida, varia, copiosa, foetens, summum virium languorem post se trahens. Jam verò si ad mala accessus fiat, his ita constitutis magna, accedit implaciditas, spirandi difficultas, mentis alienatio, convulsiones, animi deliquia, extremorum frigiditas, pulsus parvissimi, subita mors. Quod si morbo in statu constituto, uteri purgatio accedat cum conferentia & tolerantia aegrotantis, atque interea remittit febris, accedit alacritas, eaque omnia sudor calidus per universum corpus, aut crurum inflatio dolorifica consequitur, salus expectari potest. Id non omittendum, praegnantibus hoc morbo correptas saepe abortum pati, indeque in summum vitae discrimen incidere. Morbus hic acutissimus est, rarò quatuordecimum diem superans, plurimasque foeminas in flore aetatis constitutas letho committens. Hujus saevissimi mali exempla tradit Hippocrates in uxore Philini, Epicratis, Dromeadi (a), aliaque benè multa in historiis epidemicis, nosque in ejus Illustrationibus, quae ad inflammatorios uteri morbos, ad usum practicum, congruunt, pro virili monstravimus.

Inflammatiò lenta, cum uterum occupat, mulieres non perpetuò lecto adstringit, sed interdum ad consueta munia peragenda exurgunt, quas tamen languor, aliaque incommoda molestant. Foeminas cujusvis conditionis, status, & aetatis adoritur, neque iisdem semper indiciis manifestatur. Modò dolent circa pectinem, & lumbos, modò sine dolore tran-

---

(a) Hipp. lib. 1. Epid. sec. 3. aegr. 4. 5. & 11. Vide *Illust. nost. pag. 188. seq.*

transigunt. At omnibus menses turbantur, seu nimium, seu parvè fluentes. Caput interdum dolore, non rarò fluxionibus molestissimis, tentatur. Quibusdam spirandi difficultas, aliis convulsiones advenire solent. In universum, omnes quotquot hoc malo tentantur, ataxia spirituum laborant, indeque levissimis de causis agitantur, & in motus irregulares adiguntur. Solent praeterea contristari, inappetentia affici, rubore faciei identidem suffundi, vertigine, orisque ventriculi molestia laborare. Deinde ad obeunda negotia pigrior foemina redditur, exolvitur, infirmatur, genua labant. Febris non adest perpetuò, sed per longa mensium, aut annorum intervalla febribus molestantur erraticis, saepe ad intermittentium naturam accedentibus. Id mali genus, quod modò describimus, per excellentiam à Medicis affectio *hysterica* appellari solet, quamquam vi vocis omnes uteri morbi histerici possint nominari, *hystera* enim à Graecis dicitur, quod à Latinis *uterus*, *vulva* vocatur. Cùm verò affectio haec incrementa suscipit, praeter jam dicta, plura alia symptomata creat, varia quidem pro idiosyncrasiae & temperamentorum muliebrium varietate: nullaque fermè est corporis pars, quae hujus mali saevitia immunis servetur: non quod uterus huc illucque errabundè per corpus vagetur, ut crediderunt ex veteribus quidam Philosophi & Medici, quorum errorem anatomicum aptè refutat Galenus (a), sed ob summum uteri cum omnibus visceribus consensum. Hinc ex affectione histerica videas, caro, convulsionibus, epilepsia, passim affligi. Patiuntur etiam spirandi difficultates, dorsi & costarum dolores acerbissimos, lypothimiam, interdum etiam syncopam. Nec rarum est, nausea, eructationibus, suspiriis, alvi tumefactionibus, molestari. Sunt quaedam mulieres in cachinnos, aliae in fletus sese convertentes, omnes tamen vitam ducunt tristem, nec firmam nec valentem, ut quavis externa injuria facilè laedantur. At quibus menstrua, utero inflammato, nimium fluunt, languidae sunt, inertes, excarnes, decolores, cibos fastidientes, in iram pronae, debiles. Contra,

Hh 2

cùm

(a) Gal. de Locis affec. lib. 6. cap. 5.

cùm supprimuntur, si malum vergat in viscera, ventris, aliarumque partium doloribus conflantur: partium internarum inflammationibus fiunt obnoxiae: quandoque per os, nares, aut haemorrhoidas sanguinem fundunt. Solet interdum hoc mali genus in habitum corporis tendere, quo vitio fiunt chlorosis, hoc est, praeus ex albo & viridi color, & leucophlegmacia, indeque facilis via ad hydropem paratur. Uteri inflammatio longa familiaris est virginibus, & foeminis aetate florentibus, eo praesertim tempore, quo menstrua aut fluere, aut intercipi debent. Vetulas id malum rarò affligit; quod si in juvena molester, consenescente jam foemina, eam deserere solet. Nec periculo prorsus vacat, cùm vehemens fuerit, & principes corporis partes occupat, visum enim est aliquando, ex syncope, aut apoplexia subito periisse, ita tamen, ut aliquae prius ut mortuae jaceant, nec semper moriantur: aliquae, amisiss omninò viribus, vivido faciei colore perfusae pereant. Cùm malum ad superiora conversum foeminas sensu motuque privat, dum ad se redeunt, suspiriis, fletibus, lachrimis, paroxismo liberantur. Neque ignorare oportet, hunc morbum certis periodis & temporum intervallis denuò recrudescere, atque à repetito saepius abortu, crudo partu, longa viduitate, & continentia, ob diathesim inde in utero nascentem, saepe procreari.

Uteri inflammatio acuta eodem modo tractanda, ac caeterae partium internarum inflammationes. Venae sectio identidem repetita praecipuum est hujus mali auxilium, sed in praegnantibus, non ita copiosè sanguis extrahendus, ac in puerperis, foetus enim inde facilè labefactatur. Sicut in utero gerentibus cavendum à medicamentis uterum commoventibus, sanguinemque excitantibus, ne sequatur abortus, contra, in enixis omni opera incumbendum, ut lochia (ita graeco vocabulo appellantur & sanguis & quaevis alia uteri purgamenta post partum) fluant, appetit enim natura ea evacuatione purgari. Ergo aqua ex nitro, & syrupo capillorum veneris, borraginis, additis succino albo, & matre perlarum praeparatis, ex usu esse possunt. Purgatio prorsus fugienda, multoque magis emeticum, eaque solùm agenda
quae

quae temperando, diluendo, vulvamque roborando, naturam ad morbum vincendum adjuvant. Cucurbitulae ad femora, frictiones ad crura, magni usus esse consuevere. Hysterica medicamenta, quorum magna est seges in hodiernis pharmacopoeis, cautè admodum sunt praescribenda, magna enim ex parte inflammant, uruntque: atque in hoc malo memoria tenendum, calida medicamina perpetuò noxia, frigida non nisi cum grano salis prodesse, priora enim inflammationem augent, posteriora uterum, indeque totum corpus, debilitant. Exterius linimenta ex oleo amigdalorum dulcium, lini, additis oleis camaemelli & lauri sub pauca dosi, ad infimum ventrem juxta pubem applicata, inflammationem temperant, uterumque roborant. At si dolor urget & ardor, emplastrum ex lacte, mica panis, & croco, quod nunc anodinum audit, eodem loco applicatum, utile esse potest. Quaecumque medicamenta ex mirrha, castoreo, assa foetida, galbano: aut ex spiritu cornu cervi succinati, salis ammoniaci: vel aqua melissae camphorata, aliaque id genus, in aliis uteri morbis fortè proficua, hic omninò fugienda. Id non omittendum, aquam frigidam, etiam nive refrigeratam sub tempestate calida, in uteri inflammatione rectè praescriptam, maximum esse praesidium. Jusculum pro tenui victu, ut in aliarum partium inflammationibus, est componendum, eique, si alvus nimium non fluat, tutò oleum amigdalorum dulcium sub modica quantitate immiscetur. Sunt qui hirudines sinui pudoris (uteri vaginam vocant) applicant. In gravissimo malo non omnino rejicimus, sed, quantum fieri potest, vitandum remedium, taedii plenum & indecorum.

In inflammatione uteri lenta locum habet venae sectio, quoties suppressa menstrua aut malum generant, aut factum augent. De caetero huic evacuationi non nimis insistendum. Aequè in inflammatione uteri acuta, ac lenta saphenam tundere expedit: nihil tamen obstat, quominus interdum magna utilitate vena brachii aperiatur, si enim hepar, pulmo, aliaque viscera in consensum adducta sunt, ex supernis partibus extractio sanguinis mirè levat. Purgatio nullum hic locum habet: at clysteres in rectina laxantes, & uterum roborantes ex usu esse solent. Ergo decoctum capitis & intesti-

norum vervecis, additis floribus sambuci, camaemelli, & oleo
 amigdalaram dulcium, pro clysteribus optimum est. Suaden-
 dae sunt foeminae, ut hujus mali curationem non suscipiant,
 neque anxie exoptulent, si enim usquam alias, maximè hic me-
 dicina est, medicina non uti. Laudant plurimi castoreum, mir-
 rham, ex iisque efformatas tincturas, itemque assam foetidam,
 spiritum cornu cervi succinati, aliaque in nostra materia me-
 dica sigillatim proposita. Nec timent bezoardicum joviale, in-
 fidum & valens medicamentum, praescribere. Aliqui aquam
 melissae camphoratae multis laudibus extollunt, nihilque
 frequentius videas in libris & pharmacopoeis recentiorum,
 quam aquas, tincturas, balsama, aliaque id genus speciosa
 medicamina ad histericas affectiones. Ego haec omnia om-
 ninò damnare non ausim, etenim sub aliquo casu pruden-
 ter adhibita prodesse posse, non inficio; sed parùm aegras
 hoc morbo affectas juvare, aut solatia tantùm fugacia prae-
 bere, experientia edoctus affirmo. Accurata diaetae observa-
 tio, animi tranquillitas, exercitatio modica, plus valent, quam
 omnes officinarum apparatus. Id non omittendum, hyste-
 ricas foeminas ex odoratis rebus molestari, ex malè olen-
 tibus naribus applicatis benè se habere. Emplastrum ex gal-
 bano, aut oleo Mariae, ad formam & magnitudinem volae
 manus, umbilico appositum, aliquando prodesse vidimus. Quod
 si strangulatus, syncopa, apoplexia, carus, aut alia mala pe-
 riculosa adveniant, per remedia iis affectionibus antea prae-
 scripta succurrendum. Mensium suppressio, inflammato utero
 accedens, probè agnoscenda, antequam remedia praescriban-
 tur, solent enim putidae meretriculae praegnantibus sub larva
 suppressorum mensium Medicos fallere, ut venae sectioni-
 bus foetus flagitiosissimè perdant. Ad laborandum ergo, ut
 impraegnatio à simplici mensium suppressione distinguatur.
 Cùm menstrua ex uteri morbo non fluunt, attentè consi-
 derandum, an plethora vigeat, an obstructio, & quaenam dia-
 thesis species uterum occupet. Vigente plethora audacter
 sanguis mittendus, quod parcè admodum est agendum in
 praedominio obstructionis. Quod si menses deficient ob san-
 guinis defectum, ut accidit in mulieribus inedia sese mace-
 rantibus, aut quavis de causa contabescantibus, inutile fue-
 rit,

rit, imò & noxium sanguinem minuere. Obstructio uteri tolerat venae sectionem, etsi eam moderatè exercendam suadeo. Si verò uteri vitium ex obstructione reliquum corpus in consensum trahat, ipsumque chlorosi, aut leucophlegmacia afficiat, abstinendum à venae sectione, nisi spirandi difficultas aegram oppresserit. Cùm diathesis uteri ea fuerit, quae aegrotantes in syncopem, & virium languorem adducat, cautè admodum, etiam suppressis menstruis, procedendum in venae sectione, ipseque auctor fuerim, ut hoc remedii genus, non nisi ut extremum, sub tali casu tentetur, si vires hoc modo fieri permittant; secùs verò prorsus vitandum. Purgatio in menstruis suppressis rarò admodum utilis esse consuevit. Quod si vitiosorum humorum corruptela alvus infestetur, clysteribus, & oleo amigdalaram dulcium identidem repetito, subducenda. Reliquum operis in curatione collimare debet in id, ut bona diaeta humectante aegra sese reficiat, eaque medicamina assumat (si fortè Medicus consultum ducit id malum medicamentis tractare) quae vias laxare, & aperire, uterum temperare, & pravam diathesim corrigere, apta sint. Cichoreum, taraxacum, nasturtium aquaticum, fumaria, becabunga, agrimonia: flores sambuci, papaveris rubri, violarum, buglosae: radices graminis, althaeae, apii, rubiae tinctorum, asparagorum turiones, uno verbo, aperientia temperata, optima sunt pro menstruis movendis auxilia, seu in decocto, infuso, aut syrapi forma, vel in jusculis, pro re nata, per plurimum tempus utantur. Chalibs, seu, ut plures volunt, ferrum ipsum multis laudibus ab omnibus ferè extollitur; sed cùm ex se adstringendi vi potius, quam aperiendi polleat, his cautelis praescribendum. Primum, corpore repleto sanguine, aut obstructione, ferrum noxium est. Secundò, si uterus nimium ferveat, aut reliqua viscera caleant, ab hoc medicamento fugiendum. Deinde, non est imperandum iis, quae exerceri non possunt, omnia enim metalla naturae sunt inimica, eamque stimulis exagitant, quae, si vincere non possit, ferè succumbit. Mirandum sanè, naturam, dum metallica corpora tamquam sibi minimè congruentia, quaeque unquam suae constitutioni adaptare possit, expellere nititur,

di-

diversis viis id agere, seu vi propria, seu viribus specificis cujusque metalli eam diversimodè afficientibus. Sic mercurius per os cum saliva, ferrum vomitu aut secessu, antimonium (quod semimetallum est) sudore ejicitur. Plumbum, aurum, argentum, aes, adeò immutari inepta sunt, ut in corpore magno naturae detrimento diu restitent. Chymici, ut haec obstacula tollerent, varias cum his corporibus instituere mixturas omnibus notissimas, sed his nihil aliud effecerunt, quam metalla incrustare & speciosis formis induere, vires tamen ea corpora his laboribus non immutant, quinimo non rarò damnosiora humano corpori sunt reddita. Ergo in foemina mediocris habitus, plethora obstructione & diathesi correctis, crocus martis, aut ferrum ipsum subtilissimè tritum, sub parva dosi, matutinis horis, exercitio corporis modico praescripto, menses excitare interdum visus est. In virginibus chlorosi infectis sal seu vitriolum martis in aqua communi coctum, prout in nostra materia medica describitur, & per aliquot dies propinatum, vomitum materiae chlorae, hoc est, ex viridi pallecentis, excitasse cum levamine, vidi. Aliud medicamentorum genus in usu est ad menses movendos, quod, ob vim fundendi sanguinem ex utero, emmenagogum vocant. Talia sunt aristolochia, artemisia, uterque dictamus, sed praesertim creticus, matricaria, brionia, angelica, bardana, imperatoria, fabina, anguillae hepar, castoreum, borax, mirrha, succinum, asselli, gumi ammoniacum, aliaque benè multa, apud scriptores medicos passim obvia, ex quibus infinitae prope modum resultant in pharmacopoeis ad movendos menses pillularum, electuariorum, syruporum, trochiscorum, aquarum, tincturarum, spirituum, confectioformulae. Sed Deus bone! quam multa hic vana & noxia latent. Nullum hactenus inventum est remedium vi directa menses movens sanguinemque fundens. Ergo cum praedicta medicamina non modò sanguinem, sed secundinas, foetum mortuum, aliquando expellere visa sunt, id orgasmum, turbasque excitando, calefaciendo, & irritando effecere, natura enim nimis commota eum effectum interdum produxit. Sed propter hunc effectum nimis violentum citata medicamenta ad

pro-

provocandos menses minimè propinanda, nisi quis velit ignem foco addere, inflammationem augere, & gravissima mala producere, atque, quod caput est, menstrua rarò, & quidem fortuitò, his excitabit. Ergo in casu extremo pro foetu & secundinis expellendis ea remedia tantùm utenda cense-rem. Si menses nimium fluant, & tamen mulier ad consueta munera prorsus inepta non sit, solis analeptics, incrassantibus, leviter roborantibus, res est agenda. Juscula cancrorum, ranarum, carnis vitulinae, additis ebore & cornu cervi, & foliis vincaepervincae, faniculae, aliisque herbis vulnerariis, utilia sunt. Decoctum album Sydenhamii diu continuatum, lac caprinum, pulvere matris perlarum, cornu cervi, aut coralli immixto, si caetera consentiant, proficuum esse consuevit. Sub eo casu pro utero roborando prodest emplastrum confortativum Vigonis, & pro matrice, lumbis appositum. Prodest etiam emplastrum ex siliquis arboris ceratoniae, vulgò *algarrobo*. Sed haec non nisi in casu urgentiae permittenda. Quod si sanguinis fluxus metum syncopis aut hydropis inducat, cortex peruvianus praescribendus. Sub eo casu electuarium peruvianum adstringens Fulleri optimum est. Trochisci de Karabe, spiritus vitrioli cum syrupo de rosis siccis, sub parva dosi, fluentem nimis sanguinem coercet. Adjuvat etiam, seu per se, seu praedictis medicamentis mixtum, electuarium diascordii Fracastorii, opio enim medicamentis adstringentibus & roborantibus juncto coalescit, qua ratione in his morbis caeteris narcoticis, quae non nisi nimium urgente malo exhibenda, praestantius esse, censeo. Sed notare expedit, sanguinis fluxus rarò admodum adstringentibus esse tractandos, neque haec medicamina, nisi in casu magnae urgentiae, locum habent, post eorum enim usum incluso sanguine in visceribus phlegmones uteri, scirri, ulcera, dolores, aliaque lethalia mala supervenisse, scimus.

APHORISMI.

I.

Si mulieri praegnantis erysipelas in utero fiat, lethale (a).

II.

Mulierem in utero gerentem acuto aliquo morbo corripit, lethale (b).

Utero gerentes, dum quovis acuto morbo tentantur, in discrimine versantur morbo respondentis, ac periculum est abortus, quo fit, ut plerumque id malum lethale esse soleat. Nec intelligenda tantum est sententia de morbis acutis cum febre conjunctis, sed de quibusvis aliis, ut apoplexia, epilepsia, &c. omnes enim in praegnantibus periculosissimi sunt. Vidi aliquoties foeminas instante jam partu, epilepticis motibus concuti, quae, foetu, secundinis, & purgamentis exclusis, ad se redeunt, tum demum valetudinem recuperarunt, fortè quia nimia naturae conamina in motus convulsivos transiere; at si, his omnibus exclusis, febris acuta perseveret, aut de novo incipiat, rarò admodum, nec nisi post magnos multosque labores, evadere aegra potest. Videndum etiam, an morbus acutus in praegnanse ex uteri inflammatione, aut erysipelate, vel aliorum viscerum vitio ortum habeat, nam multò majus impendet periculum in primo, quam in secundo casu. Jam verò cum inflammatio, aut erysipelas uterum occupans, aequè in praegnantibus ac enixis, nec rarò etiam in aliis mulieribus, reperiri soleat, ex Gorteri observatione haec mala ita distinguenda: „ Si foemina in infimo ventre sentiat dolorem vehementem, calorem aestuantem, quae symptomata magis simul urgent vaginam & pudenda, quàm intestinum rectum & vesicam, quamvis semper hae quoque partes consentiant, constabit ex his vel erysipelas, vel inflammationem tentare uterum. Sed si tunc simul per reliquum corpus habeatur febris re-

„ mit-

(a) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 43.

(b) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 30.

mittens magis, quam continua, cum calore mordaci, magis
quam urente: si urina evacuata sit flammea, acris, pellu-
cida, ad flavedinem vergens, ut plurimum sine sedimen-
to & sine signis coctionis: pulsus celer magis, quam du-
rus: sanguis emissus si fluidus ferè maneat & rubellus nul-
lam cuticulam formans, judicabimus, uterum erysipela-
te tentari. Sed si febris continua ardens, urina rubra saepe
cum incipientibus signis coctionis, pulsus durus & frequens
simul adsit, judicandum est, uterum inflammatione affec-
tum esse (a).

III.

Recto intestino, aut utero inflammationem patiente, urinae stil-
licidium supervenit: & renibus purulentis urinae advenit stil-
licidium: hepatis autem inflammationem patienti singultus ad-
venit (b).

Intestinum rectum, uterus, & vesica partes vicinae sunt,
ut unius malum alteri necessario communicetur. Intestinum
rectum inflammatum stranguriam inducere, jam antea vidi-
mus (c): at uterum inflammatione aut erysipelate affectum
urinae stillicidium producere, observatione notum est. Vi-
dere est foeminas stranguriosas ex inflammato utero, & etiam
vagina, inflammatione lenta ex gonorrhoea gallica orta, quod
nobis monstrat, remedia ad uteri malum tollendum esse
dirigenda.

IV.

Hystericæ (uterinae) duritates in alvo admodum dolorificæ,
crudeliter atque citò perniciosæ (d).

Si mala in aphorismo proposita febre acuta conjungan-
tur, magnam uteri inflammationem, aut erysipelas significant,
ex qua celeriter moriuntur. Sed videre est interdum foemi-
nas, ob uterum pravè affectum, tota alvo intumescere & do-
lere sine febre acuta, quod inflammationis lentæ in utero

(a) Gorter. Medic. Hipp. lib. 5. aphor. 43. pag. 348.

(b) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 58.

(c) Vide supra, cap. 19. aphor. 12.

(d) Hipp. in Coac. Duret. lib. 3. tract. 3. sent. 18. pag. 445.

signum esse solet. Semicupia, balneationes, fomenta ex anodinis medicamentis, proficua esse solent. De caetero, hujusmodi duritates cum dolore, convulsiones, hydropem, aut acutas, lethalesque inflammationes post se trahere consuevere. Id mali genus eo tempore potissimum foeminas affligit, quo menstrua naturae lege, aut vi morbi detinentur.

V.

Quibuscumque mulieribus, oborta febre, dolor mammaram incidit: inde nata sputi cruenti, non foeculenti, expurgatio molestiam omnem exolvit (a).

Haec sententia verissima est in foeminis, quarum menstrua suppressa sunt, potissimum ad quadragesimum annum, circa id tempus, quo, instituto naturae deficere solent, tunc enim recursus sanguinis fit ad thoracem ob consensum hujus partis cum utero, ibique consistens dolores cum febricula producere solet. Si sanguis ex ore per sputum, non foeculentus, hoc est, nec pure nec pravis humoribus mixtus, sufficienti copia excernatur, morbus solvitur, quod, non semel in praxi me vidisse, memini. Medici sub eo casu ab adstringentibus abstineant, nec sanguinis sputationibus terreantur; alias enim sanguis internè detentus, ibique corruptus, aut empiema, aut pthisim generabit.

VI.

Mensibus copiosioribus prodeuntibus, morbi contingunt: non prodeuntibus, ab utero fiunt morbi (b).

Mulieres, etsi menstrua benè procedant, iisdem morbis conflictantur, ac viri, quorum fomes in visceribus, aut aliis partibus delitescit; at mensuris deficientibus morbi succedunt, quorum fomes in utero est. Sed notare oportet, menstruorum suppressionem modò causam, modò effectum seu symp-

(a) Hipp. in Coac. Duret. lib. 3. tract. 3. sent. 44.

(b) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 57.

symptoma morborum esse. Febres acutae solent menses suppressere, atque interdum suppressio mensium acutas febres inducere solet. Videndae utique historiae epidemicae Hippocratis antea memoratae, ubi puerperae, lochiis ritè procedentibus, in acutissimos morbos inciderunt. Docemur hinc, magna cura procedendum in curatione morborum ex mensium suppressione.

VII.

Salutare est muliebria (menstrua) non cohiberi, nam inde veniunt epilepsiae: quibusdam autem profluvia longa ventris, ut arbitror: nonnullis etiam haemorrhoides (a).

Sicut foeminas statis temporibus, juxta naturae institutum, sanguinem fundere, salutare est, ita menstrua non procedere, plurima mala, mortemque ipsam accerere solet, nam praeter ea quae in aphorismo traduntur, alia saepe multa eaque gravissima patiuntur mulieres ex mensium suppressione. „ Quibus foeminis (inquit Celsus) menstrua non „ proveniunt, necesse est capitis acerbissimi dolores sint, vel „ quaelibet alia pars morbo infestetur (b). Si menstrua cohibeantur ad quadragesimum annum ex naturae instituto, turpe est ea velle provocare ad arcenda mala, quae inde veniunt, renuente enim natura irrita fiunt omnia: praestat sub eo casu, si morbi acuti non fuerint, sese tempori committere, & paucis medicamentis occurrentibus malis obviam ire. Virgines paulatim incipiunt sanguinem fundere, & instar fructuum arborum, in dies maturescendo, magis purgantur, quod notare volui, ne Medici puellas, dum menstrua incipiunt, medicamentis torqueant, ut multum sanguinis evacuent. Si verò in his, postquam apparuerunt, de novo suppressantur, in chlorosim aliosque morbos facilè incidunt. Placet hic ex Hippocrate, speciminis loco, adducere malorum segetem inde provenientium. „ Virgines, quibus nubendi tempus adest, ni virum experiantur, affectui isti (nempe

(a) Hipp. in Coac. Duret. lib. 3. tract. 3. sent. 10. pag. 437.

(b) Cels. de Medic. lib. 2. cap. 7. pag. 59.

„ pè epilepsiae, terroribus, visionibus, tristitiae) magis fiunt
 „ obnoxiae, unà cum mensium reversione, antea non valdè
 „ hinc afflictae. Postea enim sanguis in uteros confluit ve-
 „ lut effluxurus: cum igitur osculum exitus minimè fuerit
 „ apertum, copiosior autem sanguis cum ob cibos, tum ob
 „ corporis incrementum affluat, tunc sanguis effluvium
 „ non habens, prae copia ad cor & septum transversum re-
 „ silit. Cum igitur haec repleta fuerint, cor obstupescit, dein-
 „ de ex stupore torpor, & ex torpore dementia invadit. . .
 „ Cum autem hae partes repletæ fuerint & horror cum
 „ febre irruit, febres errabundas appellant. His autem ita se
 „ habentibus ob acutam quidem inflammationem insanit:
 „ ob putredinem verò clamat: ob caliginem terretur &
 „ timet: ob oppressionem verò circa cor strangulatio-
 „ nem parat: ob sanguinis autem vitium animus moerens &
 „ anxius malum contrahit. . . Redeunte autem ad mentem
 „ homine, mulieres cum multa alia, tum verò etiam prae-
 „ tiosissimas vestes muliebres Dianae consecrant, à Vatibus
 „ id jubentibus, deceptae (a). Jam verò quovis modo menses
 „ retineantur, haemorrhagia, varices, haemorroides, defectum
 „ supplere possunt, quamvis ea perfugia, cum naturaliter insti-
 „ tuta non sint, nec consueta, suspecta esse soleant (b). Ommitto
 „ alias vias, quibus natura suppressum sanguinem in foeminis
 „ ejicere solet, ut interdum per oculos, umbilicum, gingivas,
 „ inguina, vomitum, tussim, aliasque partes, menstrua fluxisse
 „ dicantur, de qua re plures extant apud Auctores Medicos
 „ historiae, quas suo more in unum collegit Sennertus (c).

VIII.

*Suffitus aromatum muliebria ducit. Saepius autem etiam ad
 alia utilis esset, nisi capitis gravitates induceret (d).*

Notum est, hystericas foeminas ataxia spirituum labo-
 ran-

(a) Hipp. lib. de Morb. virgin. text. 4. seq.

(b) Mulieri, menstruis deficientibus, è naribus sanguinem fluere, bonum.

Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 33.

(c) Sennert. Pract. lib. 4. part. 2. sec. 2. cap. 11. pag. 676.

(d) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 28.

rantes, odoratis ad nares applicatis offendi, graveolentibus verò levare. Sed utraque caput gravant, vaporosa enim substantia, quae ex illis exhalat, caput offendit, & spiritus nimium agitando, turbat, quod non modò in mulieribus, sed in viris quibusdam contigisse vidi. Interius tamen assumpta aromatica, ut moschum, hystericas levasse vidi. Sic pillulas Solenandri apud Fullerum, ex pharmacopoea extemporanea, in mulieribus languidis, affectione hysterica afflictis, utiles esse novi, etsi moscho componantur.

IX.

Quae cadunt in hystericas sine febre convulsiones, faciles (a).

Agentes de convulsione vidimus, familiare id malum esse hysterics foeminis, quae, si absque febre sint, non multum periculi portendunt, cum uteri inflammatio sub eo casu acuta non sit, nec diathesis putrida nimium vigeat. In his convulsionibus oportet vias uteri laxare, praescripto oleo amigdalaram dulcium: praestat etiam frictions crurum instituire, & uterum nimis commotum paucis guttulis laudani Sydenhamii, adjecto pulvere succini, mitigare, quae omnia eò tendunt, ut per infernas partes humoris corrupti vis exhauriatur.

X.

Mulierì ab uterina passione vexatae, aut difficulter parienti, sternutatio superveniens bonum (b).

XI.

Ut secundae excidant, sternutatorio indito, nares & os apprehendere oportet (c).

Singultui sternutamentum prodesse jam vidimus: ipsa etiam ratione hysterics foeminis utile esse, ex duplici capite deducitur: primùm, quia hysterica affectio, aut convulsiva est,

(a) Hipp. in Coac. Duret. lib. 2. cap. 14. sent. 3. pag. 208.

(b) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 35.

(c) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 49.

est, aut convulsionem inducere apta. Deinde, quia sternutationibus vaporosa substantia mirè excernitur. Alibi nos docuimus, quibus in morbis sternutatio utilis, aut noxia sit (a). Quod ad difficilem partum, & secundinas retentas, adde & foetum mortuum, attinet, non ubique sternutamentum prodest, imo &, in pluribus casibus medicamenta pro sternutamento excitando applicare, noxium est, praesertim si partus difficultas ex vitio organico uteri, aut pravo foetus positu contingat. Ergo cum mater prae infirmitate parere non potest, foetusque iners sit, excitata sternutatio partum optimè promovet. Quibus medicamentis id efficiendum sit, ex materia medica innotescit.

XII.

Mulier mensis decolores, neque secundum eadem (tempus & modum) semper prodeuntes, purgatione opus esse, significant (b).

Mensium sanguis, si mulier valeat, est velut à victimas; si verò flavescens, pallidus, nimio sero dilutus & decolor sit, pravus est. Itaque aliquod acrimoniae genus sanguinem occupat quod ipsum vitiat, atque Medicus solerti cura indagare debet, an acrimonia gallica, scorbutica, melancholica, arthritica, herpetica, &c. vigeat, eique per accommodata remedia occurrendum. Idem iudicium esto, dum menses aut tempus antevertunt, aut nimium postponuntur, vel erratico modo procedunt. Sed qua purgatione hic opus est? Interdum, sed rarò, ea quae fit per alvum, dum scilicet signa sunt corruptionis humorum in prima regione: saepe autem id purgationis genus instituendum, quod acrimonia subsistens exoptulat, ut urinas movere blandis diureticis, exercitatione sudorem leviter provocare, aliquando pro purgatione sufficiat. „ Non tamen praeciperem aliquoties ducere alvum (inquit Gorterius), majorem enim indu-
„ ce-

(a) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. | & seq.
Prognost. sec. 2. text. 49. pag. 176. | (b) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 36.

„ ceret debilitatem, sed postquam corpus à cacochimia est
 „ liberatum, satius erit, corporis vires firmare roborantibus
 „ (adde & medicamentis acrimoniam specialem corrigenti-
 „ bus) ne nova generetur cacochimia, quae mensium ordi-
 „ nem turbat, & pallidiorem producit sanguinem (a).

XIII.

*Si fluxui muliebri convulsio, & animi deliquium superveniat, ma-
 lum (b).*

Duobus modis veritas hujus sententiae palam fit. Sunt foeminae, quae, quoties instat mensium fluxus, aut ipso jam incipiente, convulsionibus, & animi deliquio tentantur, quod indicat, debilem & morbosum esse uterum, spirituum ataxia laborare, & occultam aliquam acrimoniam & diathesim subesse. Sagax Medicus haec omnia inquirat, ut medellam accommodatam apponat. Alter modus est, cum ob nimiam sanguinis evacuationem convulsio, aut animi deliquium sequuntur, quod fit in menstruis, partu, & abortu. Sub eo casu curandum maximè, ne adstringentia adhibeantur, praesertim validiora, nam etsi sanguinem nimis fluentem cohibeant, saepe post se trahunt damna immedicabilia. Satius ergo erit foeminam alimento sustinere, uterum succino & castoreo roborare, & confectione Gentilis, aut hyacinthorum, addito diascordio Fracastorii, impetum fluentis sanguinis refrenare. Neque omittendum, rarò immodicum fluxum ex utero sine ejus inflammatione & debilitate fieri. Atque hinc, ex nimio concubitu sanguinem ex utero multum fluere, passim videmus, seu ob nimium calorem, seu ob seminis in utero putrescentis acrimoniam: quod mali genus, in conjugatis familiare, abstinentia & roboratione facilè solvitur.

XIV.

Mulieri menstrua si velis cohibere, cucurbitam quammaximam ad mammas appone (c).

Kk

Non

(a) Gorter. Medic. Hipp. lib. 5. sent. 36. |
 pag. 340.

(b) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 56.

(c) Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 50.

Non solum ad mammas, sed in parte thoracis posteriore juxta scapulas, cucurbitae admotae sanguinem ex utero fluentem retrahunt, quod remedii genus, à veteribus eximie commendatum (a), in desuetudinem abisse, immeritò quidem, censeo. Ligaturae & frictiones, non quidem partium inferiorum (b), sed brachiorum, in avertendo sanguine ex utero, congruae sunt.

XV.

Si verò frequentius occurrendo effecta fuerit valetudo chronica, interpolatione praedictis utimur auxiliis & competentibus exercitiis & varia gestatione... Deinde peregrinari terra marique eas jubemus, uti etiam aquis calidis, &c. (c).

Inter remedia hystericis praestantissima tamquam impensè sanguinem spiritusque firmantia ponit Sydenhamius *equo vehi* (d). Ego autem observatione didici, nihil aequè hystericis, scorbuticis, atra bile afflictis, conferre, quam modicam exercitationem sub aère rusticano. Quod aquas minerales attinet, non ita certum sunt praesidium, agitant enim multumque commovent, atque adeo debilibus, ataxia spirituum laborantibus, parùm firmis, rarò prodesse vidimus. „ Hoc autem (inquit Sydenhamius) prae caeteris inter bibendum observandum: si aegritudo quaevis ad symptomata affectionis hystericæ referenda accidat, hoc in casu „ per diem unum alterumve aeger aquis absistat, donec symptomata illud, transitum aquarum alias impediturum, penitus abeat... Quod si ipsae aquae, humores ac spiritus „ exagitando turbandoque, aditum sibimetipsis praeccludant „ quominus facilè transeant, videant illi quam importunè „ agunt, qui medicamenta purgativa per harum usum imperant semel aut bis in septimana sumenda: vel, quod adhuc „ ineptius, ipsis aquis immiscenda praecipiant (e).

(a) Vide Cels. *de Medic. lib. 2. cap. 11. pag. 83. & lib. 4. cap. 20. pag. 234.*

(b) Vide Sennert. *Pract. lib. 4. part. 2. sec. 2. cap. 6. quaest. unic. pag. 673.*

(c) Moschion *de Affect. mulier. cap.*

129. *Ginaetiorum, pag. 14. & 25.*

(d) Sydenham. *Epist. de Affect. hyst. pag. 147.*

(e) Sydenham. *loco citato, pag. 146.*

XVI.

Mulier, quae sana erat & crassa, à catapocio concipiendi gratia accepto dolorem habebat ventris & tormen in intestino, & intumuit, spiritus autem sistebatur... & exanimata est quinquies, ut mortua esse videretur. Superfusae autem illi super corpus sunt aquae frigidae amphorae circiter triginta, & sanè videbatur hoc solum prodesse (a).

Plura hic ex Hippocrate monemur. Foeminis non concipientibus neque generantibus Medici non facile praescribant medicamina, eas enim saepe perdent, atque optatum effectum vix umquam consequentur. Sed fortia & valentiora medicamenta praescribere, temerarium est, omnis enim curatio si non juvet, saltem non noceat. Adde, sterilitatem aequè in viris ac in foeminis subsistere, ut Hippocrates monuit in aphorismis (b), atque adeò cautissimè in eo negotio procedendum. Aquae frigidae perfusio aestatis tempore in foemina robusta affectiones hystericas mirè corrigit; cautè tamen hoc remedio in debilibus, morboque confectis utendum. Sed id audacter tenendum, calida medicamenta in uteri affectionibus rarò prodesse, saepe nocere. Cùm Galenus passionem hystericaam inter frigidos morbos adnumeraverit, inde factum suspicor, ut medicorum libri calidissimis medicamentis referti sint ad eam sanandam. Contra Vallesius: „ Constat, inquit, non unicam esse rationem succurrendi „ hysterics, neque indistinctè calorificis esse succurrendum „ eis, ut vulgaris praxis fert (c). Sydenhamius hac de re ita loquitur: „ Serio interim animadvertendum est, nonnullas „ foeminas idiosyncrascia quadam ab hysterics illis medica- „ mentis (quae plerisque hujus morbi symptomatibus leva- „ men afferunt & solatium) ita penitus abhorrere, ut non „ solum non juventur, sed etiam insigniter ab eorum usu „ laedantur... Quae quidem idiosyncrascia adeo insignis & „ frequens est, quod, respectu ad eam non habito, egrae in

Kk 2

„ dif-

(a) Hipp. lib. 5. Epid. text. 40.

(c) Valles. Com. in lib. 5. Epid. Hipp.

(b) Vide Hipp. lib. 5. Aphor. sent. 63. | text. 40. pag. 248.

„ discrimen vitae conjici possint (a). Solemne est quibusdam foeminis, ob nimium uteri partiumque vicinarum ardorem, forte ex atra bile nascentem, pulsationes sat sensibiles & molestas arteriarum sentire circa umbilicum, & in dorso, quod mali genus eas moestas reddit, taedii plenas, & sine causa manifesta tabescentes, ut alibi notavimus (b). De hoc malo, sicut & de reliquis mulierum affectionibus ita accuratè tractavit Mercatus noster, ut diurna nocturnaue sit manu versandus. Postquam rebus frigidis tales foeminas tractandas sapienter consulit, ita demùm concludit: „ Unum tamen in „ hac curatione praecavere oportet, ne vel nimis exerci- „ tiis corpus plurimùm incalescat, vel in furorem foemina „ agatur, aut cruditatibus scatens in hypocondriacam me- „ lancholiam perquamfacilè degeneret: tandem utilius sem- „ per esse duxi, paucis, & probo vitae instituto foeminam „ moderari, quàm grandi medicamentorum turba exhibita „ non solùm non prodesse, verùm in graviores & in im- „ medicabiles affectus corpus deferre (c).

CAPUT XVIII.

DE AFFECTIONIBUS ARTHRITICO-RHEUMATICIS.

ARthritis generale nomen est, quamvis articulorum affectionem morbosam significans. Rheuma quemcumque humoris fluxum ex una parte in aliam. Rheumatismus vocabulum novum est à recentioribus inventum ad significandum morbum, de quo apud vetustissimos Graecos altum est silentium, ipsi enim dolorem, quem nunc *rheumaticum* vocant, ad arthritidem referebant, & quidem meritò, nam articuli praeter ossium conjunctionem, ex nervis, tendinibus, membranis, musculis compaginantur, indeque fit, ut dolor eas partes occupans ad arthriticam affectionem, ubi praecipua morbi fomes continetur, optimè reducatur. Vana ergo est, & ad

(a) Sydenham. *Epist. de Affect. hyst.* | text. 27. pag. 67. & sec. 2. text. 75. p. 213. pag. 146.
 (b) *Vide Illust. nost. ad Hipp. Prog. sec. 1.* | cap. 7. pag. 577.
 (c) Mercat. de *Uter. morb. lib. 2.*

ad libitum excogitata distinctio arthritidis à rheumatismo, in eo consistens, quod hic musculos, illa articulos occupat. Inter posteriores Graecos invaluit usus, sub arthritidis nomine comprehendere affectiones dolorosas articularum. Est ergo arthritidis: *Dolorifica articularum, partiumque proximè adjacentium, affectio, ex speciali inflammatione nata.* Symptoma & morbus in hac diffinitione comprehenduntur, etenim dolor symptoma est in actione depravata facultatis animalis non principis. Inflammatio, ut saepe dictum, est morbus intemperiei & organi. Pars affecta sunt articuli, non modò prout ossium conjunctionem, sed etiam nervos, membranas, tendines, musculos continent. Ut in qualibet inflammatione speciale vitium & corruptionis forma est, ita maximè arthritica à caeteris mirabili modo distinguitur, cum ad suppurationem ex se numquam tendat; at fortè si aliarum rerum interventu interdum, etsi rarissimè, phlegmon articularum suppuret, in gravissimo vitae discrimine aegros esse censendum. Arthritidis, praeter communes aliorum morborum differentias, proprias suscipit, alia enim est stabilis: alia rheumatica. Stabilem voco (quoniam proprio nomine caret) eam arthritidem, quae fit ex inflammatione & corruptione humoris nativi articularum. Madent perpetuò articuli humore proprio & peculiari ad pituitae naturam accedente, & non minus, ac humor iste, certo modo inflammatur, atque corrumpitur, ut modò phlegmonem, modò phlogisticum ardorem concipiat. Rheumatica arthritidis ea est, quae fit ex fluxione humorum ad articulos, quod satis frequenter in praxi fieri, videmus. Insuper alia arthritidis est universalis: alia particularis. Prima est, quae universos fermè corporis articulos occupat, seu quod morbus ab initio eos simul apprehendat, seu quod cursu morbi affectio ex uno articulo in alium migret, duobus enim his modis interdum id fieri, usus docet. Particularis arthritidis est, quae membrum aliquod determinatum occupat, variaque nomina inde sortitur. Ita podagra est arthritidis pedum: ischias coxae: chiragra, & gonagra manuum, & genuum dolores arthriticos monstrant. Dividitur etiam arthritidis in acutam & chronicam. Acuta universalis, chronica particularis

ple-

plerumque esse consuevit. Ceterum, de quibus mentionem facit Hippocrates, sunt diuturni articulorum dolores, uti Martianus, qui in hac re, sicut in pluribus aliis, Hippocratis mentem assequutus est, clarè demonstrat. Denique arthritis est primigenia, ea scilicèt qua articuli primò afficiuntur: symptomata, cum aliis morbis supervenit: anomala, dum ex articulis in viscera transfertur, quae etsi propriè tunc arthritis non sit, hic tamen eam adducimus, quoniam mala ex ea translatione evenientia in visceribus, intento animo ad humorem arthriticum sunt reducenda. Hanc divisionem non spernendam tradit Musgravius, qui arthritidis symptomatae, & anomalae phaenomena doctè, & ex naturae instituto persequutus est.

Plethora communis causa occasionalis est arthriticae affectionis, tum maximè cum suppressis sanguinis evacuationibus viscera & partes replentur: ea enim est viscerum cum articulis communio, ut morbi facilè inter se communicentur. Qui haemorrhagiam narium consuetam habent in pueritia, dein, si sanguis fluere desit, in varias incidere molestias, sed praesertim in articulis, ex vero notavit Celsus (a). Idem intellige de haemorrhoidibus, & mensibus suppressis. Obstructio, non ea modò quae in articulis, sed quae in visceribus fit, occasio est arthritici morbi. Diathesis omnium maximè occasionem praebet arthritidi, etsi enim plethora & obstructio concurrant, nisi diathesis accedat, non fiunt arthriticae affectiones, necesse enim est, ut articulorum partiumque adjacentium humor, seu subsistens, seu fluens, certo ac determinato modo corrumpatur, ut arthritis inde eveniat. Debilitas articulorum, certaue labe à principiis generationis suscepta, seu aetatum cursu, variis vitae modis, morborum laboribus, atque certis temporum constitutionibus acquisita, diathesim huic morbo concipiendo aptam facilè promovet. Inter causas efficientes aër maximè conducit ad hunc morbum producendum, ver enim, & autumnus arthritica mala aut gignit, aut exagitat (b). Mentio fit apud Athenaeum

(a) Cels. de Medic. lib. 2. cap. 7. |
pag. 59.

(b) Hipp. lib. 3. Aphor. sent. 20. &
lib. 6. sent. 55.

naeum morbi arthritici populariter vagantis, qui speciali aëris vitio tribuendus videtur (a). Per siccitates etiam arthritides fieri, Hippocrates monuit (b). Diaetam ad morbos arthriticos producendos maximè conferre, nemo est qui nesciat. Abusus vini, veneris: nimia ciborum copia & ingurgitatio indeque nascentes cruditates: exercitia immodica: frigus improvidè sub aestuante corpore susceptum: somnus loco humido uliginoso, aliaque id genus multa, arthriticas affectiones nullo negotio procreant. Animi pathemata, iram praesertim & terrorem subitum, arthritica mala excitare & fovere, communi usu intelligimus.

Arthritis acuta & universalis his sese prodit phoenomenis. Rigor hominemprehendit, deinde febris satis vehemens, sequitur alicujus vel plurium articulorum dolor. Si unus tantum articulus doleat, simul intumescit & inflammatur, post alius subinde articulus idem patitur, ut successivè crescendo, omnes fermè corporis articulationes eo modo laedantur, ita tamen, ut si morbus ex pedibus incipiat, ad clavículas terminetur, & contra. Neque omittendum, dum arthritis haec per omnes fermè articulos successivè decurrit, priorem relinquere, aliumque sibi succedentem invadere, donec omnes fermè pervadat articulos. Somnus interea non omninò deficit: quamquam febris sit acuta, sitis tamen pauca, aut nulla. Aeger ad motum prorsus impotens, & ad ea, quae offeruntur, non malè se habet. Quatuordecim diebus hic morbus absolvitur, neque multum alit discriminis, si rectè tractetur. Sudor ab initiis plerumque accedens aegritudinem hanc prorsus tollit.

Coxa Latinis, Graecis *ischias*, ea ossa comprehendit, quae abdominis pelvim componunt, qua intestinum rectum & vesica continentur. Cum hic ossa ilei, pectinis, ischii, & sacrum mutuis nexibus cohaereant, facilè arthriticis doloribus afficiuntur, pars praesertim postica, quae fluxiones ex spinali medulla facilè recipit. Ergo in hoc morbo dolor altius ad summum natem, interdum in magno ejus articulo defigi-

---

(a) Vide Sennert. *Tract. de Arthrit.* |
cap. 2. pag. 943. & *quaest.* 5. pag. 959. |

(b) Hipp. lib. 3. *Aphor. sent.* 16.

gitur, inde in femur, suram, & extremum pedem sese extendit. Ipsum verò crus modò calidum, modò frigidum est, atque interdum eas partes tumor cum calore & ruboreprehendit. Non rarò circa inguina dolor increfcit, & urinae difficultatem lacefsita vesica parit. Morbus hic modò ex se incipit: saepè post longum morbum, inclinata in coxam materia, gignitur. Vere atque aestate parùm: hieme & autumno multùm molestus. Sanè in hoc morbo dolores intolerabiles sunt, & ante quadragesimum diem rarò solvuntur. Dum verò dolor lumbos coxamque deserens ad inferiores vertitur partes, sperare benè licet: sin contra ad superiora perveniat, rem difficilem esse testatur. Id mali genus scorbuticos, hypocondriorum morbis affectos, cachecticos, constitutionibus pluviosis invadere solet, bonis aegri rebus, si perita manu tractetur. Contra si res imperitè agatur, hydrops, claudicatio, atque in longissimum tempus morbi protractio supervenire solent.

Podagra autem pedes infestat, ingeritque tormentum vel maleolis, vel plantae, praecipuèque policis articulo. Igitur in his partibus tumor, rubor, calor, pulsansque dolor est, ad supurationem minimè vergens. At pedes debiliores fiunt, & emacrescunt. Podagrìci dolores, sicut ischias, reverti facilè consueverunt, atque vere & autumno potissimùm agitantur. Si error non comittitur, intra quadraginta dies paroxismus solvitur, qui dum proximè accedit, per aliquot dies hominem fatigat malum anxietate, inappetentia, febricula, aliisque id genus incommodis, quae prodromi sunt venturae podagrae, ipsa autem jam praesente facilè evanescunt. Podagra homines infestat laxa corporis constitutione & habitu praeditos, sed simul ignea quadam vi pollentes, tum maximè cùm crapulae, otio, veneri nimiùm indulgent, atque à parentibus labem contraxerint. Diurnus est hic morbus & fermè insanabilis, utpote omnia remedia haètenus inventa respuit. Cumque divites & potentes homines plerumque invadat, inde omnium irrifor Lucianus occasionem arripuit, dialogum de hoc malo construendi, quem inscribit *tragopodagram*, ubi vis & potestas hujus aegritudinis adeò extollitur, ut Principes & Reges ei subjici teneantur. Lectu digna est *tragopodagra* Lu-
cia-

ciani tum ob alia, cum maximè, ut pateat, ab ejus temporibus usque ad nostra saecula id malum sub eisdem phoenomenis procedere, & omni remediorum generi resistere. Arthritica affectio, praeter jam citatos, alios etiam articulos, imò & ferè omnes occupare potest. Sunt qui varia nomina pro variis articulis hoc morbo prehensis novissimè invenerunt (a), sed tamquam non necessaria omittimus, cum curationis modus idem sit in omnibus. Id notare expedit, in pectore juxta costarum articulationes etiam arthritidem fieri, & quidem frequenter seu post alios morbos, seu sub aquilonia aëris constitutione, quod seriò advertendum, quia id parùm considerare Medicos video, dum dolores fictis morbis & causis tribuere solent.

Arthritidis acutae curatio, ut caeterarum inflammationum, simplex omninò esse debet. Venae sectio sub initiis institueda, quae identidem repeti potest pro morbi vehementia, nec tamen multùm sanguinis singulis vicibus extrahendum. Interea aqua simplex, cui nitrum purum immixtum sit, pro potu sumenda, atque oleum amigdalaram dulcium in jusculis propinandum. Exterius conferunt lintea aqua malvarum, semper vivi majoris, florum sambuci intincta. Possunt etiam positiones fieri ex absorbentibus & temperantibus, ut in aliis inflammationibus diximus. Fugienda omninò purgantia, & calida quaevis medicamenta. Sudor diaphoreticis non est sollicitandus, nam praeterquamquod hoc medicamentorum genus sanguinem exagitat, neque aliter quam calefaciendo & irritando naturam ad violentos sudores provocat, id etiam incommodi habent, ut humores ad affectas partes nimio impetu ducant. Sudor ergo hic congruit, qui vi naturae, victo jam morbo, suscitatur. Syrupus vulgò *antirheumaticus* ex ligno sancto, sassafra, radice chinae, similacis asperae compositus, summè noxius est, humores enim inflammat & adurit, atque arthriticum morbum in ardentem febrem facilè mutat.

Ischiadicus dolor, utpote longus, alio modo tractandus. Ante omnia medicamentorum farrago fugienda, etsi aegri

---

(a) Vide Sennert. *Tract. de Arthrit. cap. 1. tom. 4. pag. 940.*

vehementia doloris afflicti ea postulent, satius enim est consolationibus animum revocare, quàm fictis medicaminum viribus homines imponere, aut praeposteram remediorum applicatione malum ex se benignum, in malignum & fortè immedicabile convertere. Igitur si dolor nimium urget, aeger in semicupio collocandus, aut vena secta morbus leniendus. Confert etiam, urgente malo, emulsio ex amigdalibus cum semine papaveris albi ad dragmam unam, aut ejus syrupo ad semiunciam. Ad narcotica medicamenta ex opio parata non, nisi in summo dolore, deveniendum, atque sub eo casu parva dosi praescribenda. Ergo cum dolor non nimis urget, praescribendum sub initiis est oleum lini recentissimè extractum ad uncias duas, & identidem repetendum, donec alvus liberè fluat, aut saltim mollis reddatur. Post haec lac asinum matutinis horis sumendum per plures dies, aut ejus loco syrupus de mucilagibus, vel de althaea Fernelii. His, aut similibus medicamentis adjuvandus est aeger, ut quadragesimum diem pertranseat, qui enim citius quàm morbi indoles exposcit ex continua medicamentorum applicatione sanari voluerunt, in deteriorem statum sunt conversi. Exteriorum multa pro hoc malo laudantur, ut longum nimis foret ea enumerare, sed magnam partem infida esse, observatione cognovimus. Emplastrum ischiadicum adducit Fullerus, quod magnis laudibus quidam extollunt, sed penes eos sit fides. Igitur quies, diaeta, malorum tolerantia, & temporis cursus, praecipua sunt hujus aegritudinis remedia. Haec ipsa, quae modò diximus de dolore ischiadico, de podagra intelligenda sunt, quam nemo mortalium haecenus sanavit, pluresque fuerunt ex malo alioquin tuto ob improvidam curationem letho commissi. Omnis ergo utriusque doloris curatio in praeservatione consistit, quam moderatissima diaeta, abstinentia vini & veneris, lactis asinini usu singulis annis ad aequinoctia, esu carniùm quàm minimo, unicè consequi posse, & prudentum, & medicorum consiliis abundè constat.

APHORISMI.

I.

Senibus arthritides fiunt, &c. (a).

Arthritidis nomine, ut jam vidimus, intellexit Hippocrates dolores artuum, qui fiunt in nervis, tendinibus, & membranis propè articulos subjacentibus, ut ejus sententiae de arthritide ad Neotericorum rheumatismum transferri debeant, nosque, ejus, omniumque veterum medicinae principum mentem sequentes, sub arthritidis nomine etiam vulgò nominatum rheumatismum intelligimus. Vidimus quidem atque accurata diligentia examinavimus quod Ballonius, Riverius, aliique Medici Galli primùm, deindè Hoffmanus & Sydenhamius de rheumatismo scripsere, nihilque effatu dignum proponunt, quo affectio haec à veterum arthritide distinguatur. Optandum enim esset, ut ex citatis auctoribus aliqui paulò attentius Hippocratis opera investigassent, ut inde intelligerent, hodiernum rheumatismum à veteri arthritide non magis quam ovum ab ovo distare. Quod dicitur, rheumatismum musculosas inter articulos occupare partes, satis non est ad eas affectiones distinguendas, cum dolor non musculosam carnem, sed musculorum tendines, nervos, membranasque adjacentes occupare soleat, atque si res seriò examinetur, in femore (idem intellige de cruribus, brachiis, caeterisque artubus) circa ejus medium, ubi carnosa substantia visitur, sub ea proculdubio latent musculorum tendines inservientium motui ossis femoris, aut tibiae, in quibus residet dolor, qui affectio est partium nervosarum. Non igitur in iis diutius immoramur, quippe musculorum fabricam & conexum ritè callentibus notissima sunt. Quod ad Hippocratis textum attinet, non senes modò, sed & juvenes arthritidi proclives sunt, quoties articuli vehementius agitati calefiunt, aut ob suppressam aliquam eva-

Ll 2

CUA-

(a) Hipp. lib. 3. Aphor. sent. 31.

evacuationem inflammantur. Hinc senes ob articularum debilitatem arthritidi rheumaticae, hoc est, ex humorum fluxu nascenti, juvenes arthritidi primariae proniores sunt.

II.

In siccitatibus arthritides fiunt, &c. (a).

Rarò fieri arthritides à frigiditate, communi observatione notum est, etsi enim à frigore improvidè suscepto (quod decepisse Galenum opinor morbum hunc inter frigidos numerantem) interdum nascatur, inflammationem inde sequi, ut in aliis morbis contingit, ob constipationem impeditamque transpirationem, planum est. Hinc Petrus Salius ischiadem à bile fieri verè monstravit (b). At siccitate etiam fieri, hoc est, à consumptione glutinosae humiditatis qua madefiunt articuli, tendines, & nervosae partes, idem auctor perspicuè patefacit (c). Sed in constitutionibus temporum siccis, arefactis partibus nervosis articularum: in convalescentibus à morbis longis, consumpto nativo partium humido: in multum vehementerque exercitatis, dissipato partium nervosarum glutine, arthritides fieri, quotidie videmus. Discimus hinc, id arthritidis genus non evacuationibus, ut vulgò fit, sed analepticiis jusculis, humectantibus, balneationibus, aquae frigidae copiosa exhibitione, recta tamen methodo praescriptae, esse debellandum. „ Ego (inquit Salius) ejus sum sententiae, ut in tanta articularum „ exsiccatione omne evacuationis genus noxium ac suspectum sit, dictante hoc ratione, videlicet evacuationes omnes, & praecipuè validas, non tantum pravas & non naturales, sed etiam naturales humiditates disperdere (d).

III.

Quibus febres longae, his tubercula ad articulos, aut dolores fiunt (e).

(a) Hipp. lib. 3. Aphor. sent. 16.

(b) Petr. Sal. de Affect. particul. cap. 16. pag. 287. seq.

(c) Idem loco citat. cap. 17. pag. 296.

(d) Salius loc. citat. pag. 299.

(e) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 44.

IV.

Quibus tubercula ad articulos, aut dolores ex febris longis sunt, hi pluribus utuntur cibus (a).

Duo maximè notanda hic afferuntur. Primum, post longas febres dolores fieri & tumores in articulis. Alterum, id frequenter contingere iis, qui plurimo utuntur cibo. Non modò post longas, sed ex acutis etiam febris per modum crisis apparent dolores in artubus, qui saepe salutares, interdum noxii esse consuevere. Igitur Medicus, dum ex acutis febris videt dolere femora, crura, brachia, aliasque partes corporis extremas, accuratè consideret, num tota morbi materia ad artus ejecta sit; si enim prorsus expulsa fuerit, etsi ipsi multùm doleant, salus spectanda; sin minus, contra. „ Plerumque fit (ex vero inquit Alpinus) ut hi, qui doloribus (crurum, pedum, genuum, coxendicum, &c.) „ judicantur, in recidivam recidant, quod neutiquam materia illa ad crura, vel ad aliam quampiam ignobilem protrusa totam causam morbificam adimat; si verò illis copiosae copulentur vacuationes, iudicium totum perficietur: „ oportet verò partes illas, si debeant ad febrem juvare, „ vehementer atque diu dolere (b). Discant hinc Medici, non statim ad eos dolores tollendos accedere, importuna enim medicamentorum farragine humorem noxium ex artubus ad interiora revocant summo aegrotantium discrimine. Si febres nimium longae fuerint, viresque validae, abscessus fiunt ad articulos criseos modo, dum continuae sint & constantes, aut erraticae; at si fuerint intermittentes, non tam abscessus quàm dolores circa articulos nascuntur. Vidi non semel, post tertianas, & quartanas, crurum, & brachiorum dolores fermè intolerabiles, quibus deficientibus febres iterum ingravescebant. Oportet ergo in iis casibus partes dolentes decocto emolliente fovere, & aegrum, ad sustinendum malum per aliquod tempus, inducere, sic enim fiet, ut fe-
bres

(a) Hipp. lib. 4. Aphor. sent. 45. Vide etiam lib. 7. Aphor. sent. 63. & 64.

(b) Alpin. de Praesag. vit. & mort. aegrot. lib. 2. cap. 19. pag. 140.

bres hujusmodi penitus eradicentur. Videnda quae attulimus hac de re in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica (a). Sed praetereundum hic minimè censemus, quosdam esse aegritudines longas, in quibus occulta febris nec pulsū cognita materiam morbosam ad articulos pellit, & artuum dolores creat. Viros hypocondriacos, scorbuticos, foeminas hystericas, virgines pallentes, homines studiis & lucubrationibus nimium deditos agnovi, qui reipsa febricitantes, explorato pulsū febre carere videbantur, sed, post vitam valetudinariam molestiis & aerumnis plenam, in articulares morbos, febre demùm conspicua erumpente, incidisse vidi. Optimè Ballonius inquit: „ Alterum genus corporum ab ista „ affectione corripitur solitorum est eorum, qui jam reapse aegrotant, maximè verò morbo longo, sed qui jam est desiturus, „ aut falsa & precipite crisi videtur solvi, cum tamen supervisit nec extinguatur. . . Potissimùm verò huic obiecta „ sunt morbo corpora illa, quae febribus synochis putribus „ corripitur solent. . . Nec enim manifesta febris est, sed conclusa quodammodo. . . Nescio autem quomodo à febre „ immunes videantur, nec enim febrere videntur, saltem „ febre quae sub sensum cadat. . . Quod autem ista corpora biliosa & melancholica febricitent suo modo suaque febre, id declarat quod perpetuò ferè doleant, & levi de causa. . . Et etiam dum valent, pulsus celeriores & frequentiores habent. . . Ut intelligamus, quosdam febre prehendi manifesta & cognitu facili, alios occulta qui febrere non videntur, quod non tam pulsū se prodant, quàm acrimonia caloris intotum corpus fusi, & tale genus hominum facile in tabicas affectiones cadit (b). Quod ad plurimos cibos attinet, ut in textu Hippocratis dicitur, nihil est quod hic immoremur, cum satis notum sit, ingluviem, crapulam, venerem, uti plurimum morborum, ita arthriticarum affectionum & fortè insanabilium esse fomitem. Videntus utique Seneca, qui hanc hominum intemperantiam acutè

(a) Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Progn. sec. 3. sent. 23. pag. 254. seq.

(b) Ballon. de Rheum. tom. 4. pag. 277. & 278.

tè & verè pluribus locis carpit.

V.

Ubi sentire coeperunt, sanguis mittendus est. Id enim inter initia statim factum, saepe annuam, nonnumquam perpetuam valetudinem bonam praestat (a).

Qui rheumatismum ab arthritide distinguunt hac lege tenentur, ut in arthritide parcè, in rheumatismo copiosè sanguis sit extrahendus, ea enim est, ut ipsi ajunt, hujus morbi conditio, ut ex multis venae sectionibus non modò aegri non laedantur, sed neque vires, ut in aliis affectionibus, imbecillae fiant (b). Sed falli hos homines, ex ficta distinctione arthritidis & rheumatismi, patet; ac licèt sanguinis missiōnem in arthritide, ut plurimum, prodesse fateamur, tamen nimiam evacuationem contra naturae institutum esse, viresque ubivis labefactare, fidei observationibus edocemur. Melius Carolus Piso, qui optima de arthritide praecepta tradit, venae sectionem, affirmat, ad praecavenda haec mala, si non prorsus tollenda, multum prodesse (c). Qui ergo arthriticis doloribus corripiti solent, si, uti modica venae sectione levantur, id remedii genus nimium exercent, in membrorum impotentiam, hydropem, aut tabem devenisse, animadvertimus.

VI.

Ego certè persuasissimus sum, à jugi & saepe iterata experientia edoctus, catharsim omnem, tam per lenientia, quàm per fortiora medicamenta, qualia pro more articulis expurgandis destinantur, plurimum nocere sive in paroxismo ad minuendam materiam peccantem, sive in fine ad dissipandas morbi reliquias, sive in perfecta intermissione & recta valetudine ut venturo paroxismo occurratur, purgatio in usum revocetur (d).

Pur-

(a) Cels. de Medic. lib. 4. cap. 24. pag. 237.

(b) Vide Ballon. de Rheum. pag. 275. in Praefat. Riverium Prax. Med. lib. 6.

cap. 3. pag. 420.

(c) Carol. Pis. de Morb. à colluv. seros. sec. 5. cap. 1. pag. 406.

(d) Sydenh. Traët. de Podag. pag. 161.

Purgationem malam esse in rheumatismo, jam pridem monuit Ballonius (a), atque in arthriticis affectionibus purgationes laedere tum agitando, tum calefaciendo, tum denique irritando, experientia compertum est, ut mireris, Riverium, qui ex hepate calido rheumaticum morbum deducit, purgationem instituere, ad eum curandum, ex granis viginti mercurii secties sublimati cum granis decem scamonii, vel resinae jalapae (b). Fuit hic homo in sanguine mittendo, & purgando audacissimus, nullusque fermè morbus est, in quo utrumque remedium non praescribat, quod Hippocratis & celebriorum Medicorum doctrinae adversari, imò & ipsi naturae, à cathartics saepissimè abhorrenti, quis intelligit. Caveant ergo tirones, ne hujusmodi medicamentum à Riverio praescriptum recipiant, quin potius Sydenhamii, veri naturae scrutatoris, vestigia premant. Idem quod de purgantibus inquit Sydenhamius, extendit ad sudores, quos in hoc malo medicamentis excitare velle, certò officere cernitur: unde aureum statuit monitum, Hippocratis verba: *Cocta non cruda sunt medicanda* (c), aequè in sudoribus provocandis, ac in alvo subducenda locum habere (d). Videant hinc, quàm longè à vero absint, qui in his doloribus syrupum, quem vocant antirheumaticum ex ligno guajaco, aliisque hujusmodi, audacter praescribunt, cùm nihil aliud efficiant, quam corpus calefacere, viscera inflammare, & aegros ad acutos morbos disponere: quod me nonnumquam vidisse memini.

VII.

Est & aliud symptoma non perinde crebrum, quod tamen aliquoties ipse vidi, metastasis scilicet materiae peccantis in pulmonum lobos, &c. (e).

Arthritici morbi, cujuscumque demum conditionis illi fuerint, in alios morbos facillimè mutantur, quas mutatio-

(a) Ballon. de Rheum. pag. 278.

(b) River. Prax. Medic. lib. 16. cap. 3. pag. 420.

(c) Hipp. lib. 1. Aphor. sent. 22.

(d) Sydenham. Tract. de Podagr. pag. 161. Vide etiam Carol. Pis. de Morb à colluv. ser. sec. 5. cap. 1. pag. 408.

(e) Sydenh. de Podag. pag. 168.

tiones fermè omnes persequutus est Musgravius in laudato opere de arthritide anomala. Ac licèt cerebri, infimi ventris, omniumque viscerum aegritudines ex materiae arthriticae decubitu in eas partes saepe eveniant, tamen familiarissimum est, pulmones, intestina, & urinae vias occupare. Dum hanc mutationem Medici agnoscent (agnoscent autem facilè ex progressis doloribus articulorum & artuum) lentè admodum procedant in exhibendis medicamentis, atque id intendant, ut natura humorem arthriticum ad proprium locum, articulos nempe, emittat, aut temporis cursu ipsum consummat; vel aliqua utili evacuatione è corpore ejiciat. Ergo imperata quiete, transpiratione servata, alimento parco & temperante res tempori & naturae committenda. Solet interdum arthriticus humor occupare pulmones, aliaque viscera, non metastasi & decubitu, sed quia, ob virium languorem, malum ex interioribus ad exteriora pelli non potest, atque ita podagricos mori vidimus, non quòd podagra ascenderet (sic vulgus loquitur) sed quod ad pedes humor ob naturae imbecillitatem non flueret, quod in senibus, & morbo jam diu lacesitis contingere solet. Nec rarum est, ob humoris arthritici decubitum in interiora corporis fieri febres continuas, periodicas, erraticas, &c. quod probè in earum curatione notandum. Febres etiam tertianae in quibusdam temporum constitutionibus fiunt, quae non ab arthritide proveniunt, sed ipsae dolores arthriticos tamquam symptoma secum advehunt, atque cortice peruviano ritè praescripto citò fugantur (a). Quod enim Sydenhamius ait, corticem peruvianum diu usitatum rheumatismum inducere, ulteriori observatione indiget (b); cum enim febres intermittentes, in quibus cortex sumitur, ex se ipsis dolores articulorum & artuum post se trahant, ut jam vidimus, vereor, ne vir magnus cortici tribuat, quod morbo ipsi fortè est tribuendum.

(a) Vide Sauvag. *Gener. & spec. morb. clas. 7. §. 3. num. 9. pag. 29. & clas. 7. §. 31. pag. 211.*

(b) Sydenham. *Observ. Medic. sec. 6. cap. 5. pag. 57.*

VIII.

Therapeia radicalis & usquequaque perfecta, qua quis etiam à diathesi ad hunc morbum foret liberatus, adhuc in Democriti puteo latet atque in naturae sinu reconditur (a).

Jàm pridem Lucianus in acuto & saepius laudando libello *tragopodagra* sub persona podagrae nullum esse ad eam vincendam remedium, confidenter pronuntiavit, quod nunc non Sydenhamii modò, sed & omnium qui verè sapiunt testimonio confirmatur: qui enim curationem podagrae promittunt, nebulones & circumforanei esse solent. Ergo podagræ & arthriticis morbis subjecti, praesertim chronicis, in id animum intendere debent, ut veris & autumnii repetitiones, his affectionibus familiares, caveant, quod vita temperata & sobria potius quàm remediis fiet; etsi enim diaetam lacteam quidam pro remedio podagrae attulerint, tamen ipsam malum suppressere, naturam debilitando, potius quàm extinguere, cum Sydenhamio credimus (b).

(a) Sydenh. *Traçt. de Podag. pag. 169.* | (b) Sydenh. *Traçt. de Podag. pag. 164.*

FINIS.

Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.

Epistola Catholica Beati Jacobi Apostoli, cap. 1. vers. 17.

